

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

The development of the way of ecology traveling in
Neanmaprang Distric Phltsanulok province

โดย

พระครูปลัดสุวัฒนพุทธิคุณ, ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช

พ.ศ. ๒๕๖๑

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610761267

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

The development of the way of ecology traveling in

Neanmaprang Distric Phltsanulok province

โดย

พระครูปลัดสุวัฒนพุทธิคุณ, ดร.

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช

พ.ศ. ๒๕๖๑

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610761267

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

The Development of the Way of Ecology Traveling in
Neanmaprang Distric Phltsanulok Province

By

Phrakrupaladsuwattanabuddhikun, Dr. (Suthep Deeyiam)
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Buddhachinaraj Buddhist College
B.E. 2561

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 610761267

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย: การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

ผู้วิจัย: พระครูปลัดสุวัฒนพุทธคุณ, ดร. (สุเทพ ดีเยี่ยม)

ส่วนงาน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช

ปีงบประมาณ: ๒๕๖๑

ทุนอุดหนุนการวิจัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัย เรื่อง “การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก” มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก ๒) เพื่อส่งเสริมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก และ ๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และเสนอยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้มุ่งเน้นศึกษาการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งเป็นตัวแทนชุมชน หน่วยงานภาครัฐ พระสงฆ์ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง กับแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอเนินมะปรางจำนวน ๓๘ ท่าน และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) กับผู้เกี่ยวข้อง จำนวน ๑๐ ท่าน

ผลการวิจัยพบว่า

๑. เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก พบว่า อำเภอเนินมะปราง เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและมีแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ ตลอดเส้นทางท่องเที่ยวในอำเภอเนินมะปรางมีสิ่งที่น่าสนใจ และมีความสำคัญเหมาะสมที่จะเป็นสถานที่เรียนรู้ในเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น ต้นไม้ ภูเขาหินปูนที่สวยงาม และทุ่งนาที่เขียวขจีสวยงามมาก เป็นสิ่งดึงดูดทางนักท่องเที่ยว มีทัศนียภาพของภูมิทัศน์ธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยวที่มี ความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ เส้นทางคมนาคมเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวนั้นมีการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวมีความปลอดภัย

๒. การพัฒนาเส้นทางแหล่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก พบว่า ต้องพัฒนาทางด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านโครงสร้างพื้นฐานด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ด้านการตลาดการประชาสัมพันธ์ ด้านการสรวหาบุคลากร การสร้างความตระหนักในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น ชุมชนยังคงต้องการช่วยเหลือ

สนับสนุนเพื่อจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จากหน่วยงานภายนอกพื้นที่ มีการประชุมระดมความคิดเห็นเพื่อจัดตั้งกลุ่มขึ้นมาบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน มุ่งส่งเสริมให้พัฒนาให้เป็นการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ ไม่ใช่พยายามเพิ่มปริมาณของนักท่องเที่ยวแต่เพียงอย่างเดียว

๓. การส่งเสริมแหล่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก พบว่า ส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวมากขึ้น สนับสนุนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนต่อกิจกรรมการท่องเที่ยว ให้คนส่วนใหญ่เข้ามามีส่วนร่วมในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการวางแผนจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน ด้านการดูแลรักษาทรัพยากร ด้านการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว และการจัดตั้งองค์กรเพื่อการอนุรักษ์ของชุมชน สรรหาบุคลากรที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการท่องเที่ยว เพื่อนำมาให้ข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พัฒนาองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวให้แก่คนในชุมชนอย่างเป็นระบบพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศตามเกณฑ์มาตรฐานให้ท่องเที่ยวให้มีความหลากหลาย

คำสำคัญ : การพัฒนา, การท่องเที่ยว, เชิงนิเวศ

Research Title: The Development of the Way of Ecology Traveling in Neanmaprang Distric Phltsanulok Province

Researchers: Phrakrupaladsuwattanabuddhikun, Dr. (Suthep Deeyiam)

Department: Mahachulalognkornrajavidyalaya University Buddhachinaraj Buddhist College

Fiscal Year: 2018/2561

Research Scholarship Sponsor: Mahachulalognkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

The research on "The Development of the Way of Ecology Traveling in Neanmaprang Distric Phltsanulok Province" has the objectives 1) To study of the way 2) To promote the development of ecology traveling in Neanmaprang Distric Phltsanulok Province and 3) To study the problems and obstacles and propose an of ecology traveling in Neanmaprang Distric Phltsanulok Province. It is a qualitative research method. The researcher has focused on the development of ecotourism routes. By means of in-depth interview. Key Informants which represents the community Government agencies, monks and 38 people involved with tourist attractions in Noen Maprang District and focus group discussion with 10 related parties.

The results of research

1. Ecotourism routes In Noen Maprang District Phitsanulok province. Found that Noen Maprang district. Is a tourist destination that is related to nature and have a source of culture and history related to the ecosystem. Throughout the tourist path in Noen Maprang district, there are interesting things. And is of suitable importance as a place to learn on ecotourism routes such as beautiful limestone trees. And the beautiful green fields Is a tourist attraction. There are views of the natural landscape of tourist attractions. Distinction is unique. There are plenty of natural resources. Transport routes to reach tourist destinations that are safe to access tourist attractions.

2. The development of the route for ecotourism in Noen Maprang District Phitsanulok province. Found that development of facilities Infrastructure, tourism activities regarding participation of local communities public relations marketing recruitment raising awareness of participation in local development. The community still needs support to support tourism management by the community. From outside agencies in the area. There was a brainstorming meeting to establish a group to manage tourism by the community. Focusing on promoting to develop a quality tourism. Not just trying to increase the amount of tourists

3. Promotion of ecotourism sites in Noen Maprang district Phitsanulok province. Found that encouraging local people to participate in tourism management more Supporting community participation in tourism activities. To allow most people to participate in all areas. Whether it is planning to manage ecotourism in the community. Resource maintenance maintaining local culture tourism activities and the establishment of community conservation organizations. Recruit personnel with knowledge and expertise in tourism. To provide information on ecotourism management systematically develop knowledge on the management of tourist attractions for people in the community, develop tourist attractions and the management of ecotourism sites according to the standard criteria for diversifying tourism.

Keywords : Development, Tourism, Eco

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยฉบับร่างสมบูรณ์เรื่อง “การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก “The Development of the Way of Ecology Traveling in Neanmaprang Distric Phltsanulok Province” นี้ สำเร็จเสร็จสิ้นได้ด้วยความร่วมมือของบุคคลหลายฝ่ายดังนี้

ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่ให้โอกาสแก่ผู้วิจัยจากวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราชได้ทำวิจัยศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมและเป็นผลงานทางวิชาการ

ขอขอบพระคุณพระเดชพระคุณ ท่านเจ้าคุณอาจารย์ พระสุธีรัตนบัณฑิต ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ และบุคลากรทุกภาคส่วนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง มีเมตตาตรวจงานวิจัยคอยเสนอแนะแก้ไขเพื่อให้งานออกมาสมบูรณ์ที่สุด ตลอดถึงอำนวยความสะดวกทุกอย่างแก่คณะผู้วิจัย

ขอบพระคุณคณะกรรมการผู้ตรวจงานวิจัยทุกท่านที่เมตตาเสนอแนะปรับปรุงแก้ไขงานวิจัยให้แก่คณะผู้วิจัย ซึ่งจะทำให้ผลงานออกมาสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และได้นำมาปรับปรุงแก้ไข

ส่วนดีที่เกิดจากงานวิจัยนี้ คณะผู้วิจัยขอถวายบูชาพระรัตนตรัย คุณครูอุปัชฌาย์อาจารย์ มารดาบิดา และผู้มีพระคุณทุกท่าน ตลอดถึงทุกท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้

พระครูปลัดสุวัฒนพุทธิคุณ, ดร.

๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๓

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ซ
สารบัญแผนภาพ.....	ฌ
สารบัญภาพ.....	ญ
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๔
๑.๓ ปัญหาการวิจัย.....	๕
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย.....	๕
๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	๖
๑.๖ ประโยชน์ที่จะได้จากการวิจัย.....	๖
บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๗
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา.....	๗
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	๑๘
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในชุมชน.....	๓๖
๒.๔ สถานการณ์การท่องเที่ยวไทย.....	๔๕
๒.๕ ข้อมูลพื้นที่วิจัย.....	๘๐
๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๘๒
๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	๘๖
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย.....	๘๗
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๘๗
๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	๘๘
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	๙๑
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๙๒

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๙๓
บทที่ ๔ ผลการวิจัย.....	๙๔
๔.๑ สภาพทั่วไปของแหล่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก.....	๙๔
๔.๒ เส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก.....	๑๐๔
๔.๓ การพัฒนาเส้นทางแหล่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก.....	๑๑๗
๔.๔ การส่งเสริมแหล่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก.....	๑๒๗
๔.๕ ข้อค้นพบจากการสัมมนาเชิงปฏิบัติการในรูปแบบการสนทนา กลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion).....	๑๔๓
๔.๖ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย.....	๑๕๐
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	๑๕๔
๕.๑ สรุปผลการวิจัย.....	๑๕๔
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย.....	๑๕๖
๕.๓ ข้อเสนอแนะ.....	๑๕๙
บรรณานุกรม.....	๑๖๑
ภาคผนวก.....	๑๖๖
ผนวก ก แบบสัมภาษณ์งานวิจัย.....	๑๖๗
ผนวก ข หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากการวิจัย.....	๑๗๒
ผนวก ค ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้ และกิจกรรมที่ได้ดำเนินการและผลที่ได้รับของโครงการ.....	๑๗๔
ผนวก ง แบบสรุปโครงการ.....	๑๗๗
ผนวก จ รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ / ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	๑๘๓
ประวัติผู้วิจัย.....	๑๘๖

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๔.๑ สรุปสภาพทั่วไปของแหล่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สำคัญ ในอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก รวมทั้งหมด ๒๐ แห่ง.....	๑๐๔
๔.๒ สรุปการพัฒนาเส้นทางแหล่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก.....	๑๒๗
๔.๓ สรุปการส่งเสริมแหล่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก.....	๑๔๑
๔.๔ ปัจจัยภายใน และ ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลการพัฒนาเส้นทาง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก.....	๑๔๒

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
๒.๑ แสดงแผนภูมิแสดงองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	๒๖
๒.๒ แสดงแผนภูมิแสดงแนวคิดการจัดการบริการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	๓๕
๒.๓ กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	๘๖
๔.๑ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย.....	๑๕๐

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
๔.๑ แสดงเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติของอำเภอนีนมะปราง.....	๑๐๒
๔.๒ แสดงเส้นการท่องเที่ยวตอนเหนือของอำเภอนีนมะปราง.....	๑๑๐
๔.๓ แสดงเส้นการท่องเที่ยวตอนใต้ของอำเภอนีนมะปราง.....	๑๑๒
๔.๔ แสดงเส้นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอนีนมะปราง.....	๑๑๕

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของหลายประเทศทั่วโลก รัฐบาลของประเทศต่างกำลังให้ความสำคัญในการเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันเพื่อช่วงชิงส่วนแบ่งตลาดท่องเที่ยวโลก โดยเฉพาะประเทศในแถบเอเชียและอาเซียนต่างกำหนดกลยุทธ์ทางการตลาดเพื่อดึงนักท่องเที่ยวทั่วโลกเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศตนเพิ่มมากขึ้น การกีดกันด้านการท่องเที่ยวจึงเป็นภารกิจที่ถูกผลักดันกลับไปกับการพัฒนาประเทศในทุกมิติ ดังนั้น การกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาของประเทศต่างๆ จึงได้มีการบูรณาการงานด้านการท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจ ซึ่งหากประเทศใดมีแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศที่ชัดเจน บนพื้นฐานของเศรษฐกิจที่เข้มแข็ง โครงสร้างพื้นฐานที่ดีทรัพยากรธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์และบุคลากรภาคการท่องเที่ยวมีศักยภาพด้วยแล้ว จะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยผลักดันให้ประเทศนั้นๆ มีข้อได้เปรียบในการแข่งขันและสามารถพัฒนาการท่องเที่ยวของตนให้เติบโตได้อย่างมั่นคง

การพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทยเดินมาถูกทิศถูกทางแล้วหรือไม่และจะสามารถเติบโตอย่างยั่งยืนได้อย่างไร ซึ่งที่ผ่านมาถึงแม้ประเทศไทยจะประสบภาวะวิกฤตที่ส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์การท่องเที่ยวของประเทศ แต่เมื่อผ่านพ้นวิกฤตไปแล้วนักท่องเที่ยวก็ยังคงกลับมาเที่ยวเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว แสดงถึงความเชื่อมั่นที่นักท่องเที่ยวมีต่อเมืองไทย ในขณะเดียวกันภาพลักษณ์การท่องเที่ยวไทยยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวราคาถูก การท่องเที่ยวไทยยังมีปัญหาสะสมมาอย่างยาวนานที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันในระยะยาว^๑ ดังนั้นหากประเทศไทยยังจำเป็นต้องอาศัยรายได้จากการท่องเที่ยวเพื่อเป็นฐานเศรษฐกิจหลักให้กับประเทศ รวมถึงเป็นแหล่งกระจายรายได้และการจ้างงานเพื่อช่วยเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับชุมชนและสังคมไทย แล้วควรจะมีการทบทวนทิศทางการพัฒนาให้สอดคล้องกับสภาพข้อเท็จจริง ศักยภาพและโอกาสที่จะเกิดขึ้นและเพื่อเป้าหมายการเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพอย่างยั่งยืน

การพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทยในระยะต่อไป จะไม่มุ่งเน้นเฉพาะการเพิ่มขึ้นของจำนวนนักท่องเที่ยว แต่จะให้ความสำคัญกับการพัฒนาเพื่อมุ่งสู่เป้าหมายการเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพมากขึ้น ทั้งในเรื่องการเพิ่มระยะเวลาที่พักของนักท่องเที่ยว ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อหัวต่อวันหรือต่อครั้งการพัฒนาในระดับพื้นที่ การเชื่อมโยงการท่องเที่ยวภายในกลุ่มท่องเที่ยวและระหว่างกลุ่ม

^๑ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, เอกสารประกอบการสัมมนาวันสิ่งแวดล้อมไทย เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชน, (กรุงเทพมหานคร : กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม), ๒๕๔๓.

ท่องเที่ยวการกระจายตัวของนักท่องเที่ยวและกระจายรายได้ไปสู่ท้องถิ่นมากขึ้น คำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อชุมชนสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างให้เกิดความสมดุลและการพัฒนาที่ยั่งยืน ดังนั้น ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทย จึงได้นำแนวคิดการพัฒนาใหม่ๆ มาจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนา^๒ ดังนี้

๑. การปรับเปลี่ยนวิธีคิดในการวางรากฐานการพัฒนาการท่องเที่ยวไทย โดยเน้นความเป็นเอกภาพ ร่วมคิดร่วมทำร่วมรับผิดชอบของทุกภาคส่วน และต้องเป็นการบูรณาการร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศ ได้แก่ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงคมนาคม กระทรวงมหาดไทย กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์และกระทรวงวัฒนธรรม เป็นต้น

๒. การบูรณาการระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาคม นับเป็นสิ่งสำคัญที่จะให้มีการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทยเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ถึงแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการบริหารหรือตัวบุคคลทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติแต่การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทยจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากภาคีการพัฒนาทั้งสามฝ่าย โดยเฉพาะบทบาทการมีส่วนร่วมของภาคประชาคมและภาคเอกชนในท้องถิ่น เนื่องจากท้ายที่สุดแล้วประชาชนที่เป็นเจ้าของทรัพยากรจะเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบมากที่สุด ดังนั้น การมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในการกำหนดยุทธศาสตร์และการทำงานร่วมกันเพื่อการขับเคลื่อนอย่างเป็นระบบและไปในทิศทางเดียวกันสามารถก้าวไปพร้อมกันบนความเชื่อถือและความไว้วางใจซึ่งกันและกัน จะทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศประสบผลสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน

๓. ปรับเปลี่ยนแนวคิดว่าความสำเร็จของการพัฒนา ซึ่งที่ผ่านมาการพัฒนาการท่องเที่ยวมุ่งเน้นผลสำเร็จในเชิงปริมาณ ได้แก่ จำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยว แต่การวัดผลการพัฒนาการท่องเที่ยวในระยะต่อไปจำเป็นต้องมองในหลายมิติที่สมดุลกันทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและสิ่งแวดล้อม เพื่อเป้าหมายสุดท้ายคือ การพัฒนาอย่างยั่งยืน

๔. การกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาจะต้องใช้ตลาดเป็นตัวนำหรือ Demand Drive เพื่อให้สามารถกำหนดเป้าหมายได้ชัดเจน สอดคล้องกับระยะเวลาที่ต้องการปรับปรุงแก้ไขปัญหาสำคัญในภาคอุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีฉะนั้นแล้วจะทำให้การกำหนดกลยุทธ์ทางการตลาดและแนวทางการพัฒนาสินค้าและบริการไม่สอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน การดำเนินกิจกรรมการจัดกระจายและซ้ำซ้อนกันเหมือนในอดีตที่ผ่านมา ดังนั้น แนวทางคิดการพัฒนาในระยะต่อไปจำเป็นต้อง

^๒ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, “ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทย พ.ศ. ๒๕๕๘ – ๒๕๖๐,” <http://www.mots.go.th /ewt_dl_link.php?nid=๗๑๑๔>, ๔ ตุลาคม ๒๕๕๙.

กำหนดกลยุทธ์การพัฒนาตัวสินค้าหรือแหล่งท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด ตามแผนตลาดการท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

๕. การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทยจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนงบประมาณในระยะยาวทั้งงบประมาณจากส่วนกลาง งบประมาณกลุ่มจังหวัดงบประมาณของจังหวัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และงบประมาณที่สนับสนุนผ่านกองทุนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย เพื่อให้หน่วยงานมีงบประมาณในการบูรณาการการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศ ให้มีความสอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

อำเภอนีนมะปรางเดิมเป็นป่าดงดิบที่เต็มไปด้วยต้นไม้และสัตว์ป่า ห่างไกลจากผู้คน แต่จะมีเพียงผู้มีอาชีพพรานที่เข้ามาล่าสัตว์และหาของป่า มาสร้างกกปางและอาศัยพักแรมชั่วคราวเท่านั้น ตัวอำเภอนีนมะปรางเดิมเป็นหมู่บ้านเก่าแก่ตั้งมาประมาณ ๔๒ ปี ลักษณะภูมิประเทศประมาณร้อยละ ๔๕ เป็นภูเขาหินปูนอายุกว่า ๓๐๐ ล้านปี มีถ้ำอยู่มากมาย ซึ่งตัวอำเภอยู่ห่างจากตัวเมืองจังหวัดพิษณุโลกประมาณ ๖๘ กิโลเมตร มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่งดงามน่าสัมผัส คือ

เขตห้ามล่าสัตว์ป่าถ้ำผาทำพล ครอบคลุมเนื้อที่ ๑,๗๗๕ ไร่ในท้องที่อำเภอนีนมะปราง ห่างจากตัวเมืองพิษณุโลก ๘๕ กิโลเมตร พื้นที่บริเวณนี้เป็นภูเขาหินปูน ยอดสูงสุด ๒๓๖ เมตร มีหน้าผาสูงชันเว้าแหว่งอันเกิดจากการกัดเซาะของน้ำฝนนับหลายล้านปี เกิดเป็นถ้ำต่างๆ มากมายทั่วบริเวณ ได้แก่ ถ้ำนเรศวร ถ้ำเรือ ที่มีหินงอกหินย้อยสวยงาม ถ้ำลอด ซึ่งสามารถเดินทะลุไปยังอีกด้านหนึ่งของภูเขาได้ นอกจากนี้ยังพบซากดึกดำบรรพ์ของหอยและปะการัง เนื่องจากพื้นที่บริเวณนี้เคยเป็นท้องทะเลมาก่อน และยังมีภาพเขียนสีก่อนประวัติศาสตร์รูปมือคนบนเพิงผาหิน และอักษรญี่ปุ่นโบราณสลักบนก้อนหิน พรรณไม้และร่องรอยสัตว์ป่าต่างๆ ที่มักพบระหว่างทางเดินเท้าศึกษาธรรมชาติ เหมาะแก่การทัศนศึกษาเชิงนิเวศ นักท่องเที่ยวสามารถติดต่อขอข้อมูลได้เจ้าหน้าที่เมื่อเดินทางมาถึงยังสำนักงานเขต การเที่ยวชมถ้ำต่างๆ ต้องนำไฟฉายติดตัวมาด้วย ในช่วงฤดูฝนถ้ำบางแห่งไม่สามารถเข้าชมได้เนื่องจากมีน้ำท่วมพื้นถ้ำ

เขาวัดถ้ำม่วง ต.บ้านมุง อ.นีนมะปราง จ.พิษณุโลก ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีภูเขาหินปูน สลับสลับซ้อน ทอดยาว รอบๆหมู่บ้าน ซึ่งชาวบ้านได้เรียกว่า **ขุนหมิงแห่งเมืองไทย**

ชมฝูงค้างคาวบินออกหากินยามเย็น เป็นสายยาวสวยงามนับล้านๆตัว ที่บ้านมุง อำเภอนีนมะปราง ตั้งแต่ช่วงเวลา ๑๘.๐๐ น. เป็นจนถึงประมาณ ๑๙.๐๐ น. หรือ ประมาณ ๑ ชม. โดยสามารถมองเห็นแนวเส้นของฝูงค้างคาวที่บินเป็นแนวโค้งคล้ายคลื่นยาวหลายกิโลเมตรทีเดียว เป็นภาพที่หาชมได้ยาก ถือว่าเป็นสถานที่ท่องเที่ยวสุด Unseen ของเมืองไทยอีกแห่งหนึ่ง

ถ้ำนเรศวร อยู่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าผาทำพล ตำบลบ้านมุง ซึ่งในบรรดาถ้ำที่มีอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกันนั้นนับว่าถ้ำนเรศวรเป็นถ้ำที่สวยงามที่สุด เนื่องจากความกว้างและหินงอก หินย้อยตลอดจนผนังถ้ำมีความโค้งคล้ายกับพระมาลาเบี่ยงหรือหมวกของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชที่พระ

อง๕ทรงสวมในขณะทำสงครามยุทธหัตถี จึงได้รับการเรียกว่า ถ้ำนเรศวร เพื่อให้สอดคล้องกับความงามของถ้ำและเพื่อเทิดพระเกียรติคุณของพระองค์ท่าน

ถ้ำเดือน-ถ้ำดาว ตั้งอยู่บริเวณหน่วยพิทักษ์ สล. ๘ ลักษณะเป็นถ้ำที่มีน้ำไหลตลอดภายในยาวประมาณ ๑.๔ กม. มีหินงอกหินย้อยซับซ้อนสวยงามมาก

ถ้ำพระวังแดง เป็นถ้ำที่ยาวและใหญ่เชื่อมต่อกันหลายถ้ำ มีความยาวประมาณ ๑๒.๕ กิโลเมตร ถือว่าเป็นถ้ำที่ยาวมาก ภายในถ้ำมีห้องโถงขนาดใหญ่มีหินงอกหินย้อยสวยงามและมีลำห้วยอยู่ด้านล่าง ในลำห้วยมีสิ่งที่น่าสนใจเป็นปลาพันธุ์ใหม่หายาก คือ ปลาชื่อถ้ำพระวังแดงหรือปลาไม่มีตา เนื่องจากอาศัยอยู่ในถ้ำเป็นเวลานานจนมีการปรับตัวให้เหมาะแก่การดำรงชีวิตภายในถ้ำซึ่งไม่มีแสงเพียงพอ

จากสภาพปัญหาดังกล่าวพบว่ามีสาเหตุสำคัญมาจากปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยวการกระจุกตัวของนักท่องเที่ยวความไม่พร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวกความรู้ของบุคลากรท่องเที่ยวขีดความสามารถในการรองรับของแหล่ง รวมถึงปัญหาการบริหารจัดการของภาครัฐและการบูรณาการเพื่อการขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์ความล้ำสมัยของกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมาย

ผู้วิจัยได้ตระหนักถึงการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่จะรักษาหรืออนุรักษ์สถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติเอาไว้ ผู้ที่เข้าไปใช้บริการจึงต้องปฏิบัติตามระเบียบที่สถานที่ท่องเที่ยวนั้นๆ กำหนดเอาไว้ เช่น ห้ามล่าสัตว์ ห้ามส่งเสียงอึกทิก ห้ามรังแกสัตว์ ห้ามทำการเคลื่อนย้ายพันธุ์พืชออกจากสถานที่ท่องเที่ยวแห่งนั้นๆ เป็นต้น การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกที่จะมีขึ้นในสถานที่ท่องเที่ยวตามธรรมชาติ จะต้องปรับให้เข้ากับบรรยากาศของสถานที่ท่องเที่ยวนั้นๆ ให้มากที่สุด เช่น โต๊ะ ม้านั่ง ห้องสุขา อ่างล้างมือ หรือสถานที่นั่งชมทิวทัศน์หรือดูสัตว์ป่า เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ผู้ที่เข้าไปใช้บริการในสถานที่ท่องเที่ยวแห่งนั้นจะต้องใช้อย่างประหยัด ถนอม เพื่อป้องกันมิให้สิ่งเหล่านั้นได้รับความเสียหายหรือเปลี่ยนแปลงสภาพเร็วเกินไปถ้าหากนักท่องเที่ยวทุกคนช่วยกันและถือปฏิบัติตามระเบียบดังกล่าวแล้ว จะเท่ากับมีส่วนช่วยกันอนุรักษ์สถานที่ท่องเที่ยวให้สวยงามและเป็นไปตามธรรมชาติชั่ววันรุ่น

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

๑.๒.๒ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และเสนอยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

๑.๓ ปัญหาการวิจัย

๑.๓.๑ เส้นทาง Thornton ที่เกี่ยวข้องกับเชิงนิเวศ ในอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก เป็นอย่างไร

๑.๓.๒ การพัฒนาแหล่ง Thornton ที่เกี่ยวข้องกับเชิงนิเวศของอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก ควรเป็นอย่างไร

๑.๓.๓ ปัญหา อุปสรรค และเสนอยุทธศาสตร์ Thornton ที่เกี่ยวข้องกับเชิงนิเวศ อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก ควรเป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตเนื้อหา

ขอบเขตด้านเนื้อหา มุ่งเน้นการศึกษาแนวคิด หลักการ และแนวปฏิบัติในส่งเสริมการพัฒนาเส้นทาง Thornton ที่เกี่ยวข้องกับเชิงนิเวศ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งศึกษาปัญหา อุปสรรค และแนวทางในการพัฒนาเส้นทาง Thornton ที่เกี่ยวข้องกับเชิงนิเวศของอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านพื้นที่ ประชากร และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิเคราะห์ทั้งในเชิงพื้นที่และเอกสาร ดังนั้น จึงกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างในลักษณะของชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับ การพัฒนาเส้นทาง Thornton ที่เกี่ยวข้องกับเชิงนิเวศในพื้นที่ และมีกระบวนการส่งเสริมการทำงานในลักษณะต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและสังคมที่มีความเกี่ยวเนื่องกับเส้นทาง Thornton ที่เกี่ยวข้องกับเชิงนิเวศ ในพื้นที่

โดยกำหนดตัวแทนชุมชน/ หน่วยงานภาครัฐ พระสงฆ์ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับแหล่ง Thornton ในอำเภอเนินมะปราง จำนวน ๕๐ รูป/คน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจงตามความสำคัญของการศึกษาวิจัย แบ่งออกเป็น

๑. ตัวแทนชุมชน จำนวน ๘ ชุมชน คือ

๑.๑ บ้านมุงเหนือ	จำนวน ๕ รูป/คน
๑.๒ บ้านมุงใต้	จำนวน ๕ รูป/คน
๑.๓ บ้านใหม่สามัคคี	จำนวน ๕ รูป/คน
๑.๔ บ้านลำภาศ	จำนวน ๕ รูป/คน
๑.๕ บ้านห้วยบ่อทอง	จำนวน ๕ รูป/คน
๑.๖ บ้านหัวเขา	จำนวน ๕ รูป/คน
๑.๗ บ้านเนินสว่าง	จำนวน ๕ รูป/คน

๑.๘ บ้านทุ่งพระ	จำนวน ๕ รูป/คน
๒. หน่วยงานภาครัฐ จำนวน ๔ หน่วยงาน คือ	
๒.๑ อำเภอเนินมะปราง	จำนวน ๓ ท่าน
๒.๒ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านม่วง	จำนวน ๓ ท่าน
๒.๓ เขตห้ามล่าสัตว์ป่าถ้ำผาท่าพล	จำนวน ๓ ท่าน
๒.๔ ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวอำเภอเนินมะปราง	จำนวน ๑ ท่าน

๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ เส้นทางการท่องเที่ยว หมายถึง เส้นทางที่นักท่องเที่ยว เดินทางจากแหล่งท่องเที่ยวจุดหนึ่ง สู่แหล่งท่องเที่ยวอีกจุดหนึ่ง เป็นแนวทางการสัญจรที่นักท่องเที่ยว เดินทางมาเพื่อเข้าชมจุด ที่น่าสนใจตามแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ในอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวโดยง่าย สะดวก ปลอดภัย ได้รับ ความรู้และความเพลิดเพลินจากการใช้เส้นทาง

๑.๕.๒ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง เป็นการท่องเที่ยว รูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติ โดยไม่ให้เกิดการรบกวนหรือทำความเสียหายแก่ธรรมชาติ แต่มีวัตถุประสงค์ เพื่อชื่นชม ศึกษาเรียนรู้ และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณ และสัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาติ เหล่านั้น และตระหนักถึงการมีส่วนร่วมของประชากร ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี ที่มีต่อขบวนการท่องเที่ยว และต้องยอมรับให้ประชาชนทุกส่วนได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน และต้องขึ้นภายใต้ความปรารถนาของประชาชนท้องถิ่นและชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยวนั้นๆ

๑.๕.๓ การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่มีการกระทำให้เกิดขึ้น หรือมีการวางแผน กำหนดทิศทางไว้ล่วงหน้า โดยการเปลี่ยนแปลงนี้ต้องเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น

๑.๖ ประโยชน์ที่จะได้จากการวิจัย

๑.๖.๑ ได้มีการสังเคราะห์แนวปฏิบัติเพื่อส่งเสริมการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

๑.๖.๒ ได้รูปแบบ หลักการ และกระบวนการในการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

๑.๖.๓ ได้มีการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรคของการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

๑.๖.๔ ได้นำเสนอยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก” ผู้วิจัยได้ ศึกษาค้นคว้า แนวคิด ทฤษฎี และเอกสารผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา
- ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในชุมชน
- ๒.๔ สถานการณ์การท่องเที่ยวไทย
- ๒.๕ ข้อมูลพื้นที่วิจัย
- ๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา

แนวคิดพื้นฐานของการพัฒนา โดยเริ่มจากการพัฒนาที่มนุษย์อยู่ภายใต้อิทธิพลของธรรมชาติ และวิวัฒนาการมาเป็นการพัฒนาที่มนุษย์พยายามเอาชนะธรรมชาติ จากนั้นจึงเป็นการพัฒนาที่มนุษย์เอาชนะธรรมชาติได้ และนำธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ ทั้งหมดนี้เป็นการพัฒนาเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้น (Better change) ช่วยเพิ่มอัตราเร่งในการทำกิจกรรมหรือการผลิตให้รวดเร็วขึ้น (Better speed) และทำให้สภาพความเป็นอยู่ของมนุษย์ดีขึ้น (Better life) กว่าเดิมทั้งในด้านคุณภาพและปริมาณ ดังนี้

๒.๑.๑ ความหมายของการพัฒนา

การพัฒนา หมายถึง การทำให้เจริญ การเปลี่ยนแปลงในทางเจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางที่ดี การกระทำที่เป็นเหตุให้บางสิ่งบางอย่างเจริญเติบโตขึ้น หรือขยายออกเพื่อให้ดีขึ้นกว่าที่มีอยู่เดิม และการพัฒนานั้นอาจจะเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม หรือมนุษย์ก็ได้^๑

^๑ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๗๗๙.

สุมิตร สุวรรณ ให้ความหมายว่า การพัฒนา (Development) คือ การเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น^๒

สนธยา พลศรี กล่าวว่า การพัฒนาถูกกำหนดความหมายจากหลายแหล่งและหลายสาขาวิชาทำให้ลักษณะของการพัฒนามีหลายประการแต่ลักษณะที่สำคัญมีดังต่อไปนี้

๑. เป็นการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ เช่นด้านสุขภาพปริมาณและสิ่งแวดล้อมของสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ดีขึ้น หรือให้มีความเหมาะสมอันเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างรอบด้าน ไม่ใช่เปลี่ยนแปลงในด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียวเท่านั้นหรืออาจจะเรียกได้ว่าต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบ

๒. มีลักษณะเป็นกระบวนการคือเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามลำดับขั้นตอนและอย่างต่อเนื่องกันโดยแต่ละขั้นตอนมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเป็นลำดับไม่สามารถข้ามขั้นตอนหนึ่งได้

๓. มีลักษณะเป็นพลวัตคือเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลาไม่หยุดนิ่ง แต่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะเป็นแบบรวดเร็วหรือช้าๆ ปริมาณมากหรือน้อยก็ได้

๔. เป็นแผนและโครงการ คือเกิดขึ้นจากการเตรียมการไว้ล่วงหน้าว่าจะเปลี่ยนแปลง ใดด้านใด ด้วยวิธีการใด เมื่อไร ใช้งบประมาณเท่าใด ใครรับผิดชอบ เป็นต้นไม่ใช่เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยไม่มีการเตรียมการไว้ล่วงหน้า

๕. เป็นวิธีการการพัฒนาเป็นมรรควิธี หรือกลวิธีที่นำมาใช้ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามเป้าหมายที่กำหนดไว้เช่น การพัฒนาสังคม การพัฒนาชนบท การพัฒนาการเมือง การพัฒนาเศรษฐกิจการพัฒนาชุมชนต่างก็เป็นวิธีการพัฒนาแบบหนึ่งที่มีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเอง

๖. เป็นปฏิบัติการ คือเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ไม่เป็นเพียงแนวความคิด หรือเป็นเพียงแนวคิด หรือเป็นเพียงรายละเอียดของแผนและโครงการเท่านั้น เพราะการพัฒนาเป็นวิธีการที่ต้องนำมาใช้ปฏิบัติจริงจึงจะเกิดผลตามที่ต้องการ

๗. เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์ เพื่อประโยชน์ของมนุษย์ เพราะมนุษย์เป็นสัตว์โลกประเภทเดียวที่สามารถจัดทำแผนโครงการและคิดค้นวิธีการพัฒนาตนเองและสิ่งต่างๆ ได้การเปลี่ยนแปลงใดก็ตามถ้าไม่ได้เกิดจากการกระทำของมนุษย์แล้ว จะไม่ใช่การพัฒนาแม้ว่าจะมีลักษณะอื่นๆ เหมือนกับการพัฒนาก็ตาม

๘. ผลที่เกิดขึ้นมีความเหมาะสมหรือพึงพอใจ ทำให้มนุษย์และสังคมมีความสุขเพราะการพัฒนาเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์และการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมของมนุษย์นั่นเอง

^๒ สุมิตร สุวรรณ, รัฐกับแนวคิดและทฤษฎีการพัฒนา, (นครปฐม : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๔), หน้า ๒๐.

๘. มีกฎเกณฑ์หรือเครื่องชี้วัด คือ สามารถบอกได้ว่าลักษณะที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นการพัฒนาหรือไม่ซึ่งอาจดำเนินการได้หลายวิธีเช่นเปรียบเทียบกับสภาพเดิมก่อนที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลงกำหนดเกณฑ์มาตรฐานในการชี้วัดในด้านต่างๆ โดยเฉพาะด้านคุณภาพสามารถเปลี่ยนแปลงได้เนื่องจากมนุษย์และสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาทั้งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลของการพัฒนาจึงมีความจำเป็นต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกระบวนการพัฒนาให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นด้วยการพัฒนาใหม่ๆจึงเกิดขึ้นอยู่เสมอ^๓

Constantino, Renato ให้ความหมายว่า การพัฒนา (Development) คือขบวนการที่ต่อเนื่อง ซึ่งแสดงความสามารถของมนุษย์ในการควบคุมการดำรงชีพของเขาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ซึ่งเขาได้รวบรวมแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาว่าต้องมุ่งเน้นไปยัง

๑. ความสามารถในการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตในอนาคต
๒. ความสามารถของตัวบุคคลในการช่วยเหลือตนเอง
๓. ความสามารถในการควบคุมตัวเอง^๔

Misra R.P. and Jonjo, M. ให้ความหมาย การพัฒนาว่า เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่มนุษย์ต้องการทำให้ดีขึ้นตามความคิดของตน กระบวนการนั้นจะไม่ใช้สภาวะการณ์ใดสภาวะการณ์หนึ่งกระบวนการจะอ้างอิงถึงค่านิยมต่างๆ เป็นพื้นฐาน และค่านิยมต่างๆ นั้น ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนา^๕

Roger Everette M. and Burdgerabel J ให้ความหมาย การพัฒนา คือ รูปแบบหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งแนวการเปลี่ยนแปลงทางสังคมนี้จะช่วยปรับปรุงโครงสร้างองค์กรทางสังคมดีขึ้น^๖

Freire ให้ความหมายว่า การพัฒนา เป็นการมีเป้าหมายที่ถูกต้อง ซึ่งมีความสำคัญมากและเป็นสิ่งจำเป็นจนอาจกล่าวได้ว่าเป็นหนทางเพิ่มขึ้นที่มีค่า^๗

^๓ สนธยา พลศรี, กระบวนการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕), หน้า ๕-๖.

^๔ Constantino, Renato, **The Challenge of the Churches**, (Paper presented during the First Gregorio Aplipay Lecture on Nationalism, Manila, Philippines, May 18, 1984), p. 112.

^๕ Misra, R.P. and Jonjo, M. (ed.), **The Changing Perspective of Development Problems In Misra**, (Hong Kong: Maruzen Investment Hong Kong) , 1981), p. 111.

^๖ Roger, Everette M. and Burdgerabel J, **Social Change In Rural Societies**, (New Jersey : Prentice – Hall, 1972), p. 23.

สรุปได้ว่า การพัฒนา เป็นการเจริญขึ้นของระดับองค์กรทางสังคม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า เป็นการทำลายรูปแบบของโครงสร้างทางสังคมแบบเก่า และการเปลี่ยนแปลงจะเริ่มจากการจัดระบบในส่วนบนขององค์กรแล้วแผ่ขยายซึ่มลงสู่ส่วนล่าง และดำเนินเรื่อยไปจนครอบคลุมองค์การอย่างกลมกลืน

๒.๑.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา

แนวคิดและกระบวนทัศน์ใหม่เกี่ยวกับการพัฒนา (New Development Paradigm) กระบวนทัศน์ (Paradigm) หมายถึง “ทฤษฎีพื้นฐานอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง อันกำหนดแบบแผนการคิดและการปฏิบัติในประชาคมหนึ่งๆ เมื่อใดทฤษฎีพื้นฐานดังกล่าวเปลี่ยนแปลงจะทำให้แบบแผนการคิดและการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องเปลี่ยนแปลงไปด้วย (Paradigm shift)” เรื่องราวเกี่ยวกับการพัฒนาและความหมายของการพัฒนา มีการเปลี่ยนแปลงของกระบวนทัศน์ที่เต็มไปด้วยความขัดแย้งและเกิดวิาทะในการช่วงชิงอำนาจในการนิยามความหมายมาตั้งแต่การเริ่มก่อกำเนิดของทฤษฎีแรกแห่งการพัฒนา (The First Theory of Development) ในสมัยของประธานาธิบดี Harry Truman ของจักรวรรดินิยมอเมริกาภายหลังจากการยุติลงของสงครามโลกครั้งที่สอง ตามมาด้วยการต่อสู้ระหว่างสองลัทธิคือ เสรีนิยมและสังคมนิยม รวมทั้งนโยบายสี่เป้าหมาย (Point Four Programmed) เพื่อถ่วงดุลอำนาจ ช่วงชิงและครอบงำประเทศอ่อนแอให้เป็นฐานกำลังในการต่อสู้กับปฏิปักษ์สงครามระหว่างลัทธิได้ดำเนินติดต่อกันมาจนกระทั่งเกิดการล่มสลายของลัทธิสังคมนิยมโซเวียต รวมทั้งการเปลี่ยนท่าทีแนวทาง และนโยบายทางการเมืองของพันธมิตรหลายๆ ประเทศ การล่มสลายของลัทธิเศรษฐกิจการเมืองของประเทศที่เป็นปฏิปักษ์ทำให้เกิดการแพร่กระจายและขยายตัวของแนวคิดเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก (Main Stream Economy) ประเทศบริเวณและกึ่งบริวารซึ่งเปรียบเสมือนประเทศอาณานิคมยุคใหม่ (New Colony) ของจักรวรรดินิยมอเมริกา ได้นำเอาแนวคิดแบบเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก รวมทั้งแนวคิดแบบ ปฏิฐานนิยมไปกำหนดแนวทางในการพัฒนาประเทศจนประจักษ์ต่อมาว่า แนวคิดดังกล่าวหาได้สอดคล้องกับวัฒนธรรม รวมทั้งวิถีการดำรงชีวิต (Mode of Living) ของผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมของตนแม้แต่น้อย โดยแนวคิดดังกล่าวได้ก่อให้เกิดการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนบุคคลอย่างไร้ขอบเขต รวมทั้งเป็นสาเหตุให้เกิดการทำลายล้างระบบนิเวศ ระบบศีลธรรม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างไม่ยั้งคิด จนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ใหม่ รวมทั้งการก่อกำเนิดของกระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนาขึ้น

^๗ Freire, P., *Education : The Practice of Freedom*, (London : Writers and Readers Publishing Cooperative, 1972), p. 110.

ชัยรัตน์ เจริญสินโอฬาร กล่าวว่า การพัฒนาเป็นวาทกรรมอย่างหนึ่ง (a discourse) ซึ่งได้รับความสนใจจากนักวิชาการอย่างกว้างขวาง โดยมีการศึกษา วิจัย วิเคราะห์ และวิพากษ์วิจารณ์ ในหลาย ขณะเดียวกันการพัฒนาเป็นกระบวนการ (process) ที่ได้รับ การตีค่าในระดับสูงส่งผลให้สิ่งที่ตรงกันข้ามกับกระบวนการ การนี้ไม่ได้รับการตีค่ากลายเป็น “ความด้อยพัฒนา” สิ่งตรงกันข้ามกับแนวคิด “การพัฒนา” ที่อาจมีคุณค่าสูงยิ่งยากที่จะประเมินคุณค่า หลายอย่าง เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น แต่เพราะการพัฒนาเป็นกระบวนการที่สัมพันธ์กับค่านิยมสมัยใหม่ สิ่งตรงกันข้ามกับความสมัยใหม่จึงได้รับการประเมินค่าในระดับต่ำหรืออาจจะไม่มีค่าควรแก่การศึกษาและใช้ประโยชน์เลยก็ได้ ซึ่งการพัฒนาไม่ว่าจะในระดับใดก็ตาม มีแนวคิดที่สำคัญ ๕ ประการ คือ

๑. การพัฒนาเป็นกระบวนการ (Process) การพัฒนาเป็นกระบวนการศึกษาวิเคราะห์ ปัญหา และความต้องการของมนุษย์ รวมทั้งศึกษาแนวทางในการแก้ปัญหา และความต้องการของมนุษย์ทุกด้านอย่างเป็นบูรณาการและอย่างมีประสิทธิภาพ โดยจะเริ่มต้นตั้งแต่วิธีการครอบคลุม ชุมชน และระดับประเทศชาติในที่สุด

๒. การพัฒนาเป็นวิธีการ (Method) การพัฒนาประกอบด้วยวิธีการในการจัดการระบบทรัพยากรต่างๆ และทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำเนินการ เพื่อให้การพัฒนามีความต่อเนื่องวิธีการพัฒนานี้รวมเอาการสร้างองค์การพัฒนา และเสริมสร้างทักษะและความรู้ของประชาชนในสังคมโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในแต่ละท้องถิ่น

๓. การพัฒนาคือการเคลื่อนไหว (Movement) การพัฒนามีลักษณะเคลื่อนไหวไม่หยุดนิ่ง อยู่กับที่การพัฒนาจึงมีความเกี่ยวข้องกับการระดมความร่วมมือทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการระดมความร่วมมือจากกลุ่มบุคคลที่เป็นเป้าหมายของการพัฒนา ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลด้อยโอกาสในการแสดงความคิดเห็น สะท้อนปัญหาความต้องการร่วมตัวและตระหนักถึงปัญหาความต้องการพื้นฐานร่วมกัน รวมทั้งร่วมกันคิดและแก้ปัญหาต่างๆ เหล่านี้ ขณะเดียวกันการพัฒนามีความจำเป็นที่จะให้กลุ่มบุคคลภายใต้โครงการพัฒนาต่างๆ เข้าใจบริบททางสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของตน รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน กลุ่มบุคคลจะต้องมีการกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ เปลี่ยนแปลงความคิดเห็นและทัศนคติไปในทางก้าวหน้าและสร้างสรรค์และพัฒนาทักษะความรู้ที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาด้วย

๔. การพัฒนาคือการจัดทำโครงการหรือโปรแกรม (Project or Program) โครงการหรือโปรแกรม เป็นการปฏิบัติการอย่างหนึ่งของการพัฒนาสังคมโครงการพัฒนาต่างๆ ทำให้วัตถุประสงค์ของการพัฒนาเป็นจริงได้ โครงการพัฒนาที่ได้รับผลสำเร็จจะต้องได้รับความร่วมมือจากบุคคลกลุ่มต่างๆ โดยเฉพาะกลุ่มเป้าหมายของการพัฒนา ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่เป็นเป้าหมายของการพัฒนา ประกอบด้วย บุคคลทุกระดับชั้น นับตั้งแต่กลุ่มผู้นำ กลุ่มผู้ปฏิบัติงานด้านต่างๆ จนถึงกลุ่มรักษาความสะอาดและรักษาความสงบเรียบร้อยในองค์กร

๕. การพัฒนาคือการใช้โอกาส (Opportunity) การใช้โอกาสแก่บุคคลในการพัฒนาชีวิต สังคม ชุมชน และสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่จำเป็น คนที่จะได้รับโอกาสมากยิ่งขึ้น คือคนยากจน หรือคน ด้อยโอกาส ยิ่งด้อยโอกาสมากที่สุดยิ่งควรได้รับโอกาสมากขึ้นเท่านั้น ซึ่งจะช่วยให้ได้รับสิทธิมากขึ้นในเรื่องความยุติธรรมทางสังคม (Social Justice) และการพัฒนาคุณภาพของคน^๔

กระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนา (New Development Paradigm) หมายถึง “กระบวน ความคิดและการปฏิบัติที่ทุกฝ่ายเข้ามาเรียนรู้ร่วมกันโดยการทำงานด้วยกัน ใช้ความพยายามร่วมกัน และไม่มาเป็นปกป้องต่อกัน” วิธีการส่งเสริมให้คนมีความรักกันและมีความรู้ร่วมกัน มีการ ค้นคว้าวิจัยจนได้เครื่องมือที่เรียกว่า (AIC) ซึ่งเป็นวิธีการและเทคนิคในการเอาคนที่จะทำงานร่วมกัน ทั้งหมดในระบบเข้ามาประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) ซึ่งจะดำเนินการใน ๓ ขั้น คือ

ขั้นที่ ๑ คือ A : Appreciation ขั้นที่ ๒ คือ I : Influence ขั้นที่ ๓ คือ C : Control ขั้นที่ ๑ คือ A : Appreciation คือ “การทำให้ทุกคนเกิดการยอมรับและชื่นชมคนอื่นโดยไม่รู้สึกรู้ส หรือแสดง การต่อต้านหรือวิพากษ์วิจารณ์” ในกระบวนการขั้นนี้ ทุกคนจะมีโอกาสแสดงออกอย่างทัดเทียมกัน ด้วยภาพ ข้อเขียนและคำพูด ว่าเขาเห็นสถานการณ์ในปัจจุบันเป็นอย่างไร และเขาอยากเห็น ความสำเร็จในอนาคตเป็นอย่างไร ซึ่งจะทำให้ทุกคนมีโอกาสใช้ข้อเท็จจริง เหตุผล และความรู้สึก ตลอดจนการแสดงออกในลักษณะต่างๆ ตามข้อเท็จจริง เมื่อทุกคนได้แสดงออกโดยได้รับการยอมรับ จากคนอื่น ๆ จะทำให้คนมีความรู้สึกที่ดีมีความสุข มีความอบอุ่น และเกิด “พลังร่วม” ขึ้นในระหว่าง คนที่มาประชุมด้วยกันในช่วงของการแสดงออกว่าแต่ละคนอยากเห็นความสำเร็จในอนาคตเป็น อยางไรเป็นการใช้จินตนาการที่ไม่ถูกจำกัดด้วยปัจจัยและสถานการณ์ต่างๆ ในปัจจุบัน จึงทำให้เกิด ความคิดสร้างสรรค์ การมองการณ์ไกล การมองภาพกว้างและการคิดสิ่งแปลกใหม่ได้ดีกว่าการคิดจาก สภาพปัญหาหรือข้อขัดข้องที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน นั่นคือ การใช้ “จินตนาการ” (Imagination) ซึ่งจะมี พลังมากขึ้นกลายเป็น “วิสัยทัศน์ร่วม” (Shared Vision) หรือ “อุดมการณ์ร่วม” (Shared Ideal) ซึ่ง ได้แก่ “สิ่งที่มุ่งมาดปรารถนาพร้อมกันหรือเป้าหมาย” นั่นเอง

ขั้นที่ ๒ คือ I : Influence คือ การใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่แต่ละคนมีอยู่มาช่วยกัน กำหนดวิธีการสำคัญหรือยุทธศาสตร์ (Strategy) ที่จะทำให้บรรลุวิสัยทัศน์ร่วมหรืออุดมการณ์ร่วมของ กลุ่มได้อย่างดีที่สุดในขั้นนี้ทุกคนมีโอกาสทัดเทียมกันที่จะให้ข้อคิดเห็นว่า วิธีการสำคัญที่จะทำให้ บรรลุวิสัยทัศน์ร่วมหรืออุดมการณ์ร่วมนั้นประกอบด้วยอะไรบ้างเมื่อทุกคนแสดงความคิดเห็นแล้ว จะ นำ “วิธีการ” ที่เสนอแนะทั้งหมดมาจัดหมวดหมู่แยกแยะ และพิจารณาร่วมกัน จนกระทั่งได้ “วิธีการ สำคัญ” ที่กลุ่มเห็นพ้องต้องกันว่า จะนำไปสู่ความสำเร็จตามที่กลุ่มต้องการ ซึ่งในการพิจารณาเลือก

^๔ ชัยรัตน์ เจริญสินโอฟาร, วาทกรรมการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : วิชาษา, ๒๕๔๒), หน้า ๗.

วิธีการสำคัญนั้น สมาชิกกลุ่มจะมี “ปฏิสัมพันธ์” (Influence หรือ Interaction) ซึ่งกันและกันสูง รวมถึงการถกเถียงโต้แย้งกันด้วยทั้งนี้เพื่อให้ได้วิธีการที่กลุ่มเห็นร่วมกันว่าดีที่สุด เนื่องจากการถกเถียงโต้แย้งในระดับวิธีการดังกล่าว มี “เป้าหมาย” หรือ “อุดมการณ์” ร่วมกัน ฉะนั้น กลุ่มยังมีแนวโน้มที่จะรักษาความสามัคคีไว้ได้โดยไม่ยากนัก

ขั้นที่ ๓ คือ C : Control คือ การนำ “วิธีการสำคัญ” มากำหนดเป็น “แผนปฏิบัติการ” (Action Plan) อย่างละเอียดว่า ทำอะไร มีหลักการและเหตุผลอย่างไร มีกำหนดเวลาอย่างไรใครรับผิดชอบเป็นหลัก ใครต้องให้ความร่วมมือ จะต้องใช้งบประมาณค่าใช้จ่ายเท่าไร จากแหล่งใดจะมีรายได้จากการดำเนินงานดังกล่าวหรือไม่ถ้ามีประมาณเท่าไร และรายละเอียดอื่นๆ ตามที่เห็นว่าควรระบุไว้ในขั้นนี้สมาชิกกลุ่มแต่ละคนจะเลือกเองว่า สมัครงใจจะเป็นผู้รับผิดชอบหลักในเรื่องใดจะเป็นผู้ให้ความร่วมมือในเรื่องใด จะเป็นผู้ร่วมคิดแผนปฏิบัติการข้อใด เป็นการกำหนด “ข้อผูกพัน” (Commitment) ให้ตนเองเพื่อ “ควบคุม” (Control) ให้เกิดการกระทำอันจะนำไปสู่การบรรลุผลที่เป็นเป้าหมายหรืออุดมการณ์ร่วมกันของกลุ่มในที่สุดนอกจากการเข้ารับผิดชอบหรือไม่ความร่วมมือตาม “แผนปฏิบัติการ” ที่กลุ่มร่วมกันกำหนดขึ้นแล้ว สมาชิกกลุ่มในแต่ละคนยังอาจกำหนด “ข้อผูกพันเฉพาะตัว” (Personal Commitment) ได้อีกด้วย เพื่อเป็นการใช้พลังในส่วนของตัวเองแต่ละคนให้เกิดผลในทางสร้างสรรค์มากที่สุด

กระบวนการ AIC จะสร้างพลังสร้างสรรค์ขึ้น เมื่อฝ่ายต่างๆ เข้ามาทำ กิจกรรมร่วมกัน ด้วยความรักความเมตตา ตัว A (Appreciation) คือ ธรรมะอย่างสูง ได้แก่ ความรักและความเมตตา คนอื่น ต้องรับฟัง อุดหนุน และยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น ซึ่งตรงกับหลักของพระพุทธศาสนา ฉะนั้น “A” ทำให้เกิดพลังความดีเข้ามา อาจเรียกว่าเป็น “การพัฒนาทางจิตวิญญาณ” (Spiritual Development) พอคนที่เข้ามามีกิจกรรมมีความรักความเมตตาต่อกัน ก็เกิดการเรียนรู้ร่วมกันจากการท างานด้วยกัน ที่เรียกว่า “Interactive learning through action” จึงให้การพัฒนาประสบความสำเร็จ เพราะทำให้เกิด “การเรียนรู้” ที่แท้จริง ซึ่งมีพลังมาก ปกติแล้วคนมักจะเรียนรู้กันยากเพราะฉะนั้น “การพัฒนา” ต้องการ “การเรียนรู้” อย่างมากของทุกฝ่าย นั่นคือ ต้องมี “I” (Influence) ได้แก่ การเรียนรู้ร่วมกันให้เกิดพลัง และต้องมี “C” (Control) ซึ่งได้แก่ “การจัดการ” (Management) และ “แผนปฏิบัติการ” (Action Plan) ที่กำหนดว่าใคร จะทำอะไรอย่างไร เมื่อใด มีค่าใช้จ่ายเท่าไร จะได้เงินจากไหน ถ้าไม่พอจะทำอย่างไร เป็นต้น

การที่จะผลักดันกระบวนการทัศน์ใหม่ในด้านการพัฒนาให้มีบทบาทในทางปฏิบัตินั้นจะต้องใช้กระบวนการให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมกันทำงานและเรียนรู้ร่วมกันด้วยความรัก ทุกฝ่ายในที่นี้หมายถึง เบญจภาคี คือ

๑. ชุมชน ได้แก่ องค์กรประชาชน สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา อาสาสมัคร และประชาชนทั่วไป

๒. รัฐ ได้แก่ รัฐบาล และหน่วยงานของทางราชการ

๓. นักวิชาการ ได้แก่ สถาบันการศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิผู้เชี่ยวชาญ และผู้ชำนาญการต่างๆ

๔. องค์กรเอกชน ได้แก่ มูลนิธิ สมาคม องค์กรสาธารณประโยชน์ องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรการกุศล สื่อมวลชน ตลอดจนชมรม และกลุ่มต่างๆ

๕. องค์กรธุรกิจ ได้แก่ บริษัท ห้างร้าน และนักธุรกิจ

ปัจจุบันสังคมไทยเกิดปัญหาสังคมขึ้นมากมาย เช่น อาชญากรรม โสเภณี ความยากจน ซึ่งเชื่อมโยงไปกับเรื่องความเสื่อมเสียทางศีลธรรม สรุปแล้วเรียกว่า เป็นวิกฤตการณ์ทางสังคม (Social Crisis) มีสาเหตุทั้งที่เกิดขึ้นในสังคมไทยเอง และสาเหตุจากกระแสโลกที่เปลี่ยนแปลงไป กรณีดังกล่าว เป็นปัญหาของประเทศต่างๆ ทั่วโลก การที่จะแก้ไขได้ต้องเปลี่ยนกระบวนความคิดหรือวิถีคิดใหม่ โดยให้นักกำลังกันทุกส่วนเข้ามาเชื่อมโยงกันทำงาน เพราะเราจะแก้ปัญหาที่ละเรื่องไม่ได้ต้องทำพร้อมกันทุกเรื่อง โดยมีครอบครัวและชุมชนเป็นหลักและอาศัยเครื่องมือ วิธีการ งานเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย โดยใช้กระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนา (New Development Paradigm) เพื่อก่อให้เกิดแนวทางใหม่แห่งความร่วมมือในการพัฒนาของทุกฝ่าย ทั้งทางราชการ ชุมชน องค์กรเอกชน สาธารณะประโยชน์หรือองค์กรพัฒนาเอกชน สถาบันวิชาการ สถาบันทางศาสนา และภาคธุรกิจ ในอันที่จะพัฒนาทางเศรษฐกิจ จิตใจ สิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมไปพร้อมกัน เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืน โดยระดมทรัพยากรกำลังและทรัพยากรทั้งหมดมาเชื่อมโยงกันในการดำเนินงานสร้างสรรค์สังคม

Coralie Bryant and Louise G. White ได้ศึกษาการพัฒนาที่มีมาตั้งแต่สมัยศตวรรษที่ ๑๘ แต่ว่ายุคหลังสงครามโลกครั้งที่สองประเทศต่างๆ ได้รับเอกราชและเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจมาก สังคมจึงถกเถียงกันถึงเรื่องการพัฒนา เป็นอย่างมาก ประเด็นที่ถกเถียงคือ จุดกำเนิดลักษณะและการนำการพัฒนาไปปฏิบัติส่วนใหญ่ หาทางเพิ่มและกำหนดทิศทางการเปลี่ยนแปลง ซึ่ง เป็นรากฐานของการกำหนดจุดมุ่งหมายของการพัฒนา นอกจากนี้ยังมีการประเมินขอบเขตของการเปลี่ยนแปลงตามทิศทางที่เกิดขึ้นจริงหรือควรเกิดขึ้น ในบรรดาปัญหาเหล่านี้ มีประเด็นหลักอันหนึ่ง คือ ใครควรเป็นผู้ตัดสินใจกำหนดทิศทางและกำหนดลักษณะของการเปลี่ยนแปลง ประวัติของแนวคิดในการพัฒนาอาจจำแนกได้เป็น ๒ ยุค คือ ยุคแรกที่เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจและยุคหลังจากนั้น

๑. ยุคแรกที่เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจ หลังสงครามโลกครั้งที่สองประเทศในเอเชียและแอฟริกาเริ่มได้เอกราช เริ่มจากอินเดียซึ่งต่อสู้ เพื่อเอกราชจนสำเร็จทำให้ประเทศที่เกิด ใหม่เริ่มมองหาแนวทางพัฒนา ใหม่ๆ แต่ช่วงทศวรรษ 1950-1960 นั้น นักเศรษฐศาสตร์ ครอบงำกรรมการพัฒนาการพัฒนาช่วงนี้ถือว่าการพัฒนาเป็นสิ่งเดียวกันกับความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ซึ่งเกิดจากการพัฒนาอุตสาหกรรมและประสิทธิภาพการผลิตการวางแผนพัฒนา จึงเน้นการ พัฒนาอุตสาหกรรม

ซึ่งมีอยู่ ๒ แนวแนวแรกซึ่งเป็นแนวทางที่นิยมทำมากที่สุดคือกระตุ้นให้เกิด ภาคอุตสาหกรรม ใหม่ โดยนำเข้าสินค้า อุตสาหกรรมก่อน ขณะที่การผลิตแบบดั้งเดิมก็ยังยินยอม ให้คงอยู่เป็นคู่แข่ง ส่วน แนวที่สองนิยมน้อยกว่าคือ การเปลี่ยนจากการผลิตแบบดั้งเดิม มาเป็นอุตสาหกรรม ทั้งนี้เพราะ ต้องการใช้แรงงานจากภาคการผลิตดั้งเดิมมากกว่าการนำเข้าเทคโนโลยี เศรษฐศาสตร์มีอิทธิพล แม้ไปยังสาขาอื่นที่เกี่ยวข้องด้วยเพราะในบรรดาสังคมศาสตร์ด้วยกันนั้น เศรษฐศาสตร์ มีการศึกษา ตารางและตัวเลขที่ชัดเจนที่สุดดังนั้นจึงมีวิธีการวัดและการศึกษาเชิงปริมาณที่แน่นอนซึ่งสาขาอื่นไม่มีนักวิชาการในสาขาอื่น เช่น มานุษยวิทยา รัฐศาสตร์ สังคมวิทยาและ รัฐประศาสนศาสตร์ ก็พยายาม แทรกปัจจัยอื่นๆ เพิ่มเข้าไป กับการพัฒนาด้วยเช่น เห็นว่ารูปแบบของการพัฒนาบางอย่าง จะทำให้เกิดการพัฒนาได้ดีกว่ารูปแบบอื่น แต่ก็ไม่มีหลักฐานยืนยันได้ ชัดเจนเท่ากับเศรษฐศาสตร์ แนวคิด ของ เศรษฐศาสตร์ จึงเป็นที่ยอมรับมากกว่า ซึ่งขณะนั้นเศรษฐศาสตร์ เน้นที่การพัฒนา อุตสาหกรรม

๒. ยุคหลังจากการเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจ หลังจากที่เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำจากการ พัฒนาตามแนวทางของนักเศรษฐศาสตร์แล้ว นักเศรษฐศาสตร์ก็ออกมาแก้ต่างว่าความร่ำรวยใหม่ที่เป็นผลมา จากการพัฒนานั้น จะแผ่กระจายผล (Trickle down) ไปยังคนจนเอง พร้อมกันนั้นยัง ตั้งสมมติฐานขึ้นมาใหม่ว่าความเหลื่อมล้ำเป็นรูปตัวยูคว่ำ (Inverted U) นั่นคือเมื่อมีความเจริญเติบโต เกิดขึ้น ความเหลื่อมล้ำ จะเพิ่มใน ตอนต้น แต่เมื่อถึงระยะหนึ่งแล้วจะลดลง สาเหตุที่เพิ่ม ตอนต้นก็ เพราะคนบาง กลุ่มมี โอกาสจากการพัฒนา ดีกว่าคนกลุ่มอื่นแต่ พอผ่านไป คนกลุ่มอื่น จะเข้ามา มี รายได้นั้นความเหลื่อม ล้าจะค่อยๆ ลด ลงแต่อย่างไร ก็ตาม ประเด็นความ สัมพันธ์ระหว่าง ความเจริญเติบโตกับความ เป็นธรรมยังเป็นไปอย่าง สับสน การศึกษาในทศวรรษ ๑๙๖๐ และ ๑๙๗๐ แน่ใจว่าความ เจริญเติบโตกระจายผลไปยังคนจนจริงหรือไม่ ในทศวรรษ ๑๙๘๐ นักเศรษฐศาสตร์ หลายคน เช่น วิลเลียมโลเออร์ (William Loehr) และจอห์น พาวเวลสัน (John Powelson) ก็ถือว่า ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของบางประเทศก่อให้เกิดประโยชน์ ในวงกว้าง ขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ แนวทางการพัฒนาที่ทำมาในทศวรรษ 1950 นักเศรษฐศาสตร์ สองคนนี้ ยังตั้งข้อสงสัยต่อสมมติฐาน รูปตัวยูคว่ำ เพราะไม่พบว่าความ เจริญเติบโตกับความไม่ เป็นธรรม มีความ สัมพันธ์กัน เหตุผลที่พบ ผลกลับกันนั้นอาจ เป็นเพราะ ไม่ได้ ศึกษาอย่างต่อเนื่อง หรือความไม่ เป็นธรรม อาจมีมาก่อนแล้ว ทั้ง ยังยกการศึกษาอีกหลายชิ้นมา ยืนยันว่าความเหลื่อมล้ำเกิด จากปัญหา ทางการเมืองและ ประเด็น

ทางโครงสร้าง รวมทั้งโอกาสที่คนจนจะได้รับประโยชน์ จากการพัฒนาด้านของการใช้จ่ายของนโยบายการคลังและผลของนโยบายเฉพาะด้านต่างๆ^๙

ไมเคิลโอดาโร (Michael Todaro) สรุปเอาไว้ว่าหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เป็นต้นมา ทฤษฎีการพัฒนาที่สำคัญมีอยู่ ๔ ทฤษฎี แต่ขณะเดียวกันเมื่อไม่นานมานี้ก็มีความพยายามเสนอทฤษฎีที่เข้ามารวมทั้งหมดแล้วจึงเป็น ๕ ทฤษฎี^{๑๐} ดังนี้

๑. ทฤษฎีการพัฒนาตามขั้นตอน (Linear-stages theory) ทฤษฎีนี้ยึดประเทศอุตสาหกรรมเป็นแม่แบบ วิเคราะห์ว่าประเทศเกษตรกรรมส่วนใหญ่ ยังไม่ พัฒนาเศรษฐกิจจึงพยายามวางแผนให้พัฒนาไปสู่อุตสาหกรรม โดยกำหนดเป็นขั้นตอนเช่น ทฤษฎีความเจริญเติบโตของรอสทาว (Rostow's Stages of Growth) หรือตัวแบบการออมและการลงทุนเพื่อ สร้าง ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของฮาร์ รอดและโดมาร์ (Harrod-Domar Growth Model) เป็นต้น

๒. ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้าง (Structural-change models) ทฤษฎี นี้ต้องการให้ เปลี่ยนโครงสร้างจากภาคเกษตรไปเป็นภาคอุตสาหกรรมซึ่งสามารถผลิตได้มูลค่ามากกว่า อาจต้อง มีการเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคเกษตรไปยังภาคอุตสาหกรรม เพื่อดูดซับ แรงงานส่วน เกิน และพัฒนาเทคโนโลยีในการผลิตเช่น ทฤษฎีการพัฒนาของลูอิส (Lewis Theory of Development) เป็นต้น

๓. ทฤษฎีพึ่งพา ระหว่าง ประเทศ (International-Dependence Revolution) นักทฤษฎีในประเทศกำลังพัฒนาหรือมองจากจุดยืนของประเทศ กำลังพัฒนาโดยเฉพาะละตินอเมริกา นั้นไม่เห็นด้วยกับทฤษฎีการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยของตะวันตกเพราะ มองว่าเป็นการครอบงำซึ่งจะทำให้เกิดการพัฒนานที่พึ่งพาโดย เฉพาะอย่างยิ่งการพึ่งพาทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยีจนมีสภาพเหมือนเป็นอาณานิคมสมัยใหม่ และยิ่งพัฒนาไปจะมีคนรวยเพียงกลุ่มน้อยที่ได้รับผลประโยชน์ ปัญหาความเป็นธรรมและการกระจายรายได้ จะยิ่งรุนแรงยิ่งขึ้น รวมไปถึงการสร้างค่านิยมในการพัฒนาในทางที่ผิดที่ต้องพึ่งภายนอกอยู่ตลอด

๔. ทฤษฎีเสรีนิยม ใหม่ (Neoclassical Counterrevolution) ทฤษฎีนี้เกิด ในช่วงทศวรรษ 1980 เมื่อรัฐบาลอนุรักษนิยมของตะวันตกได้แก่ สหรัฐอเมริกาอังกฤษแคนาดาและเยอรมนีตะวันตกพร้อมใจกันรับเอาแนวคิดเสรีนิยม ใหม่มาเป็นหลักการกำหนดนโยบายแนวคิดนี้ จะเน้น เศรษฐศาสตร์มหภาคทางด้านอุปทาน (Supply-side macroeconomics) หมายความว่า สนใจ

^๙ Coralie Bryant and Louise G. White, **Managing development in the third world**, (Colorado: Westview Press, 1982), pp. 4-14.

^{๑๐} Michael P. Todaro, **Economic development**, 5th ed, (New York : Longman, 1994), pp. 66-89.

การปรับปรุงทางการผลิต มากกว่า การบริโภคขณะเดียวกันก็เน้นการแปรรูป ลดขนาดของรัฐลดการวางแผน จากส่วนกลางลดการควบคุมและลดกฎระเบียบแนวคิดนี้มี อิทธิพลต่อองค์การระหว่างประเทศที่สำคัญ คือธนาคารโลกและกองทุนการเงิน ระหว่างประเทศ หรือ IMF ตลอดจน องค์การระหว่างประเทศอื่นๆ จึงทำให้สามารถเผยแพร่ แนวคิดของการเปิดเสรีไปอย่างรวดเร็ว

๕. ทฤษฎีความเจริญเติบโตแนวใหม่ (New Growth Theory) ทฤษฎีนี้ เห็นว่าการเปิดเสรีมีปัญหา เพราะความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจพึ่งพิงภายนอกขณะที่สถานการณ์ ภายนอกผันผวนยากจะคาดการณ์ ได้นอกจากนี้การเติบโตที่เกิดขึ้นยังมีภาวะไม่ แน่นนอนขึ้นอยู่กับ การเปลี่ยนแปลงของภายนอก เช่น การเคลื่อนย้ายทุนและการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยี ดังนั้น การเพิ่มของผลผลิตมวลรวมจึงเป็นการ ปรับตัวระยะสั้นและอาจไม่ยั่งยืน ด้วยเหตุนี้ทฤษฎีนี้จึงหันมาสนใจความเจริญเติบโตแนวใหม่ ที่เน้นการ เติบโตจากภายใน (Endogenous growth theory) และเน้นการ เติบโตที่ยั่งยืน (Sustainable growth) ซึ่งมีความสัมพันธ์โดยตรงระหว่างทุนกับแรงงานไม่ใช่เป็นเพียงการเคลื่อนย้ายทุน

ทฤษฎีความเจริญเติบโตแนวใหม่จึงเน้นการใช้ทรัพยากรภายใน และเน้นการ พัฒนาทุนมนุษย์ (Human capital) โดยเฉพาะลงทุนทางด้านการศึกษาการสร้างโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) และการวิจัยและการพัฒนา (R&D) ซึ่งเป็นทางเลือกอีกทางเลือกหนึ่งของการลงทุน ในปัจจุบัน ทฤษฎีความเจริญเติบโตจากภายในนี้เริ่มเข้ามาทดแทนทฤษฎีรุ่นเก่าที่เน้นความเจริญเติบโตจากภายนอก (Exogenous growth theory) นอกจากนี้ทฤษฎีความเจริญเติบโตจากภายในยัง มองว่าความเจริญเติบโตขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมเริ่มต้น (Initial conditions) เช่นระดับ การศึกษาระดับการพัฒนาของตลาดทุน และที่สำคัญ คือแบบแผนการกระจายรายได้ก็มีผลต่อความเจริญเติบโตเช่นกัน เนื่องจากการกระจายรายได้มีผลทำให้คนมีทุนต่างกัน และมีการลงทุนต่างกัน ระบบเศรษฐกิจที่มีการกระจายรายได้ดีนั้นคนลงทุนก็มากและสามารถลงทุนพร้อมๆ กันได้จึงชักชวนให้เศรษฐกิจเติบโตเข้าสู่จุดดุลยภาพที่สูงกว่าได้

สรุปได้ว่า การพัฒนาเป็นแนวคิดที่น่าสนใจเป็นการกระตุ้นให้คิดถึงลักษณะของสังคมที่ดี แต่ก็ เป็นแนวคิดที่กว้างที่ยากจะหาข้อสรุป อาจกล่าวในเบื้องต้นได้ว่าคำว่า “การพัฒนา” เป็นคำที่มีความหมาย ในทางดี เป็นคำที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของการเปลี่ยนแปลงความทันสมัย หรือความเจริญเติบโต การพัฒนาเป็นรูปแบบอย่างหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ส่วนความทันสมัยก็เป็นกรณีเฉพาะอันหนึ่งของการพัฒนา สำหรับทางด้านการพัฒนาอุตสาหกรรม เป็นมิติหนึ่งของการพัฒนาโดยหลักทั่วไปแล้วการพัฒนาเป็นลักษณะทางสังคมที่กำลังเปลี่ยนจากสิ่งที่เคยเป็นในอดีตไปสู่สิ่งที่ต้องการจะเป็นซึ่งขึ้นอยู่กับเป้าหมายของการพัฒนาของแต่ละสังคม

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

เนื่องจากการท่องเที่ยวแบบเน้นปริมาณนำเศรษฐกิจมาสู่ประเทศกำลังพัฒนา แต่การท่องเที่ยวแบบนี้ทำให้เกิดการทำลายสิ่งแวดล้อมโดยขาดจิตสำนึก สร้างมลภาวะให้ธรรมชาติขาด การป้องกันแก้ไข เกิดผลกระทบไปทั่วโลก องค์การท่องเที่ยวโลก หรือ WTO^{๑๑} ได้กล่าวไว้ว่า “ การท่องเที่ยวเป็นหนึ่งในปรากฏการณ์ทางการเมือง วัฒนธรรม สังคม และเศรษฐกิจที่สำคัญของศตวรรษที่ ๒๐ ประเทศทั้งหลายไม่ควรจะทำให้มันแตกต่างกัน” และเสริมว่าประชาคมโลกมองแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติของแต่ละประเทศโดยรวมเหมือนเป็นสมบัติของโลก นักท่องเที่ยวทุกคนมีสิทธิ์มาดู มาชื่นชม และสัมผัสความงดงาม ความน่าทึ่ง ดูแล้วเกิดความคิด เกิดความสนใจ เกิดความพอใจ ทุกประเทศจึงควรร่วมมือกันอนุรักษ์ ส่วนใดเสียหายก็ควรปรับปรุงแก้ไขให้ธรรมชาติกลับคืนมาอย่างเดิมเพื่อประโยชน์ของคนรุ่นหลัง หลังจากที่มีการท่องเที่ยวแบบ Mass Tourism มาถึงจุดที่ธรรมชาติรับไม่ได้ เพราะมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ช่วงนั้นเกิดนักอนุรักษ์ที่มีอุดมคติ และมีวัตถุประสงค์ด้านสิ่งแวดล้อมได้แพร่กระจายความคิดออกไปอย่างกว้างขวาง และบางประเทศรวมกลุ่มกันเป็นองค์กรอนุรักษ์ระดับชาติถึงนานาชาติ ทุกกลุ่มมีวัตถุประสงค์เดียวกัน คือ มีความคิดที่จะปกป้องและรักษาสภาพของแหล่งท่องเที่ยวที่เสื่อมโทรมทั่วโลกให้ยั่งยืน โดยตั้งความประสงค์ที่จะนำการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมาแก้ปัญหาการท่องเที่ยวแบบดั้งเดิม เน้นการรักษาสิ่งแวดล้อม สร้างจิตสำนึกให้นักท่องเที่ยว จัดกิจกรรมให้เป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และปรับปรุงคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่น ให้สอดคล้องกับอุดมการณ์ด้านอนุรักษ์ด้วย

๒.๒.๑ ความหมายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มาจากคำ ว่า“Ecotourism” ซึ่งเป็นคำผสมกันระหว่าง Ecology หรือ นิเวศวิทยา กับคำว่า Tourism หรือการท่องเที่ยว นอกจากนี้ในวงการท่องเที่ยวยังมีการใช้ภาษาอังกฤษอื่นๆที่สำคัญได้แก่ “NatureTourism” หรือ “Biotourism” หรือ “Green Tourism” เพื่อบ่งบอกให้เห็นว่าเป็นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน อย่างไรก็ตามนิยาม และความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ถูกกำหนดขึ้น จากบุคคลและกลุ่มคนต่างๆ ขึ้น มาอย่างมากมาย ทั้ง ใน และต่างประเทศ ดังนี้

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ให้ความหมายของคำว่าท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า “การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบ ในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมเกี่ยวเนื่องกับระบบนิเวศโดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อม

^{๑๑} WTO (World Tourism Organization), **Sustainable Tourism Development**, (USA, 1993), p. 254.

และการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน”^{๑๒}

กุลวรา สุวรรณพิมล ได้ให้ความหมายว่า “การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หมายถึง การเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใดแห่งหนึ่งโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาชื่นชมและเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพสภาพธรรมชาติ สภาพสังคม วัฒนธรรม วิถีของคนในท้องถิ่นบนพื้นฐานของความรู้และความรับผิดชอบต่อระบบนิเวศ”^{๑๓}

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา ได้ให้คำจำกัดความ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติ และต่อสิ่งแวดล้อมทางสังคม ซึ่งหมายรวมถึงวัฒนธรรมของชุมชนในท้องถิ่น ตลอดจนโบราณสถาน โบราณวัตถุที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้วย^{๑๔}

วิมล จิโรจพันธ์ และคณะ กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ (Nature Conservation) และมุ่งเน้นการพัฒนาท้องถิ่น (Local Development) เป็นประการสำคัญ^{๑๕}

พิมพ์ระวี โรจน์รุ่งสัจย์ ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า เป็นการท่องเที่ยวที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อการเรียนรู้และความเข้าใจในธรรมชาติและวัฒนธรรมของท้องถิ่น โดยยึดหลักการแห่งการเคารพซึ่งศักดิ์ศรีของระบบนิเวศวิทยาเอื้ออำนวยประโยชน์และโอกาสทางเศรษฐกิจแก่ชุมชนและท้องถิ่นเป็นสำคัญ^{๑๖}

ศรีพร สมบุญธรรม กล่าวถึง การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ว่า “มีความหมายลึกซึ้งกว่าการเสนอขายสินค้าทางการท่องเที่ยวแบบใหม่ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวเท่านั้น หากแต่เป็นแนวคิดที่มุ่งประสานผลประโยชน์ และความต้องการในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้เข้ากับการพัฒนาการท่องเที่ยว

^{๑๒} การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, แผนปฏิบัติการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๔), หน้า ๒.

^{๑๓} กุลวรา สุวรรณพิมล, ความหมายของนักท่องเที่ยว, (กรุงเทพมหานคร : เพียร์สัน เอ็ดดูเคชั่น อินโดไชน่า, ๒๕๔๘), หน้า ๓๙.

^{๑๔} บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เพรสแอนด์ดีไซน์ จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๓๔.

^{๑๕} วิมล จิโรจพันธ์ และคณะ, การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แสงดาว, ๒๕๔๘), หน้า ๖๓.

^{๑๖} พิมพ์ระวี โรจน์รุ่งสัจย์, การท่องเที่ยวชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๕๓), หน้า ๒๑.

ที่ตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจ จึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน”^{๑๗}

พงศ์ศานต์ พิทักษ์มหาเกตุ ได้กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นให้ความรู้ ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยว ในด้านระบบนิเวศของทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งประกอบด้วยธรรมชาติป่าไม้และแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ตลอดจนคุณค่าธรรมเนียม วัฒนธรรมของชุมชนนั้นๆ เมื่อนักท่องเที่ยวมีความเข้าใจดีแล้ว นักท่องเที่ยวจึงปฏิบัติให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ หรือชุมชนนั้นๆ โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศของสิ่งแวดล้อม สังคม หรือต่อชุมชน^{๑๘}

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย ให้ความหมายว่า “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวโดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่นเพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน”^{๑๙}

อานันท์ ปันยารชุน ได้กล่าวไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งพานักท่องเที่ยวไปชื่นชมธรรมชาติ และในขณะเดียวกันก็เป็นการท่องเที่ยวที่เคารพธรรมชาติด้วย^{๒๐}

เฮคเตอร์ ซี ลาซูลเลน (Hector Ceballos Lascurain) แห่งสหภาพสากลว่าด้วยการอนุรักษ์ (International Union for the Conservation of Nature and Natural Resources: IUCN) เป็นบุคคลแรกที่กำหนดความหมายของการท่องเที่ยวไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิง นิเวศ เป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อชื่นชม

^{๑๗} ศรีพร สมบุญธรรม, การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน, จุลสารการท่องเที่ยว, (กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๓๖), หน้า ๒๕.

^{๑๘} พงศ์ศานต์ พิทักษ์มหาเกตุ, ชาวบ้านกับช่องทางประกอบธุรกิจท่องเที่ยว แนวคิดใน การจัดตั้ง สหกรณ์บริการนำเที่ยวแนวอนุรักษ์แห่งประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., ๒๕๓๘), หน้า ๒๕.

^{๑๙} สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, รายงานขั้นสุดท้ายการดำเนินการ กำหนดนโยบายเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ, (พิมพ์ครั้งที่ ๓), (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., ๒๕๔๒), หน้า ๒.

^{๒๐} อานันท์ ปันยารชุน อ้างใน กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, เอกสารประกอบการสัมมนาวัน สิ่งแวดล้อมไทย เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชน, (กรุงเทพมหานคร : กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, ๒๕๔๓), หน้า ๓๐.

ศึกษา เรียนรู้ และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพันธุ์ สัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาติเหล่านั้น^{๒๑}

อลิซาเบธ บู (Elizabeth Boo) เป็นผู้ที่คลุกคลีอยู่กับงานวิจัยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในลาตินอเมริกาและหมู่เกาะคาริบเบียน พร้อมกับเขียนรายงานเรื่อง“Ecotourism: The Potentials and Pitfalls” ได้ให้คำนิยามของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่เอื้อ ประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ อันเนื่องมาจากการมีรายได้สำหรับการดูแลรักษาพื้นที่การสร้างงานให้ชุมชนหรือท้องถิ่น และการสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม^{๒๒}

คอสตาส คริสต์ (Costas Christ) ให้ความหมายว่า เป็นการท่องเที่ยวในพื้นที่ธรรมชาติพร้อมกับอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไปด้วย และช่วยสร้างสวัสดิการให้ชุมชนท้องถิ่น และยังได้กล่าวอีกว่า นักท่องเที่ยวสับสนคำว่าท่องเที่ยวธรรมชาติกับคำว่าท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่งไม่เหมือนกัน เพราะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวที่รับผิดชอบต่อสังคม และสิ่งแวดล้อมนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องใช้ธรรมชาติ และปฏิบัติต่อสัตว์ป่าอย่างยั่งยืน และยังต้องบริจาคเงินช่วยเหลือเพื่อเป็นทุนในการอนุรักษ์ รวมทั้งเพื่อให้คนในชุมชนมีฐานะดีขึ้น^{๒๓}

อลิซาเบธ สตาค (Elizabeth Stark) ให้ความหมายว่า เป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวที่พัฒนาขึ้น เพื่อก่อให้เกิดความยั่งยืนของสถานที่ท่องเที่ยว โดยไม่ทำลายสภาพแวดล้อมปราศจากสิ่งฟุ่มเฟือยต่างๆ มีเพียงสิ่งจำเป็นในการท่องเที่ยวเท่านั้น หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า“การท่องเที่ยวธรรมชาติ” (Natural Travel)^{๒๔}

แคลร์ เอ กันน์ (Clare A Gunn) ได้กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นรูปแบบของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนสามารถทำให้มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติควบคู่ไปกับการ

^{๒๑} Ceballos-Lascurain, Hector. Properties Opinion on Ecotourism: A case study of the Roxz Bau,Sydney Australia, *Journal of Ecotourism Research*, 60 (4), 1998 : 118.

^{๒๒} Boo, Elizabeth, *Ecotourism : The Potentials and Pitfalls*, (Washington D.C. : WorldWildlife Fund-US, 1991), pp. 114-115.

^{๒๓} Crist, Costas, *Ecotourism and sustainable Development*, The 6th International Conference 7-8 September, (Bangkok : Institute of Ecotourism, Srinakharinwirot University, 2002), p. 23.

^{๒๔} Stark, Elizabeth, *Ecotourism, Information Please Environment Almanac*, (Boston : Houg Mifflin, 1993), p. 78.

พัฒนาการท่องเที่ยวได้ โดยให้ความสำคัญต่อการท่องเที่ยวตามแหล่งธรรมชาติ และวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจด้วย^{๒๕}

กล่าวโดยสรุป การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) หมายถึง การท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรม อย่างมีจิตสำนึก มีความรับผิดชอบ โดยไม่ก่อให้เกิดการรบกวนหรือทำลายแก่ทรัพยากรธรรมชาติ และโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาธรรมชาติประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมชื่นชมและสนุกเพลิดเพลินไปกับบรรยากาศ ทศนียภาพของสถานที่บนพื้นฐานของความรู้ ความเข้าใจ และความรับผิดชอบต่อระบบนิเวศของพื้นที่ อีกทั้งช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่ส่งผลให้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมเกิดประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นด้วย

๒.๒.๒ องค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การมุ่งเน้นในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ เพื่อประสานการท่องเที่ยวกับความพึงพอใจในการเรียนรู้และสัมผัสกับระบบนิเวศ (Eco-system) มีความแตกต่างอย่างชัดเจนกับความสนใจประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และการพัฒนาอารยธรรมของมนุษย์ ในการเอาชนะธรรมชาติ (ที่รวมเอาลักษณะวัฒนธรรมที่มีวิถีชีวิตแบบธรรมชาติ หรือเป็นส่วนหนึ่งในระบบ นิเวศของแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ไว้) ลักษณะเฉพาะนี้จึงทำให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ไม่ใช่การท่องเที่ยว ทางวัฒนธรรม(Cultural tourism และ Historical tourism) แม้ว่าจะมีคาบเกี่ยวกันในพื้นที่ก็ตาม ในทำนองเดียวกัน การท่องเที่ยวธรรมชาติ (Natural tourism) จึงไม่ใช่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้งหมด จึงมีบางส่วนจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ หรือแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ อาจมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ควบคู่ไปกับการท่องเที่ยวแบบอื่นๆ จากลักษณะดังกล่าวการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีองค์ประกอบหลักที่สำคัญ ดังนี้

วิมล จิโรจพันธ์ และคณะ กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีองค์ประกอบหลักที่สำคัญ ๔ ประการ^{๒๖} ประกอบด้วย

๑. องค์ประกอบด้านพื้นที่ เป็นลักษณะเฉพาะประการหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การมุ่งเน้นในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ เพื่อประสานการท่องเที่ยวกับความพอใจในการเรียนรู้และสัมผัส กับระบบนิเวศ (Eco-system) อาจมีบางแห่งที่รวมเอาลักษณะวัฒนธรรมที่มีวิถีชีวิตแบบธรรมชาติ หรือ เป็นส่วนหนึ่งในระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ไว้(Nature-based tourism)

^{๒๕} Gunn, Clare A., “Environmental Design and Landuse”, Travel Tourism and Hospitality Research A Handbook for Managers and Researchers, (New York : John Wiley & Sons1994), p. 48.

^{๒๖} “อ่างแล้ว, วิมล จิโรจพันธ์ และคณะ, การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ, หน้า ๗๖-๗๙.”

โดยเฉพาะแม้ว่าจะ มีความคาบเกี่ยวกันในพื้นที่ก็ตาม ในทำนองเดียวกันการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ (Natural tourism) จึงไม่ใช่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้งหมด ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการจัดการการท่องเที่ยวด้วย อาจเป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น (Identity or Authentic or Endemic or Unique) ธรรมชาตินั้นอาจรวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง กับระบบนิเวศ(Eco-system) ในพื้นที่ด้วย

๒. องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อ (Responsible travel) โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและอัตลักษณ์ท้องถิ่น ซึ่งมีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุม ไปถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ และควบคุมการพัฒนา การท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขตจึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน (Sustainably managed tourism) เพื่อให้เกิดเป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อ (Responsibly travel) ที่ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น

๓. องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการเรียนรู้ (Learning process) โดยมีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ เพื่อสร้างจิตสำนึกที่ถูกต้องกับผู้เกี่ยวข้อง นักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว จึงเป็นการท่องเที่ยวด้านสิ่งแวดล้อมศึกษา (Environmental education-based tourism)

๔. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม เป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน ท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่น (Involvement of local community or People participation) ที่มีบทบาทในมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติตามแผน และร่วมได้รับประโยชน์อย่าง เสมอภาค คอยติดตามตรวจสอบ รวมถึงร่วมบำรุงรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวอันจะก่อให้เกิดผลประโยชน์ ในท้องถิ่น ทั้งการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต และการได้รับผลตอบแทน เพื่อนำกลับมา บำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย ในที่สุดแล้วท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการควบคุมการพัฒนา การท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ

พงศ์สานต์ พัทธกัษมาหาเกตุ ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ ๕ ประการ^{๒๗} ดังต่อไปนี้

๑. ต้องมีผลกระทบน้อยที่สุด (Less impact) ต่อทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนขนบธรรมเนียมและประเพณีของคนในท้องถิ่น

^{๒๗} “อ้อแล้ว, พงศ์สานต์ พัทธกัษมาหาเกตุ, ชาวบ้านกับช่องทางประกอบธุรกิจท่องเที่ยว แนวคิดในการจัดตั้งสหกรณ์บริการนำเที่ยวแนวอนุรักษ์แห่งประเทศไทย, หน้า ๓๘.”

๒. ต้องให้ความรู้และความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวในรูปของสื่อต่างๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยวมีความรู้ ความเข้าใจ ได้รับความเพลิดเพลิน พร้อมทั้งสร้างจิตสำนึกในด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีความตระหนักถึงคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งวัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยม ของชุมชนนั้น จนนักท่องเที่ยวมีความระมัดระวัง ช่วยกันป้องกันและช่วยกันลดผลกระทบในด้านต่างๆ ที่อาจมีต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหรือวิถีชีวิตของชุมชนนั้นๆ

๓. ต้องให้ผลประโยชน์แก่ชาวบ้านในท้องถิ่น (Local benefits) ในการจ้างงานโดยทางตรงและทางอ้อม เช่น การจัดบริการนำเที่ยว การให้บริการนักท่องเที่ยวในด้านต่างๆ การขายอาหาร การขายของที่ระลึก ฯลฯ

๔. ต้องให้ชาวบ้านในท้องถิ่นมีส่วนร่วม (Local participation) ในการวางแผนการตัดสินใจ การจัดการ และการพัฒนาการท่องเที่ยวไปสู่ท้องถิ่นของเขา ซึ่งจะช่วยให้ชาวบ้านในท้องถิ่นเกิดความภูมิใจ มีความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของทรัพยากรท่องเที่ยว ซึ่งได้แก่ ธรรมชาติ สังคม และชุมชนนั้นๆ และผนึกกำลังร่วมแรงร่วมใจช่วยกันพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาตินั้นไว้อย่างยั่งยืน

๕. ต้องให้นักท่องเที่ยวพึงพอใจ (Tourist satisfaction) การสร้างสรรค์ให้เกิดประสบการณ์และความพึงพอใจในด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แก่นักท่องเที่ยว คือเพื่อให้ นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ โดยให้ความสำคัญในเรื่องคุณภาพการให้บริการ และความสำคัญต่อการอนุรักษ์ดูแล และป้องกันแหล่งท่องเที่ยวที่พานักท่องเที่ยวเข้าไปเยี่ยมชมเยือน

ศุภย์วิชัยป่าไม้ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์^{๒๘} ดังต่อไปนี้

๑. การสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเน้นให้ความรู้ความเข้าใจ ซึ่งการสร้างจิตสำนึกแก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับความจำเป็นในการปกป้องรักษาธรรมชาติสภาพแวดล้อมระหว่างการเดินทางท่องเที่ยว เพื่อให้คงอยู่สนองความจำเป็นในการปกป้องรักษาธรรมชาติสภาพแวดล้อมระหว่างการเดินทางท่องเที่ยว เพื่อให้คงอยู่สนองความต้องการของคนทั่วไป เป็นสิ่งที่ต้องกระทำ การสร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์นี้ ยังรวมไปถึงกลุ่มบุคคลอื่นๆ ด้วย เช่น ราษฎรในท้องถิ่น มัคคุเทศก์ และเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในการสร้างจิตสำนึกของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จะเน้นการจัดโปรแกรมสื่อความหมายธรรมชาติ (Interpretation programs) เช่น การจัดให้มีศูนย์สื่อความหมายธรรมชาติ (Interpretive center) ในแหล่งท่องเที่ยว จัดให้มีเอกสารสิ่งพิมพ์ที่จำเป็น

^{๒๘} ศุภย์วิชัยป่าไม้ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ อ้างใน สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, รายงานขั้นสุดท้ายการดำเนินการกำหนดนโยบายเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ, (พิมพ์ครั้งที่ ๓), (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., ๒๕๔๒), หน้า ๔.

ต่อการศึกษารเรียนรู้ และจัดให้มีเส้นทางเดินทาง หรือเดินป่าที่ให้ประสบการณ์ในการเรียนรู้ธรรมชาติ หลากหลายแก่นักท่องเที่ยว เป็นต้น

๒. ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว กล่าวคือ นักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Ecotourism) มักเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีความปรารถนาหรือสนใจที่จะศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติในลักษณะต่างๆ และสภาพภูมิทัศน์ธรรมชาติ ตลอดจนแหล่งธรรมชาติที่ยากลำบากต่อการเดินทางและทำหาย และมักจะไม่สนใจความสะดวกสบาย ดังนั้นจึงต้องจัดให้มีการสร้างสื่อความหมายธรรมชาติเพื่อให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติในแง่มุมต่างๆ ซึ่งเท่ากับเป็นการเพิ่มพูนประสบการณ์แก่นักท่องเที่ยว และได้รับความพึงพอใจพร้อมกัน

๓. การมีส่วนร่วมของชุมชน สภาพทางเศรษฐกิจและชุมชนท้องถิ่นอยู่ภายในและรอบๆ แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ควรได้รับการพิจารณาให้เป็นวัตถุประสงค์หรือองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนท้องถิ่นในระยะยาวมากกว่ากิจกรรมอื่นๆ ซึ่งมีผลกระทบต่อความอยู่รอดของธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ดังนั้นการเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในรูปแบบต่างๆ จะช่วยให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวรูปแบบของการมีส่วนร่วมของชุมชน เช่น การลงทุนเกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวกขนาดเล็กที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมให้น้อยที่สุด และการจ้างงานในส่วนบริการอื่นๆ เป็นต้น

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ต้องประกอบไปด้วยองค์ประกอบหลักที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ๔ ประการ^{๒๙} คือ

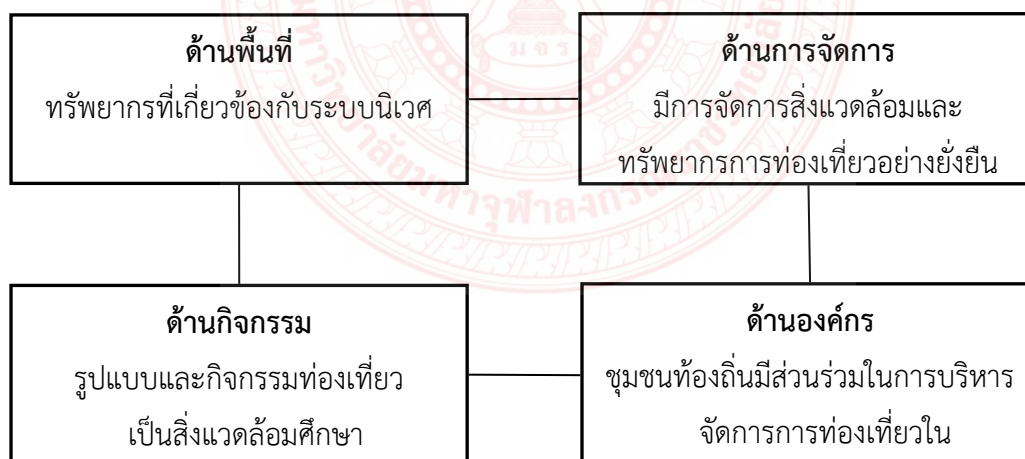
๑. องค์ประกอบด้านพื้นที่ เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น (Identity or Authentic or Endemic or Unique) ทั้งนี้รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ (Eco-system) ในพื้นที่นั้นๆ ดังนั้นองค์ประกอบด้านพื้นที่จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ (Natural-based tourism)

๒. องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่ความรับผิดชอบต่อ (Responsible travel) โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมไปถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ และควบคุมพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน (Sustainably managed tourism) เพื่อให้เกิดเป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อ (Responsible travel) ที่ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม

^{๒๙} การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, แผนปฏิบัติการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๔), หน้า ๒ - ๔.

๓. องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการเรียนรู้ (Learning process) โดยมีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษา (Environmental education-based tourism)

๔. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม เป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนท้องถิ่น (Involvement of local community or People participation) ที่มีส่วนร่วมในการคิด วางแผน ปฏิบัติตามแผนได้รับประโยชน์ ติดตามตรวจสอบ ตลอดจนร่วมบำรุงรักษาทรัพยากรท่องเที่ยว อันจะก่อให้เกิดผลประโยชน์ในท้องถิ่น ทั้งการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิตและการได้รับผลตอบแทนเพื่อกลับมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย และในที่สุดแล้วท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ ท้องถิ่นในที่นี้เริ่มต้นจากระดับรากหญ้า (Grass root) จนถึงการปกครองส่วนท้องถิ่น และอาจรวมไปถึงการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน (Community participation-based tourism) ดังแผนภาพ ๒.๑

แผนภาพที่ ๒.๑ แสดงแผนภูมิแสดงองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
ที่มา: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๔, หน้า ๔

หากการท่องเที่ยวใดมีองค์ประกอบที่สมบูรณ์ตามลักษณะดังกล่าวข้างต้น จัดได้ว่าเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สมบูรณ์ หากขาดหรือปราศจากข้อใดข้อหนึ่งไป ความสมบูรณ์จะลดน้อยลงจนอาจกลายเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบอื่นๆ ลักษณะเฉพาะประการหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

คือ การมุ่งเน้นในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติเพื่อประสานการท่องเที่ยวกับความพอใจในการเรียนรู้และสัมผัสระบบนิเวศ (Ecotourism) มีความแตกต่างอย่างชัดเจนกับความสนใจประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และการพัฒนาอารยธรรมของมนุษย์ในการเอาชนะธรรมชาติ (ที่รวมเอาลักษณะวัฒนธรรมที่มีวิถีชีวิตแบบธรรมชาติหรือเป็นส่วนหนึ่งในระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ไว้ ลักษณะเฉพาะนี้จึงทำให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่ใช่การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม Cultural tourism หรือ Historical tourism) แม้ว่าจะมีความคาบเกี่ยวกันในพื้นที่ก็ตาม ในทำนองเดียวกันกับการท่องเที่ยวธรรมชาติ (Natural tourism) จึงไม่ใช่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้งหมด ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการจัดการการท่องเที่ยวด้วย ดังนั้นแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ จึงมีบางส่วนจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้หรือแหล่งท่องเที่ยวหนึ่งๆ อาจมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศควบคู่ไปกับการท่องเที่ยวแบบอื่นๆ ได้โดยทั่วไปแล้วการวางแผนการท่องเที่ยว ซึ่งรวมถึงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้วย

๒.๒.๓ หลักการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยเฉพาะทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีอยู่อย่างจำกัดได้ส่งผลให้เกิดการแข่งขันทรัพยากรการท่องเที่ยว และนำไปสู่การเผชิญหน้าระหว่างฝ่ายต่างๆ เช่นชาวบ้านกับชาวบ้าน ชาวบ้านกับรัฐ ชาวบ้านกับนายทุนรัฐกับนายทุน นักอนุรักษ์กับนักพัฒนายายทุนกับนักอนุรักษ์ และรัฐกับนักอนุรักษ์ เป็นต้นแต่ละฝ่ายต่างพยายามที่จะผลักดันต่อสู้เพื่อให้มีทางออกในระดับนโยบาย และมีกฎหมายที่เหมาะสมสอดคล้อง รองรับความต้องการแต่ละฝ่ายทั้งภาครัฐ นายทุนที่ต้องการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ประชาชน และนักท่องเที่ยว เป้าหมายจึงมุ่งเน้นไปที่การใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้เกิดประโยชน์อย่างเหมาะสมที่สุด ยาวนานที่สุด และสามารถรักษา หรืออนุรักษ์ทรัพยากรดังกล่าวให้คงสภาพให้ได้มากที่สุด ขณะเดียวกัน ก็สามารถตอบรับกับกระแสในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้ง ๒ กระแส^{๓๐} คือ

กระแสที่ ๑ คือ ความต้องการให้มีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งมีขอบข่ายกว้างขวางไปทั่วโลก ทั้ง การอนุรักษ์ ป้องกัน และแก้ไขวิกฤตการณ์ในระดับท้องถิ่นและระดับโลก โดยเฉพาะการอนุรักษ์ระบบนิเวศเพื่อให้คงไว้ซึ่งความหลากหลายทางชีวภาพ เนื่องจากกลุ่มนักท่องเที่ยวจากประเทศในซีกโลกตะวันตกที่สนกับคุณภาพ และการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างเหมาะสมมากขึ้น

กระแสที่ ๒ คือ ความต้องการพัฒนาคน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่น อันจะเป็นหลักประกันที่จะทำให้การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นไปอย่างมีทิศทาง

^{๓๐} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, เอกสารการสอนชุดวิชาการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว, (พิมพ์ครั้งที่ ๑), (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๕), หน้า ๒๑ - ๒๒.

ถูกต้อง และเหมาะสม ตลอดจนมีการกระจายรายได้ที่เป็นธรรมกระแสนี้ก็นำไปสู่หลักการในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบยั่งยืนคือ เป็นการจัดการที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และเจ้าของทรัพยากรท่องเที่ยวในท้องถิ่น ขณะเดียวกันก็สามารถปกป้องและรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวเหล่านั้น ไว้ได้

วิมล จิโรจพันธ์ และคณะ กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ธรรมชาติมีหลักการการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดังนี้^{๓๑}

๑. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องหลีกเลี่ยงการสร้างผลกระทบทางด้านลบที่จะก่อให้เกิดความเสียหายหรือการทำลายสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมของพื้นที่ท่องเที่ยว

๒. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องให้การศึกษาแก่นักท่องเที่ยว ให้ตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ธรรมชาติแวดล้อมและวัฒนธรรม

๓. รายได้จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องนำไปสู่การอนุรักษ์ธรรมชาติแวดล้อมและการจัดการเขตอนุรักษ์

๔. ชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งชุมชนที่อยู่ใกล้เคียง จะต้องเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์โดยตรงจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

๕. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเน้นความสำคัญของการวางแผน และการเจริญเติบโตของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยเน้นการสร้างหลักประกันว่าจำนวนนักท่องเที่ยวจะต้องอยู่ภายในขอบเขตของศักยภาพในการรองรับ (Carrying capacity) ตามธรรมชาติของระบบนิเวศท้องถิ่น

๖. รายได้ส่วนใหญ่จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องตกอยู่กับประเทศผู้เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว ด้วยเหตุนี้เองการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงเน้นการใช้ผลิตภัณฑ์และบริการของท้องถิ่นเป็นสำคัญ

๗. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องให้ความสำคัญกับการใช้จากโครงสร้างพื้นฐานที่ได้รับการพัฒนาขึ้นบนฐานคิด ซึ่งเน้นความสำคัญของการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน ลดละการใช้น้ำมัน เชื้อเพลิง อนุรักษ์พันธุ์พืชพื้นบ้าน และจัดการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับธรรมชาติแวดล้อมอย่างแท้จริง หลักการพื้นฐานทั้ง ๗ ประการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศดังกล่าวข้างต้นแม้จะครอบคลุมประเด็นสำคัญต่างๆ หลายด้านด้วยกัน แต่ก็ยังขาดมุมมองสำคัญเกี่ยวกับบทบาท และการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มี ๔ ประการ^{๓๒} ประกอบด้วย

^{๓๑} “อ่างแล้ว, วิมล จิโรจพันธ์ และคณะ, การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ, หน้า ๖๓.”

๑. พัฒนาจิตสำนึก (Awareness) และความเข้าใจ (Understand) ของนักท่องเที่ยวในการทำคุณประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจ

๒. เพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ที่มีคุณภาพหรือคุณค่าสูงให้แก่นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือน

๓. เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตของชุมชนที่แหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่

๔. เพื่อดูแลรักษาและคงไว้ซึ่งคุณภาพสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว

พะยอม ธรรมบุตร ได้กล่าวถึง หลักการและวัตถุประสงค์การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มี ๗ ประการ^{๓๓} คือ

๑. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม (Nature Based) ทั้งสิ่งแวดล้อมด้านความหลากหลายทางชีวภาพ ด้านสภาพภูมิศาสตร์ และด้านวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี โดยจะต้องยึดหลักสำคัญที่ว่าเราจะต้องอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมเหล่านั้นไว้ให้ดีที่สุด เพื่อใช้เป็นทรัพยากรท่องเที่ยวในระยะยาวเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

๒. การจัดการที่ยั่งยืน (Sustainably Managed) การท่องเที่ยวทุกประเภทจะต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในเชิงเศรษฐกิจสังคม และสิ่งแวดล้อมประเทศทุกประเทศ ท้องถิ่นทุกท้องถิ่น จำเป็นต้องพยายามจัดการท่องเที่ยวของตน โดยไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม หรือไม่กระทบน้อยที่สุด

๓. เป็นการท่องเที่ยวที่สนับสนุนการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี (Inclusive of Social and Cultural Aspects) ค่านิยมตลอดจนวิถีชีวิต เอกลักษณ์ของท้องถิ่นและประเทศซึ่งเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ต้องการศึกษาความแตกต่างทางด้านสังคม และวัฒนธรรมที่หลากหลายเหล่านั้น

๔. ให้การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม (Environmentally Educative) ทั้งต่อนักท่องเที่ยวและประชากรในท้องถิ่น ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ให้ตระหนักถึงความจำเป็นและความสำคัญอย่างยิ่งยวด ในอันที่จะทะนุถนอมไว้ซึ่งสภาพแวดล้อมรอบๆ ตัวเรา

๕. สังคมชุมชนในท้องถิ่นได้รับประโยชน์ (Benefit and Involvement of Local People) ในด้านการจัดการท่องเที่ยวประชาชนบนพื้นที่จะต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย การวางแผนการลงมือปฏิบัติการและการประเมินผล การพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนของตนและสามารถได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว และเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนมากที่สุด

^{๓๒} “อ่างแล้ว, บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน, หน้า ๓๔.”

^{๓๓} พะยอม ธรรมบุตร, เอกสารประกอบการเรียนการสอนหลักการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๖), หน้า ๔๔.

๖. เป็นสินค้าที่มีคุณภาพ (Authentic) การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หรือ Eco Tourism ต้องมีลักษณะโดดเด่นเป็นลักษณะที่เป็นการท่องเที่ยวแบบ Eco Tourism จริงๆ ทั้งด้านการจัดการสถานที่ และกิจกรรม

๗. ความพอใจของนักท่องเที่ยว (Tourist Satisfaction) นับเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับการท่องเที่ยวแบบ Eco Tourism นักท่องเที่ยวที่ได้รับความพอใจหรือชื่นชม ก็จะกลับมาท่องเที่ยวอีก กิจกรรมต่างๆ จะต้องอยู่ในกรอบของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และได้รับความรู้ทั้งทางด้านธรรมชาติ วัฒนธรรม และประสบการณ์

แคลร์ เอ กันน์ (Clare A Gunn) ได้กล่าวว่า จากรูปแบบการท่องเที่ยวแบบดั้งเดิมที่นักท่องเที่ยวมาเที่ยวกันเป็นจำนวนมากตามฤดูกาลท่องเที่ยวแล้วกลับทิ้งปัญหามากมายไว้เบื้องหลัง^{๓๔} สรุปได้ดังนี้

๑. ก่อให้เกิดประโยชน์ในระยะยาวแก่ทรัพยากรชุมชนในท้องถิ่น และอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวส่วนหนึ่งของรายได้ควรย้อนไปสู่การอนุรักษ์

๒. การเสริมสร้างประสบการณ์ให้นักท่องเที่ยว เป็นการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์ สิ่งแวดล้อม สภาพสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นควรสนับสนุนให้นักท่องเที่ยวมีความรับผิดชอบด้าน คุณธรรม จริยธรรมและพฤติกรรมของตนเองที่มีต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมในชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว

๓. ในการสร้างหรือการจัดการใดๆ ควรยอมรับในข้อจำกัดของสภาพแหล่งท่องเที่ยวตามลักษณะที่เป็นอยู่ หากมีการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงควรเป็นไปเพื่อให้ทัศนียภาพของท้องถิ่นดีขึ้น ตลอดจนการลงทุนทางด้านการท่องเที่ยวก็เป็นไปเพื่อสนับสนุนเศรษฐกิจและกิจกรรมต่างๆ ในท้องถิ่น ไม่พึ่งพาการลงทุนของต่างชาติ ซึ่งเป็นการลดการไหลออกของรายได้ไปยังต่างประเทศ

๔. ในการวางแผน ตัดสินใจ และดำเนินงาน ตลอดจนการควบคุม ควรให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมมากที่สุด มิใช่เพียงเป้าหมายของการท่องเที่ยว และให้บุคคลภายนอกมาคิดและตัดสินใจเพียงฝ่ายเดียว เพราะจะไม่เป็นไปตามความต้องการของคนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง

๕. ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์การท่องเที่ยว ให้มีคุณภาพยั่งยืนหรือไม่เพียงใด การทำธุรกิจโดยมุ่งทำกำไรสูงสุดในระยะสั้นเป็นการทรมานตัวเอง อย่างไรก็ตามบริษัทที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวก็สามารถเก็บเกี่ยวผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวได้ยาวนานถ้ามีการจัดทำธุรกิจที่ถูกต้องเหมาะสม นับตั้งแต่การใช้วัสดุที่ไม่ทำลายสภาพแวดล้อมและสามารถนำมาใช้ใหม่ได้ การมีมัคคุเทศก์ที่มีความรู้ในระบบนิเวศและวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวอย่างแท้จริง

^{๓๔} “Ibid} Gunn, Clare A., *Environmental Design and Landuse*, pp. 61-62.”

การให้การศึกษาแก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่นที่เป็นจุดหมายปลายทาง ก่อนที่จะไปถึง ทั้งนี้รูปของภาพยนตร์ในเครื่องบิน เทปบันทึกเสียง และเอกสารเผยแพร่

๖. มีการจัดการและควบคุมจำนวนของนักท่องเที่ยวให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม และไม่เกินความสามารถของชุมชนในท้องถิ่น และระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวจะรองรับได้ อีกทั้งมีนักท่องเที่ยวสม่ำเสมอตลอดทั้งปีไม่ใช่มิเฉพาะฤดูกาล เพื่อสร้างความมั่นคงให้กับผู้ที่ทำงานในอุตสาหกรรมนี้

วิมล จิโรจน์พันธุ์, ประชิต สกุนพัฒนา และอุดม เขยทิวส์ กล่าวว่า การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อบริการให้นักท่องเที่ยวเดินทางสะดวกได้ความรู้และประสบการณ์ใหม่ โดยที่แหล่งท่องเที่ยวเหล่านั้นจะต้องมีคุณภาพมีมาตรฐานในระดับสากลเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน เน้นผู้มีส่วนร่วมรับผิดชอบในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวต้องดำเนินการวางแผนพัฒนาจัดทำแผนงานและแผนปฏิบัติ เพื่อดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

๑. การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว ต้องมีการวางแผนปรับปรุงพัฒนากฎระเบียบระหว่างผู้ประกอบการภาครัฐบาล องค์กรพัฒนาเอกชนกับประชาชนท้องถิ่น องค์กรประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวจะต้องเปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมดำเนินการอย่างเสมอภาคกัน

๒. การให้การศึกษาเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ศึกษาต่อประชาชนในท้องถิ่นทุกระดับ ให้มีการเรียนรู้เพิ่มพูนประสบการณ์ รู้วิธีการบริการ การฝึกอบรมดูงานให้เกิดความรู้ใหม่ ๆ ทันเหตุการณ์เสมอ

๓. การกำจัดของเสีย จะต้องมียุทธศาสตร์การกำจัดน้ำที่มีประสิทธิภาพ การบำบัดน้ำเสียก่อนทิ้งตามธรรมชาติ การกำจัดขยะและปฏิกูลถือหลักใช้แล้วใช้ซ้ำ และเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์อีก (Biogas)

๔. การศึกษาวิเคราะห์ความอ่อนไหวของระบบนิเวศ ทั้งทรัพยากรธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรม และแหล่งโบราณคดีโบราณสถานต่างๆ แม้เป็นเพียงเนินดินร้างย่อมสะท้อนอดีตกาลที่ทรงคุณค่า ซึ่งสามารถศึกษาค้นคว้าถึงลักษณะการตั้งถิ่นฐานชุมชนโบราณได้

๕. ในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ควรสร้างห้องสุขาบริการตามระยะทางเดินห่างกันอย่างน้อย ๓ กิโลเมตรต่อหนึ่งห้อง ห้องสุขาต้องสะอาด คิดค่าบริการเพื่อเป็นค่าจ้างการจัดจ้างแรงงานดูแลรักษา

๖. การเดินทางเข้าชมสะดวก ทางเดินในแหล่งธรรมชาติที่เปราะบางควรทำทางเดิน (Board Walk) คำนึงถึงความปลอดภัยมีระบบการสื่อความหมายที่ดี รวมถึงการติดต่อสื่อสารระหว่างนักท่องเที่ยวกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เมื่อมีเหตุฉุกเฉิน ป้ายชี้ทาง ป้ายสื่อความหมายควรออกแบบใช้ได้ทนทาน

๗. การรักษาสภาพของแหล่งท่องเที่ยว รักษาไว้ให้มีสภาพดั้งเดิมมากที่สุด และอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี (สะอาด) มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

๘. การตรวจสอบผลกระทบการประเมินศักยภาพในแหล่งท่องเที่ยว จะต้องกำหนดสถานภาพให้เหมาะสม โดยหารายละเอียด รวบรวมข้อมูลสภาพแวดล้อมในที่แห่งนั้นว่าควรอยู่ในระดับไหน หาความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถรองรับของพื้นที่กับความต้องการของนักท่องเที่ยว และการยอมรับของชุมชนท้องถิ่นต่อการพัฒนา รวมทั้งนโยบายของรัฐบาลจะต้องมีความสัมพันธ์กัน เป้าหมายของการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวต้องสอดคล้องจากฝ่ายบริหารทุกระดับ การจัดการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวจะต้องคำนึงถึงการลงทุน ต้นทุนของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมด้วย

๙. การจัดการบริหาร ควรคำนึงถึงระดับมาตรฐานสากล ปัจจุบัน คือ ISO 9000 / ISO 14000 / ISO 18000 ด้วย

๑๐. การศึกษาและสำรวจแหล่งพลังงาน เพื่อนำมาใช้มาก่อประโยชน์มากที่สุด อาทิ พลังงานแสงอาทิตย์ พลังงานกระแสลม พลังงานความร้อนใต้พิภพ ควรใช้พลังงานจากธรรมชาติมากที่สุด หลีกเลี่ยงการใช้น้ำธรรมชาติหรือใช้ให้อย่างคุ้มค่า หลีกเลี่ยงการใช้เครื่องปรับอากาศ

๑๑. การจัดการสาธารณูปโภคพื้นฐาน ต้องคำนึงถึงขีดความสามารถขอบเขตในการรองรับปริมาณนักท่องเที่ยว (จำนวนนักท่องเที่ยว) โดยใช้หลักการสภาพแวดล้อม ขีดความสามารถการรองรับทางกายภาพ และขีดความสามารถการรองรับทางสภาพแวดล้อม อาทิ น้ำประปา ไฟฟ้า ขยะมูลฝอย ต้องมีแผนการจัดการที่ดีและเพียงพอต่อการใช้

๑๒. การออกแบบสิ่งก่อสร้างสิ่งบริการอำนวยความสะดวกการท่องเที่ยว (ที่จอดรถ ที่พัก การเดินทาง ร้านอาหารเครื่องดื่ม ห้องสุขา) ต้องกลมกลืนกับธรรมชาติ สภาพแวดล้อม และวัฒนธรรมท้องถิ่นไม่เป็นสิ่งแปลกปลอมเข้าไป อนึ่งการก่อสร้างควรคำนึงถึงความสะดวกของคนพิการด้วย ควรหลีกเลี่ยงสิ่งต่างๆ เช่น การตัดต้นไม้เป็นสำคัญ ต้องคำนึงถึงกระแสน้ำจะไม่ก่อให้เกิดการพังทลายและไม่กีดขวางเส้นทางเดินของสัตว์ป่า^{๓๕}

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช กล่าวว่า การจัดการบริการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการจัดการที่มีเป้าหมายให้บริการที่ดีแก่นักท่องเที่ยวประกอบด้วย

๑. การจัดการการนำเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ (Natural based Tourism) ที่มุ่งให้ความรู้การศึกษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแก่

^{๓๕} “อ้างแล้ว, วิมล จิโรจน์พันธุ์, ประชิต สกุนพัฒนา และอุดม เขยกิจวงศ์, การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ, หน้า ๘๖ – ๘๕.”

นักท่องเที่ยว โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความพึงพอใจ ประทับใจ และประสบการณ์ใหม่นั้น ผู้ประกอบการจัดนำเที่ยวจะต้องคำนึงถึงหลักการจัดการ ดังนี้

๑.๑ คุณสมบัติของมัคคุเทศก์ จะต้องเป็นมัคคุเทศก์ที่มีคุณสมบัติ ดังนี้

๑.๑.๑ มีความรอบรู้ในสถานที่ท่องเที่ยวเป็นอย่างดี

๑.๑.๒ รักและรู้คุณค่าศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีพื้นบ้านของ แหล่งท่องเที่ยว

๑.๑.๓ มีบุคลิกภาพและความประพฤติ เพื่อสร้างความศรัทธาและความ ประทับใจ ความเป็นมิตรไมตรีกับบุคคลทั่วไปและนักท่องเที่ยว

๑.๑.๔ มีศีลธรรม กล้าตัดสินใจ และกำหนดจุดยืนของตนเอง เคารพหลักการ และเหตุผล หมั่นพิจารณาตนเอง และมีทัศนคติที่ชัดเจนต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

๑.๑.๕ มีความสามารถในการสื่อความหมายการสื่อสารที่ดี

๑.๑.๖ เป็นผู้ที่ไม่เฝ้าเรียนรู้ (สังเกต อ่าน จด รู้จักถามและมีความคิดสร้างสรรค์)

๑.๒ การจัดบริการอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวและมีการประสานประโยชน์ ร่วมกันกับประชาชนในท้องถิ่น ในด้านการบริการด้านอื่นๆ ต้องมีการพัฒนาให้มีมาตรฐานสากล มีความปลอดภัยและเป็นมิตรไมตรี

๑.๓ การจัดรายการนำเที่ยว เป็นการให้ข้อมูลโดยควรแจ้งรายการท่องเที่ยวให้กับ นักท่องเที่ยวชัดเจน เพื่อนักท่องเที่ยวเตรียมตัวเดินทางได้ถูกต้องมุ่งเน้นการให้ความรู้ การสร้าง ประสบการณ์ใหม่ๆ จากการเดินทางและให้ข้อคิดกับนักท่องเที่ยวในการเดินทาง ซึ่งมีหลักการปฏิบัติ ดังนี้

๑.๓.๑ แจ้งกำหนดการเดินทางนับแต่การเดินทางถึงสิ้นสุดรายการ

๑.๓.๒ แจ้งอุปกรณ์ของใช้ที่ให้บริการ ส่วนใดที่นักท่องเที่ยวจะต้องจัดเตรียมไป เองรวมทั้งบริการอาหารเช้าและเครื่องดื่ม

๑.๓.๓ แจ้งราคาค่าบริการ ค่าใช้จ่ายอื่นๆ

๑.๓.๔ แนะนำแนวคิด ข้อควรพิจารณาแก่นักท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความรู้และ ประสบการณ์ท่องเที่ยวในพื้นที่นั้น

๑.๓.๕ มัคคุเทศก์เป็นผู้รอบรู้ (กรณีภาษาต่างประเทศจะต้องแจ้งความสามารถ บริการภาษาด้วย)

๑.๔ การมีส่วนร่วม โดยประชาชนในท้องถิ่นต้องมีส่วนร่วม (ตกลงรายการนำเที่ยว ผู้ เสนอขายรายการ มัคคุเทศก์นำเที่ยว) การจัดการร่วมคิดวางแผนดำเนินการขายรายการ การได้รับ ผลประโยชน์อย่างเสมอภาคกัน การจัดการนี้ควรอยู่ในรูปแบบคณะกรรมการ สหกรณ์ บริษัท ชุมชน

๒. การจัดที่พัก การจัดที่พักเพื่อบริการนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องคำนึงถึงการจัดการที่ไม่เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น การใช้ที่ดิน การใช้น้ำ การใช้พลังงาน และการจัดการสิ่งปฏิกูล เพื่อมิให้เกิดมลพิษการออกแบบที่พักต้องมีส่วนสร้างเสริม และคงไว้ต่อความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น คำนึงถึงผลประโยชน์การใช้สอย รักษาระบบนิเวศ และดึงดูดความสนใจต่อนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เข้าไปพักค้างแรมอย่างสะดวกสบาย รวมทั้งพิจารณาถึงสิ่งต่างๆ ดังนี้

๒.๑ ข้อกำหนดลักษณะที่พักแรมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การกำหนดลักษณะที่พักแรมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น เป็นข้อสรุปจากการประชุมนานาชาติ เรื่องการจัดการที่พักเพื่อรักษาบบนิเวศครั้งที่ ๒ ที่ประเทศคอสตาริกา เมื่อเดือนตุลาคม ๒๕๓๘ คือ

๒.๑.๑ เป็นที่พักที่มีขนาดและองค์ประกอบขนาดเล็ก สะอาด ปลอดภัย รมรื่น

๒.๑.๒ ควรนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาปรับใช้ เน้นการประหยัดพลังงาน

๒.๑.๓ มีการบริหารจัดการเพื่อรักษาสิ่งแวดล้อม ต้องเน้นการจัดการขยะ การจัดการของเสีย เน้นการนำวัสดุกลับมาใช้ใหม่

๒.๑.๔ การออกแบบก่อสร้าง ควรใช้วัสดุในท้องถิ่นประกอบก่อนและมีรูปแบบสถาปัตยกรรมกลมกลืนกับสถาปัตยกรรมท้องถิ่น

๒.๑.๕ มีการบริหารจัดการโดยครอบครัวหรือชุมชนท้องถิ่น

๒.๒ หลักการการออกแบบที่พักในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แนวคิดในการออกแบบเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ควรนำมาพิจารณาในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยเฉพาะถ้าพูดถึงการออกแบบก่อสร้างแหล่งที่พักเชิงนิเวศตามแนวคิด ดังนี้

๒.๒.๑ ตระหนักเสมอว่าไม่มีสิ่งใดที่สร้างขึ้นโดยมนุษย์จะคงอยู่ได้อย่างยั่งยืนและการออกแบบไม่สามารถแก้ไขปัญหาในทุกๆ เรื่อง จึงไม่ควรที่จะออกแบบเพื่อที่จะเอาชนะ หรือควบคุมธรรมชาติ หากแต่ควรปล่อยให้ธรรมชาติเป็นแม่บทหรือผู้นำการออกแบบ

๒.๒.๒ ให้ความสำคัญกับสิทธิของมนุษย์และธรรมชาติอย่างเท่าเทียมกัน เพื่อให้องค์ประกอบของทั้งสองส่วนอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูลกัน และสามารถคงไว้ซึ่งความหลากหลายของกันและกันอย่างยั่งยืน

๒.๒.๓ ออกแบบให้มีการใช้พลังงานอย่างประหยัดและคุ้มค่า

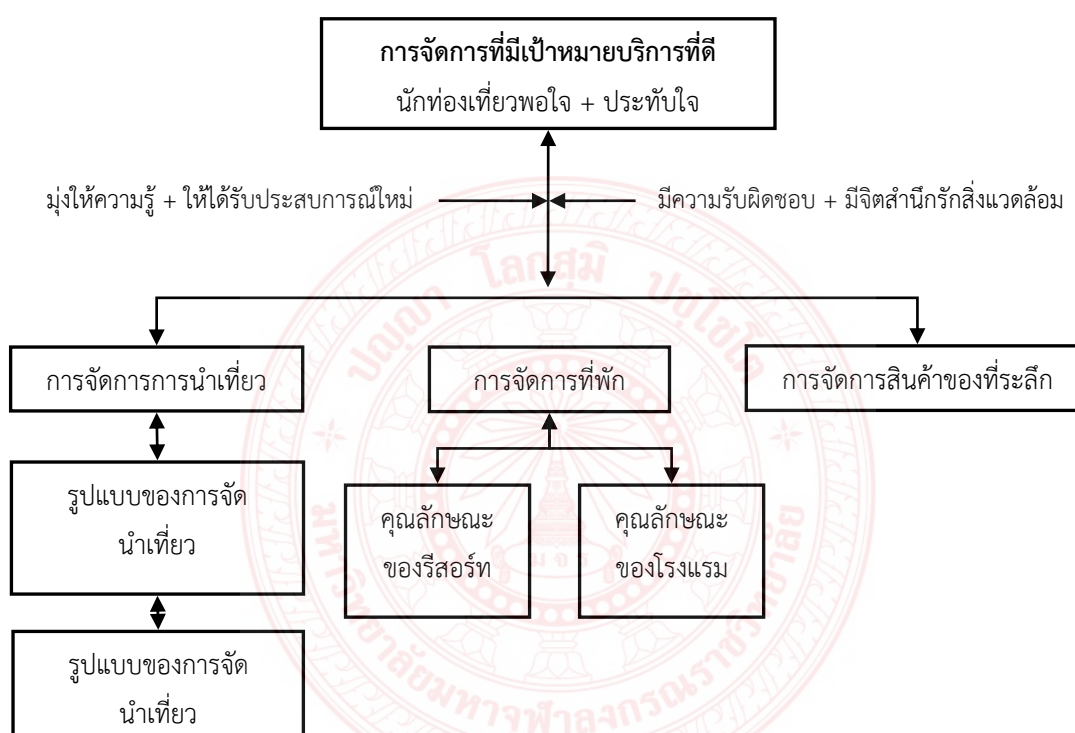
๒.๒.๔ เคารพในความสัมพันธ์ระหว่างจิตวิญญาณ สิ่งที่มีคุณค่าทางจิตใจกับวัตถุ และพิจารณาองค์ประกอบทุกส่วนทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมภายในชุมชน สังคมที่เกี่ยวข้องกับงานออกแบบ

๒.๒.๕ สร้างสรรค์สิ่งที่มีคุณค่าในระยะยาวไม่สร้างปัญหา หรือผลกระทบในการบำรุงรักษา การบริหารจัดการตลอดจนปัญหาด้านความปลอดภัยให้กับคนรุ่นหลังต้องรับผิดชอบดูแล

๒.๒.๖ ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์เพื่อเชื่อมโยงภายในระหว่างองค์ประกอบ
ทุกส่วนของระบบธรรมชาติ และผลกระทบจากการออกแบบต่อองค์ประกอบแต่ละส่วนทุกระดับ

๒.๒.๗ คำนึงถึงผลทั้งทางตรงและทางอ้อมของการพัฒนาอันเป็นผลมาจากการ
ออกแบบต่อความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์ และระบบธรรมชาติ

๒.๒.๘ สนับสนุนให้มีการใช้ทรัพยากรในการพัฒนาอย่างคุ้มค่าและไม่มีของ
เสีย^{๓๖}

แผนภาพที่ ๒.๒ แสดงแผนภูมิแสดงแนวคิดการจัดการบริการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ที่มา : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๖, หน้า ๓๒

จากแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น
จะต้องเกี่ยวข้องกับชุมชนและศักยภาพของชุมชน โดยเฉพาะชุมชนในท้องถิ่นที่ใกล้เคียงกับแหล่ง
ท่องเที่ยว ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริม และพัฒนาการท่องเที่ยว ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น
ให้เกิดประโยชน์ เพื่อเป็นการกระจายรายได้ให้กับชุมชนในท้องถิ่น อีกทั้งทำให้ชุมชนเกิดความ

^{๓๖} “อ้าวแล้ว, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, เอกสารการสอนชุดวิชาการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว, หน้า ๓๔ – ๓๖.”

ตระหนักถึงความสำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ดี ทั้งนี้สามารถสรุปได้ว่าในการพิจารณาถึงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องมียุทธศาสตร์ประกอบที่สำคัญ คือ การสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การสร้างความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว และการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นอีกด้วย

๒.๓ แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community base sustainable tourism) คือการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชน เพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน” โดยมองว่าการท่องเที่ยวต้องทำงานครอบคลุม ๕ ด้าน พร้อมกัน ทั้งการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยมีชุมชนเป็นเจ้าของและมีส่วนในการจัดการ

การท่องเที่ยวยังสามารถเป็นเครื่องมือในการพัฒนา โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเงื่อนไขและสร้างโอกาสให้องค์กรชุมชนเข้ามามีบทบาทสำคัญในการวางแผนทิศทางการพัฒนาชุมชนของตนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนที่มีแนวโน้มว่าการท่องเที่ยวจะรุกคืบเข้าไปถึง หรือต้องการเปิดเผยชุมชนของตนให้เป็นที่รู้จักในวงกว้าง ให้มีการสร้างให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับการวางแผนการบริหารจัดการทรัพยากรและกระจายอำนาจการตัดสินใจโดยเน้นความสำคัญของการจัดการธรรมชาติแวดล้อมและใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนไปพร้อมกัน ในช่วง ๒ - ๓ ปีที่ผ่านมาคำว่า "Community-based Tourism : CBT" การท่องเที่ยวที่ให้ชุมชนเป็นฐานการบริหารจัดการ "การท่องเที่ยวโดยชุมชน" เป็นที่รู้จักและใช้กันอย่างแพร่หลายในหลายๆความหมาย ความเข้าใจและประสบการณ์ ซึ่งการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นส่วนหนึ่งที่จะนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ เป็นเรื่องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การจัดการด้านโฮมสเตย์ ที่ต้องมี "ชุมชน" เป็นส่วนประกอบสำคัญ^{๓๗}

การท่องเที่ยวกลายเป็น"เครื่องมือ"ที่รัฐบาลให้ความสำคัญเนื่องจากมีความสำคัญต่อการสร้างรายได้ เพื่อพัฒนาประเทศอย่างมากและยังเป็นรายได้ที่เป็นอันดับต้นๆ ของประเทศ และมีการกระจายไปในหลายภาคอย่างค่อนข้างชัดเจน เช่นการเดินทาง ที่พัก การซื้อของที่ระลึก ภัตตาคาร ร้านค้าต่างๆ จึงมีการประกอบกิจการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งโดยตรงและทางอ้อม ขยายมากขึ้น เช่นการเพิ่มขึ้นของสถานที่พัก ทั้งโรงแรมขนาด ๕ ดาว ๔ ดาว ไปจนถึงที่พักแบบพื้นบ้านที่

^{๓๗} การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: กระบวนทัศน์ การส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวยุคใหม่, (กรุงเทพมหานคร : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๕๑.

เรียกว่า โฮมสเตย์ การเพิ่มขึ้นของร้านอาหาร และแหล่งบริการอื่นๆ เพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ และการขยายตัวไปในแทบทุกภูมิภาคของไทย ก่อให้เกิดการตื่นตัวเพราะมองว่าเป็นเรื่องง่ายที่จะมีรายได้เพิ่มจากการท่องเที่ยว ที่เป็นผู้มาซื้อสินค้าถึงที่ไม่ว่าจะที่ใดก็ตาม แต่จากการที่ทรัพยากรการท่องเที่ยวมีจำกัดไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวทางด้านธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น ซึ่งผู้ดูแลหรือเป็นเจ้าของก็คือประชาชนที่อยู่ในชุมชนนั้นๆ ว่าจะมีการบริหารจัดการการท่องเที่ยวได้อย่างไร เพราะทรัพยากรทุกอย่างต้องมีข้อจำกัดในการใช้ทั้งสิ้น อยากรู้คือการใช้อย่างยั่งยืน และเป็นไปได้หรือไม่ที่จะดำเนินการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และควรทำอย่างไร เมื่อ "ชุมชน" กลายเป็น "สินค้า" หรือ "เครื่องมือ" ที่เป็นทั้งผู้กระทำและผู้ถูกกระทำ ในขณะเดียวกันเป็นสิ่งที่ทำลายและละเอียดอ่อนอย่างยิ่ง เหมือนกับการที่ต้องคำนึงถึงความรู้สึก ความยินดีของผู้เกี่ยวข้อง ทั้งยังเป็นผู้ที่ถูกกล่าวอ้างถึงอยู่ตลอดเวลาในการที่รัฐบาลจะดำเนินการพัฒนาใดๆ จึง "ต้องให้ความสำคัญต่อชุมชนในระดับต้นๆ และชุมชนต้องได้รับประโยชน์" อยู่เสมอ

เมื่อชุมชนมาเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวก็จะมีคำใหม่ๆ เกิดขึ้น อาทิเช่น การท่องเที่ยวชุมชน การท่องเที่ยวโดยชุมชน การท่องเที่ยวผ่านชุมชน การท่องเที่ยวในชุมชน ก็ขึ้นอยู่กับนิยามแห่งการสื่อความหมายต่อคำดังกล่าว แต่ที่แน่นอนก็คือ "ชุมชน" เป็นสิ่งที่ต้องถูกกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และอย่างไรคือการท่องเที่ยวโดยชุมชน "Community Based Tourism : CBT" ที่เหมาะสมอันจะเป็นแนวทางสำหรับการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวในชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรมและเห็นผล

๒.๓.๑ ความหมายการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน องค์ประกอบของการท่องเที่ยวโดยชุมชน^{๓๘} มีดังนี้

๒.๓.๑.๑ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ชุมชนมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์และมีการผลิตที่พึ่งพาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน มีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์

๒.๓.๑.๒ ด้านองค์กรชุมชน มีระบบสังคมที่เข้าใจกัน มีปราชญ์หรือผู้มีความรู้และมีทักษะในเรื่องต่างๆ หลากหลาย รู้สึกเป็นเจ้าของและเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา

^{๓๘} ฉลองศรี พิมลสมพงศ์, การวางแผนและพัฒนาตลาดการท่องเที่ยว, (พิมพ์ครั้งที่ ๗), (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๐), หน้า ๑๒๑.

๒.๓.๑.๓ ด้านการจัดการ มีกฎ-กติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการท่องเที่ยวเมืองครหรือกลไกในการทำงานเพื่อจัดการท่องเที่ยว และสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเข้ากับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้ มีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม มีกองทุนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน กิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างความรู้และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง จึงทำให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างผู้มาเยือนกับคนในชุมชน สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม

๒.๓.๑.๔ ด้านการเรียนรู้ ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวสารสร้างกับรู้ และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน มีการจัดการซึ่งทำให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างผู้มาเยือนกับชาวบ้านอีกทั้งยังเป็นการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรม

ซูวิทย์ ศิริโชคเวชกุล กล่าวถึง การท่องเที่ยวโดยชุมชนว่าเป็นแนวทางการท่องเที่ยวที่ได้รับความสนใจอย่างมากในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของโลกและของภูมิภาค ซึ่งหัวใจสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation) ในกิจกรรมทางการท่องเที่ยว เช่น การประดิษฐ์ และจำหน่ายสินค้าหัตถกรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน เทศกาลประเพณี การนำนักท่องเที่ยวชมกระบวนการทางการเกษตร ท่องเที่ยวโดยชุมชนที่หลายประเทศนำไปปฏิบัติและประสบความสำเร็จมีรูปแบบ^{๓๙} ดังนี้

๑. การจำหน่ายสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน (Product Sales) เช่น สินค้าหัตถกรรมอาหารประจำวัน

๒. กิจกรรมการแสดงทางวัฒนธรรม (Cultural Shows) เช่น การฟ้อนรำ การละเล่นพื้นบ้านการแสดงดนตรีเฉพาะชุมชน

๓. กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงหมู่บ้าน (Village Based Activities) คือ กิจกรรมทางการท่องเที่ยว ซึ่งชุมชนในหมู่บ้านเป็นผู้ดำเนินการเพื่อเสนอแก่นักท่องเที่ยว กิจกรรมการพักค้างแรมในหมู่บ้าน สำหรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้าไปท่องเที่ยวในชุมชนแห่งนั้น

กล่าวโดยสรุป การท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นผู้กำหนดกระบวนการทิศทาง และรูปแบบการท่องเที่ยวของตนเอง ซึ่งมีชาวบ้านที่เป็นเจ้าของชุมชนเป็นเจ้าของทรัพยากรท่องเที่ยวนั้นๆและมีส่วนร่วมในการพัฒนาจัดการแหล่งท่องเที่ยว และอนุรักษ์ทั้งธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม วิถีชีวิตและรูปแบบการดำเนินชีวิต เพื่อสร้างการพัฒนาให้เกิดการยั่งยืนสู่ชนรุ่นหลังและเกิดประโยชน์สูงสุด

^{๓๙} ซูวิทย์ ศิริโชคเวชกุล, การท่องเที่ยวโดยชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.พ., ๒๕๔๔), หน้า ๒๓.

๒.๓.๒ หลักการทำงานการท่องเที่ยวโดยชุมชน

จากแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่มองชุมชนเป็นศูนย์กลางหรือฐานเพื่อกำหนดทิศทาง แผนงาน แผนปฏิบัติการของตนเองโดยดำเนินการพร้อมกันทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมนั้น จึงทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาแบบองค์รวมและเกี่ยวกับกลุ่มคนต่างๆ มากมาย เมื่อมองในบริบทของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ต้องการให้ชุมชนมีส่วนร่วมและได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวจึงควรต้องมีหลักการร่วมกัน^{๔๐} ดังนี้

๒.๓.๓.๑ การท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องมาจากความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ชุมชนได้มีการวินิจฉัยวิเคราะห์สภาพปัญหา ผลกระทบการท่องเที่ยวอย่างรอบด้านแล้ว ชุมชนร่วมตัดสินใจลงมติที่จะดำเนินการตามแนวทางที่ชุมชนเห็นสมควร

๒.๓.๓.๒ สมาชิกในชุมชนต้องมีส่วนร่วมทั้งการคิดร่วม วางแผนร่วม ทำกิจกรรมร่วม ติดตามประเมินผลร่วมกัน เรียนรู้ร่วมกันและรับประโยชน์ร่วมกัน

๒.๓.๓.๓ ชุมชนต้องการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม เป็นชมรม เป็นองค์กร หรือจะเป็นองค์กรชุมชนเดิมที่มีอยู่แล้วเช่นกัน องค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) ก็ได้ เพื่อกลไกที่ทำหน้าที่แทนสมาชิกทั้งหมดในระดับหนึ่ง และดำเนินการด้านการกำหนดทิศทาง นโยบายการบริหาร การจัดการ การประสานงาน เพื่อให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นไปตามเจตนารมณ์ของสมาชิกในชุมชนที่เห็นร่วมกัน

๒.๓.๓.๔ รูปแบบ เนื้อหา กิจกรรม ของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ต้องคำนึงการอยู่ร่วมกันอย่างมีศักดิ์ศรี มีความเท่าเทียมกัน ความเป็นธรรม และให้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมในเชิงสร้างสรรค์และลดผลกระทบในเชิงลบ

๒.๓.๓.๕ มีกฎ กติกาที่เห็นร่วมจากชุมชน สำหรับการจัดการท่องเที่ยวที่ชัดเจน และสามารถกำกับดูแลให้เป็นไปตามกติกาที่วางไว้

๒.๓.๓.๖ ชุมชนที่จัดการท่องเที่ยว สมาชิกในชุมชน ชาวบ้านทั่วไปและนักท่องเที่ยว ควรมีกระบวนการเรียนรู้ระหว่างกันและกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนากระบวนการทำงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ถูกต้องเหมาะสม และมีความชัดเจน

^{๔๐} บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร : เพรสแอนด์ ดีไซน์ , ๒๕๔๘), หน้า ๑๔-๑๖.

๒.๓.๓.๗ การท่องเที่ยวโดยชุมชน จะต้องมีมาตรฐานที่มาจากข้อตกลงร่วมภายในชุมชนด้วย เช่น ความสะอาด ความปลอดภัย การกระจายรายได้ที่เป็นธรรมของผู้ที่เกี่ยวข้อง และพิจารณาร่วมกันถึงขีดความสามารถในการรองรับ

๒.๓.๓.๘ รายได้ที่ได้รับจากการท่องเที่ยว มีส่วนไปสนับสนุนการพัฒนาชุมชนและรักษาสีงแวดล้อม

๒.๓.๓.๙ การท่องเที่ยวจะไม่ใช่อาชีพหลักของชุมชน และชุมชนต้องดำรงอาชีพหลักของตนเองไว้ได้ ทั้งนี้หากอาชีพของชุมชนเปลี่ยนเป็นการจัดการท่องเที่ยว จะเป็นการทำลายชีวิตและจิตวิญญาณดั้งเดิมของชุมชนอย่างชัดเจน

๒.๓.๓.๑๐ องค์กรชุมชนมีความเข้มแข็งพอที่จะจัดการกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้ และพร้อมจะหยุดเมื่อเกินความสามารถในการจัดการ ซึ่งสิ่งเหล่านี้หากมองในแง่ความพร้อมของชุมชนและประสิทธิภาพในการบริหารจัดการท่องเที่ยวในมิติของชุมชนแล้ว การท่องเที่ยวโดยชุมชนจะเป็นไปได้ด้วยดีนั้นยังต้องพิจารณาจากมิตินอกชุมชนที่เข้ามาเกี่ยวข้องด้วยได้แก่ การตลาดนโยบายรัฐที่เข้ามาสนับสนุน และพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว เป็นต้น

กระบวนการทำงานเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว หากชุมชนมีความพร้อมมีปัจจัยเอื้ออำนวยต่อการเข้ามามีบทบาทจัดการการท่องเที่ยวแล้วนั้น ผู้นำชุมชนและแกนนำที่หลากหลาย ตัวแทนกลุ่มต่างๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มเยาวชน กลุ่มสตรี กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสหกรณ์การเกษตร ฯลฯ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น องค์กรบริการส่วนตำบล เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ครูอาจารย์ในโรงเรียน เป็นต้น ร่วมกันประชุมสัมมนาเพื่อสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งเป็นการผนึกกำลังความคิดสร้างสรรค์ ประสานแนวคิดของทุกคนให้เห็นเป็นภาพเดียวกันในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และนำวิสัยทัศน์ที่ได้มากำหนดเป็นเป้าหมาย เป็นทิศทางของการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในระยะต่อไป

พจนา สวนศรี ได้กล่าวไว้ว่าชุมชนหลายแห่งตัดสินใจเปิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและเป็นผู้จัดการเองนั้น มีรูปแบบการคิดตัดสินใจด้วยการมองวิสัยทัศน์ ๓ รูปแบบด้วยกัน^{๔๑} คือ

๑. มองกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือหนึ่งในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารกับคนภายนอก ให้เกิดความรู้ความเข้าใจต่อสภาพปัญหาชุมชนที่ประสบอยู่ และหวังว่าจะได้เพื่อนที่เข้าใจร่วมแก้ไขปัญหาต่างๆ ร่วมกัน อันเป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม เพื่อประสานการมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาของชุมชนนั้น

^{๔๑} พจนา สวนศรี, คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism Handbook), (กรุงเทพมหานคร : โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ, ๒๕๔๖), หน้า ๑๘๕-๑๘๘.

๒. การท่องเที่ยวทำให้เกิดผลกระทบทางสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม จำเป็นที่ชุมชนต้องรวมตัวกันเข้ามาจัดการให้นักท่องเที่ยวและผู้ที่เกี่ยวข้องให้ปฏิบัติอยู่ในกฎ กติกาของชุมชน การจัดระเบียบการแบ่งปันผลประโยชน์แก่ผู้คนที่เกี่ยวข้องและผลประโยชน์ในชุมชน การสร้างมาตรฐานต่างๆ ของการท่องเที่ยวโดยชุมชนเอง ทั้งเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบมากเกินไปจนขีดความสามารถที่ชุมชนจะจัดการได้

๓. การท่องเที่ยวเป็นกระบวนการเรียนรู้ระหว่างคนกับธรรมชาติ เป็นการสร้างโอกาสในการฟื้นฟูวัฒนธรรม ภูมิปัญญา และสิ่งแวดล้อม โดยมองที่รายได้เป็นเพียงแค่ผลพลอยได้จากกระบวนการเรียนรู้ท่ามกลางการท่องเที่ยว

ซึ่งทั้ง ๓ รูปแบบนี้มีพื้นฐานการคิดจากชุมชนเอง ที่มีความภูมิใจในวัฒนธรรม และภูมิปัญญาของตนเองที่พร้อมจะสื่อต่อคนภายนอก โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอด นอกจากนั้นแล้ว ชุมชนเองยังต้องการความเข้าใจ ความร่วมมือของนักท่องเที่ยวในเคารพในกฎ กติกาที่ชุมชนร่วมกันสร้างไว้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของคนต่างวัฒนธรรม

การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งมาจากการกำหนดจากวิสัยทัศน์ที่จัดทำร่วมกันในชุมชน และนำมากำหนดเป็นวัตถุประสงค์ที่เป็นรูปธรรม ให้มีความชัดเจนขึ้นโดยชุมชนจะมีการกำหนดวัตถุประสงค์หลักอยู่ ๔ ประการด้วยกัน คือ

๑. เพื่อให้กิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่เน้นคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา เป็นกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับกิจกรรมการพัฒนาชุมชนในรูปแบบอื่นๆ ที่ต้องเอื้ออำนวยการเรียนรู้ต่อการกันและกันได้ เช่น การท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ไปเยือนชุมชนชาวประมงพื้นบ้าน นักท่องเที่ยวควรเกิดการเรียนรู้บทบาทของประมงขนาดเล็กที่ทำหน้าที่อนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งด้วย

๒. เพื่อให้กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นตัวกระตุ้นส่งเสริมให้ชุมชนโดยเฉพาะคนหนุ่มสาวได้เข้าใจ ให้คุณค่า ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนให้กลับฟื้นคืนสภาพได้ในระยะต่อไป

๓. เพื่อก่อให้เกิดการรวมตัวกันของคนในชุมชน ที่เผชิญต่อผลกระทบทางการท่องเที่ยวแบบเดิม ให้เข้ามามีส่วนร่วมจัดการลดผลกระทบดังกล่าว และจัดระเบียบชุมชนให้เป็นระบบที่ทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

๔. เพื่อเป็นเครื่องมือการเผยแพร่ให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องของวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตกับสาธารณชนภายนอก

จะเห็นได้ว่าในมิติของชุมชนไม่ได้มองเรื่องรายได้เป็นเรื่องหลัก ผิดกับในระดับนโยบาย การท่องเที่ยวมักจะให้ความสำคัญเรื่องรายได้เป็นอันดับแรก หากเอาคุณค่า วิถีคิดที่เป็นพื้นฐานที่สำคัญในสังคมไทย อันได้แก่ การมีน้ำใจ ความเอื้ออารี ประกอบกับการมีวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับ

ธรรมชาติ ความรักในศิลปวัฒนธรรม อันเป็นทุนทางสังคมของคนไทย ก็จะทำให้การริเริ่มและมองการ
ท่องเที่ยวได้ถูกทิศทางยิ่งขึ้น

เนื่องจากการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนเป็นสิ่งที่ต้องเกี่ยวข้องกับคนภายนอก ดังนั้น
ทักษะ ความชัดเจน การจัดการให้เหมาะสม จึงเป็นเรื่องที่ชุมชนเองยังมีความกังวลอยู่พอสมควร
แม้ว่าจะมีปัจจัยที่เอื้อ และการสนับสนุนจากภายนอกพอสมควร แต่ชุมชนเองต้องสามารถคาดการณ์
และประเมินว่า วิสัยทัศน์ วัตถุประสงค์ ของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น มีความเป็นไปได้มาก
น้อยเพียงไร โดยการร่วมกันอภิปราย ระดมความคิดเห็น จากชุมชนให้กว้างขวางจนสามารถสรุปด้วย
มติของชุมชนเอง ซึ่งมีองค์ประกอบการประเมินอยู่ ๗ ประการด้วยกัน คือ

๑. ผู้นำชุมชนและแกนนำชุมชน สามารถวิเคราะห์สถานการณ์ภายนอก และสภาพปัญหา
ชุมชนตลอดจนมองแนวทางแก้ไขปัญหามาได้แบบชัดเจน และมองกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรม
หนึ่ง หรือกิจกรรมร่วมเชื่อมต่อทิศทางการแก้ไขปัญหาโดยภาพรวมของชุมชนได้ แล้วจึงได้กำหนด
เป็นวัตถุประสงค์เป้าหมายการทำกิจกรรมการท่องเที่ยว

๒. การมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งหมด เนื่องจากเป็นเรื่องที่ต้องเกี่ยวข้องกับสิทธิของชุมชน
การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมชุมชนที่ชุมชนต้องม
ีการคิดไตร่ตรองวินิจฉัย และร่วมตัดสินใจจะเปิดหมู่บ้านรองรับอย่างไร ควรเป็นรูปแบบใด ใครบ้างที่
เกี่ยวข้อง ใครมีบทบาทจัดการอย่างไร และภายหลังนักท่องเที่ยวกลับแล้วมีการลดผลกระทบอย่างไร
ด้วยวิธีการใด ตลอดจนการแบ่งปันผลประโยชน์ภายในชุมชน

๓. ชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการจัดตั้งองค์กรภายในชุมชน เพื่อรับผิดชอบกิจกรรมนี้ หรือ
ผลักดันให้องค์กรชุมชนอื่นที่พิจารณาแล้วว่า มีความพร้อมทำหน้าที่รับผิดชอบเป็นหน่วยงานหนึ่งของ
องค์กรนั้นๆ แต่ทั้งนี้การดำเนินการขององค์กรต้องเป็นไปด้วยความโปร่งใส เพราะมีผลประโยชน์ที่เข้า
มาเกี่ยวข้อง

๔. การพิจารณาเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น หรือของดีในชุมชนเพื่อจัดปรับเป็นกิจกรรม
ท่องเที่ยวให้สอดคล้องต่อชุมชน ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมให้น้อยที่สุดเท่าที่สามารถ
ทำได้

๕. ความพร้อมของผู้ที่สนใจจะเกี่ยวข้องกับกิจกรรมท่องเที่ยว จะมีบทบาทหลากหลาย
มากขึ้น คือจะมีผู้ที่เกี่ยวข้องกับที่พัก อาหาร การดูแลความปลอดภัย การนำพานักท่องเที่ยว การสื่อ
ความหมาย และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ต้องไม่ใช่กระจุกตัวอยู่เฉพาะกลุ่มแกนนำภายในชุมชนเท่านั้น
ควรมีระบบกระจายที่ทั่วถึงและเป็นธรรม

๖. การเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ที่ระรอนักท่องเที่ยว
เพื่อสามารถจัดปรับกระบวนการให้เหมาะสม สอดคล้องยิ่งขึ้น และร่วมแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้อง
ตลอดจนการลดผลกระทบของการท่องเที่ยวในครั้งต่อไป

๗. ประสบการณ์ทักษะในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ต้องบูรณาการความต้องการ ความผลิตเพลิน ความตื่นตัวและการเรียนรู้ ให้เป็นโปรแกรมและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมของแต่ละพื้นที่

๒.๓.๓ การเตรียมความพร้อมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเป็นเสมือนงานพัฒนาชุมชนอย่างหนึ่ง เป็นสิ่งที่ดูเหมือนง่ายแต่ทำยาก ที่ว่ายากนั้นก็เพราะการท่องเที่ยวเป็นการพัฒนาที่ตอบสนองกระแสบริโภคนิยม การท่องเที่ยวทำให้ชุมชนหลุดออกจากรฐานการผลิตเดิมในภาคการเกษตร สู่อุตสาหกรรมบริการ กำลังซื้อที่สูงกว่าของนักท่องเที่ยวจึงสามารถกำหนด “สินค้า” และ “บริการ” ได้ตามความต้องการ ทำให้สภาพทางสังคมและวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยวมักถูกรบกวนจากวัฒนธรรมภายนอกที่เข้ามาพร้อมกับนักท่องเที่ยวเป็นดาบสองคมและมีความเสี่ยงอย่างยิ่งในการนำไปใช้ในการพัฒนา

พจนา สวนศรี^{๔๒} ได้กล่าวไว้ว่า ก่อนที่จะเปิดหมู่บ้านต้อนรับนักท่องเที่ยว ชุมชนควรจะต้อง “รู้ตัว” เข้าใจและตระหนักต่อการท่องเที่ยวนี้ตลอดจนการสร้างภูมิคุ้มกัน โดยการเตรียมความพร้อมชุมชน ซึ่งผู้ดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนควรมีกระบวนการทำงาน

ขั้นที่ ๑ ให้ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวให้ชุมชนในการพิจารณาทั้งด้านบวกและลบของการท่องเที่ยว ซึ่งในขั้นตอนนี้อาจจะมีเฉพาะผู้นำหรือกลุ่มสนใจ

ขั้นที่ ๒ สร้างการมีส่วนร่วม เป็นการดึงเอากลุ่มที่สนใจการท่องเที่ยวโดยชุมชน และกลุ่มองค์กรต่างๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มเยาวชน กลุ่มสตรี กลุ่มออมทรัพย์ และผู้นำที่เป็นทางการและผู้นำทางธรรมชาติดมาพูดคุยเรื่องผลดี-ผลเสีย อีกครั้ง เพื่อให้เขาเหล่านั้นได้ร่วมกันตัดสินใจเรื่องนี้ร่วมกัน

ขั้นที่ ๓ ศึกษาชุมชนร่วมกับชาวบ้าน โดยการทำงานร่วมกับชาวบ้านเพื่อศึกษาในหัวข้อดังนี้ การสำรวจทางกายภาพ ทำแผนที่รอบนอก (แสดงแหล่งทรัพยากรธรรมชาติและที่ดินทำกิน) แผนที่รอบในหมู่บ้าน (แสดงที่ตั้งของบ้านเรือน ทรัพยากรคนสร้างและทรัพยากรธรรมชาติ) ศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน ศึกษาความสัมพันธ์ของชุมชนกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยว ศึกษากลุ่มต่างๆ ในชุมชน ซึ่งผลการศึกษานี้จะทำให้เห็นศักยภาพ-ข้อจำกัดของชุมชน และปัญหาของชุมชนร่วมกัน

ขั้นที่ ๔ วิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน ทั้งในด้านศักยภาพ-ข้อจำกัด โอกาสและความเสี่ยง ในขั้นตอนนี้จะทำให้ชุมชนได้มองเห็นได้ด้วยตนเอง และสามารถเชื่อมโยงเรื่องท่องเที่ยวกับการพัฒนา

^{๔๒} “อ้าวแล้ว, พจนา สวนศรี, คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism Handbook), หน้า ๑๘๙-๑๙๐.”

ชุมชนได้ การวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้จะทำให้เกิดการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา และอาจพบว่า เพื่อแก้ปัญหาให้ตรงจุด อาจจะไม่จำเป็นต้องใช้เรื่องการท่องเที่ยวเลยก็ได้

ขั้นที่ ๕ ร่วมกันพัฒนาศักยภาพและแก้ไขจุดอ่อน อาทิ รวบรวมองค์ความรู้ ซึ่งแต่ละชุมชนจะแตกต่างกันออกไปมีเอกลักษณ์เฉพาะชุมชน เช่น บางชุมชนเด่นด้านการพัฒนาชุมชน บางชุมชนเด่นระบบการจัดการนิเวศที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้เหมาะสม เป็นต้น ซึ่งชุมชนต้องร่วมกันดึงเอกลักษณ์ ให้เห็นร่วมกันก่อนนำเสนอการเผยแพร่ออกไป ปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวให้เหมาะสม สอดคล้อง ปลอดภัย ไม่ทำลายระบบนิเวศเดิมมากนัก เช่น การปรับทางเดินในป่าเขา เป็นต้น ปรับปรุงบ้านพักและความสะอาดภายในชุมชนให้เป็นมาตรฐานของชุมชน แต่ละแห่งที่ตกลงร่วมกัน โดยมีคณะกรรมการของชุมชน ตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอ ฝึกอบรมบุคลากรด้านการท่องเที่ยวในชุมชน เช่น นักสื่อความหมาย การสร้างเวทีเรียนรู้กับนักท่องเที่ยว เป็นต้น ซึ่งในขั้นตอนนี้จะเห็นความสามารถของชุมชน ในการรองรับการท่องเที่ยวทั้งความพร้อมจำนวนบุคลากร และขีดความสามารถในการรองรับทั้งพื้นที่ทางธรรมชาติ และรูปแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน

ขั้นที่ ๖ วางรูปแบบการบริหารจัดการ ในขั้นตอนนี้จะเป็นการจัดตั้งองค์กรขึ้นมาทำงาน หรืออาจใช้องค์กรที่ชุมชนมีอยู่เดิมแต่เพิ่มเติมบทบาทหน้าที่ มีการกำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน กำหนดรูปแบบของการท่องเที่ยว โปรแกรมและราคาการจัดสรรผลประโยชน์ สู่ชาวบ้านและชุมชน และมาตรการในการป้องกันผลกระทบ โดยอาจจะเป็นการสร้างกฎ-กติกา เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติทั้งชาวบ้านและนักท่องเที่ยว

ขั้นที่ ๗ ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้รับรู้และช่วยให้ข้อมูลแก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง

ขั้นที่ ๘ ทดลองดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว ในขั้นตอนนี้อาจมีการจัดท่องเที่ยวนำร่อง เพื่อทดสอบความพร้อมของชุมชน โดยการเชิญบุคคลหรือหน่วยงานภายนอกที่มีประสบการณ์หรือเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว โดยชุมชนเข้าร่วมกิจกรรม ให้แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ เพื่อเป็นทิศทางต่อไปในอนาคต

ขั้นที่ ๙ ประเมินผล ในขั้นตอนประเมินผล อาจแยกออกมาเป็น ๒ ส่วน คือ การประเมินผลและสรุปบทเรียนหลังเสร็จกิจกรรมทุกครั้ง และการประเมินผลเป็นช่วงๆ ทุกๆ ๓-๖ เดือน เป็นต้น ซึ่งการประเมินผลจะช่วยให้เกิดการทบทวนตนเอง และแก้ไขข้อบกพร่อง

ขั้นที่ ๑๐ พัฒนางองค์กร การฝึกอบรม เช่น การบริหารจัดการ การสร้างการมีส่วนร่วม การสื่อความหมาย เป็นต้น การศึกษาดูงาน สำหรับแกนนำองค์กรชุมชนเพื่อจัดการท่องเที่ยว เพื่อเสริมโลกทัศน์ พัฒนาทักษะการบริหาร การจัดการในชุมชนอื่นๆ ที่มีลักษณะคล้ายๆ กัน เพื่อเป็นตัวอย่างนำไปประยุกต์ หรือเป็นบทเรียนที่ชุมชนต้องพึงระวังผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้ และวางมาตรการป้องกันไว้แต่เริ่มแรก

กระบวนการทั้ง ๑๐ ขั้นตอนแล้ว จะเหมือนการทำงานพัฒนาปดินั่นเอง แต่สิ่งที่ยากก็คือเรื่องท่องเที่ยวเป็นเรื่องที่ชาวบ้านไม่คุ้นเคยมาก่อน และไม่มั่นใจว่าตนเองจะทำได้ แต่ละคำถามในแต่ละขั้นตอนในกระบวนการเตรียมชุมชน จะต้องเป็นการปลุกกระตือรือร้นของท้องถิ่น ให้คนท้องถิ่นอยากรู้จักตนเอง และเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง การท่องเที่ยวก็จะเกิดความชัดเจนมากขึ้นว่า เป็นการเข้ามาเพื่อให้ชุมชนได้นำเสนอตัวอย่างต่อสาธารณะ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นหัวใจสำคัญของการท่องเที่ยว นอกจากปลุกสำนึกของชุมชนแล้วยังเป็นการสร้างจิตสำนึกของนักท่องเที่ยวต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการเห็นคุณค่าทางวัฒนธรรมของชุมชนที่ได้เข้ามาเยี่ยมชม

สรุปหลักการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีเป้าหมายอยู่ที่การอยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนภายใต้เงื่อนไข การบีบคั้นจากนโยบาย ที่ทำให้มีการแย่งชิงทรัพยากร (ความรู้ อำนาจ กฎหมายอยู่ในมือของภาครัฐ) เช่น ความขัดแย้งเรื่องไร้หมุ่นเวียน การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนถูกมองว่าเป็นทัวร์เถื่อน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ความเป็นชุมชน วัฒนธรรมชนเผ่า กฎหมายบางอย่างไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชนเผ่า เกิดเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยว โดยสร้างผลกระทบ คือ พื้นวิถีชีวิต เกิดรายได้เสริม หน่วยงานและบุคคลภายนอกเข้าใจวิถีชีวิต กระบวนการทำงานของโครงการในประเด็นการท่องเที่ยว เตรียมความพร้อมชุมชน งานสร้างเครือข่าย งานพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน / ของที่ระลึก

๒.๔ สถานการณ์การท่องเที่ยวไทย

คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ (ท.ท.ช.) มีอำนาจและหน้าที่หลักในการส่งเสริมการบริหารและพัฒนาการท่องเที่ยว รวมทั้งจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติเสนอต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาอนุมัติ ซึ่งที่ผ่านมาได้มีการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙ เพื่อใช้เป็นกรอบและแนวทางในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวของประเทศไทยในระยะ ๕ ปี ทั้งนี้ เพื่อมุ่งให้ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ มีขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวในระดับโลก สามารถสร้างรายได้และกระจายรายได้สู่ชุมชนและท้องถิ่น โดยคำนึงถึงความเป็นธรรม สมดุล และยั่งยืน ผลการพัฒนาตามแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙ พบว่า การดำเนินงานของแผนประสบความสำเร็จ ทั้ง ๓ ตัวชี้วัด ได้แก่ ๑) ตัวชี้วัดด้านขีดความสามารถทางการแข่งขันด้านการท่องเที่ยว จากการจัดอันดับโดย World Economic Forum ด้วยดัชนี Travel & Tourism Competitive Index ในปี ๒๕๕๘ ประเทศไทยมีขีดความสามารถอยู่ที่อันดับ ๓๕ จาก ๑๔๑ ประเทศทั่วโลก แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ผ่านมาที่สามารถเพิ่มขีดความสามารถของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของไทยได้ ๒) ตัวชี้วัดด้านรายได้จากนักท่องเที่ยวต่างชาติและนักท่องเที่ยวไทย พบว่ารายได้จากการท่องเที่ยวในช่วงระหว่าง ปี ๒๕๕๔ - ๒๕๕๘ เพิ่มขึ้นร้อยละ ๑๕.๖ ต่อปี บรรลุเป้าหมาย ซึ่งตั้งไว้ที่ร้อยละ ๕ และ ๓) ตัวชี้วัดความสำเร็จสุดท้ายใน

ด้านการจัดตั้งเขตพัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่งได้มีการจัดตั้งทั้งหมด ๘ เขต ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าการดำเนินงานตามแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙ สำเร็จ ลุล่วงในทุกตัวชี้วัดความสำเร็จ

อย่างไรก็ดี แม้การดำเนินงานในระยะที่ผ่านมาจะประสบผลสำเร็จในด้านการเพิ่มปริมาณ นักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยว แต่ยังประสบปัญหาและอุปสรรคสำคัญหลายประการ อาทิ จำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้ยังคงกระจุกตัวอยู่ในเมืองท่องเที่ยวหลัก ภาพลักษณ์การท่องเที่ยวใน แหล่งที่ต้องเร่งแก้ไขปรับปรุง เพื่อสร้างความเชื่อมั่นของนักท่องเที่ยว รวมทั้งความเสื่อมโทรมของ ทรัพยากรการท่องเที่ยว และขาดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ปัญหาการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวและ การเชื่อมโยงระหว่างแหล่งท่องเที่ยว ข้อจำกัดในการพัฒนาและยกระดับบุคลากรด้านการท่องเที่ยว ความล้าสมัยและความขัดแย้งของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว การขาดข้อมูลเชิงลึกเพื่อการ วิเคราะห์และวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว ตลอดจนขาดการบูรณาการทำงานของกลไกการบริหาร จัดการการท่องเที่ยวทั้งระบบ สิ่งเหล่านี้ล้วนมีความจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขและพัฒนาอย่าง ต่อเนื่อง

ประกอบกับสภาพแวดล้อมและบริบทต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่ออุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาทั้งที่เป็นปัจจัยภายใน เช่น สถานการณ์การเมืองของประเทศ นโยบาย ของภาครัฐ การปรับตัวของภาคเอกชน ความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของทุกภาคที่เกี่ยวข้อง เป็นต้นและปัจจัยภายนอก อาทิ สถานะการแข่งขันในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และความคาดหวังของนักท่องเที่ยว การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุแนวโน้ม การพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรม ความร่วมมือและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งในระดับ ภูมิภาคและระดับโลก และนอกจากนี้ ปัจจุบันประเทศไทยอยู่ในช่วงเวลาแห่งการปฏิรูป เพื่อให้ก้าว ไปสู่การเป็นประเทศที่มีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน โดยประชาชนทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามามี ส่วนร่วมในการปฏิรูป เพื่อประสานประโยชน์และสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข จึงนับเป็นโอกาส อันดีที่ประเทศไทยให้ความสำคัญกับการกำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนาการท่องเที่ยว ๒๐ ปี และ แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) โดยมีหลักการสำคัญ คือ การ ส่งเสริมความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ของประเทศ การวางตำแหน่งทางการตลาดในฐานะเป็นแหล่ง ท่องเที่ยวคุณภาพการเป็นแหล่งเพิ่มรายได้และกระจายความเจริญสู่ประชาชนและชุมชน รวมถึงการ เชิดชูอัตลักษณ์และส่งเสริมวัฒนธรรมไทย โดยมีเป้าหมายของการพัฒนา คือ การยกระดับประเทศ ไทยให้เป็นประเทศพัฒนาแล้ว การบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ และการเป็นแหล่งท่องเที่ยว คุณภาพอย่างยั่งยืน

๒.๔.๑ สภาพแวดล้อมและบริบทการท่องเที่ยว

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวถือเป็นหนึ่งในอุตสาหกรรมหลักของโลก ซึ่งในปี ๒๕๕๘ อุตสาหกรรมท่องเที่ยวทั่วโลกมีมูลค่ากว่า ๗.๘๖ ล้านล้านเหรียญสหรัฐ หรือร้อยละ ๙.๘ ของผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศทั่วโลก (Gross Domestic Product: GDP) ในส่วนของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของไทยนั้นได้สร้างรายได้กว่า ๒.๒๓ ล้านล้านบาท มีมูลค่าอุตสาหกรรมท่องเที่ยวกว่าร้อยละ ๑๗ ของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ ซึ่งถือได้ว่าเป็นหนึ่งในอุตสาหกรรมสำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ กอปรกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวนั้นมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาตามสภาวะการณ์โลกและพฤติกรรมของผู้บริโภค อุตสาหกรรมท่องเที่ยวของไทยจึงต้องมีการปรับตัวตามกระแสโลกที่เปลี่ยนแปลงไป และวางแผนการพัฒนาให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด เพื่อรักษาและพัฒนาขีดความสามารถด้านการท่องเที่ยวของประเทศ ดังนี้^{๔๓}

๒.๔.๑.๑ สถานการณ์และแนวโน้มการท่องเที่ยวในตลาดโลก

๑) การท่องเที่ยวทั่วโลกมีการเติบโตและขยายตัวอย่างต่อเนื่อง จากรายงานขององค์การการท่องเที่ยวโลก (The United Nations World Tourism Organization: UNWTO) พบว่าในปี ๒๕๕๘ มีจำนวนนักท่องเที่ยวทั่วโลกอยู่ที่ ๑.๒ พันล้านคน โดยในช่วงปี ๒๕๕๓ - ๒๕๕๘ จำนวนนักท่องเที่ยวทั่วโลกมีอัตราการเติบโตอยู่ที่ร้อยละ ๖ ทั้งนี้ UNWTO ได้คาดการณ์ว่าในปี ๒๕๗๓ จะมีนักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยวระหว่างประเทศทั่วโลกจำนวนกว่า ๑.๘ พันล้านคน หรือคิดเป็นอัตราการขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ ๓.๓ ต่อปี ซึ่งคาดการณ์เป็นนักท่องเที่ยวที่เดินทางมายังภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก จำนวน ๕๓๕ ล้านคน คิดเป็นอัตราเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ ๕๗ ในจำนวนดังกล่าวแบ่งออกเป็นนักท่องเที่ยวในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน ๒๙๓ ล้านคน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จำนวน ๑๘๗ ล้านคน โอเชียเนีย จำนวน ๑๙ ล้านคน และเอเชียใต้ จำนวน ๓๖ ล้านคน

๒) ในปี ๒๕๕๘ การท่องเที่ยวทั่วโลกมีมูลค่าประมาณ ๗.๘๖ ล้านล้านเหรียญสหรัฐ คิดเป็นร้อยละ ๙.๘ ของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศทั่วโลก (Gross Domestic Product: GDP) มีการเติบโตจากปี ๒๕๕๐ ซึ่งมีมูลค่าอยู่ที่ ๖.๓ ล้านล้านเหรียญสหรัฐ ร้อยละ ๓ ต่อปี ทั้งนี้ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการขยายตัวของการท่องเที่ยว ได้แก่ ๑) ปัจจัยโดยตรง (Direct Contribution) ประกอบด้วย การใช้จ่ายใช้สอยของนักท่องเที่ยวต่างชาติ และนักท่องเที่ยวในประเทศ รวมถึงการใช้จ่ายของรัฐบาลในภาคบริการด้านการท่องเที่ยวส่งผลโดยตรงต่อ GDP ของการท่องเที่ยวโลกประมาณ ๒.๕ ล้านล้านเหรียญสหรัฐ หรือประมาณร้อยละ ๓๑ และ ๒) ปัจจัยโดยอ้อม

^{๔๓} คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, แผนพัฒนาการท่องเที่ยว ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔), (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกิจการโรมพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, ๒๕๖๐), หน้า ๔ - ๑๓.

(Indirect Contribution) ประกอบด้วย การลงทุนจากอุตสาหกรรมอื่นที่มีความเกี่ยวข้องกับ อุตสาหกรรมท่องเที่ยว การใช้จ่ายของรัฐบาลในการสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยทั่วไป และการซื้อสินค้าและบริการโดยธุรกิจในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเพื่อนำมาใช้ผลิตผลิตภัณฑ์ขั้นสุดท้ายของ อุตสาหกรรมท่องเที่ยว สิ่งเหล่านี้ล้วนส่งผลอย่างมีนัยสำคัญต่อ GDPการท่องเที่ยวโลก ทำให้ในปี ๒๕๕๘ มีมูลค่าต่อ GDP การท่องเที่ยวโลก ประมาณ ๕.๔ ล้านล้านเหรียญสหรัฐหรือคิดเป็นร้อยละ ๖๙ ของมูลค่าของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวโลก

๒.๔.๑.๒ สถานการณ์และแนวโน้มการท่องเที่ยวของประเทศไทย

๑) อุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทยขยายตัวอย่างต่อเนื่อง จากจำนวน นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่เพิ่มสูงขึ้นติดอันดับที่ ๑๑ ของโลก สะท้อนให้เห็นจากแนวโน้มจำนวน นักท่องเที่ยวและรายได้ที่ขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง โดยในระยะที่ผ่านมาจำนวน นักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จาก ๑๔ ล้านคน ในปี ๒๕๕๒ มาเป็น ๒๙.๘ ล้านคน ในปี ๒๕๕๘ ซึ่งมากเป็นอันดับที่ ๑๑ ของโลก ประเทศที่เดินทางมาท่องเที่ยวประเทศไทยมากที่สุดได้แก่ จีน มาเลเซีย ญี่ปุ่น เกาหลี และลาว ตามลำดับ สำหรับแนวโน้มนักท่องเที่ยวภายในประเทศ (ไทยเที่ยว ไทย) พบว่าในช่วงปี ๒๕๕๔ - ๒๕๕๘ มีการเติบโตกว่าร้อยละ ๙ ต่อปี โดยในปี ๒๕๕๗ นักท่องเที่ยว ไทยเดินทางคิดเป็น ๑๓๖.๒ ล้านคนครั้ง และเพิ่มสูงขึ้นในปี ๒๕๕๘ ที่ ๑๓๘.๘ ล้านคนครั้ง

๒) รายได้จากการท่องเที่ยวมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตามจำนวนนักท่องเที่ยว โดยในปี ๒๕๕๖ ประเทศไทยมีรายได้จากการท่องเที่ยวอยู่ที่ ๑.๒ ล้านล้านบาท เพิ่มขึ้น ร้อยละ ๑๙.๐๘ จากปีที่ผ่านมา แม้ว่าในปี ๒๕๕๗ จะมีเหตุการณ์ชุมนุมทางการเมือง ซึ่งส่งผลให้รายได้จากการท่องเที่ยวลดลงเหลือจำนวน ๑.๑๗ ล้านล้านบาท เพิ่มขึ้นเพียงร้อยละ ๔.๙๓แต่รายได้ก็สามารถ ปรับตัวขึ้นสูงกว่าระดับเดิมมาอยู่ที่ ๒.๒๓ ล้านล้านบาท ในปี ๒๕๕๘ ซึ่งในจำนวนนี้แบ่งเป็นรายได้ จากนักท่องเที่ยวต่างชาติ จำนวน ๑.๔๔ ล้านล้านบาท และรายได้จากนักท่องเที่ยวไทย จำนวน ๐.๗๙ ล้านล้านบาท นอกจากนั้น จากการเก็บสถิติของ UNWTO ประเทศไทยมีรายได้จากนักท่องเที่ยว ต่างชาติสูงถึง ๔๔.๖ พันล้านเหรียญสหรัฐ หรือสูงเป็นอันดับที่ ๖ ของโลก ทั้งนี้ คาดการณ์ว่ารายได้ จากการท่องเที่ยวทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ ในปี ๒๕๕๙ จะมีรายได้รวม ๒.๔ ล้านล้านบาท และในปี ๒๕๖๐ จะมีรายได้สูงถึง ๒.๕ ล้านล้านบาท

๓) การใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวต่อครั้งสูงขึ้นถึงแม้วันพักเฉลี่ยของ นักท่องเที่ยวจะลดลง โดยในปี ๒๕๕๘ นักท่องเที่ยวต่างชาติมีการใช้จ่ายเป็นจำนวน ๕,๐๗๒.๖๙ บาท ต่อวัน เพิ่มขึ้นจากปีก่อนหน้ากว่าร้อยละ ๖.๒๓ในทางตรงกันข้าม จำนวนวันพักเฉลี่ยของ นักท่องเที่ยวลดลงมาอยู่ที่เฉลี่ย ๙.๕๕ วัน ซึ่งลดลงร้อยละ ๓.๕ จากปีที่ผ่านมาทั้งนี้เป็นผลมาจากการ เพิ่มขึ้นของนักท่องเที่ยวในระยะใกล้ โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวจากประเทศจีนและมาเลเซียรวมทั้ง ประเทศเพื่อนบ้านในอาเซียน อนึ่ง ปัจจัยโดยรวมยังส่งเสริมการพัฒนาของนักท่องเที่ยวต่างชาติ อาทิ

สถานการณ์ภายในประเทศที่เริ่มดีขึ้นทำให้การท่องเที่ยวไทยฟื้นตัวอย่างรวดเร็ว การเพิ่มขึ้นของจำนวนนักท่องเที่ยวจีน และค่าโดยสารสายการบินระหว่างประเทศที่ลดลงการเติบโตของค่าใช้จ่ายต่อการเดินทางของนักท่องเที่ยว ๑๐ ประเทศหลักของไทย

๒.๔.๑.๓ การประเมินศักยภาพอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศไทย

๑) อุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทยมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ทำให้ในปัจจุบันการท่องเที่ยวได้กลายเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ โดยหากจะพิจารณาจากความพร้อมและศักยภาพของประเทศไทยที่มีต่อการท่องเที่ยวพบว่าประเทศไทยยังมีจุดเด่นและข้อได้เปรียบจากประเทศคู่แข่งหลายประการ เช่น ท่าเลที่ตั้งเป็นจุดศูนย์กลางของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ อัญมณีไมตรีของคนไทย เป็นต้น นอกจากนี้ในปี ๒๕๕๘ World Economic Forum: WEF ได้จัดอันดับขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ ๓๕ จาก ๑๔๑ ประเทศทั่วโลก โดยหากพิจารณาในด้านที่สำคัญ พบว่าด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ ๑๖ ด้านโครงสร้างพื้นฐานของการคมนาคมทางอากาศ อยู่ในอันดับที่ ๑๗ ด้านแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อยู่ในอันดับที่ ๓๔ ด้านความพร้อมของระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ อยู่ในอันดับที่ ๖๐ ทั้งหมดนี้ล้วนแล้วแต่เป็นจุดแข็งของการท่องเที่ยวของไทย

๒) การท่องเที่ยวของประเทศไทยได้รับการคัดเลือกให้เป็นที่สุดของโลกในการจัดอันดับระดับนานาชาติหลายอันดับ เช่น กรุงเทพฯ ได้รับเลือกเป็นเมืองท่องเที่ยวที่ดีที่สุดใภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ในปี ๒๕๕๘ โดย Master Card (Master Card's Asia Pacific Destinations Index ๒๐๑๕) รางวัลชายหาดที่ดีที่สุดของเอเชียในปี ๒๕๕๘ จาก World Travel Awards รางวัลประเทศท่องเที่ยวที่ดีที่สุดในการท่องเที่ยวครอบครัว การท่องเที่ยวเชิงพักผ่อน สถานที่ท่องเที่ยวเพื่อการวิวาห์ ในปี ๒๕๕๗ รางวัลสถานที่เพื่อการประชุมและจัดงานยอดเยี่ยมจาก TTG Travel Awards ในปี ๒๕๕๗ และประเทศไทยได้รับรางวัลด้านการท่องเที่ยว Grand Travel Award จากนิตยสารTravel News นิตยสารธุรกิจท่องเที่ยวชื่อดังจากภูมิภาคสแกนดิเนเวีย ในปี ๒๕๕๔ ติดต่อกันเป็นเวลา ๙ ปี เนื่องจากความมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและความหลากหลายของสถานที่ท่องเที่ยว ทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นถึงความสามารถของประเทศไทยในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวยอดนิยมระดับโลก อย่างไรก็ตาม ทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถคงความนิยมและรักษาอันดับขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

๓) อุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศไทย ยังคงมีทั้งจุดแข็ง จุดอ่อน และศักยภาพในการพัฒนาตามวงจรการท่องเที่ยว ดังนี้

๓.๑) การวางแผนและตัดสินใจเที่ยว ที่ผ่านมาประเทศไทยมีการจัดการและการทำการตลาดได้เป็นอย่างดี จากการจัดอันดับของ WEF ทางด้านประสิทธิภาพของการตลาดประเทศในการดึงดูดนักท่องเที่ยวในปี ๒๕๕๘ ประเทศไทยได้รับคะแนน ๕.๔ จาก ๗.๐ หรือเป็นอันดับที่ ๒๓ จาก ๑๔๑ ประเทศ ทั่วโลก อย่างไรก็ตามพบว่ายังมีโอกาสที่จะพัฒนาต่อยอดและสร้างมูลค่าเพิ่มทางการตลาดได้ อาทิ การอำนวยความสะดวกในขั้นตอนการดำเนินการขอวีซ่า การพัฒนาระบบวางแผนท่องเที่ยวและระบบจองบัตรโดยสาร รวมทั้งการปรับใช้เทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวอย่างครบวงจร

๓.๒) การเดินทางเข้าสู่ประเทศไทย ความครอบคลุมของเครือข่ายเที่ยวบินระหว่างประเทศและการเป็นศูนย์กลางในการท่องเที่ยวเชื่อมโยงประเทศอื่นในภูมิภาค ถือเป็นจุดแข็งของประเทศไทย จากการจัดอันดับของ International Air Transport Association ในด้านอัตราส่วนที่นั่งต่อกิโลเมตร บินต่อสัปดาห์ (Available International Seat-Km per Week) ในปี ๒๕๕๘ ประเทศไทยมีอัตราส่วนดังกล่าวสูงถึง ๒,๒๐๖ ที่นั่ง ซึ่งอยู่ในอันดับที่ ๑๓ จาก ๑๔๑ ประเทศทั่วโลก อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยยังมีข้อจำกัดในด้านความเชื่อมโยงของระบบขนส่งมวลชนระหว่างสนามบินและตัวเมือง ขาดสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ปัญหาขีดความสามารถในการรองรับของสนามบิน และปัญหาขาดแคลนบุคลากร เป็นต้น

๓.๓) การพักอาศัยในประเทศไทย จากการสำรวจข้อมูลโรงแรมและสถานที่พักแรมในประเทศไทย พบว่า มีจำนวนที่เพียงพอ มีความหลากหลาย และอยู่ในระดับราคาที่เหมาะสม จากผลสำรวจ ห้องพักโดย Euro monitor และธนาคารแห่งประเทศไทย ในปี ๒๕๕๘ พบว่าประเทศไทยมีจำนวนห้องพักมากกว่า ๖๓๒,๐๐๐ ห้อง โดยมีการเติบโต กว่าร้อยละ ๓ ต่อปี ในช่วงปี ๒๕๕๔ – ๒๕๕๘ และยังได้รับคะแนนจาก Trip Advisor ในปี ๒๕๕๘ ด้านคุณภาพของโรงแรมสูงถึง ๔.๘ จาก ๕.๐ อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อจำกัดในด้านมาตรฐานและการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการพัฒนาต่อยอดเพื่อให้สอดคล้องกับสภาวะการณ์โลก

๔) การเดินทางภายในประเทศไทย ระบบการคมนาคมขนส่งและโลจิสติกส์ของประเทศไทยมีความพร้อมในระดับหนึ่ง โดยมีเส้นทางการคมนาคมทางอากาศเชื่อมโยงสู่เมืองหลักและเมืองรองอย่างครอบคลุมทั้งประเทศ มีเส้นทางการคมนาคมทางถนนที่ได้มาตรฐาน แต่ยังมีปัญหาในด้านการบริหารจัดการและการเชื่อมโยงของระบบขนส่งมวลชน ปัญหาในด้านคุณภาพและมาตรฐานของระบบขนส่งมวลชนสาธารณะ เส้นทางที่เชื่อมโยงไปยังแหล่งท่องเที่ยวรอง ตลอดจนการขาดระบบข้อมูลและสารสนเทศที่นำมาใช้พัฒนาและสนับสนุนการเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศ

๕) ความพึงพอใจในการท่องเที่ยว ประเทศไทยมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมที่หลากหลายและมีชื่อเสียงจำนวนมากซึ่งกระจายไปทั่วทุกภูมิภาค อีกทั้ง

บุคลากรไทยมีความโดดเด่นด้านการบริการแต่ยังมีปัญหาในเรื่องความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว การกระจุกตัวของแหล่งท่องเที่ยวหลักในบางพื้นที่ ทำให้เกิดปัญหาด้านขีดความสามารถในการรองรับ ปัญหามลพิษและสิ่งแวดล้อมที่ยังย่ำแย่ ปัญหาด้านความสามารถทางภาษาซึ่งจะส่งผลกระทบต่อศักยภาพของการท่องเที่ยวไทยในอนาคต หากยังไม่มีมาตรการด้านการบริหารจัดการอย่างเร่งด่วนเพื่อรักษา ระดับความสามารถในการแข่งขันและพัฒนาอย่างยั่งยืน

๖) ความสะดวกสบายและความปลอดภัยในการท่องเที่ยว แม้ว่าอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของไทยได้รับการยอมรับในด้านคุณภาพการบริการและมีเครือข่ายอำนวยความสะดวกด้านการสื่อสารที่ค่อนข้างครอบคลุมแต่ในด้านความปลอดภัยและสุขอนามัยยังมีความจำเป็นที่จะต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในเรื่องมาตรฐานด้านความปลอดภัยและสุขอนามัยของประเทศไทยยังอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ เกิดอาชญากรรม อุบัติเหตุ และการหลอกลวงนักท่องเที่ยวบ่อยครั้ง ซึ่งจากการจัดอันดับขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทย ในปี ๒๕๕๘ ประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ ๘๙ ของโลก ในด้านสุขอนามัย อันดับที่ ๑๑๖ ในด้านความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม และอันดับที่ ๑๓๒ ในด้านความปลอดภัย โดยทั้งสามมิตินี้เป็นจุดที่ประเทศไทยต้องเร่งพัฒนา เพื่อส่งเสริมขีดความสามารถด้านการท่องเที่ยว พร้อมทั้งจะรองรับการเพิ่มขึ้นของนักท่องเที่ยวในอนาคตได้อย่างยั่งยืน

๗) การทบทวนประสบการณ์การท่องเที่ยวหลังจากเดินทางกลับ สถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศไทยได้รับคะแนนความพึงพอใจที่สูงเมื่อเทียบกับประเทศคู่แข่งในภูมิภาค โดยมีระดับคะแนนเฉลี่ยโดย Trip Advisor ในปี ๒๕๕๘ ที่สูงถึง ๔.๖ จาก ๕.๐ คะแนน อย่างไรก็ตาม จำนวนข้อความแสดงความคิดเห็นเชิงบวกผ่านสื่อออนไลน์ยังอยู่ในระดับต่ำ เมื่อเทียบกับจำนวนนักท่องเที่ยวขาเข้า พบว่ามีเพียง ๑๒๐ ข้อความต่อนักท่องเที่ยวต่างชาติ ๑,๐๐๐ คน เมื่อเทียบกับประเทศออสเตรเลียซึ่งเป็นประเทศชั้นนำในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกที่ประสบความสำเร็จในด้านการได้รับความความคิดเห็นเชิงบวก จากนักท่องเที่ยวกว่า ๗๑๘ ข้อความต่อนักท่องเที่ยวต่างชาติ ๑,๐๐๐ คนบน Trip Advisor ในปีเดียวกัน จากการประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวของไทยตามวงจรการท่องเที่ยว พบว่าประเทศไทยมีความโดดเด่นเรื่องสถานที่ท่องเที่ยวที่สามารถสร้างความพึงพอใจได้สูง แต่ยังขาดการรักษาแหล่งท่องเที่ยว ความปลอดภัยสำหรับนักท่องเที่ยว ยังต้องปรับปรุงและภาพลักษณ์ด้านลบต่อเนื่องที่ต้องเร่งแก้ไข ความสะอาดและสุขอนามัยของสถานที่ท่องเที่ยวเป็นอีกประเด็นที่ประเทศไทยต้องให้ความสนใจในการพัฒนา เพื่อยกระดับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวให้มีมาตรฐานสูงขึ้นและดึงดูดนักท่องเที่ยวตลาดคุณภาพ

๒.๔.๑.๔ แนวโน้มสำคัญที่จะส่งผลต่ออุตสาหกรรมท่องเที่ยวของโลกใน

อนาคต

เนื่องจากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีการเปลี่ยนแปลงไปตามแนวโน้มของโลก ดังนั้น จึงต้องมีการวิเคราะห์แนวโน้มหลักของโลกหลายประการที่จะเป็นปัจจัยขับเคลื่อนการเติบโตของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวของไทย โดยปัจจัยและแนวโน้มที่คาดว่าจะส่งผลต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศไทยอย่างมีนัยสำคัญ สรุปได้ดังนี้

๑) การเติบโตของชนชั้นกลางและรายได้ที่เพิ่มขึ้น (Growing middle class and rising disposable income) ด้วยพัฒนาการทางเศรษฐกิจโลกอย่างต่อเนื่องและโอกาสทางธุรกิจที่เพิ่มสูงขึ้น ประชากรในกลุ่มชนชั้นกลางทั่วโลก มีแนวโน้มการเติบโตกว่าร้อยละ ๕ ต่อปี ในช่วงปี ๒๕๕๒ – ๒๕๗๓ โดยปัจจัยขับเคลื่อนหลักมาจากประเทศในกลุ่มเอเชียแปซิฟิก และเมื่อพิจารณา ๑๐ อันดับสูงสุดของนักท่องเที่ยวเข้าในประเทศไทย พบว่าเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มาจากประเทศที่มีสัดส่วนของกลุ่มคนชนชั้นกลางค่อนข้างสูง โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวจีนและชาวอินเดีย อีกทั้งคาดว่าจะมีอัตราการเติบโตของสัดส่วนของกลุ่มคนชนชั้นกลางเพิ่มสูงขึ้นอีกในอนาคตซึ่งกลุ่มนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้มีความเต็มใจในการใช้จ่ายระหว่างการท่องเที่ยวในระดับสูง ดังนั้น จึงควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับความต้องการทางด้านคุณค่าและมีความสอดคล้องทางด้านภาษากับนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ เพื่อเป็นการแปรแนวโน้มของโลกให้เป็นการพัฒนาทางด้านรายได้ให้แก่อุตสาหกรรมท่องเที่ยวของไทย

๒) การเติบโตของสายการบินต้นทุนต่ำ (Low cost carriers [LCC] on the rise) จะส่งผลต่อการพัฒนาการเชื่อมต่อและเพิ่มความสะดวกในเส้นทางการเดินทางภายในและระหว่างประเทศทั่วโลก อันจะเป็นการเพิ่มทางเลือกในการเดินทางและลดค่าใช้จ่าย จึงเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการเติบโตของการเดินทางและจำนวนของนักท่องเที่ยวทั่วโลก โดยคาดการณ์ว่าความต้องการท่องเที่ยวด้วยบริการสายการบินต้นทุนต่ำจะได้รับความนิยมมากขึ้นอย่างรวดเร็ว ในปัจจุบันการใช้บริการสายการบินต้นทุนต่ำเพื่อเดินทางท่องเที่ยว มีส่วนแบ่งการตลาดอยู่ที่ร้อยละ ๒๖ ของการเดินทางทางอากาศทั่วโลก โดยในประเทศไทยมีส่วนแบ่งการตลาดอยู่ที่ร้อยละ ๒๔ สำหรับเที่ยวบินระหว่างประเทศ และร้อยละ ๖๓ สำหรับเที่ยวบินในประเทศ สิ่งนี้แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นในการสนับสนุนและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานสำหรับเส้นทางคมนาคมทางอากาศ รวมถึง การส่งเสริมความร่วมมือของสายการบินในการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวภายในประเทศสู่เมืองรองต่างๆ การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านและการเชื่อมต่อระหว่างประเทศ เชิงยุทธศาสตร์ที่สำคัญ อาทิ จีน และอินเดีย เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวจากกลุ่มประเทศดังกล่าวให้เดินทางสู่ประเทศไทยเพิ่มมากขึ้น

๓) การเติบโตของสังคมผู้สูงอายุซึ่งมีการใช้จ่ายใช้สอยเพื่อการท่องเที่ยวสูง (Ageing population with high willingness to spend) จากการคาดการณ์ของ Horvath HTL ในอีก ๓๕ ปี ข้างหน้าหรือภายในปี พ.ศ. ๒๕๙๓ จะมีสัดส่วนผู้สูงอายุหรือผู้ที่มีอายุ ๖๐ ปีขึ้นไปต่อประชากรโลกเพิ่มสูงขึ้นกว่าร้อยละ ๒๑ เมื่อเทียบกับปี ๒๕๕๖ ซึ่งมีสัดส่วนผู้สูงอายุต่อประชากรทั้งหมดเพียงร้อยละ ๑๒ โดยกลุ่มนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุเหล่านี้ถือเป็นกลุ่มที่มีความเต็มใจในการใช้จ่ายใช้สอยระหว่างการเดินทางท่องเที่ยวต่อปีสูงกว่านักท่องเที่ยวในช่วงอายุอื่น เช่นกลุ่ม Millennials หรือกลุ่ม Gen Y ถึง ๓ เท่า โดยในปี ๒๕๕๘ นักท่องเที่ยวกลุ่มผู้สูงอายุทั่วโลก มีค่าใช้จ่ายด้านการท่องเที่ยวโดยเฉลี่ยอยู่ที่ ๘,๗๓๖ เหรียญสหรัฐต่อคนต่อปี ในขณะที่ค่าใช้จ่ายด้านการท่องเที่ยวของกลุ่ม Millennials เฉลี่ยอยู่ที่ ๒,๙๑๕ เหรียญสหรัฐ ดังนั้น กลุ่มนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุนับเป็นกลุ่มเป้าหมายที่มีศักยภาพสูงและควรให้ความสำคัญในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการท่องเที่ยวรองรับนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้โดยการพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวตามหลักการ Tourism For All เพื่อสร้างโอกาสในการเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยว

๔) การใช้เทคโนโลยีระหว่างการท่องเที่ยว (Adoption of travel technology during the travel journey) ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีทำให้สื่อสังคมออนไลน์หรือช่องทางออนไลน์มีส่วนสำคัญในการสืบค้นข้อมูลและเพิ่มความสะดวกสบายตลอดการเดินทางของนักท่องเที่ยว จากการคาดการณ์ของ Euro monitor พบว่าอัตราการเติบโตโดยเฉลี่ยของรายได้จากการใช้ช่องทางออนไลน์สำหรับการท่องเที่ยวทั่วโลก (Global online travel revenues growth) อยู่ที่ร้อยละ ๑๐ ต่อปี โดยเพิ่มขึ้นจาก ๑๖๖ พันล้านเหรียญสหรัฐ ในปี ๒๕๕๔ เป็น ๓๖๓ พันล้านเหรียญสหรัฐในปี ๒๕๖๓ อย่างไรก็ตาม โครงสร้างพื้นฐานและศักยภาพด้านระบบสารสนเทศและการสื่อสารของประเทศไทยในปัจจุบันยังเป็นข้อก้ำกัณฑ์การพัฒนา ดังนั้น รัฐบาลควรให้ความสำคัญในการลงทุนพัฒนาและส่งเสริมระบบการท่องเที่ยวผ่านช่องทางออนไลน์และสนับสนุนการลงทุนด้านเทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่ให้กับธุรกิจท้องถิ่น เพื่อตอบสนองต่อแนวโน้มการท่องเที่ยวที่กำลังเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งในปัจจุบันการท่องเที่ยวของไทยยังล้าหลังด้านการส่งเสริมข้อมูลและอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวทางออนไลน์ที่ต้องเร่งพัฒนาเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวในอนาคต

๕) นักท่องเที่ยวมุ่งเน้นประสบการณ์และให้ความสำคัญกับความรู้เชิงลึกของแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ (Experiential travelers with more sophisticated expectations) ปัจจุบันนักท่องเที่ยว ส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการแสวงหาประสบการณ์ที่มากกว่าการท่องเที่ยวรูปแบบเดิมๆ ทั่วไป โดยต้องการสัมผัสวิถีชีวิตผู้คนและประเพณีท้องถิ่นอย่างแท้จริง มากกว่าการเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว ซึ่งเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่กำลังได้รับความนิยมเป็นอย่างสูงในปัจจุบัน แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ๆ และการจัดสรร

แพ็คเกจการท่องเที่ยวที่สามารถให้ประสบการณ์การท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้โดยการร่วมมือกับชุมชนท้องถิ่น

๖) แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงเชิงรูปแบบการท่องเที่ยว (Tourism segment trends) เนื่องด้วยปัจจัยและแนวโน้มที่กำลังเปลี่ยนไปในทุกมิติ ส่งผลให้กลุ่มนักท่องเที่ยวในอนาคตมีจุดประสงค์ในการท่องเที่ยวที่แปรเปลี่ยนจากเดิม อีกทั้งวิวัฒนาการดังกล่าวยังจะส่งผลสำคัญต่อตลาดการท่องเที่ยวโลก โดยสามารถจำแนกตามพฤติกรรมของกลุ่มนักท่องเที่ยว ออกเป็น ๑๓ กลุ่ม ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) การท่องเที่ยวทางทะเลและชายหาด (Sea Sun Sand Tourism) การท่องเที่ยวเพื่อการประชุมและนิทรรศการ (MICE) การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sport Tourism) การท่องเที่ยวเชิงผจญภัย (Adventure Tourism) การท่องเที่ยวเพื่อการเลือกซื้อสินค้า (Shopping Tourism) การท่องเที่ยวเชิงอาหาร (Gastronomy tourism) การท่องเที่ยวเพื่อสันทนาการและความบันเทิง (Entertainment Tourism) การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health & Wellness Tourism) การท่องเที่ยวเชิงสิ่งแวดล้อมและนิเวศ (Ecotourism) การท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ (Medical Tourism) การท่องเที่ยวเรือสำราญ (Cruise Tourism) และการท่องเที่ยวเชิงศาสนา (Religious Tourism)

แนวโน้มในระยะ ๑๐ ปีข้างหน้า นักท่องเที่ยวที่ยังคงเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวหลักของโลก ได้แก่ นักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นักท่องเที่ยวทางทะเลและชายหาด และนักท่องเที่ยวเพื่อการประชุมและนิทรรศการ เนื่องจากเป็นกลุ่มที่มีส่วนแบ่งทางตลาดเชิงมูลค่าอยู่ในระดับสูง โดยเฉพาะกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และทางทะเลและชายหาด อีกทั้งยังมีแนวโน้มการเดินทางท่องเที่ยวในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มากขึ้น สาเหตุประการหนึ่งมาจากความแพร่หลายของข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยว ที่แปลกใหม่ผ่านกระแสโลกสังคมออนไลน์หรือสื่อสังคมดิจิทัล อีกทั้งความต้องการสัมผัสแหล่งวัฒนธรรมและประเพณีดั้งเดิม นอกจากนี้ กลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงกีฬาเริ่มมีแนวโน้มเติบโตอย่างชัดเจน เช่นเดียวกันกับกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงสิ่งแวดล้อมและนิเวศ รวมไปถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ คาดว่าจะมีอัตราการเติบโตเพิ่มขึ้นแบบทวีคูณเช่นเดียวกัน ทั้งหมดนี้เป็นผลสืบเนื่องจากรายได้ของนักท่องเที่ยวที่เติบโตขึ้นและความต้องการในบริการแบบครบวงจรที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้บ่งชี้ถึงนโยบายของรัฐบาลในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ให้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ เพื่อเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยวของประเทศ

๒.๔.๑.๕ ผลกระทบจากแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงต่อภาพรวมอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในอนาคต

๑) ประเทศไทยมีโอกาสสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มสูงขึ้นทั้งจากนักท่องเที่ยวต่างประเทศและนักท่องเที่ยวภายในประเทศ แนวโน้มการท่องเที่ยวที่กำลังเปลี่ยนแปลง

ไป เนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวและการเปลี่ยนแปลงเชิงรูปแบบการท่องเที่ยว แต่ด้วยปัจจัยพื้นฐานด้านการท่องเที่ยวที่แข็งแกร่งและมีการเติบโตของปัจจัยสนับสนุนอื่นๆ ของอุปสงค์หรือศักยภาพด้านความต้องการของนักท่องเที่ยว จึงทำให้ประเทศไทยมีโอกาสสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวได้มากขึ้น โดยเฉพาะการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว สินค้าและบริการการท่องเที่ยวให้มีคุณภาพมาตรฐานเพียงพอกับความต้องการของนักท่องเที่ยวในอนาคต

๒) การพัฒนาการท่องเที่ยวในอนาคตควรมุ่งเน้นการบรรลุเป้าหมายเชิงคุณภาพของการเติบโตด้านรายได้จากนักท่องเที่ยวในกลุ่มต่างๆ อุตสาหกรรมท่องเที่ยวของไทยมีความสำคัญเชิงยุทธศาสตร์ต่อประเทศรัฐบาลไทยรวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน จึงมีความจำเป็นที่จะต้องเข้าใจพฤติกรรมและความต้องการที่แตกต่างกันของนักท่องเที่ยว แต่ละกลุ่มที่มีศักยภาพในการเติบโตในอนาคตเพื่อตอบสนองต่ออุปสงค์ของตลาดการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนี้

๑) กลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูงสุดสำหรับประเทศไทย ประกอบด้วยกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงสิ่งแวดล้อมและนิเวศ กลุ่มนักท่องเที่ยวทางทะเลและชายหาด กลุ่มนักท่องเที่ยว เชิงการแพทย์ และกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เนื่องมาจากประเทศไทยมีศักยภาพและความได้เปรียบในเชิงปริมาณและความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและธรรมชาติ อีกทั้งมีความพร้อมและความครบถ้วนทางการแพทย์ และคุณภาพการให้บริการด้านสุขภาพอย่างครบวงจรในราคาย่อมเยาเมื่อเทียบกับประเทศคู่แข่งในภูมิภาค หากแต่ว่าแหล่งท่องเที่ยวหลักของประเทศไทยล้วนแล้วแต่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีความเปราะบาง อีกทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมหลายแห่งของประเทศยังขาดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ดังนั้น เพื่อรักษาและดึงดูดนักท่องเที่ยวกลุ่มที่มีศักยภาพเหล่านี้ รัฐบาลควรมุ่งเน้นยกระดับการท่องเที่ยวเหล่านี้ให้ทัดเทียมประเทศที่พัฒนาแล้ว รวมทั้งจำเป็นต้องมีการอนุรักษ์และจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่มีความเสี่ยงต่อการเสื่อมโทรม อาทิ แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและธรรมชาติ

๒) กลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูงระดับรองสำหรับประเทศไทย ประกอบด้วย กลุ่มนักท่องเที่ยวเพื่อการประชุมและนิทรรศการ กลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงอาหาร กลุ่มนักท่องเที่ยวเพื่อการเลือกซื้อสินค้า และกลุ่มนักท่องเที่ยวทางน้ำและเรือสำราญ โดยการพัฒนาเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ รัฐบาลควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการท่องเที่ยวให้เพียงพอกับความต้องการของนักท่องเที่ยวเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยว เนื่องจากเป็นกลุ่มที่มีรายได้ค่อนข้างสูงและเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีค่าใช้จ่ายสูง

เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลและพิจารณารายได้ของนักท่องเที่ยวกลุ่มต่างๆ พบว่ากลุ่มนักท่องเที่ยวในแต่ละสาขาการท่องเที่ยวนั้นมีรายได้ที่แตกต่างกัน อาทิ นักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

และนักท่องเที่ยวทางทะเลและชายหาดจะเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวทั่วไปที่มีรายได้ระดับปานกลาง ในขณะที่แก่นักท่องเที่ยวเชิงสิ่งแวดล้อมและนิเวศนักท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ และนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ จะเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวชั้นดีหรือมีรายได้ค่อนข้างสูง ดังนั้นเพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลที่มุ่งเน้นการท่องเที่ยวเชิงคุณภาพและมีเป้าหมายด้านรายได้จากการท่องเที่ยวจึงควรให้ความสำคัญในระดับสูง (Priority) และระดับสูงมาก (High Priority) กับการพัฒนาสาขาการท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูงและมีขีดความสามารถเหนือประเทศอื่นในภูมิภาค อีกทั้งต้องเล็งเห็นการเติบโตของความต้องการในตลาด เพื่อคว้าโอกาสที่จะก้าวขึ้นมาเป็นผู้นำในภูมิภาคในกลุ่มท่องเที่ยวที่ประเทศไทยโดดเด่น เช่น กลุ่มการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงสิ่งแวดล้อมและนิเวศกลุ่มท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ และกลุ่มท่องเที่ยว ทางทะเลและชายหาด เป็นต้น

สรุปการศึกษาทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศต้นแบบและประเทศคู่แข่งรายสำคัญจากการศึกษาสภาวะการณ์ด้านการท่องเที่ยวและแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติของประเทศคู่แข่งและประเทศต้นแบบรายสำคัญทั้ง ๗ ประเทศ สามารถสรุปสาระสำคัญได้ว่า หลายประเทศเน้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน อันรวมถึงการพัฒนาคุณภาพของสิ่งอำนวยความสะดวก การคมนาคม การอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวเพื่อการเข้ามาท่องเที่ยว และการพัฒนาคุณภาพของบุคลากร อีกหนึ่งข้อเรียนรู้คือการนำเอาเทคโนโลยีมาช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและเพื่ออำนวยความสะดวกด้านข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว ในด้านทิศทางการพัฒนาบางประเทศเลือกที่จะตั้งเป้าหมายดึงดูดนักท่องเที่ยวอย่างเฉพาะเจาะจง ในขณะที่บางประเทศตั้งเป้าหมายการพัฒนาเชิงกลุ่มการท่องเที่ยวที่ประเทศนั้นๆ มีศักยภาพ การบูรณาการเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ได้รับการเน้นย้ำในทุกแผนพัฒนาฯ เนื่องจากการบูรณาการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยผลักดันแผนให้เป็น รูปธรรม และช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการปรับตัวให้เข้ากับความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว

๒.๔.๒ นโยบายและแผนยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยว

ปัจจุบันอุตสาหกรรมท่องเที่ยวถือเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาและขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมของประเทศอีกทั้งมีขีดความสามารถทางการแข่งขันในระดับสูง ตลอดจนภาครัฐยังได้ให้ความสำคัญและให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่องผ่านยุทธศาสตร์และแผนงานด้านการท่องเที่ยวในทุกระดับ ได้แก่ ระดับนานาชาติ เช่น แผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวอาเซียน (พ.ศ. ๒๕๕๙ – ๒๕๖๘) แผนการตลาดการท่องเที่ยวอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง (พ.ศ. ๒๕๕๘ – ๒๕๖๓) กรอบความร่วมมือระหว่างประเทศอื่นๆ เช่น CLMVT (กัมพูชา ลาว เมียนมา เวียดนาม ไทย) ระดับนโยบาย เช่น (ร่าง) ยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๗๙) (ร่าง) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๔) ระดับส่วนกลาง เช่น ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทย (พ.ศ. ๒๕๕๘ – ๒๕๖๐) แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๕ – ๒๕๕๙ ระดับจังหวัดและ

ท้องถิ่น เช่น แผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวจังหวัด แผนพัฒนาจังหวัดและกลุ่มจังหวัด แผนพัฒนาเขตพื้นที่ท่องเที่ยวระดับสาขา เช่น แผนแม่บทอุตสาหกรรม การจัดประชุมและงานแสดงสินค้านานาชาติ (พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๔) แผนยุทธศาสตร์ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (พ.ศ. ๒๕๕๘ – ๒๕๖๒)^{๔๔}

๑. รายงานการคาดการณ์อนาคตการท่องเที่ยวโลกสู่ปี ๒๕๗๓ (Tourism Towards ๒๐๓๐) โดยองค์การการท่องเที่ยวโลก (UNWTO) คาดว่า แหล่งท่องเที่ยวใหม่จะได้รับผลประโยชน์จากแนวโน้มและโอกาสที่จะเกิดขึ้น ดังนั้นจึงควรเตรียมความพร้อมในการเปลี่ยนแปลงและความท้าทายที่จะเกิดขึ้นในอนาคต โดยการกำหนดนโยบาย ตลอดจนมาตรการต่างๆ ในด้านการส่งเสริมและพัฒนาสภาพแวดล้อมทางธุรกิจ โครงสร้างพื้นฐาน สิ่งอำนวยความสะดวก การตลาดและการพัฒนาบุคลากร เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจของประเทศ พร้อมทั้งสามารถป้องกันและลดผลกระทบทางลบต่างๆ ให้การท่องเที่ยวสามารถเติบโตได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืน

๒. แผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวอาเซียน (พ.ศ. ๒๕๕๙ – ๒๕๖๘) ได้มุ่งเน้นการผลักดันการบูรณาการของอาเซียนในทุกมิติอย่างสมบูรณ์ โดยมุ่งพัฒนาการตลาด มาตรฐานคุณภาพทรัพยากรมนุษย์ ความเชื่อต่อการลงทุนและการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมระหว่างประเทศในภูมิภาค ทั้งนี้ เพื่อพัฒนาอาเซียนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพที่มีขีดความสามารถในการแข่งขันอย่างยั่งยืน โดยมีเป้าหมายการพัฒนา คือ การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของการท่องเที่ยวของอาเซียน และเสริมสร้างความยั่งยืนและการกระจายรายได้สู่ทุกภาคส่วนของการท่องเที่ยว

๓. (ร่าง) ยุทธศาสตร์ชาติระยะ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๗๙) เป็นแผนแม่บทระดับชาติ ที่วางรากฐานการพัฒนาของประเทศไทย ที่มุ่งพัฒนาให้ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้วด้วยการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีเป้าหมายหลัก คือ การพัฒนาให้ประเทศมีขีดความสามารถในการแข่งขันสูง มีรายได้สูงอยู่ในกลุ่มประเทศพัฒนาแล้ว คนไทยมีความสุข อยู่ดี กินดี สังคมมีความมั่นคง เสมอภาคและเป็นธรรมซึ่งจะช่วยยกระดับคุณภาพของประเทศไทยในทุกภาคส่วนและนำพาประเทศไทยให้หลุดพ้นทั้งปัญหาทางเศรษฐกิจปัญหาความเหลื่อมล้ำ ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน และปัญหาความขัดแย้งในสังคม ตลอดจนสามารถรับมือกับภัยคุกคามและบริหารจัดการกับความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

^{๔๔} “อ้าวแล้ว, คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, แผนพัฒนาการท่องเที่ยว ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔), หน้า ๑๗ - ๑๘.”

๔. (ร่าง) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๔)

จะมุ่งบรรลุเป้าหมายในระยะ ๕ ปีที่จะสามารถต่อยอดในระยะต่อไปเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนา ระยะยาวตามยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปีโดยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว นั้น จะมุ่งพัฒนา อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเชิงบูรณาการให้เติบโตอย่างสมดุลและยั่งยืนโดยมีแนวทางการพัฒนา ๓ แนวทาง คือ (๑) ส่งเสริมการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยว โดยส่งเสริมการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับ สินค้าและบริการ พัฒนา กลุ่มคลัสเตอร์ท่องเที่ยว พัฒนาความเชื่อมั่นและดำเนินกลยุทธ์ทางการตลาด พัฒนาทักษะฝีมือบุคลากร และพัฒนาระบบคมนาคมขนส่งให้เกิดความเชื่อมโยงกันเป็นโครงข่าย (๒) ปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวให้มีความทันสมัย จัดทำและบังคับใช้มาตรฐานด้านการท่องเที่ยว โดยปรับปรุงให้เอื้อต่อการพัฒนาสำหรับอนาคต สอดคล้องกับสถานการณ์ และส่งเสริมให้คนทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงการท่องเที่ยวได้ (๓) ปรับโครงสร้างการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว

๕. ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทย (พ.ศ. ๒๕๕๘ – ๒๕๖๐) เป็นแผนพัฒนาการท่องเที่ยว ไทยในช่วงรอยต่อของแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติฉบับแรกและฉบับที่ ๒ โดยมีการเน้นย้ำเรื่อง การวางรากฐานการพัฒนาให้มีการปรับตัวให้สอดคล้องกับทิศทางการเปลี่ยนแปลงของโลก และ ส่งเสริมการท่องเที่ยวให้ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน โดยมี ๓ ยุทธศาสตร์หลัก ได้แก่ (๑) การส่งเสริมตลาดท่องเที่ยว (๒) การพัฒนาสินค้าและบริการ และ (๓) การบริหารจัดการการท่องเที่ยว เพื่อเป้าหมายการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยว ๒.๕ ล้านล้านบาทใน ปี ๒๕๖๐ และเป็นแหล่งกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น รวมทั้งการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีและชุมชนมี ความเข้มแข็งและการมีจิตสำนึกในการพัฒนาบนพื้นฐานของความสมดุลและยั่งยืน

๖. แผนส่งเสริมตลาดการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (พ.ศ. ๒๕๖๐) ที่จัดทำขึ้นเพื่อ มุ่งเน้นการขับเคลื่อนประเทศไทยไปสู่การเป็น “แหล่งท่องเที่ยวยอดนิยม หรือ Preferred Destination” ซึ่งรวมถึงการปรับเปลี่ยนภาพลักษณ์ของประเทศจาก “Value for Money” ไปสู่การ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่รองรับนักท่องเที่ยวระดับคุณภาพมากขึ้น อีกทั้งเป็นการเตรียมความพร้อมเพื่อ ผลักดันการท่องเที่ยวของประเทศไทยสู่ความยั่งยืน ซึ่งคงไว้ด้วยเอกลักษณ์ความเป็นไทยรักษาสมดุล ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสริมสร้างผู้ประกอบการและแหล่งท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐาน และคำนึงถึงชุมชนและสังคมในด้านการสร้างรายได้อย่างเท่าเทียมทุกภาคส่วน โดยให้ความสำคัญกับ การส่งเสริมการตลาดและ ประชาสัมพันธ์เพื่อเน้นคุณค่าการท่องเที่ยวของประเทศไทย การ ขับเคลื่อนห่วงโซ่มูลค่า (Value Chain) ในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเพื่อสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว สร้างมูลค่าเพิ่ม และกระจายรายได้อย่างยั่งยืนทุกภาคส่วนและการพัฒนาข้อมูลเชิงลึก ด้านความต้องการของตลาดท่องเที่ยวจากนโยบายและยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ดังกล่าว นำมาสู่แนวคิดหลักในการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ –

๒๕๖๔) โดยแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของไทยในระยะ ๕ ปีถัดไปควรกำหนดภายใต้กรอบแนวคิดหลักๆ ดังนี้

หลักการสำคัญ คือ ส่งเสริมความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ของประเทศ วางตำแหน่งทางการตลาดเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพ เป็นแหล่งเพิ่มรายได้ และกระจายความเจริญสู่ประชาชน เชิดชูอัตลักษณ์และวัฒนธรรมไทย

เป้าหมายของการพัฒนา คือ การยกระดับประเทศไทยให้เป็นประเทศพัฒนาแล้ว การบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ การเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพอย่างยั่งยืน

ประเด็นยุทธศาสตร์หลัก คือ การยกระดับสินค้าและบริการ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงคุณภาพ การพัฒนาการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว

๒.๔.๓ ผลการดำเนินงานตามแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙

แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙ กำลังจะสิ้นสุดภายในปี พ.ศ. ๒๕๕๙ ซึ่งได้มีการกำหนดวิสัยทัศน์ไว้ดังนี้ “ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ มีขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวในระดับโลก สามารถสร้างรายได้และกระจายรายได้ โดยคำนึงถึงความเป็นธรรม สมดุล และยั่งยืน” โดยได้กำหนดเป้าหมายไว้ ๓ ด้าน คือ ๑) อันดับขีดความสามารถในด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทยเพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่า ๕ อันดับ หรือ เป็นลำดับ ๑ - ๗ ของทวีปเอเชีย ๒) รายได้จากการท่องเที่ยวของประเทศไทยเพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่าร้อยละ ๕ และ ๓) กลุ่มท่องเที่ยวได้รับการพัฒนา ๘ กลุ่มท่องเที่ยว และเพื่อให้การพัฒนาสามารถบรรลุได้ตามวิสัยทัศน์ และเป้าหมายดังกล่าว จึงได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนา ๕ ยุทธศาสตร์ ได้แก่ ๑) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยว ๒) การพัฒนาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืน ๓) การพัฒนาสินค้า บริการและปัจจัยสนับสนุนการท่องเที่ยว ๔) การสร้างความเชื่อมั่นและส่งเสริมการท่องเที่ยว และ ๕) การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของภาครัฐ ภาคประชาชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยการประเมินผลการพัฒนาเมื่อสิ้นสุดระยะของแผนพัฒนาฯ สามารถสรุปได้ดังนี้^{๔๕}

๒.๔.๓.๑ ประสิทธิภาพและความสำเร็จของแผนฯ การประเมินประสิทธิภาพใน ๔ มิติ คือ วิสัยทัศน์ เป้าประสงค์การพัฒนา ยุทธศาสตร์ขับเคลื่อน และตัวชี้วัดความสำเร็จ มีผลการประเมินที่สำคัญ ดังนี้

^{๔๕} “อ้าวแล้ว, คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, แผนพัฒนาการท่องเที่ยว ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔), หน้า ๑๙ - ๒๐.”

๑) วิสัยทัศน์ จากการสำรวจ พบว่ากว่าร้อยละ ๖๑ เห็นด้วยอย่างยิ่งว่าวิสัยทัศน์ของแผนพัฒนาฯ นั้นมีประสิทธิภาพในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวประเทศไทย ซึ่งมีการเสนอแนะจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ให้เพิ่มการมุ่งเน้นการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงคุณภาพ เพื่อดึงดูดกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ ซึ่งมีการใช้จ่ายต่อนักท่องเที่ยวและระยะเวลาในการท่องเที่ยวสูงขึ้น ปัจจัยดังกล่าวจะสามารถเพิ่มความมั่นคงและกระจายรายได้สู่ชุมชนได้

๒) เป้าประสงค์การพัฒนา กว่าร้อยละ ๘๔ เข้าใจถึงเป้าประสงค์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวไทยนั้นคือการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน การสร้างและกระจายรายได้อย่างยั่งยืน และการเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยวอย่างไรก็ตาม จากการสอบถามความคิดเห็นเชิงลึก พบว่ามีเพียงร้อยละ ๓๕ เท่านั้นที่เห็นด้วยกับเป้าประสงค์ทั้งหมดซึ่งได้มีการนำเสนอว่าในการพัฒนาแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในฉบับต่อไป ควรจะมีการกำหนดเป้าหมาย หน้าที่และความรับผิดชอบของแต่ละหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อย่างชัดเจน อีกทั้งต้องมีการนิยามเป้าประสงค์ของแผนอย่างชัดเจน เพื่อให้ถ่ายทอดหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่จะนำไปเป็นแนวทางพัฒนา

๓) ยุทธศาสตร์ขับเคลื่อน พบว่ามีเพียงร้อยละ ๔๑ ที่สามารถนำแนวทางทั้งหมดจากแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เพราะการขับเคลื่อนแผนสู่การปฏิบัติที่ยังขาดการบูรณาการเชิงรวมระหว่างภาคีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน อีกทั้งหลายหน่วยงานยังไม่เห็นการพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นหน้าที่หลักของหน่วยงาน จากสาเหตุดังกล่าวทำให้การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและโครงสร้างพื้นฐานไม่สามารถบรรลุเป้าหมายได้ตามที่คาดหวังและหากพิจารณาการประเมินผลตามเป้าหมายหรือตัวชี้วัดที่ได้กำหนดไว้ พบว่าในภาพรวมแผนพัฒนาฯ พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙ ประสบความสำเร็จบรรลุตามเป้าหมายในทุกด้าน ดังนี้

เป้าหมายที่ ๑ ด้านขีดความสามารถทางการแข่งขันด้านการท่องเที่ยว จากการจัดอันดับโดย World Economic Forum ด้วยดัชนี Travel & Tourism Competitive Index ซึ่งประกอบไปด้วย ๔ กลุ่ม ตัวชี้วัดครอบคลุม ๑๔ ตัวชี้วัดย่อย อาทิ สภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาธุรกิจอุตสาหกรรมท่องเที่ยว โครงสร้างพื้นฐาน นโยบายการท่องเที่ยวและปัจจัยเกื้อหนุน รวมไปถึงทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยประเทศไทยมีเป้าหมายการเพิ่มอันดับขีดความสามารถอย่างน้อย ๕ อันดับ ภายในปี ๒๕๕๙ หรือเป็นลำดับ ๑ - ๗ ของภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ทั้งนี้พบว่าอันดับขีดความสามารถด้านการท่องเที่ยวของไทยโดยรวมพัฒนาขึ้น ๖ อันดับมาอยู่ที่อันดับ ๓๕ ของโลก ในปี ๒๕๕๘ ซึ่งบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

๑. ขีดความสามารถด้านการท่องเที่ยวโดยรวมเปรียบเทียบกับภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก คงที่ที่อันดับ ๑๐ ในภูมิภาคเมื่อเปรียบเทียบกับการจัดอันดับในปี ๒๕๕๔

๒. ชีตความสามารถด้านทรัพยากรมนุษย์ ธรรมชาติ และวัฒนธรรมในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ดีขึ้น ๒ อันดับจากอันดับที่ ๖ มาสู่อันดับที่ ๔

๓. ชีตความสามารถด้านสภาวะแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก คงที่อยู่ที่อันดับ ๙

๔. ชีตความสามารถด้านกฎระเบียบที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ถดถอยลง ๓ อันดับจากอันดับที่ ๑๐ มาสู่อันดับที่ ๑๓ แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาของประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคที่เร็วกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวยังไม่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวมากนัก

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาชีตความสามารถด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทยในรายละเอียด พบว่าความสามารถด้านความปลอดภัย และความสามารถด้านความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมยังอยู่ในลำดับที่น่าเป็นห่วง คืออยู่ในลำดับที่ ๑๓๒ และ ๑๑๖ ของโลก ตามลำดับ แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นที่จะพัฒนาความปลอดภัยและภาพลักษณ์ด้านความปลอดภัยในการมาท่องเที่ยวในประเทศไทย รวมถึงการวางมาตรการอย่างมีระบบ เพื่อส่งเสริมการฟื้นฟู อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อเพิ่มศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของประเทศ

เป้าหมายที่ ๒ ด้านรายได้จากนักท่องเที่ยว ในระยะ ๕ ปีที่ผ่านมา หรือช่วงระหว่างปี ๒๕๕๔-๒๕๕๘รายได้จากนักท่องเที่ยวต่างชาติและนักท่องเที่ยวไทย เพิ่มขึ้นในอัตราร้อยละ ๑๕.๖ ต่อปี สูงกว่าเป้าหมายที่ตั้งไว้ร้อยละ ๕ ต่อปี นอกจากนี้ พบว่าที่พักและการเลือกซื้อสินค้าเป็นปัจจัยหลักในการสร้างรายได้จากนักท่องเที่ยวโดยส่งผลกว่าร้อยละ ๕๐ ของรายได้ทั้งหมดในช่วงปี ๒๕๕๗ - ๒๕๕๘

เป้าหมายที่ ๓ ด้านการจัดตั้งเขตพัฒนาการท่องเที่ยว (Cluster) พบว่าในระยะที่ผ่านมาได้มีการออกกฎกระทรวงกำหนดเขตพัฒนาการท่องเที่ยวไปแล้วรวม ๘ เขต ประกอบด้วย เขตพัฒนาการท่องเที่ยวฝั่งทะเลตะวันตกเขตพัฒนาการท่องเที่ยวฝั่งทะเลตะวันออกเขตพัฒนาการท่องเที่ยวอันดามัน เขตพัฒนาการท่องเที่ยวอารยธรรมล้านนาเขตพัฒนาการท่องเที่ยวอารยธรรมอีสานใต้ เขตพัฒนาการท่องเที่ยวมรดกโลกด้านวัฒนธรรม เขตพัฒนาการท่องเที่ยววิถีชีวิตลุ่มแม่น้ำโขง และเขตพัฒนาการท่องเที่ยววิถีชีวิตลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนกลาง พร้อมทั้งได้มีการจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาการท่องเที่ยว ภายในเขตพัฒนาการท่องเที่ยวทั้ง ๘ เขต เพื่อใช้เป็นกรอบแนวทางการบูรณาการการพัฒนาในเขตพื้นที่ในระยะ ๕ ปีถัดไป

๒.๔.๓.๒ ตัวชี้วัดความสำเร็จ ร้อยละ ๕๐ เห็นด้วยกับประสิทธิภาพของตัวชี้วัดความสำเร็จของแผนพัฒนาฯ ในขณะที่กลุ่มผู้สำรวจที่เลือกกว่าร้อยละ ๒๐ เห็นว่าควรมีการกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จในด้านความยั่งยืนของการพัฒนา อาทิ จำนวนแหล่งท่องเที่ยวเชิงคุณภาพที่ได้รับ

การปรับปรุงและพัฒนา หรือจำนวนนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ มีการใช้จ่ายต่อนักท่องเที่ยวและระยะเวลาในการท่องเที่ยวที่ยาวนานขึ้น และในด้านความต่อเนื่องของแผนในการพัฒนาระยะยาว

๒.๔.๔ สรุปผลการวิเคราะห์ศักยภาพและโอกาสการพัฒนาการท่องเที่ยวไทย

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวทั่วโลกมีแนวโน้มเติบโตอย่างต่อเนื่อง โดยมีปัจจัยขับเคลื่อนมาจากเศรษฐกิจโลกที่พัฒนาขึ้น ซึ่งส่งผลต่อการเพิ่มขึ้นของชนชั้นกลางที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยว กอปรกับการเติบโตของสายการบิน ต้นทุนต่ำที่ช่วยลดค่าใช้จ่ายในการเดินทางและเพิ่มการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวรอง ทำให้มีจำนวนนักท่องเที่ยวทั่วโลกเพิ่มสูงขึ้นอีกทั้งการเติบโตของประชากรสูงวัยซึ่งเป็นกลุ่มที่มีความสามารถในการใช้จ่ายใช้สอยสูง ซึ่งช่วยสนับสนุนการเติบโตของกลุ่มนักท่องเที่ยวทั่วโลก ดังนั้น การพัฒนาการท่องเที่ยวควรให้ความสำคัญกับการอำนวยความสะดวกกลุ่มนักท่องเที่ยวสูงวัย อีกหนึ่งแนวโน้มสำคัญ คือการปรับใช้เทคโนโลยีในการท่องเที่ยว เนื่องจากการเติบโตอย่างก้าวกระโดดของการใช้เทคโนโลยีในชีวิตประจำวันและสื่อสังคมออนไลน์ การพัฒนาการท่องเที่ยวในอีก ๕ ปีข้างหน้าต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาเทคโนโลยี ทั้งในด้านการเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญและการเป็นเครื่องมืออำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยว นอกจากนี้ ความต้องการของนักท่องเที่ยวมีการเปลี่ยนแปลงไปเช่นเดียวกันจากการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อเยี่ยมชมสถานที่เป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นประสบการณ์ ซึ่งนับเป็นโอกาสของประเทศไทยที่จะนำจุดเด่นด้านวัฒนธรรมและความเป็นอยู่วิถีไทยมานำเสนอต่อนักท่องเที่ยวได้อย่างมีเอกลักษณ์

ในขณะเดียวกัน ประเทศต้นแบบและคู่แข่งรายสำคัญของประเทศไทยได้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างรวดเร็วโดยมีการเน้นย้ำที่การพัฒนาคุณภาพของการท่องเที่ยวอย่างองค์รวม อันประกอบด้วยการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานการคมนาคม การอำนวยความสะดวก คุณภาพของบุคลากร และการปรับใช้เทคโนโลยี อีกทั้งยังมีการผลักดันการดำเนินงานอย่างบูรณาการ ทั้งระหว่างภาครัฐ ภาครัฐกับเอกชน และภาครัฐกับประชาชน ซึ่งเป็นบทเรียนสำคัญของประเทศไทยในการพัฒนาระบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งจะเป็นกลไกนำไปสู่การพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมและเป็นรูปธรรม นอกจากนี้ จากการศึกษาแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งแผนยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี ซึ่งมุ่งให้ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน เป็นการวางหลักการการพัฒนาให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทยด้วยจุดมุ่งหมายเพื่อให้การท่องเที่ยวสามารถเป็นแหล่งสร้างรายได้และกระจายรายได้ได้อย่างยั่งยืน อันจะช่วยขับเคลื่อนประเทศไทยให้เป็นประเทศรายได้สูงที่พัฒนาแล้วตามเจตจำนงของแผนยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี

อย่างไรก็ดี ประเทศไทยยังประสบปัญหาในด้านความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความปลอดภัยความสะอาด คุณภาพของแหล่งท่องเที่ยว และการกระจายตัวของนักท่องเที่ยว ดังนั้น แนวทางการพัฒนาตามแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๔) จึงควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพของอุตสาหกรรมพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

เพื่อเพิ่มความสะอาด ความปลอดภัย และการเชื่อมต่อสู่พื้นที่ท่องเที่ยวต่างๆ รวมทั้งการพัฒนาคุณภาพบุคลากรการท่องเที่ยว การสร้างจิตสำนึกและการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน เพื่อเปิดโอกาสการพัฒนาและสนับสนุนการกระจายรายได้อย่างแท้จริง โดยมีการส่งเสริมการตลาดอย่างมีประสิทธิภาพและมีการปรับใช้เทคโนโลยีรวมถึงการวางระบบบริหารอย่างเป็นรูปแบบเพื่อเพิ่มการบูรณาการในการทำงาน

๒.๔.๕ วิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์การพัฒนา

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทยมีการพัฒนาและเติบโตอย่างต่อเนื่องจากจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เพิ่มขึ้นการขยายตัวของรายได้จากการท่องเที่ยว ชีตความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวอยู่ในอันดับที่ดีขึ้นและแหล่งท่องเที่ยวของไทยได้รับความนิยมติดอันดับต้นๆ ของโลก อย่างไรก็ตาม อุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศไทยยังประสบปัญหาด้านความยั่งยืนของทรัพยากรท่องเที่ยว ปัญหาภาพลักษณ์ด้านความปลอดภัย ความสะอาดถูกสุขอนามัยของแหล่งท่องเที่ยว คุณภาพ มาตรฐานการให้บริการของธุรกิจท่องเที่ยว และการกระจุกตัวของนักท่องเที่ยว ดังนั้นการกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวไทยในระยะต่อไป จึงควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานของศักยภาพและโอกาสของประเทศไทยควบคู่ไปกับการแก้ไขปัญหาพื้นฐานเพื่อรักษาขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศในตลาดโลก โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนา รักษา และยกระดับคุณภาพและมาตรฐานการท่องเที่ยวไทยให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว เพื่อให้การท่องเที่ยวเป็นกลไกในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศสู่การเป็นประเทศพัฒนาแล้ว มีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ตามกรอบยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี

การจัดทำวิสัยทัศน์การท่องเที่ยวไทย พ.ศ. ๒๕๗๙ เป็นการดำเนินการในช่วงเวลาแห่งการปฏิรูปประเทศไทยให้ก้าวไปสู่การเป็นประเทศที่มีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน โดยประชาชนและทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิรูป เพื่อประสานประโยชน์และสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข โดยมีวัตถุประสงค์หลักของการพัฒนาการท่องเที่ยว คือผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวต่อประเทศในองค์รวม ได้แก่ การเป็นแหล่งสร้างรายได้ให้แก่ประเทศและกระจายรายได้สู่ประชาชน การแสดงให้เห็นถึงคุณค่าของอัตลักษณ์และวัฒนธรรมไทย และการส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน ในขณะเดียวกันการกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวควรคำนึงถึงค่านิยมหลักของการท่องเที่ยวของประเทศ นั่นคือการปรับสมดุลการท่องเที่ยว การเชิดชูวิถีไทย และการเน้น “คน” เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา โดยมีองค์ประกอบที่การท่องเที่ยวของไทยควรแสดงและคงไว้ ได้แก่ การอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมอันดีงามของประเทศไทย การให้ความสำคัญต่อความยั่งยืนของทรัพยากรท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยว การกระจายรายได้และกระจายความเจริญสู่ภูมิภาคของประเทศ ดังนั้น เพื่อให้ประเทศมีแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวไทยที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรมจึง

ได้มีการกำหนดวิสัยทัศน์การท่องเที่ยวไทย พ.ศ. ๒๕๗๙ โดยมีรายละเอียดเป้าประสงค์ ตัวชี้วัด พันธกิจ ยุทธศาสตร์ และแนวทางการดำเนินงานในระยะ ๕ ปี^{๔๖} ดังนี้

๑. วิสัยทัศน์การท่องเที่ยวไทย

การวิเคราะห์สถานการณ์และแนวโน้มการท่องเที่ยวทั้งในระดับโลกและประเทศ รวมทั้งพิจารณาองค์ประกอบสำคัญในการกำหนดวิสัยทัศน์ จึงได้กำหนดวิสัยทัศน์การท่องเที่ยวไทย พ.ศ. ๒๕๗๙ ได้ดังนี้ “ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยว คุณภาพชั้นนำของโลกที่เติบโตอย่างมีดุลยภาพบนพื้นฐานความเป็นไทย เพื่อส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจสังคม และกระจายรายได้สู่ประชาชนทุกภาคส่วนอย่างยั่งยืน” โดยมีแนวคิดหลักในการพัฒนาตามองค์ประกอบ ๕ ประการดังต่อไปนี้

๑.๑ ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพชั้นนำของโลก ด้วยการยกระดับคุณภาพ และเพิ่มความหลากหลายของสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวให้มีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับในระดับสากล มุ่งเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยวโดยเน้นการเพิ่มค่าใช้จ่ายและวันพักต่อครั้งของการเดินทางของนักท่องเที่ยว และเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของประเทศ

๑.๒ การเติบโตอย่างมีดุลยภาพ โดยส่งเสริมดุลยภาพการเติบโตของการท่องเที่ยว ระหว่างกลุ่มนักท่องเที่ยว อาทิ ระหว่างนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ ระหว่างนักท่องเที่ยวตามถิ่นที่อยู่ และระหว่างกลุ่มนักท่องเที่ยวทั่วไปและนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจเฉพาะ ส่งเสริมดุลยภาพการเติบโตระหว่างพื้นที่ท่องเที่ยว โดยเน้นการกระจายการพัฒนาการท่องเที่ยวในเมืองท่องเที่ยวรองและพื้นที่ชุมชนท้องถิ่น ส่งเสริมดุลยภาพ การเติบโตระหว่างช่วงเวลาและฤดูกาลโดยเน้นส่งเสริมการท่องเที่ยวในช่วงเดือนมิถุนายน – กันยายน รวมทั้งส่งเสริมการท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ ที่ประเทศไทยมีศักยภาพหรือรูปแบบที่ควรพัฒนา

๑.๓ การเติบโตบนพื้นฐานความเป็นไทย โดยเน้นการพัฒนาสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์และวิถีไทย เสริมสร้างความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวและประชาชน ถึงอัตลักษณ์ความเป็นไทยและเสริมสร้างความภาคภูมิใจในความเป็นไทย และการเป็นเจ้าบ้านที่ดีสำหรับประชาชนทุกระดับ

๑.๔ การส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และกระจายรายได้สู่ประชาชนทุกภาคส่วน โดยมุ่งพัฒนาการท่องเที่ยวให้เป็นแหล่งเพิ่มรายได้และกระจายรายได้ แก่ประเทศพัฒนาการท่องเที่ยวให้เป็นกลไกหนึ่งในการขับเคลื่อนการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของประเทศ และสร้างโอกาสเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชาติ พัฒนาการท่องเที่ยวในภูมิภาคและเขตพัฒนาการ

^{๔๖} “อ้าวแล้ว, คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, แผนพัฒนาการท่องเที่ยว ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔), หน้า ๒๔ - ๒๖.”

ท่องเที่ยวโดยเฉพาะพื้นที่เมืองรองและชนบท และสนับสนุนภาคเอกชนลงทุนในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง

๑.๕ การพัฒนาอย่างยั่งยืน ด้วยการส่งเสริมความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวที่เสี่ยงต่อการเสื่อมโทรม การบริหารความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว และการปลูกฝังจิตสำนึกความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมความยั่งยืนของวัฒนธรรม โดยการเชิดชูและรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของไทยคุณค่าดั้งเดิมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

๒. เป้าประสงค์

๒.๑ การเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพ เพื่อยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยว

๒.๒ การเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวอย่างสมดุล

๒.๓ การกระจายรายได้และผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวสู่ทุกพื้นที่และทุกภาคส่วน

๒.๔ การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบนพื้นฐานอัตลักษณ์และวิถีไทย

๓. ตัวชี้วัด

๓.๑ จำนวนแหล่งท่องเที่ยวและสถานประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่ได้รับเครื่องหมายรับรองมาตรฐานการท่องเที่ยวไทย เพิ่มขึ้นอย่างน้อยร้อยละ ๕ ต่อปี

๓.๒ อันดับขีดความสามารถทางการแข่งขันด้านการท่องเที่ยว ๑๗ ของประเทศไทย เป็น ๑ ใน ๓๐ อันดับแรกของโลก หรือ ๑ ใน ๗ อันดับแรกของภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก

๓.๓ ความเชื่อมั่นในสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวของไทยที่มีคุณภาพได้มาตรฐานไม่น้อยกว่าร้อยละ ๙๐

๓.๔ รายได้จากนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ มีอัตราการขยายตัวไม่ต่ำกว่าร้อยละ ๑๐ ต่อปี

๓.๕ การเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศของนักท่องเที่ยวชาวไทย มีอัตราการขยายตัวไม่ต่ำกว่าร้อยละ ๓ ต่อปี

๓.๖ สัดส่วนการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวต่างชาติในช่วงเดือนมิถุนายน - กันยายน ไม่ต่ำกว่า ๑ ใน ๓ ของการเดินทางตลอดทั้งปี

๓.๗ รายได้จากการท่องเที่ยวในจังหวัดรอง (จังหวัดที่มีจำนวนผู้เยี่ยมเยือนต่ำกว่า ๑ ล้านคน) มีอัตราการขยายตัวไม่ต่ำกว่าร้อยละ ๑๒ ต่อปี

๓.๘ ดัชนีการรับรู้และเข้าใจในเอกลักษณ์ความเป็นไทยของนักท่องเที่ยวต่างชาติและนักท่องเที่ยวไทยเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องทุกปี

๓.๙ อันดับขีดความสามารถทางการแข่งขันด้านการท่องเที่ยว (TTCI) ของประเทศไทย ด้านความเด่นชัดของวัฒนธรรมและนันทนาการจากการสืบค้นออนไลน์ด้านการท่องเที่ยว (Cultural & Entertainment Tourism Digital Demand) เป็น ๑ ใน ๑๐ อันดับแรกของโลก

๓.๑๐ ดัชนีด้านความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการท่องเที่ยวของประเทศไทยใน ๖ มิติที่สำคัญ^{๔๘} พัฒนาขึ้นอย่างน้อย ๑๐ อันดับในแต่ละมิติ

๔. พันธกิจ

๔.๑ พัฒนาคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยว สินค้าและบริการในการท่องเที่ยวทุกรูปแบบอย่างมีมาตรฐานและสมดุลอีกทั้งมีความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยว สิ่งแวดล้อม และอัตลักษณ์วิถีไทย เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทยให้มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

๔.๒ พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกให้มีคุณภาพและมาตรฐานในระดับสากล สามารถรองรับปริมาณของนักท่องเที่ยวที่เติบโตอย่างต่อเนื่องและความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไปตามบริบทแวดล้อม รวมทั้งสภาวะการแข่งขันในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

๔.๓ พัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยว เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันในระดับภูมิภาคและระดับโลก สนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ตลอดจนสร้างความเข้าใจและความภาคภูมิใจในความเป็นไทย จิตสำนึกท้องถิ่นและการเป็นเจ้าบ้านที่ดี

๔.๔ สร้างสมดุลในนักท่องเที่ยวผ่านการตลาดเฉพาะกลุ่ม การส่งเสริมวิถีไทยและการสร้างความมั่นใจของนักท่องเที่ยว เพื่อผลักดันประเทศไทยสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพตามเป้าหมายให้สามารถสร้างรายได้และส่งเสริมการกระจายรายได้ให้แก่ประเทศอย่างยั่งยืน

๔.๕ ส่งเสริมการบูรณาการการบริหารจัดการการท่องเที่ยว โดยการมีส่วนร่วมและการบูรณาการของภาครัฐภาคเอกชน และภาคประชาชนให้มีเอกภาพและมีประสิทธิภาพ สนับสนุนความร่วมมือระหว่างประเทศในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว

๕. ยุทธศาสตร์การพัฒนา เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ เป้าประสงค์ และพันธกิจ ของแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๔) จึงได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาออกเป็น ๕ ยุทธศาสตร์^{๔๙} ดังนี้

^{๔๘} “อ้าวแล้ว, คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, แผนพัฒนาการท่องเที่ยว ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔), หน้า ๒๙ - ๓๖.”

ยุทธศาสตร์ที่ ๑ การพัฒนาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว สินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน

พื้นฐานการเติบโตของการท่องเที่ยวมีปัจจัยหลักที่คุณภาพของแหล่งท่องเที่ยว สินค้าและบริการ ที่ต้องได้มาตรฐานระดับสากลและมีเอกลักษณ์โดดเด่น โดยการพัฒนาต้องเกิดขึ้นอย่างเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและมีความสมดุลทั้งในด้านพื้นที่ เวลา และกลุ่มการท่องเที่ยว เพื่อส่งเสริมการกระจายนักท่องเที่ยวและรายได้จากนักท่องเที่ยว ซึ่งจะช่วยพัฒนาความมั่งคั่งในทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย

๑. เป้าประสงค์

๑.๑ ประเทศไทยมีสินค้าและบริการที่หลากหลายและมีคุณภาพสูงขึ้น เพื่อชักจูงให้นักท่องเที่ยวจากหลากหลายกลุ่มมีความสนใจในการเดินทางมาท่องเที่ยวและใช้จ่ายใช้สอยมากขึ้น อีกทั้งส่งเสริมการพัฒนาประเทศไทยให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพ

๑.๒ การพัฒนาการท่องเที่ยวไทยอย่างยั่งยืนผ่านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม เพื่อคงไว้ซึ่งความสวยงามของธรรมชาติและอัตลักษณ์ความเป็นไทย

๑.๓ อุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทยมีความแข็งแกร่งโดยการเพิ่มความสมดุลของการท่องเที่ยวทั้งความสมดุลเชิงพื้นที่ ความสมดุลเชิงเวลาหรือฤดูกาล และความสมดุลในทุกภาคส่วน

๑.๔ การท่องเที่ยวไทยมีบทบาทสำคัญในการลดความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ โดยการสร้างรายได้ให้กับจังหวัดและในพื้นที่ที่ยังไม่เป็นที่นิยม รวมถึงการสร้างรายได้ให้กับชุมชนและอุตสาหกรรมในท้องถิ่นทั้งอุตสาหกรรมท่องเที่ยว และอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง

๒. ตัวชี้วัด

๒.๑ แหล่งท่องเที่ยว สินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยว ได้รับการรับรองมาตรฐานการท่องเที่ยวไทยเพิ่มขึ้น

๒.๒ ระยะเวลาท่องเที่ยวโดยเฉลี่ยของนักท่องเที่ยวเพิ่มสูงขึ้น

๒.๓ จุดประสงค์หลักในการมาเยือนประเทศไทยหลากหลายขึ้น และนักท่องเที่ยวมากกว่า ๑ ใน ๓ มีจุดประสงค์หลักในการมาเยือนที่นอกเหนือจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหรือการท่องเที่ยวพักผ่อนโดยทั่วไป

๒.๔ อันดับของประเทศไทยด้านความยั่งยืนของการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว (Sustainability of T&T Development) เพิ่มสูงขึ้นอย่างน้อย ๑๐ อันดับ (เทียบกับอันดับที่ ๖๑ จาก ๑๔๑ ประเทศทั่วโลกในปี ๒๕๕๘)

๒.๕ รายได้จากการท่องเที่ยวในเขตพัฒนาการท่องเที่ยว มีอัตราการขยายตัวเฉลี่ยต่อปีเพิ่มขึ้น

๒.๖ การใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวต่างชาติต่อครั้งการเดินทาง มีอัตราการขยายตัวเฉลี่ยอย่างน้อย ร้อยละ ๕ เทียบกับร้อยละ ๔.๓ ในช่วงปี ๒๕๔๗ - ๒๕๕๘

๒.๗ จำนวนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

๓. แนวทางการพัฒนา

๓.๑ พัฒนาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว สินค้าและบริการทุกรูปแบบอย่างมีมาตรฐาน โดยการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวทั้งระบบ เสริมสร้าง พัฒนาและปรับปรุงมาตรฐานด้านการท่องเที่ยวและบริการให้ครอบคลุมทุกรูปแบบ ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวเชิงกีฬา การท่องเที่ยวกลุ่ม MICE เป็นต้นและพัฒนาคุณภาพสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวอย่างมีมาตรฐานสอดคล้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนครอบคลุมทั้งระบบและอุตสาหกรรมภาคบริการที่เกี่ยวข้อง และส่งเสริมขีดความสามารถในการแข่งขันด้านธุรกิจการถ่ายทำภาพยนตร์ต่างประเทศในประเทศไทย ทั้งภาคผลิต ภาคบริการ และกิจการที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการเพิ่มขีดความสามารถในการรองรับด้านการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพในระดับสากล

๓.๒ พัฒนาแหล่งท่องเที่ยว สินค้าและบริการอย่างยั่งยืน โดยการส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ทั้งในเชิงอัตลักษณ์ท้องถิ่น วัฒนธรรมประเพณี และสิ่งแวดล้อม รวมถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ ได้แก่ การกำหนดขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยว การส่งเสริมนวัตกรรมด้านการพัฒนาสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยว การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว และการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนโดยการให้ความรู้และการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง

๓.๓ สร้างสมดุลในแหล่งท่องเที่ยว สินค้าและบริการ ทั้งในเชิงพื้นที่ เชิงเวลา ฤดูกาล และรูปแบบการท่องเที่ยว โดยการส่งเสริมความสมดุลเชิงพื้นที่ในการท่องเที่ยว ทั้งในแง่การกระจายรายได้และจำนวนนักท่องเที่ยวได้แก่ การจัดตั้งเขตพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวในจังหวัดและพื้นที่ที่มีศักยภาพที่ยังไม่ได้รับความนิยมการพัฒนาการท่องเที่ยวในเมืองรอง การพัฒนาการท่องเที่ยวในชนบท การพัฒนาสินค้าและบริการที่โดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น และการส่งเสริมความสมดุลเชิงเวลาและฤดูกาลในการท่องเที่ยว เช่น การสร้างสรรค์กิจกรรมการท่องเที่ยวใหม่และเพิ่มความหลากหลายของกิจกรรมในพื้นที่ต่างๆ การสนับสนุนภาคเอกชนในการลงทุนในแหล่งท่องเที่ยวใหม่ เป็นต้น

ยุทธศาสตร์ที่ ๒ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อรองรับการขยายตัวของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

โครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกเป็นปัจจัยสนับสนุนที่สำคัญต่อการเติบโตของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวซึ่งล้วนมีส่วนในการส่งเสริมประสิทธิภาพในการท่องเที่ยว โดยใน

ยุทธศาสตร์นี้เน้นด้านการพัฒนาระบบคมนาคมในทุกรูปแบบ รวมถึงการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวในด้านต่างๆ และการพัฒนาความปลอดภัยและสุขอนามัยอย่างเป็นระบบ

๑. เป้าประสงค์

๑.๑ นักท่องเที่ยวต่างชาติมีความสะดวกสบายมากขึ้นในการเดินทางเข้าสู่ประเทศไทย เพื่อรองรับปริมาณนักท่องเที่ยวที่จะเติบโตอย่างต่อเนื่อง

๑.๒ นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางท่องเที่ยวในภูมิภาค จังหวัด และพื้นที่ต่างๆ ทั้งในตัวเมืองและชนบทอย่างสะดวกสบายมากขึ้น ซึ่งจะส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวของประเทศในวงกว้างมากขึ้นเพื่อส่งเสริมการสร้างรายได้และกระจายรายได้ให้กับชุมชนและท้องถิ่นต่างๆ ทั่วภูมิภาค

๑.๓ นักท่องเที่ยวมีความประทับใจและมีประสบการณ์ที่ดีทั้งในด้านความปลอดภัยและสุขอนามัยรวมถึงคุณภาพของโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อชักจูงให้กลับมาเยี่ยมเยือนอีกครั้งและส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพ

๑.๔ นักท่องเที่ยวอิสระ (Free and Independent Travelers) มีความสะดวกสบายมากขึ้นในการวางแผนและการเดินทางท่องเที่ยวในประเทศไทย

๒. ตัวชี้วัด

๒.๑ ปริมาณการผลิตด้านผู้โดยสารคิดเป็นที่นั่ง-กิโลเมตร (International Available Seats Kilometers) สำหรับเที่ยวบินจากต่างประเทศเข้าสู่ประเทศไทยอยู่ในอันดับ ๒ ของ ASEAN

๒.๒ การจัดอันดับของนิตยสารด้านการเดินทางโดยอากาศยาน Skytrax (Skytrax ratings) ของท่าอากาศยานสุวรรณภูมิอยู่ในระดับอย่างน้อย ๔ ดาว และท่าอากาศยานอื่นๆ ที่ได้รับการจัดอันดับอยู่ในระดับอย่างน้อย ๓ ดาว

๒.๓ อันดับขีดความสามารถในการแข่งขันด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านการคมนาคมทางบกและทางน้ำ (Ground and Port infrastructure) อยู่ในอันดับ ๑ ใน ๕๐ ของโลก (เทียบกับอันดับที่ ๗๑ จาก ๑๔๑ ประเทศทั่วโลก ในปี ๒๕๕๘)

๒.๔ อันดับขีดความสามารถในการแข่งขันด้านความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว (Safety & Security) อยู่ในอันดับ ๑ ใน ๗๐ ของโลก (เทียบกับอันดับที่ ๑๓๒ จาก ๑๔๑ ประเทศทั่วโลก ในปี ๒๕๕๘)

๒.๕ นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติมีความเชื่อมั่นและพึงพอใจในการรักษาความปลอดภัยและการให้บริการร้อยละ ๙๐ ตลอดช่วงเวลาของแผน

๓. แนวทางการพัฒนา

๓.๑ พัฒนาระบบโลจิสติกส์ด้านการท่องเที่ยว โดยพัฒนาระบบการคมนาคมขนส่งในการเดินทางเข้าสู่ประเทศทั้งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ ได้แก่ พัฒนาเส้นทางคมนาคมทางบก

เพื่อเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ยุกระดับระบบขนส่งสาธารณะเพื่ออำนวยความสะดวกในการเดินทางระหว่างสถานที่ท่องเที่ยว พัฒนาเส้นทางคมนาคมทางน้ำที่สามารถเชื่อมโยงกับรูปแบบการเดินทางอื่นๆ พัฒนาศักยภาพของสนามบินในการรองรับนักท่องเที่ยว เพิ่มเส้นทางและจำนวนเที่ยวบินระหว่างประเทศและภายในประเทศที่เชื่อมโยงระหว่างเมืองท่องเที่ยวหลักและเมืองท่องเที่ยวรอง

๓.๒ พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยว โดยการปรับปรุงระบบการตรวจคนเข้าเมือง ปรับปรุงและอำนวยความสะดวกในการเดินทางผ่านแดน ปรับปรุงป้ายบอกทางและป้ายสัญลักษณ์ให้เป็นมาตรฐานเดียวกันจัดทำแผนที่ท่องเที่ยวให้ครอบคลุมทุกแหล่ง เพิ่มจุดบริการ Free - WiFi ในแหล่งท่องเที่ยว จัดทำระบบบัตรโดยสารเดียวที่ใช้ได้กับทุกช่องทางการเดินทาง พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับการท่องเที่ยวที่ปราศจากอุปสรรคสำหรับคนทั้งมวล (Tourism for All) ได้แก่ ห้องน้ำคนพิการ ทางลาด รววจับ เป็นต้น และพัฒนาแอปพลิเคชันที่อำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยว

๓.๓ พัฒนาระบบความปลอดภัยและสุขอนามัยในแหล่งท่องเที่ยว โดยการสนับสนุนเครื่องมือและอุปกรณ์เพื่อป้องกันและช่วยเหลือนักท่องเที่ยว ได้แก่ กล้องวงจรปิด เครื่องแปลภาษา การติดตั้งไฟในสถานที่ท่องเที่ยวอุปกรณ์ช่วยเหลือนักท่องเที่ยวเบื้องต้น จัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือนักท่องเที่ยวให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ท่องเที่ยว ส่งเสริมสุขอนามัยในแหล่งท่องเที่ยว เช่น ปรับปรุงสุขาสาธารณะ การจัดการขยะและระบบบำบัดน้ำเสียในแหล่งท่องเที่ยว

ยุทธศาสตร์ที่ ๓ การพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยว และสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว

การพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวผ่านการยกระดับคุณภาพสู่ระดับสากล เพื่อให้ทัดเทียมขีดความสามารถของบุคลากรในระดับโลกและเพื่อเตรียมความพร้อมกับการแข่งขันที่ทวีความรุนแรงขึ้น ผ่านความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน รวมถึงการปลูกฝังจิตสำนึกและการเป็นเจ้าบ้านที่ดีให้กับประชาชนและการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชน นับเป็นเครื่องมือสำคัญในการพิจารณาเพื่อเพิ่มความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย

๑. เป้าประสงค์

๑.๑ แรงงานไทยมีศักยภาพสูงขึ้นทั้งในด้านคุณภาพ ความรู้ความสามารถ ระดับทักษะทั่วไป ทักษะการบริหารและทักษะเฉพาะทางเพื่อรองรับความต้องการบุคลากรในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่มีความซับซ้อนและหลากหลายมากขึ้นอันจะสร้างประสบการณ์ที่ดีให้กับนักท่องเที่ยว สนับสนุนการพัฒนาประเทศไทย เป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพและเพิ่มจำนวนบุคลากรที่มีคุณภาพสูง

๑.๒ แรงงานไทยมีจำนวนเพียงพอต่อความต้องการของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เพื่อเป็นการลดการพึ่งพาการจ้างแรงงานต่างชาติ

๑.๓ ประชาชนทุกภาคส่วนมีความรู้ความเข้าใจ ความต้องการ และความพร้อมที่จะมีส่วนร่วมในการสนับสนุนและพัฒนาสินค้าและบริการที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

๒. ตัวชี้วัด

๒.๑ ระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวในด้านคุณภาพของบุคลากรในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น

๒.๒ อันดับขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการอบรมพนักงานในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว (Extent of Staff Training) อยู่ในอันดับ ๑ ใน ๓๐ ของโลก (เทียบกับอันดับที่ ๓๗ จาก ๑๔๑ ประเทศทั่วโลกในปี ๒๕๕๘)

๒.๓ อันดับขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการให้บริการลูกค้า (Treatment of Customers) อยู่ในอันดับ ๑ ใน ๑๐ ของโลก (เทียบกับอันดับที่ ๑๗ จาก ๑๔๑ ประเทศทั่วโลก ในปี ๒๕๕๘)

๒.๔ จำนวนบุคลากรไทยในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวได้รับรองมาตรฐาน MRA (Mutual Recognition Arrangement) ของ ASEAN เพิ่มขึ้น

๒.๕ ธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SME: Small and medium-sized enterprises) ในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีอัตราการเติบโตเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะในเขตพัฒนาการท่องเที่ยวทั้ง ๘ เขต

๓. แนวทางการพัฒนา

๓.๑ พัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการท่องเที่ยวทั้งระบบ ให้มีขีดความสามารถในการแข่งขัน สอดคล้องกับมาตรฐานสากลและเพียงพอต่อความต้องการของตลาด โดยการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชนและชุมชนในการพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวที่สอดคล้องความต้องการตลาดแรงงาน สร้างแรงจูงใจให้ผู้ประกอบการ สนับสนุนบุคลากรให้มีสมรรถนะขั้นพื้นฐานตามตำแหน่งงาน และได้รับการฝึกอบรมที่ได้มาตรฐานสากล

๓.๒ ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว โดยการส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจด้านการท่องเที่ยวและการบริหารจัดการ การท่องเที่ยวเปิดโอกาสให้ประชาชนและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสินค้าและบริการบนพื้นฐานของมรดกและวัฒนธรรมท้องถิ่นจัดทำหลักสูตรการฝึกอบรมทักษะธุรกิจพื้นฐานเพื่อส่งเสริมการประกอบธุรกิจใหม่ในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เพิ่มช่องทางการลงทุนและพัฒนาธุรกิจด้านการท่องเที่ยวให้แก่ภาคเอกชน ภายใต้หลักการสนับสนุนความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม Thailand

ยุทธศาสตร์ที่ ๔ การสร้างความสมดุลให้กับการท่องเที่ยวไทยผ่านการตลาดเฉพาะกลุ่ม การส่งเสริมวิถีไทย

การพัฒนาการตลาดของการท่องเที่ยวไทยอย่างมีสมดุล เพื่อส่งเสริมภาพลักษณ์แหล่งท่องเที่ยวคุณภาพผ่านการส่งเสริมการตลาดเฉพาะกลุ่มและการพัฒนาเครื่องหมายมาตรฐานคุณภาพ รวมทั้งการส่งเสริมการตลาดเพื่อกระตุ้นการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวและกระตุ้นตลาดนักท่องเที่ยวไทย กอปรกับการพัฒนาคุณภาพของสินค้าและบริการบนพื้นฐานเอกลักษณ์อย่างไทย และการปรับใช้เทคโนโลยีเพื่อการตลาดอย่างมีประสิทธิภาพ จะช่วยส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยวไทยให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน

๑. เป้าประสงค์

- ๑.๑ นักท่องเที่ยวมีความมั่นใจและเชื่อมั่นในการเดินทางสู่ประเทศไทยมากขึ้น
- ๑.๒ ประเทศไทยมีภาพลักษณ์เป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพ
- ๑.๓ ประเทศไทยยังคงเป็นแหล่งท่องเที่ยวยอดนิยมของนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมาย
- ๑.๔ ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจและนำมาเยือนสำหรับนักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่ม
- ๑.๕ นักท่องเที่ยวมีความเข้าใจในอัตลักษณ์ของประเทศไทยและอัตลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่นเพิ่มขึ้น
- ๑.๖ นักท่องเที่ยวมีความสนใจในการเดินทางช่วง Green Season สูงขึ้น
- ๑.๗ นักท่องเที่ยวมีความสนใจในการเดินทางไปยังสถานที่ที่หลากหลายขึ้น
- ๑.๘ คนไทยนิยมการท่องเที่ยวภายในประเทศมากขึ้น

๒. ตัวชี้วัด

- ๒.๑ อัตราการรับรู้ภาพลักษณ์ของประเทศไทยในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวยอดนิยม (Preferred Destination) เพิ่มขึ้นทุกปี
- ๒.๒ จำนวนจังหวัดที่มีผู้เยี่ยมเยือนมากกว่า ๓ ล้านคนต่อปี เพิ่มขึ้นทุกปี (จาก ๑๐ จังหวัด ในปี ๒๕๕๘)
- ๒.๓ อันดับขีดความสามารถในการแข่งขันด้านประสิทธิภาพของโครงการทางการตลาดในการดึงดูดนักท่องเที่ยว (Effectiveness of marketing to attract tourists) อยู่ในอันดับ ๑ ใน ๑๕ ของโลก (เทียบกับอันดับที่ ๒๓ จาก ๑๔๑ ประเทศทั่วโลก ในปี ๒๕๕๘)
- ๒.๔ อันดับของประเทศไทยด้านความน่าไว้วางใจของการทำงานของตำรวจ (Reliability of Police Services) อยู่ในอันดับต่ำกว่า ๑๐๐ ของโลก (เทียบกับอันดับที่ ๑๑๒ จาก ๑๔๑ ประเทศทั่วโลกในปี ๒๕๕๘) และการสร้างความเชื่อมั่นของนักท่องเที่ยว

๓. แนวทางการพัฒนา

๓.๑ เสริมสร้างภาพลักษณ์คุณภาพและความปลอดภัยให้กับประเทศไทย โดยการพัฒนาภาพลักษณ์และความเชื่อมั่นด้านคุณภาพ มุ่งเน้นการสื่อสารคุณค่าและภาพลักษณ์ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวยอดนิยม(Preferred Destination) ที่มีคุณภาพสูงต่อนักท่องเที่ยว การส่งเสริมการตลาดเป้าหมาย และการสร้างการรับรู้แก่นักท่องเที่ยวผ่านช่องทางต่างๆ ด้านมาตรการรักษาความปลอดภัยและมาตรการป้องกันของประเทศไทย ข้อควรปฏิบัติเพื่อความปลอดภัย และสิ่งที่ควรกระทำในกรณีฉุกเฉิน เพื่อช่วยส่งเสริมภาพลักษณ์ของประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ปลอดภัย รวมถึงการส่งเสริมการบังคับใช้และให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายที่เกี่ยวข้องแก่นักท่องเที่ยวและสาธารณชน

๓.๒ ส่งเสริมการตลาดเฉพาะกลุ่มเพื่อดึงดูดการเดินทางท่องเที่ยว และกระตุ้นการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวกลุ่มต่างๆ โดยการส่งเสริมการตลาดแบบเฉพาะกลุ่มสำหรับนักท่องเที่ยวทั่วไป กลุ่มตลาดระดับกลาง - บน (รายได้สูงกว่า ๒๐,๐๐๐ เหรียญสหรัฐต่อปี) ในพื้นที่ตลาดที่มีศักยภาพ และการส่งเสริมการตลาดแบบเฉพาะกลุ่มสำหรับนักท่องเที่ยวกลุ่มความสนใจพิเศษ เช่น กลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ กลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงสิ่งแวดล้อมและนิเวศ เป็นต้น

๓.๓ ส่งเสริมเอกลักษณ์ของประเทศไทยและของแต่ละท้องถิ่น ด้วยการสื่อสารเอกลักษณ์ความเป็นไทยให้เป็นที่เข้าใจในเวทีโลก อาทิ การสร้างคุณค่าความเป็นไทยในสินค้าและบริการต่างๆ ผ่านสัญลักษณ์ “Thainess” บนสินค้าและบริการที่คงอัตลักษณ์ความเป็นไทย การสื่อสารเอกลักษณ์ความเป็นไทยผ่านสื่อสร้างสรรค์และนวัตกรรมทางสื่อต่างๆ เช่น รายการโทรทัศน์ การจัดแสดง Road show เป็นต้น และการส่งเสริมเอกลักษณ์ของแต่ละภูมิภาคและจังหวัด โดยการพัฒนาแบรนด์และสื่อสารความแตกต่างของภาคและจังหวัดต่างๆ ในรูปแบบการเล่าเรื่อง (Storytelling) การสื่อสารเรื่องราวอย่างสร้างสรรค์ผ่านช่องทางการตลาดที่เป็นที่นิยมในกลุ่มเป้าหมาย

๓.๔ ส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในประเทศและการท่องเที่ยวที่สมดุลเชิงพื้นที่และเวลา โดย การสร้างการรับรู้สินค้า บริการ และแหล่งท่องเที่ยว เพื่อกระตุ้นการท่องเที่ยวนอกฤดูกาล อาทิ การจัดกิจกรรม/เทศกาล/งานประเพณีเฉพาะถิ่นในแต่ละเดือน การสร้างความนิยมของจังหวัดท่องเที่ยวรอง เช่น การโฆษณาประชาสัมพันธ์และการส่งเสริมการขายแพ็คเกจการท่องเที่ยวร่วมกับภาคเอกชน เป็นต้น และการส่งเสริม “ไทยเที่ยวไทย” โดยการสร้างค่านิยมการเดินทางท่องเที่ยวในประเทศไทยให้แก่คนไทยทุกคนในทุกเพศทุกวัย การส่งเสริมการตลาดแบบมีเป้าหมายเฉพาะเช่น กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มนักเรียนนักศึกษา และกลุ่มสุขภาพสตรี รวมถึงการสนับสนุนมาตรการทางการเงินเพื่อส่งเสริมการใช้จ่ายช่วงการท่องเที่ยว อาทิ มาตรการการลดหย่อนทางภาษี เป็นต้น

๓.๕ การส่งเสริมความร่วมมือกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและการใช้เทคโนโลยีในการส่งเสริมการตลาด ด้วยการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาคส่วนในการทำการตลาด ได้แก่ การร่วมมือกับชุมชนในการสร้างสรรค์สินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวให้สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชน และสอดคล้องแบรนด์จังหวัด การส่งเสริมการตลาดร่วมกันระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน และการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสนับสนุนการตลาด เช่น การสนับสนุนการพัฒนาและต่อยอดแอปพลิเคชันที่ส่งเสริมการตลาดเพิ่มประสิทธิภาพหน่วยงานที่รับผิดชอบการตลาดดิจิทัล ทั้งในด้านการดูแลบริหาร และวิเคราะห์สถิติข้อมูลออนไลน์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวไทย เป็นต้น

ยุทธศาสตร์ที่ ๕ การบูรณาการการบริหารจัดการการท่องเที่ยว และการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศ

การบูรณาการร่วมกันของทุกภาคส่วนคือปัจจัยหลักในการขับเคลื่อนแผนสู่การปฏิบัติ อย่างเป็นรูปธรรมโดยมุ่งเน้นการส่งเสริมการทำงานร่วมกันระหว่างทุกภาคส่วน การปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และการบริหารข้อมูลด้านการท่องเที่ยว เพื่อการวิเคราะห์และวางแผน รวมถึงการส่งเสริมการบูรณาการการพัฒนาการท่องเที่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในภูมิภาคโดยรวม

๑. เป้าประสงค์

๑.๑ การวางแผนและการดำเนินงานของทุกภาคส่วนอย่างมีการบูรณาการ มีความสอดคล้องและเป็นไปตามทิศทางเดียวกัน

๑.๒ ทุกภาคส่วนมีความร่วมมือกันในการพัฒนาและบริหารการท่องเที่ยวของประเทศ

๑.๓ องค์กรธุรกิจและประชาชนในระดับท้องถิ่นมีโอกาสและได้รับการสนับสนุนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาและบริหารจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่มากขึ้น

๑.๔ การดำเนินงานของภาครัฐมีประสิทธิภาพสูงขึ้น ทั้งด้านการวางแผนและการจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรบุคคลที่สอดคล้องกับความต้องการ

๑.๕ การดำเนินงานของทุกภาคส่วนมีประสิทธิภาพผ่านการพัฒนากระบวนการข้อมูล ส่วนกลาง ช่องทางการแบ่งปันข้อมูล และกฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

๑.๖ ประเทศไทยมีการกำหนด และบังคับใช้กฎหมาย ข้อบังคับ และมาตรฐานต่างๆ อย่างเคร่งครัด เพื่อสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยว เพิ่มความปลอดภัย และส่งเสริมความยั่งยืน

๑.๗ การลงทุนในการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวผ่านความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชน

๑.๘ ประเทศไทยมีการร่วมมืออย่างแข็งขันและสม่ำเสมอกับประเทศในภูมิภาค เพื่อร่วมกันพัฒนาการท่องเที่ยวในอนุภูมิภาค โดยมีประเทศไทยเป็นประตูสู่การท่องเที่ยวในภูมิภาค

๒. ตัวชี้วัด

๒.๑ ระดับความพึงพอใจด้านการบูรณาการแผนงานการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศเพิ่มขึ้น

๒.๒ ระดับความพึงพอใจด้านการสนับสนุนจากส่วนกลางในการทำงานด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศเพิ่มขึ้น

๒.๓ ระดับความพึงพอใจด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศเพิ่มขึ้น

๒.๔ ระดับความพึงพอใจด้านกฎหมายและข้อบังคับด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น

๒.๕ จัดตั้ง Tourism Intelligence Center (หน่วยบริหารและวิเคราะห์ข้อมูลด้านการท่องเที่ยว) และบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับความต้องการผู้ใช้งาน

๓. แนวทางการพัฒนา

๓.๑ ส่งเสริมการกำกับดูแลการพัฒนาและบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพโดยการเสริมสร้างการทำงานอย่างบูรณาการระหว่างหน่วยงานระดับนโยบาย โดยมีคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติและกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาเป็นหน่วยงานหลักในการกำหนดนโยบาย ประสานงาน กำกับติดตามและประเมินผลการดำเนินงานส่งเสริมการกระจายอำนาจสู่หน่วยงานระดับภูมิภาคและท้องถิ่น ขับเคลื่อนแผนและการปฏิบัติงานที่สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวชาติ พัฒนาระบบการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐเอกชนและประชาชน ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนข้อมูล องค์ความรู้ จัดสรรงบประมาณและบุคลากรให้สอดคล้องกับความต้องการของหน่วยงานในทุกระดับ ผลักดันให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการพัฒนาการท่องเที่ยว ส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism: CBT) จัดให้มีแผนบริหารจัดการความเสี่ยงและแผนบริหารจัดการสภาวะวิกฤตด้านการท่องเที่ยวในทุกมิติ

๓.๒ ปรับปรุงกฎหมายข้อบังคับและมาตรฐานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง โดยการทบทวนแก้ไขกฎหมายและกฎระเบียบที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบัน ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐในการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง กำหนดบทบาทและความรับผิดชอบของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างชัดเจน ส่งเสริมการปฏิบัติตามกฎหมายและข้อระเบียบด้านการท่องเที่ยวต่างๆ ประชาสัมพันธ์เสริมสร้างความเข้าใจในระเบียบและกฎหมายด้านการท่องเที่ยว

๓.๓ สนับสนุนการลงทุนจากภาคเอกชนและการจัดทำศูนย์ข้อมูลสารสนเทศเพื่อการท่องเที่ยวโดยการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนในการลงทุนต่างๆ การจัดตั้งหน่วย

บริหารและวิเคราะห์ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การจัดทำ Tourism Intelligence Center และสนับสนุนการแบ่งปันข้อมูลกลางแก่ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

๓.๔ ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยการประสานความร่วมมือกับนานาประเทศในการส่งเสริมการพัฒนาท่องเที่ยวและการสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงภายใต้กรอบความร่วมมือระหว่างประเทศระดับต่างๆ ได้แก่ APEC ASEAN GMS ACMECS IMT - GT พัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูงเช่น เส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงภายใน ASEAN และกลุ่มประเทศ CLMV เส้นทางทางน้ำใน IMT - GT สนับสนุนให้ตัวแทนประเทศไทยในองค์กรและหน่วยงานต่างๆ มีบทบาทในเวทีนานาชาติเพื่อส่งเสริมภาพลักษณ์ของประเทศไทยและอำนวยความสะดวกในการเดินทางท่องเที่ยวในระดับภูมิภาค เช่น การลดขั้นตอนการเดินทางเข้าประเทศ การตรวจลงตราและใบขับขี่ที่ครอบคลุมทั้งภูมิภาค เป็นต้น ส่งเสริมความสัมพันธ์ในรูปแบบเมืองพี่เมืองน้องด้านการท่องเที่ยวกับต่างประเทศ ส่งเสริมความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวบนเส้นทางระเบียงเศรษฐกิจอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง (Greater Mekong Sub region: GMS) เส้นทางระเบียงเศรษฐกิจแนวตะวันออก - ตะวันตก (East-West Economic Corridor: EWEC) เส้นทางระเบียงเศรษฐกิจเหนือ - ใต้ (North South Economic Corridor: NSEC) และส่งเสริมการตลาดการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวในภาพรวมของกลุ่มประเทศ

๒.๔.๖ ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยว

การศึกษาวิเคราะห์ถึงปัจจัยการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่อาจจะส่งผลกระทบต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในอนาคต จะเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในอนาคต ทั้งในประเด็นการเตรียมพร้อมรองรับจากภาวะความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้น และการพัฒนาเพิ่มศักยภาพของประเทศไทยเพื่อใช้ประโยชน์จากโอกาสใหม่ๆ ที่จะเกิดขึ้นจากภาวะการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวไปพร้อมๆ กัน โดยสามารถสรุปกระแสการเปลี่ยนแปลงในอนาคตที่อาจจะกระทบต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทยได้ ดังนี้

๒.๔.๖.๑ กระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) การเชื่อมโยงของโลกได้ส่งผลกระทบต่อถึงกันหมดทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม เทคโนโลยีและการเคลื่อนย้ายของแรงงาน (Workforce flow) การรวมตัวกันของประเทศต่างๆ ในการเพิ่มอำนาจต่อรอง การไหลเวียนเงินทุน การขยายขอบเขตตลาดซึ่งกระแสโลกาภิวัตน์ส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวที่ผู้ประกอบการต้องเปลี่ยนมุมมองพัฒนาตัวเอง เพื่อรับมือคู่แข่งคู่ค้า และลูกค้าที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็ว

๒.๔.๖.๒ สังคมสูงวัย (Aging society) หลายประเทศก้าวสู่สังคมสูงวัย โดยเฉพาะลูกค้าหลักของไทยคือ กลุ่มยุโรป อเมริกา ญี่ปุ่น เกาหลีได้รวมถึงประเทศไทยเองก็กำลังก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัยในปี 2030 และจากการคาดการณ์ขององค์การสหประชาชาติสัดส่วนของประชากรผู้สูงอายุทั่วโลกได้เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 9.2 ในปี 2533 เป็นร้อยละ 11.7 ในปี 2556 มีการ

เติบโตอย่างต่อเนื่อง โดยคาดการณ์ว่าผู้สูงอายุจะเพิ่มสูงถึง ร้อยละ 21.1 ในปี 2593 ซึ่งย่อมจะส่งผลกระทบต่อแรงงานที่อาจจะขาดแคลนในบางสาขา โครงสร้างประชากรและวัยแรงงานที่จะขับเคลื่อนเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไป และตลาดนักท่องเที่ยวสูงอายุจะมีขนาดใหญ่ขึ้น

๒.๔.๖.๓ สังคมเมือง (Urbanization) การเพิ่มขึ้นของเมืองใหญ่ทั่วโลกนำมาซึ่งความเจริญและโอกาสทางธุรกิจ แต่ก็มีผลกระทบตามมาเช่นกัน ได้แก่ความแออัดของชุมชน ปัญหาขยะ มลพิษ ค่าครองชีพที่สูงขึ้นในมุมด้านการท่องเที่ยวอาจทำให้เกิดการกลืนวัฒนธรรม เช่น วัฒนธรรมแฟชั่นเกาหลีใต้ร้านอาหารต่างประเทศ อาจเกิดการสูญเสียความเป็นท้องถิ่นของชุมชน มีการใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง นอกจากนี้ยังเกิดการกระจุกตัวของคนในชุมชนเมืองทำให้หลายเมืองที่บริหารจัดการไม่ดีไม่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ทั้งที่มีโอกาส และเสน่ห์ของเมืองจะสูญเสียไปจากสิ่งก่อสร้างที่คล้ายกันของเมืองใหญ่

๒.๔.๖.๔ ชีวิตดิจิทัล (Digital lifestyle) มีผลให้นักท่องเที่ยวเดินทางด้วยตนเองเพิ่มความนิยมต่อโทรศัพท์ Smart phone ที่ไม่เพียงแต่เป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสาร แต่ยังสามารถใช้บริการข้อมูล (Data) ในระบบอินเทอร์เน็ตได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว ส่งผลให้นักท่องเที่ยวไม่เพียงแต่สามารถค้นหาข้อมูลด้านการเดินทาง ที่พัก แหล่งท่องเที่ยว แต่ยังสามารถทำการจองได้โดยทันที (Real time) ซึ่งปัจจุบันผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวต่างให้ความสำคัญกับพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-commerce) เป็นอย่างมากตั้งแต่การให้บริการด้านข้อมูล การจอง และการซื้อขาย ซึ่งทำให้นักท่องเที่ยวสามารถเตรียมตัวและเดินทางด้วยตนเองได้ง่ายกว่าเดิมมาก

๒.๔.๖.๕ ความปลอดภัยในการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับความปลอดภัยในการท่องเที่ยวมากขึ้น ประกอบกับการสื่อสารที่สะดวกรวดเร็วมีส่วนในการตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยว โดยเฉพาะพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตที่เกี่ยวข้องกับโรคระบาด การก่อการร้าย การชุมนุมประท้วง และภัยพิบัติทางธรรมชาติดังจะเห็นได้จากวิกฤตทางการเมืองในประเทศไทย ส่งผลให้นักท่องเที่ยวลดลงอย่างมีนัยสำคัญ หรือผลของการระบาดของโรค SARS และไข้หวัดนกส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวทั่วโลก

๒.๔.๖.๖ สายการบินต้นทุนต่ำส่งผลต่อพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว การให้เปิดบริการสายการบินต้นทุนต่ำ (Low Cost Airline) และการแข่งขันที่สูงในธุรกิจการบิน ส่งผลให้ค่าโดยสารมีราคาถูกลงกว่าเดิม โดยเฉพาะบัตรโดยสารราคาพิเศษสำหรับการเดินทางนอกฤดูกาลท่องเที่ยว (Low season) นอกจากจะส่งผลกระทบตุนให้มีการเดินทางเพิ่มขึ้น เพิ่มการกระจายตัวของการเดินทางนอกฤดูกาลท่องเที่ยว ยังส่งผลให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจก่อนการเดินทาง (Last minute) เพิ่มขึ้น ทั้งนี้จากการศึกษาของ Airline profiler พบว่า ในปี ค.ศ. 2013 ร้อยละ 23 ของผู้โดยสารเครื่องบินทั่วโลก เดินทางด้วยสายการบินต้นทุนต่ำและสายการบินต้นทุนต่ำมีอัตราที่นั่งที่ขายได้โดยเฉลี่ยสูงกว่าสายการบินมาตรฐาน แต่โดยภาพรวมผู้โดยสารมีความพึงพอใจในบริการที่ได้รับจากสาย

การบินมาตรฐาน (Full service airlines) มากกว่าที่ได้รับในสายการบินต้นทุนต่ำสะท้อนให้เห็นว่ามากกว่า 1 ใน 5 ของผู้โดยสารเครื่องบิน ให้ความสำคัญต่อราคามากกว่าความสะดวกสบายและสายการบินต้นทุนต่ำมีแนวโน้มได้รับความนิยมเพิ่มขึ้น

๒.๔.๖.๗ การอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (Environment) ผลกระทบจากการทำลายสภาพแวดล้อม การขยายตัวของภาคอุตสาหกรรม ทำให้โลกได้รับผลกระทบและเป็นต้นเหตุของภัยพิบัติที่เพิ่มมากขึ้น หลายประเทศได้ให้ความสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจังและนำมาสู่ภาคปฏิบัติมีสนธิสัญญาด้านสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและแนวทางปฏิบัติจากทุกภาคส่วนอย่างเป็นรูปธรรม นักท่องเที่ยวเริ่มให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวแบบมีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม เรื่องของสิ่งแวดล้อมกลายเป็นปัจจัยที่หลายประเทศแสดงจุดยืนและหาแนวทางความร่วมมือและจัดทำเป็นแผนระดับชาติและอุตสาหกรรมท่องเที่ยวใช้เรื่องของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นจุดแข็งในการส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

๒.๔.๖.๘ การเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (Asian Economics Community: AEC) ภูมิภาคอาเซียนหรือเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นภูมิภาคที่มีอัตราการเติบโตเฉลี่ยของนักท่องเที่ยวสูงที่สุดในโลกนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548-2556 คือร้อยละ 8.5 โดยมีการคาดการณ์ว่าภายหลังการเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนจะทำให้มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้าประเทศไทยเพิ่มขึ้น แนวโน้มการเติบโตของภูมิภาคอาเซียนจะกลายเป็นองค์กรทางภูมิรัฐศาสตร์ที่มีความสำคัญและทั่วโลกต่างจับตามอง จึงเป็นความท้าทายของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทยที่จะใช้ประโยชน์จากตลาดที่ใหญ่ขึ้นในความร่วมมือในระดับภูมิภาค สำหรับการท่องเที่ยวในประเทศไทย เมื่อเปรียบเทียบสัดส่วนจำนวนนักท่องเที่ยวจากประเทศกลุ่มอาเซียนกับปริมาณนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย ปริมาณนักท่องเที่ยวในประเทศในกลุ่มอาเซียนมีแนวโน้มเติบโตสูงขึ้น ซึ่งประเทศไทยได้รับผลประโยชน์จากการเป็นศูนย์กลางในภูมิภาคอาเซียน ดังนั้น เมื่อเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนและการเปิดเสรีภาคทางการท่องเที่ยว จะเป็นปัจจัยสนับสนุนให้ประเทศไทยสามารถสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวได้เพิ่มมากขึ้น

๒.๔.๖.๙ การท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ (Special Interest Tourism) นักท่องเที่ยวมีแนวโน้มสนใจการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษมากขึ้น เช่น การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวเชิงผจญภัยการท่องเที่ยวเชิงศาสนา การท่องเที่ยวเพื่อการประชุมและนิทรรศการ (MICE) และการท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sports Tourism) เป็นต้น รูปแบบการท่องเที่ยวดังกล่าวมีแนวโน้มขยายตัว เนื่องจากนักท่องเที่ยวมีแนวโน้มต้องการที่จะเรียนรู้และได้รับประสบการณ์ที่แตกต่างในการท่องเที่ยวแต่ละครั้ง ต้องการสัมผัสธรรมชาติที่บริสุทธิ์กิจกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งประเทศไทยมีความพร้อมของทรัพยากรพื้นฐานสำหรับการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ

๒.๔.๗ ทิศทางการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวไทย

ทิศทางการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวไทยในอนาคต ต้องพัฒนาไปสู่ความมั่นคง (Stability) ความมั่งคั่ง (Prosperity) และความยั่งยืน (Sustainability) โดยความมั่นคงคือ ความสามารถขับเคลื่อนการท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพแม้ในภาวะวิกฤตต่างๆ ทั้งจากภายในประเทศและต่างประเทศ ความมั่งคั่งคือ การท่องเที่ยวสามารถสร้างรายได้และสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้แก่ประเทศ และความยั่งยืนคือ การพัฒนาที่สนองความต้องการของนักท่องเที่ยวโดยไม่ส่งผลกระทบต่อสังคม สิ่งแวดล้อม และชุมชน เพื่อให้เกิดการเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน ทิศทางการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวไทยต้องสามารถตอบสนองต่อแนวโน้มการท่องเที่ยวในตลาดโลกได้โดยมีส่วนแบ่งทางการตลาดเพิ่มขึ้นสามารถสร้างความสมดุลของการท่องเที่ยวจากการเพิ่มรายได้เพิ่มค่าใช้จ่าย เพิ่มจำนวนวันพักของนักท่องเที่ยว และมีการกระจายตัวของนักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวตามภูมิภาคต่างๆ เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้ไปยังชุมชนและท้องถิ่นอย่างทั่วถึง รวมทั้งได้ดำเนินการแก้ไขปัญหาเร่งด่วนที่เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อเพิ่มศักยภาพและสร้างข้อได้เปรียบในการแข่งขันให้กับบุคลากรและผู้ประกอบการไทย ดังนั้น กรอบแนวคิดในการพัฒนาในระยะต่อไป จึงควรให้ความสำคัญกับคุณภาพของการท่องเที่ยว เพื่อจะพัฒนาให้ประเทศไทยเป็นประเทศจุดหมายปลายทางเพื่อการเดินทางมาพักผ่อนที่มีคุณภาพ (Quality Leisure Destination) โดยมีประเด็นสำคัญในการพัฒนา ๖ ประเด็น ดังนี้

๒.๔.๗.๑ เพิ่มความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยวและผู้เกี่ยวข้องในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว (Higher Tourist & Stakeholder Satisfaction) โดยการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและบริการท่องเที่ยวให้มีคุณภาพมาตรฐาน และมีภูมิทัศน์ที่สวยงาม มีความปลอดภัย ความสะอาด พัฒนาบุคลากร ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวให้มีใจพร้อมให้บริการ และการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสะดวก โดยมีการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการคมนาคมที่ได้มาตรฐานอย่างทั่วถึง ครอบคลุมเส้นทางหลักและเส้นทางรองที่จะเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยว

๒.๔.๗.๒ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (Environment Protection) โดยการคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับ และการฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ

๒.๔.๗.๓ การกระจายช่วงเวลาการท่องเที่ยว (Seasonality Expansion) เพื่อเป็นการสร้างรายได้และกระจายรายได้สู่แหล่งท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น

๒.๔.๗.๔ กระจายแหล่งท่องเที่ยวการจ้างงานสูงขึ้น (Income Distribution) เพื่อเป็นการเพิ่มทางเลือกให้กับนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยว และเป็นการเสริมสร้างการจ้างงานในท้องถิ่น เป็นการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น

๒.๔.๗.๕ เพิ่มค่าใช้จ่ายต่อหัวการเพิ่มมูลค่าสินค้าการท่องเที่ยว (Higher Revenue)

๒.๔.๗.๖ การเติบโตอย่างยั่งยืนของจำนวนนักท่องเที่ยว อย่างสมดุลกับขีดความสามารถในการรองรับ (Sustainable Growth)^{๔๘}

๒.๕ ข้อมูลพื้นที่วิจัย

พื้นที่อำเภอเนินมะปรางเดิมเป็นป่าดงดิบที่เต็มไปด้วยต้นไม้และสัตว์ป่า ห่างไกลจากผู้คน แต่จะมีเพียงผู้มีอาชีพพรานที่เข้ามาล่าสัตว์และหาของป่า มาสร้างกกปายและอาศัยพักแรมชั่วคราวเท่านั้น ต่อมามีกลุ่มคนจากนครไทย ด้านซ้าย และหล่มสัก อพยพย้ายถิ่นฐานเดิมเข้ามาตั้งรกรากบริเวณบ้านชมพู บ้านมุง วังโพรง ไทรย้อย จากนั้นก็ขยายที่ทำกินไปที่วังยาง บ้านน้อยชุมชีเหล็ก และเนินมะปราง ในที่สุด โดยตัวอำเภอเนินมะปรางเดิมเป็นหมู่บ้านเก่าแก่ตั้งมาประมาณ ๔๒ ปี ชื่อบ้านเนินมะปราง ขึ้นกับตำบลบ้านมุง อำเภอวังทอง ลักษณะภูมิประเทศประมาณร้อยละ ๔๕ เป็นภูเขาหินปูนอายุกว่า ๓๐๐ ล้านปี มีถ้ำอยู่มากมาย จึงเป็นแหล่งช่องสุ่มกำลังของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ มีการปลุกกระดุมมวอลซัน แทรกซิม บ่อนทำลายความมั่นคง และชุ่มโจมตีเจ้าหน้าที่รวมทั้งสถานที่ราชการอยู่เนืองๆ ทางราชการจึงได้แยกพื้นที่บางส่วนของอำเภอวังทองตั้งเป็น กิ่งอำเภอเนินมะปราง ขึ้นเมื่อวันที่ ๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๙ มีปลัดอำเภอหัวหน้ากิ่งอำเภอคนแรกชื่อ นายประยูร อินทรทัศน์ และได้รับการยกฐานะเป็น อำเภอเนินมะปราง เมื่อวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๖ มีร้อยตรี สมชาย นาวาวัฒน์ ดำรงตำแหน่งนายอำเภอคนแรก จัดเป็นอำเภอชั้น ๓ และนับเป็นอำเภอที่ ๙ ของจังหวัดพิษณุโลก ปัจจุบันมีถ้ำมากมายให้ทุกท่านได้รับชม เช่น ซากดึกดำบรรพ์ อักษรญี่ปุ่น โบราณ ฯลฯ

อำเภอเนินมะปรางอยู่ห่างจากตัวเมืองจังหวัดพิษณุโลกประมาณ 68 กิโลเมตร มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่งดงามน่าสัมผัส คือ

เขตห้ามล่าสัตว์ป่าถ้ำผาทำพล ครอบคลุมเนื้อที่ ๑,๗๗๕ ไร่ในท้องที่อำเภอเนินมะปราง ห่างจากตัวเมืองพิษณุโลก ๘๕ กิโลเมตร พื้นที่บริเวณนี้เป็นภูเขาหินปูน ยอดสูงสุด ๒๓๖ เมตร มีหน้าผาสูงชันเว้าแหว่งอันเกิดจากการกัดเซาะของน้ำฝนนับหลายล้านปี เกิดเป็นถ้ำต่างๆ มากมายทั่วบริเวณ ได้แก่ ถ้ำนเรศวร ถ้ำเรือ ที่มีหินงอกหินย้อยสวยงาม ถ้ำลอด ซึ่งสามารถเดินทะลุไปยังอีกด้านหนึ่งของภูเขาได้ นอกจากนี้ยังพบซากดึกดำบรรพ์ของหอยและปะการัง เนื่องจากพื้นที่บริเวณนี้เคยเป็นท้องทะเลมาก่อน และยังมีภาพเขียนสีก่อนประวัติศาสตร์รูปมือคนบนเพิงผาหิน และอักษรญี่ปุ่นโบราณสลักบนก้อนหิน พรรณไม้และร่องรอยสัตว์ป่าต่างๆ ที่มักพบระหว่างทางเดินเท้าศึกษา

^{๔๘} “อ้าวแล้ว, กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทยพ.ศ. ๒๕๕๘ – ๒๕๖๐, เมื่อ ๔ ตุลาคม ๒๕๕๙.

ธรรมชาติ เหมาะแก่การทัศนศึกษาเชิงนิเวศ นักท่องเที่ยวสามารถติดต่อขอข้อมูลได้เจ้าหน้าที่เมื่อเดินทางมาถึงยังสำนักงานเขต การเที่ยวชมถ้ำต่างๆ ต้องนำไฟฉายติดตัวมาด้วย ในช่วงฤดูฝนถ้ำบางแห่งไม่สามารถเข้าชมได้เนื่องจากมีน้ำท่วมพื้นถ้ำ

เขาวัดถ้ำม่วง ต.บ้านมุง อ.เนินมะปราง จ.พิษณุโลก ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีภูเขาหินปูน สลับสลับซ้อน ทอดยาว รอบๆหมู่บ้าน ซึ่งชาวบ้านได้เรียกว่า **ขุนหมิงแห่งเมืองไทย**

ชมฝูงค้างคาวบินออกหากินยามเย็น เป็นสายยาวสวยงามนับล้านๆตัว ที่บ้านมุง อำเภอเนินมะปราง ตั้งแต่ช่วงเวลา ๑๘.๐๐ น. เป็นจนถึงประมาณ ๑๙.๐๐ น. หรือ ประมาณ ๑ ชม. โดยสามารถมองเห็นแนวเส้นของฝูงค้างคาวที่บินเป็นแนวโค้งคล้ายคลื่นยาวหลายกิโลเมตรทีเดียว เป็นภาพที่หาชมได้ยาก ถือว่าเป็นสถานที่ท่องเที่ยวสุด Unseen ของเมืองไทยอีกแห่งหนึ่ง

ถ้ำนเรศวร อยู่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าผาท่าพล ตำบลบ้านมุง ซึ่งในบรรดาถ้ำที่มีอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกันนั้นนับว่าถ้ำนเรศวรเป็นถ้ำที่สวยงามที่สุด เนื่องจากความกว้างและหินงอก หินย้อยตลอดจนผนังถ้ำมีความโค้งคล้ายกับพระมาลาเปี้ยวหรือหมวกของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชที่พระองค์ทรงสวมในขณะทำสงครามยุทธหัตถี จึงได้รับการเรียกว่า ถ้ำนเรศวร เพื่อให้สอดคล้องกับความงามของถ้ำและเพื่อเทิดพระเกียรติคุณของพระองค์ท่าน

ถ้ำเดือน-ถ้ำดาว ตั้งอยู่บริเวณหน่วยพิทักษ์ สล. ๘ ลักษณะเป็นถ้ำที่มีน้ำไหลตลอดภายในยาวประมาณ ๑.๔ กม. มีหินงอกหินย้อยซับซ้อนสวยงามมาก

ถ้ำพระวังแดง เป็นถ้ำที่ยาวและใหญ่เชื่อมต่อกันหลายถ้ำ มีความยาวประมาณ ๑๒.๕ กิโลเมตร ถือว่าเป็นถ้ำที่ยาวมาก ภายในถ้ำมีห้องโถงขนาดใหญ่มีหินงอกหินย้อยสวยงามและมีลำห้วยอยู่ด้านล่าง ในลำห้วยมีสิ่งที่น่าสนใจเป็นปลาพันธุ์ใหม่หายาก คือ ปลาชื่อถ้ำพระวังแดงหรือปลาไม่มีตา เนื่องจากอาศัยอยู่ในถ้ำเป็นเวลานานจนมีการปรับตัวให้เหมาะแก่การดำรงชีวิตภายในถ้ำซึ่งไม่มีแสงเพียงพอ

ถ้ำเรือ ภายในพบรูปรอยคล้ายเรือคว่ำอยู่บนเพดานถ้ำ เกิดจากการที่น้ำท่วมซ้ำแล้วซ้ำเล่า ทำให้ผนังถ้ำถูกกัดเซาะและเกิดการละลาย จนรูคล้ายรูปเรือคว่ำในที่สุด ในฤดูแล้งระดับน้ำห้วยที่ไหลลอดผ่านถ้ำมีปริมาณลดลงสามารถเดินเที่ยวชมความงามของถ้ำได้สะดวก

ถ้ำผาแดง อาจเป็นเพราะบนหน้าผาเหนือปากถ้ำ มีสีแดงเคลือบอยู่ จึงเป็นที่มาของชื่อถ้ำ ในอดีตเคยเป็นที่อยู่ของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ จากการสำรวจพบเศษภาชนะดินเผา ตกแต่งด้วยลายเชือกทาบและสะเก็ดหินกองไว้บนพื้นถ้ำ ในปัจจุบันโครงสร้างของถ้ำมีความเหมาะสม จึงเป็นที่อยู่อาศัยของค้างคาว ๒ ชนิด คือค้างคาวปากย่น และค้างคาวปีกถุงเคราดำ เป็นค้างคาวกินแมลง ที่ช่วยกำจัดศัตรูพืชให้กับเกษตรกร

ถ้ำลอด ถ้ำนี้เกิดจากน้ำกัดเซาะเป็นลำน้ำทะเลญูเขามีน้ำไหลผ่านตลอดทั้งปี สามารถเดินข้ามไปอีกฟากหนึ่งได้ ทางเดินสะดวกสบายในฤดูแล้ง แต่ก่อนช่วงลำบากในฤดูฝนด้านในถ้ำอากาศจะ

เย็นสบายและกว้างขวาง อีกด้านหนึ่งเป็นที่ตั้งของวัดและสำนักสงฆ์ และยังเป็นที่อยู่ของลิงวอกจำนวนมาก

อ่างเก็บน้ำ เป็นอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ อยู่ที่ หมู่ที่ ๗ บ้านรักไทย ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง บริเวณอ่างเก็บน้ำจะมีพลับพลาที่ประทับของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ครั้นเสด็จเปิดหมู่บ้านรักไทย (๔ หมู่บ้าน) เมื่อปี ๒๔ มีต้นไม้บริเวณรอบๆ ร่มรื่น เหมาะสำหรับพักผ่อน และตกปลา

ไร่กุศณา เป็นไร่ลำไย ภายในไร่มีไม้ผลหลากหลายชนิด เช่น ลำไย เงาะ กระท้อน เป็นต้น มีอาคารเปลี่ยนตั้งอยู่ตรงส่วนที่เป็นสันภูเขาสามารถที่จะมองเห็นทัศนียภาพได้รอบๆ มีสวนหย่อมสำหรับเป็นที่นั่งพักผ่อนหย่อนใจ มีสวนพันธุ์ไม้ ดอกไม้ที่ถูกจัดแต่งไว้สวยงามเหมาะสำหรับถ่ายภาพที่สวยงาม และเหมาะสำหรับพักผ่อนบรรยากาศสบายๆ พร้อมมีบ้านพักรับรอง

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ถกเถียงศักดิ์ ชัยชาญ ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในภาคตะวันออกเฉียงเหนือผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวในส่วนใหญ่มักจะมาท่องเที่ยวเชิงนิเวศแล้ว ๒ - ๓ ครั้งมาท่องเที่ยวในช่วงเดือนตุลาคม-ธันวาคมโดยใช้รถยนต์ส่วนตัวในการเดินทางใช้เวลาในการท่องเที่ยว ๒ - ๓ วันและมากับครอบครัวเป็นส่วนใหญ่ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีความเข้าใจถึงลักษณะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแต่ไม่ครบถ้วนโดยเข้าใจว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจำเป็นต้องมีความรับผิดชอบต่อการใช้ประโยชน์ในพื้นที่จากการท่องเที่ยวร่วมกันด้านความสัมพันธ์ภายในห่วงโซ่อุปทานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางด้านต้นน้ำกลางน้ำและปลายน้ำพบว่าปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบของห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์กันอย่างชัดเจนในทุกปัจจัยผลการศึกษาดังกล่าวถึงผลกระทบทางตรงของปัจจัยด้านต้นน้ำปัจจัยด้านกลางน้ำและปัจจัยด้านปลายน้ำที่มีผลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวพบว่าปัจจัยด้านการบริหารจัดการหรือปัจจัยด้านต้นน้ำที่มีผลกระทบทางตรงต่อปัจจัยด้านการให้บริการหรือปัจจัยด้านกลางน้ำในภาพรวมของ ๒ แหล่งท่องเที่ยวให้ผลเหมือนกันทั้ง ๓ ปัจจัยเรียงตามลำดับผลกระทบ คือ ปัจจัยด้านประสบการณ์และการปฏิบัติหน้าที่ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและปัจจัยด้านทรัพยากรและศักยภาพขององค์กรด้านปัจจัยด้านการให้บริการหรือปัจจัยด้านกลางน้ำที่มีผลกระทบทางตรงต่อปัจจัยด้านระดับความพึงพอใจโดยรวมของนักท่องเที่ยวหรือปัจจัยด้านปลายน้ำพบว่าทั้งเหมือนกันและแตกต่างกันใน ๒ แหล่งท่องเที่ยว คือ เหมือนกันในด้านอาหารและงานฝีมือท้องถิ่นที่มีผลกระทบต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยรวมมากที่สุดที่แตกต่างกันคือลำดับรองลงมาเป็นด้านที่พักอาศัยสำหรับอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ขณะที่เป็นด้านสถานที่และกิจกรรมสำหรับอุทยานแห่งชาติภูเรือ ด้านปัจจัย ด้านการบริหารจัดการ หรือปัจจัยด้านต้นน้ำที่มีผลกระทบทางตรงต่อปัจจัยด้านระดับความพึงพอใจโดยรวมของนักท่องเที่ยวหรือปัจจัยด้านปลายน้ำ

พบว่ามีความแตกต่างกันใน ๒ แหล่งท่องเที่ยวโดยเป็นปัจจัยด้านประสบการณ์และการปฏิบัติหน้าที่และปัจจัยด้านคุณลักษณะขององค์กรตามลำดับสำหรับอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ขณะที่เป็นตัวแปรด้านการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและตัวแปรด้านการนำข้อมูลที่ได้รับมาใช้ให้เกิดประโยชน์ตามลำดับสำหรับอุทยานแห่งชาติภูเรือ จากผลการศึกษาทำให้สรุปได้ว่า การพัฒนาในส่วนใดส่วนหนึ่งของโซ่อุปทานจะเกิดผลกระทบต่อส่วนอื่นเสมอ โดยมีผลกระทบเล็กน้อยต่างกันทำให้สามารถพิจารณาได้ว่าควรพัฒนาปัจจัยใดก่อนหลังเล็กน้อยเพียงใดเพื่อเกิดประสิทธิผลสูงสุดต่อโซ่อุปทานการท่องเที่ยว^{๔๙}

นภลัย มีลาและคณะ ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาคุณภาพความเป็นนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศกรณีศึกษานักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ผลการศึกษาพบว่า นักท่องเที่ยวสวนมากรอยละ ๗๕.๔ มีความรู้ความเข้าใจและสามารถตอบคำถามต่อหลักการทอท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้อย่างถูกต้อง โดยปัจจัยด้านประชากรศาสตร์ที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพความเป็นนักท่องเที่ยวได้แก่ อายุการศึกษา สถานภาพการสมรส อาชีพและรายได้ ปัจจัยด้านการรับรู้ข่าวสารได้แก่ ข้อมูลข่าวสารที่ได้รับ และปัจจัยด้านประสบการณ์การท่องเที่ยว ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวที่ชอบสวนแนวทางการประชาสัมพันธ์ การให้ความรู้และเสริมสร้างนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศคุณภาพดีให้มีจำนวนมากขึ้น พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการประชาสัมพันธ์คืออาชีพ รายได้ข้อมูลข่าวสารที่ได้รับ แหล่งข้อมูลข่าวสารและความถี่ในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์^{๕๐}

บุญพา คำวิเศษณ์ ได้วิจัยเรื่อง ข้อมูลพื้นฐานที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบมีส่วนร่วม: กรณีศึกษาชุมชนหมู่บ้านวัดเขา ตำบลโคกกลอย อำเภอตะกั่วทุ่ง จังหวัดพังงา ผลการวิจัยพบว่า

๑. ข้อมูลพื้นฐานแหล่งท่องเที่ยวของหมู่บ้านวัดเขา ตำบลโคกกลอย อำเภอตะกั่วทุ่ง จังหวัดพังงา พบว่า ประชากรเพศหญิงมากกว่าเพศชาย มีอายุระหว่าง ๓๐-๔๐ ปี มากที่สุด ประกอบอาชีพมีอาชีพรับจ้างและทำธุรกิจส่วนตัว มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๕ ข้อมูลพื้นฐานของแหล่งท่องเที่ยว ชุมชนหมู่บ้านวัดเขาตั้งอยู่ในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลโคกกลอย มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยว ได้แก่ ร้านอาหาร ทางเดินศึกษาธรรมชาติห้องน้ำ

^{๔๙} นาวาอากาศตรีเถกิงศักดิ์ ชัยชาญ, “การพัฒนาคุณภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”, รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, ๒๕๕๖).

^{๕๐} นภลัย มีลาและคณะ, “การศึกษาคุณภาพความเป็นนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศกรณีศึกษานักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม”, รายงานการวิจัย, (งบประมาณแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๕๒, กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๒).

สาธารณะสถานนั่งพัก ระบบ รักษาความปลอดภัย มีแหล่งน้ำดื่ม น้ำใช้สะดวก ประปาท้องถิ่นประปา ภูมิภาคบ่อน้ำดื่ม และน้ำจากธรรมชาติ

๒. แนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่าความคิดเห็น ต่อองค์ประกอบในด้านการท่องเที่ยวของชุมชนหมู่บ้านวัดเขาในภาพรวมอยู่ในระดับมากซึ่งพบว่า ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) อยู่ในระดับมากรองลงมา ได้แก่ ด้านสถานที่ท่องเที่ยว และที่พักแรมเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว (Attractions and Accommodation) ด้านความพร้อมและความรู้ความเข้าใจของชุมชนด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว (Activity) และด้านกิจกรรมบริการเบ็ดเตล็ด (Amenity) อยู่ในระดับมาก^{๕๑}

อิทธิพล โกมลิต ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ : กรณีศึกษาบ้านวังน้ำมอก อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย ผลการศึกษาพบว่า

๑. ข้อมูลทั่วไปและความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ส่วนมากช่วงอายุ ๑๖-๒๕ ปี จบการศึกษาระดับปริญญาตรีและนักท่องเที่ยวมาจากภาค ตะวันออกเฉียงเหนือเป็นส่วนใหญ่ เดินทางมาเพื่อการพักผ่อนและเดินทางมา โดยส่วนมากทางโดย รถยนต์ส่วนตัว มาพักผ่อนกับกลุ่มเพื่อนหรือผู้ร่วมงานเป็น ซึ่งส่วนมากจะทราบจากเพื่อนหรือคนรู้จัก และจำนวนครั้งของนักท่องเที่ยวที่เคยมาพักผ่อนที่บ้านวังน้ำมอกส่วนมากเคยมาแล้ว ๒ -๓ ครั้ง ระยะเวลาที่อยู่โฮมสเตย์ในบ้านวังน้ำมอก ๒-๓ วัน ด้านค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวโดยเฉลี่ยต่อคนนั้น จะอยู่ในระดับมากกว่า ๑,๐๐๐ บาท และส่วนมากต้องการที่จะกลับมาพักผ่อนและท่องเที่ยวอีก นักท่องเที่ยวมีข้อเสนอแนะต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ คือ อยากจะให้มีการบริการทางด้านการวางแผนโบราณ นวดสปา ปั่นจักรยานและควรจะมีป้ายบอกทางให้ชัดเจน และป้ายความรู้ทางด้าน แหล่งที่มาของสถานที่ท่องเที่ยวแต่ละแห่งด้วย

๒. รูปแบบของการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ พบว่า เกิดการรวมกลุ่มโฮมสเตย์ โดย อาศัยทุนทางสังคมที่เป็นจุดขาย อันได้แก่ ทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชน โดยให้นักท่องเที่ยว ได้เข้าพักอาศัยและเก็บค่าที่พักและค่าตอบแทนตามความเหมาะสม เพื่อให้กลุ่มตั้งอยู่ได้อย่างยั่งยืน ชุมชนมีส่วนร่วมต่อกระบวนการตั้งแต่การรับรอง การลงทะเบียน การบายศรีสู่ขวัญต้อนรับ การร่วม กิจกรรมท่องเที่ยวตามที่กำหนดไว้ ส่งผลให้ชุมชนมีรายได้ และตระหนักเห็นความสำคัญของ ทรัพยากรธรรมชาติ เกิดความรู้สึกรักหวงแหนและต้องการอนุรักษ์ไว้ ชุมชนมีอาชีพ รายได้ และเกิดความเข้มแข็ง สำหรับแนวทางการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ควรดำเนินการใน ๓ ด้าน

^{๕๑} บุญพา คำวิเศษณ์, “ข้อมูลพื้นฐานที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบมีส่วนร่วม: กรณีศึกษาชุมชนหมู่บ้านวัดเขา ตำบลโคกกลอย อำเภอตะกั่วทุ่ง จังหวัดพังงา”, รายงานการวิจัย, (วิทยาลัยราชพฤกษ์, ๒๕๕๗).

คือด้านที่พักอาศัย ควรมีการปรับปรุงห้องสุขา และจัดหาที่ทิ้งขยะ ให้ดีขึ้น ด้านสถานที่ท่องเที่ยวและบริการ ควรจัดทำป้ายบอกทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่ต่างๆ ให้ชัดเจน และควรมีการเพิ่มบริการด้านการนวดแผนโบราณ นวดสปา และด้านบุคลากร ควรมีการจัดอบรมหรือประชุมให้ความรู้เรื่องการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างเป็นระบบ ต่อเนื่อง และเกิดความยั่งยืน นอกจากนั้น ควรสนับสนุนและส่งเสริมให้กับกลุ่มเด็กและเยาวชน ให้เข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชนกับการจัดการท่องเที่ยวดังกล่าว เพราะเด็กจะได้สืบทอดการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นี้ต่อไป^{๕๒}

สุจิตราภรณ์ จุสปาโล ได้วิจัยเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่เกาะสาหร่าย จังหวัดสตูล ผลการศึกษาพบว่า โปรแกรมการท่องเที่ยวสำเร็จรูปที่เหมาะสมกับชุมชน เพื่อการเรียนรู้วิถีชีวิตความพอเพียงของชาวบ้าน ร่วมกิจกรรมรักษาสีโลกรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น เดินชมปะการัง สัมผัสสัตว์หลากหลายชนิด การเลี้ยงสาหร่ายผมนาง ปลูกหญ้าทะเล อาหารพะยูน ปล่อยพันธุ์ปูม้าไข่ สร้างบ้านปลาการ์ตูน ปลูกปะการังเขากวาง เป็นต้น และบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ เพื่อเอื้อต่อการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน และสร้างรายได้จากอาชีพเสริมเรื่องการท่องเที่ยว โดยนำร่องที่ชุมชนบ้านบากันใหญ่ หมู่ที่ ๒ ตำบลเกาะสาหร่าย จังหวัดสตูล^{๕๓}

วัชรภรณ์ จันทร์ขำ ได้วิจัยเรื่อง ศักยภาพของชุมชนไทลื้อในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษาบ้านดอนมูล อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน พบว่า กระบวนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน เกิดขึ้นจากองค์กร ชุมชนได้ร่วมกันจัดการท่องเที่ยวขึ้นโดยใช้ศักยภาพของทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว^{๕๔}

กล่าวโดยสรุป การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือ Ecotourism คือ การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ

^{๕๒} อธิพิณ โกมล, “รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ : กรณีศึกษาบ้านวังน้ำมอก อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย”, รายงานการวิจัย, (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรมประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๓).

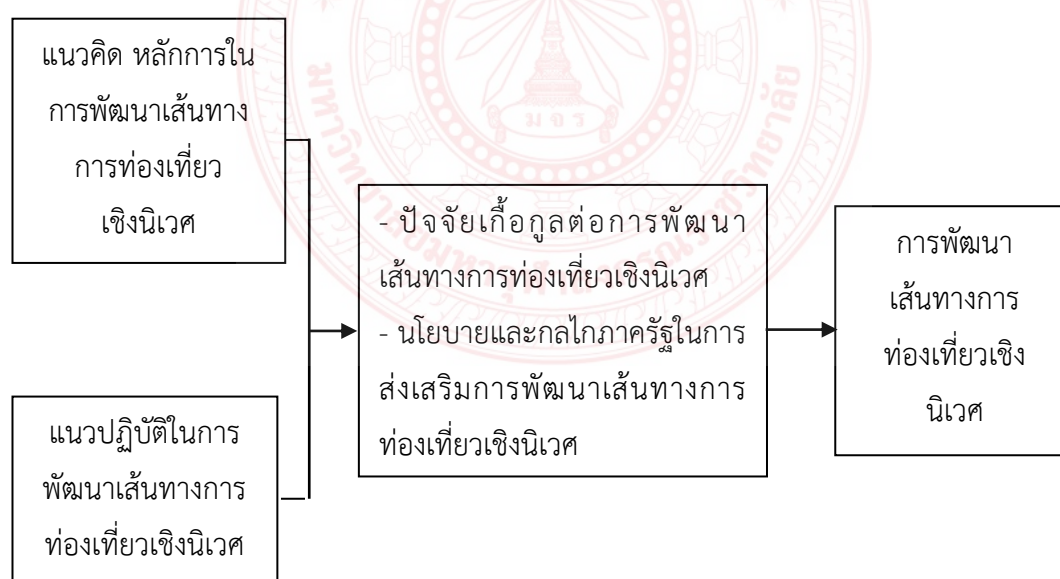
^{๕๓} สุจิตราภรณ์ จุสปาโล, “การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่เกาะสาหร่าย จังหวัดสตูล”, รายงานการวิจัย, (สำนักงานคณะกรรมการอุดมการศึกษา (สกอ.) ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๔).

^{๕๔} วัชรภรณ์ จันทร์ขำ. “ศักยภาพของชุมชนไทลื้อในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษาบ้านดอนมูล อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน”, รายงานการวิจัย, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๗).

สิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่นเพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงมีลักษณะเป็นกระบวนการจัดการการท่องเที่ยวแนวใหม่ ที่ใช้ในการป้องกันและลดผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยว โดยให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ร่วมกัน และการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนท้องถิ่น สิ่งสำคัญที่ทำให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างจากการท่องเที่ยวรูปแบบอื่นก็คือ เป็นการท่องเที่ยวและศึกษาเรียนรู้ในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีความดั้งเดิมของระบบนิเวศ หรือมีระบบชุมชนและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศเป็นหลัก และมีการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืนโดยให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในทุกๆระดับทุกขั้นตอนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ

๒.๗ กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ มีกรอบแนวคิดที่สำคัญในลักษณะของกระบวนการและวิธีการศึกษาวิจัย รวมทั้งผลลัพธ์จากการศึกษา ดังนี้

แผนภาพที่ ๒.๓ กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก” มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ ๑) เพื่อศึกษาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก ๒) เพื่อส่งเสริมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก และ ๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และเสนอยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยและขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานทั้งวิจัยในเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในภาคสนาม โดยใช้วิธีวิทยาวิจัยการแบบผสมผสาน ดังนี้

๓.๑ การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม ภาพถ่าย เอกสาร แสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบ ความสัมพันธ์ กระบวนการสร้าง การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดังนี้

๓.๑.๑ ศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องทั้ง หนังสือ รายงานการวิจัย และเอกสารอื่นๆ โดยอาศัยแนวคิดการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประเทศเป็นกรอบในการศึกษา

๓.๑.๒ ทำการศึกษาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้งในระดับนโยบาย ประชาชน องค์กร/สถาบันการศึกษาในประเทศ

๓.๑.๓ ศึกษาแนวทางการส่งเสริมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

๓.๑.๔ สรุปผลการศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา การพัฒนา
เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

๓.๒ การศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในภาคสนาม (Field Study) เพื่อ
ทราบถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบ ความสัมพันธ์ กระบวนการสร้าง เส้นทางการ
ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้งในระดับนโยบาย ประชาชน ชุมชน องค์กร/สถาบันการศึกษา ในพื้นที่ โดยมี
ขั้นตอนการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

๓.๒.๑ ทำการศึกษาและคัดเลือกหน่วยงานราชการ องค์กร ชุมชน จำนวน โดยการ
สุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของเรื่อง คือ การพัฒนาเส้นทางการ
ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

๓.๒.๒ ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อยร่วมกับคณะ
สงฆ์ ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ ประชาชน และส่วนงานที่เกี่ยวข้อง

๓.๒.๓ ดำเนินการศึกษาวเคราะห์แนวคิด รูปแบบ การจัดการการพัฒนาเส้นทางการ
ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ปัญหา อุปสรรค และเสนอยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การวิเคราะห์เชิงลึก
โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการศึกษาวจัย

๓.๒.๔ สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้ทั้งจากการศึกษาในเชิงเอกสารและ
ภาคสนาม โดยนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นที่สำคัญ คือ แนวคิด หลักการ ความเป็นมา การจัดการ
เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ปัญหา อุปสรรค และเสนอยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการ
พัฒนาแหล่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในมิติต่างๆ ทั้งนี้ เน้นการนำผลการศึกษาวจัยมาเผยแพร่ให้
รัฐบาล คณะสงฆ์ ผู้บริหาร ประชาชน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องของในระดับประเทศได้รับทราบ

๓.๒.๕ สรุปผลการศึกษาวจัย และข้อเสนอแนะ

๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๒.๑ สำหรับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การศึกษาครั้งนี้ ได้ทำการศึกษาการพัฒนาเส้นทางการ
ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อำเภอนีนะปรัง จังหวัดพิจิตร โดยกำหนดตัวแทนชุมชน/ หน่วยงานภาครัฐ
พระสงฆ์ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอนีนะปรัง จำนวน ๓๘ รูป/คน โดยใช้
วิธีการสุ่มแบบเจาะจงตามความสำคัญของการศึกษาวจัย ดังนี้

๑) นายสมบุญ ดวงจันทร์ ตำบลบ้านน้อยซุ้มขี้เหล็ก อำเภอนีนะปรัง จังหวัด
พิจิตร

๒) นางบุญมา ดวงจันทร์ ตำบลบ้านน้อยซุ้มขี้เหล็ก อำเภอนีนะปรัง จังหวัด
พิจิตร

- พิจนุโลก ๓) นายสมศักดิ์ ดวงจันทร์ ตำบลบ้านน้อยซุ่มซี้เหล็ก อำเภอนินมะปราง จังหวัด
- พิจนุโลก ๔) นายไชรธ แก่นมะนี ตำบลบ้านน้อยซุ่มซี้เหล็ก อำเภอนินมะปราง จังหวัด
- พิจนุโลก ๕) นายปรีชา ฟาคะนอง ตำบลบ้านน้อยซุ่มซี้เหล็ก อำเภอนินมะปราง จังหวัด
- พิจนุโลก ๖) นางบุญเตียง ทรงพุฒิ ตำบลบ้านน้อยซุ่มซี้เหล็ก อำเภอนินมะปราง จังหวัด
- พิจนุโลก ๗) นายอากุล จันทะแก้ว ตำบลบ้านน้อยซุ่มซี้เหล็ก อำเภอนินมะปราง จังหวัด
- พิจนุโลก ๘) นายปอง จันทะแก้ว ตำบลบ้านน้อยซุ่มซี้เหล็ก อำเภอนินมะปราง จังหวัด
- พิจนุโลก ๙) นางสาวเมื่อน ร้อยพวง ตำบลบ้านน้อยซุ่มซี้เหล็ก อำเภอนินมะปราง จังหวัด
- พิจนุโลก ๑๐) นายสีอาน อันลิ ตำบลบ้านน้อยซุ่มซี้เหล็ก อำเภอนินมะปราง จังหวัด
- พิจนุโลก ๑๑) นางวิพา พรหมรักษา ตำบลบ้านน้อยซุ่มซี้เหล็ก อำเภอนินมะปราง จังหวัด
- พิจนุโลก ๑๒) นายอรุณ พลเดชา ตำบลบ้านน้อยซุ่มซี้เหล็ก อำเภอนินมะปราง จังหวัด
- พิจนุโลก ๑๓) นางสาววัฒนา วังศิริ ตำบลชมพู อำเภอนินมะปราง จังหวัดพิจนุโลก
- ๑๔) นายชนก ขวัญแน่น ตำบลบ้านมุง อำเภอนินมะปราง จังหวัดพิจนุโลก
- ๑๕) นางก้าน น้อยจัน ตำบลชมพู อำเภอนินมะปราง จังหวัดพิจนุโลก
- ๑๖) นายอินตา วังศิริ ตำบลชมพู อำเภอนินมะปราง จังหวัดพิจนุโลก
- ๑๗) นายประจจ วังศิริ ตำบลชมพู อำเภอนินมะปราง จังหวัดพิจนุโลก
- ๑๘) นางสาว ทองขันตา ตำบลวังยาง อำเภอนินมะปราง จังหวัดพิจนุโลก
- ๑๙) นางมาณี อำพาไฟ ตำบลวังยาง อำเภอนินมะปราง จังหวัดพิจนุโลก
- ๒๐) นางราตรี ธรรมจารี ตำบลวังยาง อำเภอนินมะปราง จังหวัดพิจนุโลก
- ๒๑) นางอนงค์ ดีมี ตำบลวังยาง อำเภอนินมะปราง จังหวัดพิจนุโลก
- ๒๒) นานกรองหนูน องอาจ ตำบลวังยาง อำเภอนินมะปราง จังหวัดพิจนุโลก
- ๒๓) นายอำนาจ ศรีสะอาด ตำบลวังยาง อำเภอนินมะปราง จังหวัดพิจนุโลก

- ๒๔) นางกุล รื่นเรีง ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
- ๒๕) นายธวัชชัย จันผา ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
- ๒๖) นายทองพูล แสงทอง ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
- ๒๗) นายสุวรรณ์ อุ่ทอง ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
- ๒๘) นายอุทัย อุ่ทอง ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
- ๒๙) นางอภิสรดา ดีเวช ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
- ๓๐) นางสาวบัว สิงห์ใส ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
- ๓๑) นางจรีดา ตั้งจิ้ว ตำบลเนินมะปราง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
- ๓๒) นางบังอร เอี่ยมคำ ตำบลเนินมะปราง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
- ๓๓) นายสัมฤทธิ์ นามประภักดิ์ ตำบลเนินมะปราง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
- ๓๔) นางจันทร์เพ็ญ นนทโคตร ตำบลเนินมะปราง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
- ๓๕) นางสาวกลีน สกฤณี ตำบลเนินมะปราง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
- ๓๖) นายแดง อุดระเหว ตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
- ๓๗) นายสุจิตชัย จันทคุณ ตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
- ๓๘) นางสาววราพร พุ่มจันทร์ ตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
- ๓.๒.๒ การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้วิจัยสนทนากลุ่มเพื่อการพัฒนา
เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก โดยนักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิ
รวมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจำนวน ๑๐ ท่าน
- ๑) นายชาญวิทย์ แสงสร้อย, เจ้าพนักงานป่าไม้ชำนาญงาน เขตห้ามล่าสัตว์ป่าถ้ำ
ผาท่าพล อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
- ๒) พระครูประจักษ์สารธรรม, รองเจ้าคณะอำเภอเนินมะปราง อำเภอเนิน
มะปราง จังหวัดพิษณุโลก
- ๓) นายสงวน วิระปิง, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๘ บ้านผาไทย ตำบลชมพู อำเภอเนิน
มะปราง จังหวัดพิษณุโลก
- ๔) นายสมพงษ์ สุขคง, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๒ บ้านน้ำปาด ตำบลชมพู อำเภอเนิน
มะปราง จังหวัดพิษณุโลก
- ๕) นายวรชัย เทียงไธสง, กำนันตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

๖) นายสมประสงค์ อารมย์ชื่น, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๗ บ้านรักไทย ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

๗) นายฝ้าย มหาสัตย์, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลวังโพรง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

๘) นายวิศ วาณิชพิพัฒน์, ปลัดเทศบาลตำบลบ้านม่วง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

๙) นายบุญชนะ คงภูเขียว, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

๑๐) นายพงศกร พิพัฒน์เดชา, ปลัดเทศบาลตำบลเนินมะปราง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การดำเนินการตามโครงการวิจัยดังกล่าว เน้นการศึกษาวิเคราะห์และการมีส่วนร่วมทั้งการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย รายงานการประชุมที่เกี่ยวข้อง การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ส่วนการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลนั้นเน้นวิธีการแสวงหาความรู้ จากการตั้งประเด็นหลักในการศึกษาการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก โดยดำเนินการและใช้เครื่องมือที่สำคัญ ได้แก่

๓.๓.๑ แบบสัมภาษณ์ (Inter View) โดยคณะผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) สำหรับโดยกำหนดตัวแทนชุมชน หน่วยงานภาครัฐ พระสงฆ์ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอเนินมะปราง โดยพัฒนาเป็นแบบสัมภาษณ์ที่พัฒนาจากเอกสาร รายงานที่เกี่ยวข้อง โดยมีเนื้อหาที่สำคัญ เช่น แนวคิด รูปแบบ การจัดการการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ปัญหา อุปสรรค และเสนอยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แบบสัมภาษณ์มีประเด็นในการสัมภาษณ์ ดังนี้

๓.๓.๑.๑ สภาพทั่วไปของแหล่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก เป็นอย่างไร

๓.๓.๑.๒ เส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก เป็นอย่างไร

๓.๓.๑.๓ กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก มีอะไรบ้าง

๓.๓.๑.๔ ภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน มีกระบวนการการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก อย่างไร

๓.๓.๑.๕ ภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน มีกระบวนการการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก อย่างไร

๓.๓.๑.๖ ปัญหาในการการพัฒนาและการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก มีอะไรบ้าง

๓.๓.๑.๗ ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการพัฒนาและการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก มีอะไรบ้าง

๓.๓.๒ การจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) โดยดำเนินการร่วมกับตัวแทนชุมชน/หน่วยงานภาครัฐ พระสงฆ์ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอเนินมะปราง โดยมีประเด็นสนทนา ดังนี้

๓.๓.๒.๑ เส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

๓.๓.๒.๒ ภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน มีกระบวนการส่งเสริมและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

๓.๓.๒.๓ ปัญหาและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในการการพัฒนาและการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

๓.๓.๒.๔ ยุทธศาสตร์ในการการพัฒนาและการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลาย เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๓.๔.๑ การลงพื้นที่ในอำเภอเนินมะปราง โดยการนำของผู้ชุมชน หน่วยงานภาครัฐ พระสงฆ์ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ผู้วิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยลงพื้นที่ด้วยตนเอง

๓.๔.๒ การสัมภาษณ์ คณะผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) สำหรับตัวแทนชุมชน/ หน่วยงานภาครัฐ พระสงฆ์ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอเนินมะปราง

๓.๔.๓ การรวบรวมข้อมูลจากเอกสารเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอเนินมะปราง

๓.๔.๔ การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ร่วมกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อศึกษาเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอเนินมะปราง โดยมีประเด็นสนทนา เช่น เส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การพัฒนาส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ปัญหา อุปสรรค และเสนอยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นต้น

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

จากการศึกษาทั้งในเชิงเอกสาร (Documentary Research) และข้อมูลเชิงประจักษ์ จากการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย เป็นกระบวนการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์โดยการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ตามประเด็นหัวข้อดังนี้

๓.๕.๑ วิเคราะห์แนวคิด ความหมาย สภาพทั่วไปของแหล่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

๓.๕.๒ ศึกษาวิเคราะห์แนวทางส่งเสริมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

๓.๕.๓ ศึกษาวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

๓.๕.๖ การนำเสนอข้อมูลจะอยู่ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบภาพถ่ายและการพรรณนาความประกอบการบรรยายการพัฒนาเส้นทาง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อให้เห็นสภาพทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยว แนวทางการพัฒนาเส้นทาง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเสนอยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก เพื่อนำไปสู่การประยุกต์ใช้ในระดับนโยบาย ชุมชน และองค์กร

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก” ผู้วิจัยได้มุ่งเน้นศึกษาวิเคราะห์ มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ ๑) เพื่อศึกษาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก ๒) เพื่อส่งเสริมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก ๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และเสนอยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก โดยมีเนื้อหา ดังนี้

๔.๑ สภาพทั่วไปของแหล่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

๔.๒ เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

๔.๓ การพัฒนาเส้นทางแหล่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

๔.๔ การส่งเสริมแหล่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

๔.๕ ข้อค้นพบจากการสัมมนาเชิงปฏิบัติการในรูปแบบการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

๔.๖ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

๔.๑ สภาพทั่วไปของแหล่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

พื้นที่อำเภอเนินมะปรางเดิมเป็นป่าดงดิบที่เต็มไปด้วยต้นไม้และสัตว์ป่านานาชนิด ห่างไกลจากผู้คน จึงทำให้มีผู้ประกอบอาชีพพรานเข้ามาล่าสัตว์และหาของป่า มาสร้างกกปางและอาศัยพักแรมชั่วคราว ต่อมามีกลุ่มคนจากนครไทย ด่านซ้าย และหล่มสัก อพยพย้ายถิ่นฐานเดิมเข้ามาตั้งรกรากบริเวณบ้านชมพู บ้านมุง วังโพรง ไทรย้อย จากนั้นก็ขยายที่ทำกินไปที่วังยาง บ้านน้อยชุมซีเหล็ก และเนินมะปรางในที่สุด โดยตัวอำเภอเนินมะปรางเดิมเป็นหมู่บ้านเก่าแก่ตั้งมาประมาณ ๔๒ ปี

ชื่อบ้านเนินมะปราง ขึ้นกับตำบลบ้านมุง อำเภอวังทอง ลักษณะภูมิประเทศประมาณร้อยละ ๔๕ เป็นภูเขาหินปูนอายุกว่า ๓๐๐ ล้านปี มีถ้ำอยู่มากมาย จึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวกำลังของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ มีการปลุกกระดุมมวลดน แทรกซึม บ่อนทำลายความมั่นคง ก่อความไม่สงบ

และชุมชนโคมเต้เจ้าหน้าที่รัฐรวมทั้งสถานที่ราชการอยู่เป็นประจำ^๑ ทางราชการจึงได้แยกพื้นที่บางส่วนของอำเภอวังทองตั้งเป็น กิ่งอำเภอเนินมะปราง ขึ้นเมื่อวันที่ ๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๙ ความโดดเด่นของอำเภอเนินมะปราง คือ มีพื้นที่ตั้งอยู่ท่ามกลางธรรมชาติที่สวยงามของภูเขาหินปูนรูปร่างสวยงามแปลกตาที่มีไม่มากนักในประเทศไทย^๒ จึงเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดพิษณุโลกและอำเภอเนินมะปรางที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังมีท้องทุ่งนาสุดกว้างใหญ่ เต็มไปด้วยป่าเขาสีเขียวจี้สุดอุดมสมบูรณ์ นักท่องเที่ยวที่ผ่านมามักจะแวะถ่ายรูปอยู่เป็นประจำ^๓ ที่มีอากาศเย็นสบายสดชื่นตลอดทั้งปี บรรยากาศเงียบสงบ มีจุดชมวิวและทะเลหมอกที่สวยงาม สามารถมองเห็นแนวภูเขา ท้องทุ่งนาที่สลับกับบ้านเรือนชาวบ้าน^๔

เอกลักษณ์ที่สำคัญของอำเภอเนินมะปรางอีกอย่างคือ เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตชุมชนอย่างแท้จริง คนในอำเภอเนินมะปรางยังใช้ชีวิตและต้องพึ่งพาทำมาหากินในแหล่งดังกล่าว ผู้คนอาศัยพื้นที่ทำการเกษตร หาของป่า มีวิถีชีวิตเรียบง่าย ผูกพันกับธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยว^๕

อีกทั้งยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความปลอดภัยสูงมาก มีการจัดการด้านบริการนักท่องเที่ยวครบวงจรเป็นระบบและถูกสุขลักษณะ มีการจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ดีอย่างเป็นระบบ ทรัพยากรธรรมชาติที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์ ทั้งป่า เขา พืชพรรณไม้ และสัตว์ป่านานาชนิด รวมทั้งทรัพยากรและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่น่าสนใจ มีความพร้อมและมีศักยภาพที่จะได้รับการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญได้โดยทันที จากการที่คนในชุมชนมีอาชีพเกษตรกรรมและช่วยกันรักษาสิ่งเหล่านี้ไว้

อำเภอเนินมะปรางเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สำคัญแห่งหนึ่งของเมืองไทย มีคลองธรรมชาติมีต้นกำเนิดจากเขาย่านางและเขาหลังโนนสน ในเขตอุทยานทุ่งแสงหลวง ไหลผ่าน อ.เนินมะปราง อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก ไปบรรจบกับแม่น้ำน่านที่ อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร รวมระยะทางประมาณ ๑๐๐ กิโลเมตร และเป็นคลองที่มีชนิดของพันธุ์ปลามากถึง ๙๖ ชนิด ซึ่งบ่งบอก

^๑ สัมภาษณ์, นายแดง อุตระเหว, ตำบลบ้านม่วง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^๒ สัมภาษณ์, นางจรีดา ตั้งจิ้ว, ตำบลเนินมะปราง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^๓ สัมภาษณ์, นางจันทร์เพ็ญ นนทโคตร, ตำบลเนินมะปราง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^๔ สัมภาษณ์, นางบังอร เอี่ยมคำ, ตำบลเนินมะปราง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^๕ สัมภาษณ์, นางสมกลิ่น สกุณณิ, ตำบลเนินมะปราง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๒.

ถึงความหลากหลายและความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติได้เป็นอย่างดี เป็นความหลากหลายทางธรรมชาติที่ทรงคุณค่าควรค่าแก่การดูแลอนุรักษ์ ทางด้านชีวภาพพบสัตว์หายากบางชนิดมีหนึ่งเดียวในโลก เช่น ปลาคอตาบอด ปลาพลวงถ้ำและปูถ้ำพระ ที่อาศัยอยู่ในถ้ำพระวังแดง ปลาขยุยที่อาศัยอยู่คลองชมพู ตึกกายที่พบเฉพาะในเขตอุทยานทุ่งแสงหลวง นอกจากนี้ยังพบสัตว์ป่าที่เหลือน้อยมากในธรรมชาติ เช่น จระเข้แม่น้ำจืดพันธุ์ไทยอาศัยอยู่บริเวณคลองชมพูหรือพบค้างคาวหน้ายักษ์จอมกุ่มและลิงอ้ายเงี้ยวบริเวณเขตรักษาพันธุ์

สัตว์ป่าถ้ำผาทำพลพบหิ้งห้อยยักษ์นับแสนตัวที่บ้านรักไทยพบพืชพันธุ์ที่มีไม่กี่แห่งในประเทศไทย อาทิเช่น ศิลาจารีหรือดอกไม้หินพบที่บริเวณคลองชมพู ดอกดินพบที่เขาคีเขียว ทางด้านกายภาพก็มีลักษณะเฉพาะตัว มีความแปลกตาไม่เหมือนใคร เช่น มีทิวเขาหินปูนที่มีความยาวต่อเนื่องรวมระยะทางต่ำกว่า ๒๐ กิโลเมตร หรือมีถ้ำมากกว่า ๒๕ ถ้ำและมี ถ้ำที่มีความยาวเกิน ๑,๐๐๐ เมตรอยู่ถึง ๒ ถ้ำค้างคาว มีความยาว ๓,๘๐๗ เมตร และอีกถ้ำได้แก่ ถ้ำพระวังแดงเป็น ถ้ำที่มีความยาวมากที่สุดในประเทศไทยรวมระยะทาง ๑๓,๘๔๔ เมตร^๖

พื้นที่อำเภอเนินมะปราง ส่วนใหญ่จะเป็นภูเขาหินปูนที่มีความสูงสง่า มีโพรงถ้ำเป็นจำนวนมาก จึงเหมาะสำหรับเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของเหล่าค้างคาว^๗ จากการสำรวจพบว่าค้างคาวที่อาศัยอยู่บริเวณนี้มีจำนวน ๑๕ ชนิดสายพันธุ์ และมีปริมาณมากกว่า ๑,๐๐๐,๐๐๐ ตัว พบหิ้งห้อยยักษ์ที่ หมู่บ้านรักไทยตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง มีปริมาณมากกว่า ๑๐๐,๐๐๐ ตัว บ่งบอกถึงความอุดมสมบูรณ์ทางชีวภาพของพื้นที่ได้เป็นอย่างดี^๘

ด้วยความที่อำเภอเนินมะปรางลักษณะทั่วไปเป็นเขาหินปูนที่มีลักษณะสูงตระหง่าน มีความแปลกตาสวยงามมาก จึงทำให้พบถ้ำและหลุมยุบจำนวนมาก มีเทือกเขาไม่โผล่เป็นแนวแต่จะซ้อนกัน ซึ่งสาเหตุเกิดจากการกัดเซาะของน้ำฝน น้ำใต้ดิน และแรงลม^๙ โดยต้นกำเนิดของเขาคือจะเกิดในยุคคาร์บอนิเฟอรัส หมวดหินวังสะพุง มีอายุประมาณ ๒๘๖-๓๖๐ ล้านปี ลักษณะของหินเป็นสีเทาจนถึงสีเทาเข้ม มีก้อนมนของหินเชิร์ตสีดำแทรกอยู่บาง^{๑๐} ช่วงที่มีการตกผลึกของแร่แคลไซต์พบ

^๖ สัมภาษณ์, นายสมิทธิ นามประภักดิ์, ตำบลเนินมะปราง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^๗ สัมภาษณ์, นายสุจิตต์ จันทคุณ, ตำบลบ้านม่วง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^๘ สัมภาษณ์, นางสาววราพร พุ่มจันทร์, ตำบลบ้านม่วง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^๙ สัมภาษณ์, นายชนก ขวัญแน่น, ตำบลบ้านม่วง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๑๐} สัมภาษณ์, นายสมบุญ ดวงจันทร์, ตำบลบ้านน้อยชุมซีเหล็ก อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

ซากดึกดำบรรพ์ของปะการัง หอยกาบคู่ใบโอชัวเขาลูกโตอยู่ทางตอนใต้ที่พบ ได้แก่ เขาม่วงและเขาผาทำพลโดยเฉพาะเขาผาทำพลพบว่ายอดเขาตอนกลางพบหลุมยุบขนาดใหญ่^{๑๑} โดยหลุมยุบที่ใหญ่ที่สุดในปัจจุบันถูกกัดกร่อนจนเป็นที่ราบระหว่างหุบเขา คือบริเวณที่ทำการเขตห้ามล่าสัตว์ป่าถ้ำผาทำพล เนื่องจากเขาหินปูนมีถ้ำและรอยยุบจำนวนมากเหมาะสำหรับเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งค้างคาว ซึ่งมีมากกว่าล้านตัว ค้างคาวบางพันธุ์ที่พบเป็นสัตว์หายากที่ใกล้สูญพันธุ์ อาทิเช่นค้างคาวหน้ายักษ์จมูกปุ่ม เป็นต้น^{๑๒}

ถ้ำพระวังแดงเป็นถ้ำที่มีความยาวที่สุดในประเทศไทยมีความยาว ถึง ๑๓,๘๘๔ เมตร เป็นหินถ้ำที่สวยงามที่สุดถ้ำหนึ่ง ตัวถ้ำประกอบด้วยหินปูนสีเทา จัดเป็นหน่วยหินตอนบนสุดของหน่วยหินย่อยถ้ำพระ-ถ้ำกลบ ปากถ้ำกว้างประมาณ ๒๐ เมตร มีความสูงประมาณ ๑๓ เมตร ภายในถ้ำจะพบเสาหินมี ความสูงประมาณ ๒๐ เมตร มีลักษณะเหมือนโคมไฟระย้างดงามมาก^{๑๓} บางเสาก็ดูเหมือนพวงระย้าของผลงุ่น ผนังถ้ำจะมีหินย้อยขนาดเล็กเรียงตัวซ้อนกัน เสมือนเป็นน้ำตกหินที่ไหลลงมา บางส่วนของถ้ำเกิดหลุมยุบเป็นแอ่งน้ำและเป็นที่อยู่อาศัยของปลา ค้างคาว และปลาพลวงถ้ำ นอกจากนี้ภายในถ้ำมีพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่บนหินงอกสูง ๔ เมตร มีลักษณะของหินปูนกลมผสมฐานกว้าง ๒ เมตรด้านหลังของพระพุทธรูปจะเป็นเสาหินขนาดใหญ่ กว้างประมาณ ๑๕ เมตร สูงประมาณ ๗ เมตร มีลักษณะคล้ายน้ำตกขนาดใหญ่^{๑๔}

อำเภอนีนะปรัง เต็มเปี่ยมไปด้วยธรรมชาติสีเขียวขจี แม้จะเข้าสู่ฤดูฝนอย่างเป็นทางการ แต่ความชุ่มฉ่ำของสายฝนก็ไม่อาจหยุดยั้งนักเดินทางได้ เนื่องด้วยความสวยของสายหมอกในยามเช้าหลังสายฝนที่ลอยอยู่เหนือยอดเขา ทำให้อำเภอนีนะปรังกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เต็มเปี่ยมไปด้วยมนต์เสน่ห์แห่งหน้าฝนที่แท้จริง^{๑๕} มีภูเขาสมุนไพรที่เขาเขียวตลอดทั้งปี นอกจากนี้อำเภอนีนะปรัง

^{๑๑} สัมภาษณ์, นางบุญมา ดวงจันทร์, ตำบลบ้านน้อยชุมชี้เหล็ก อำเภอนีนะปรัง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๑๒} สัมภาษณ์, นายสมศักดิ์ ดวงจันทร์, ตำบลบ้านน้อยชุมชี้เหล็ก อำเภอนีนะปรัง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๑๓} สัมภาษณ์, นายโชธ แก่นมะนิ, ตำบลบ้านน้อยชุมชี้เหล็ก อำเภอนีนะปรัง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๑๔} สัมภาษณ์, นายปรีชา ฟ้าคะนอง, ตำบลบ้านน้อยชุมชี้เหล็ก อำเภอนีนะปรัง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๑๕} สัมภาษณ์, นางบุญเตียง ทรงพุฒิ, ตำบลบ้านน้อยชุมชี้เหล็ก อำเภอนีนะปรัง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

เนินมะปรางยังเป็นแหล่งกำเนิดแหล่งน้ำคุณภาพชั้นเอหนึ่งอยู่หลายพื้นที่ เช่น คลองชมพูคลองสาก เหล็กคลองห้วยผึ้งคลองทับไชและคลองไทรย้อยที่หล่อเลี้ยงให้กับประชาชนเนินมะปราง^{๑๖}

ที่นี่มีทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย ทั้งทุ่งนากว้างใหญ่ และถ้ำหินปูนมากมายมีจุดสำคัญ คือจุดชมวิวกุหาหินปูนน้อยใหญ่ที่ตั้งเด่นอยู่หลังวิวทุ่งนา ที่มีรูปร่างแปลกตา เชื่อว่าแต่ก่อนเป็นภูเขาที่จมอยู่ใต้น้ำอีกด้วย^{๑๗} ท้องที่เขียวหมักมาทำกันที่นี้คือการนั่งชิงช้าต้นไม้เพื่อไปชมวิวกุหาหินปูน และต้นไม้นี้ก็สวยงามแปลกตา เพราะเป็นต้นไม้รูปหัวใจ ที่บ้านรักไทย ตั้งอยู่บนภูเขาสูง ตำบลชมพู เป็นสถานที่พักผ่อน ที่กำลังได้รับความนิยมขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากอยู่บนที่สูง จึงมีอากาศเย็น ปัจจุบันมีรีสอร์ทเกิดขึ้นมากมาย^{๑๘} แต่คนนิยมเที่ยวมากที่สุด คือ บ้านสวนชมวิวกุหา เพราะเป็นจุดชมวิวกุหาที่มีชิงช้าบนต้นไม้ สามารถมองเห็น อำเภอเนินมะปราง ได้ทั้งหมดแบบรอบด้านในฤดูหนาว พื้นที่แถบนี้จะมีหมอกหนา ไหลเอื่อยตามลม คล้ายกับที่เขาคว้อ หรือภูทับเบิก จ. เพชรบูรณ์ เนื่องจากมีพื้นที่ติดกัน^{๑๙} ถ้ามาฤดูอื่น ในช่วงเช้าก็ยังมีหมอกบางๆ ให้เห็นอยู่บ้าง แต่ถ้าคืนไหนฝนตก จะมีหมอกลงหนาเป็นพิเศษ ที่บ้านรักไทย ส่วนใหญ่มีอาชีพทำสวน จึงมีผลไม้กินตลอดไป ตั้งแต่ มะม่วง มะปราง ลิ้นจี่ ทุเรียน และลำไย ถ้ามาช่วงเดือนพฤษภาคมถึงเดือนมิถุนายน จะได้เห็นหิ่งห้อยมากมาย ช่วงปลายฝนต้นหนาวสามารถไปตั้งแคมป์ได้ที่ทุ่งโนนสน^{๒๐}

ออกจากบ้านรักไทยไปทางอำเภอวังทอง จะพบกับน้ำตกไผ่สีทอง แหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ของจังหวัดที่เพิ่งค้นพบเมื่อ ๓ ปีที่แล้ว โดยชาวบ้านแถบนั้น น้ำตกไผ่สีทองมีทั้งหมด ๙ ชั้น แต่ละชั้นมีความสวยงามที่แตกต่างกันออกไป ชั้นที่ ๑-๔ และ ๖-๘ จะเป็นชั้นเล็กๆ แต่ชั้นที่ ๕ และ ๙ จะมีความสูงอย่างชัดเจนกว่า ๑๕ ม. ทำให้สวยงามที่สุด น้ำตกแห่งนี้อยู่ท่ามกลางธรรมชาติป่าเบญจพรรณ ที่มีเส้นทางเดินเท้าเพื่อชมธรรมชาติระยะทาง ๑.๕ กม. ได้อีกด้วย ทางเข้ายังเป็นดินลูกรัง ถ้า

^{๑๖} สัมภาษณ์, นายอากุล จันทะแก้ว, ตำบลบ้านน้อยชุมชีเหล็ก อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๑๗} สัมภาษณ์, นายป๋อง จันทะแก้ว, ตำบลบ้านน้อยชุมชีเหล็ก อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๑๘} สัมภาษณ์, นางเสมียน ร้อยพวง, ตำบลบ้านน้อยชุมชีเหล็ก อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๑๙} สัมภาษณ์, นายสีอาน อันลิ, ตำบลบ้านน้อยชุมชีเหล็ก อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๒๐} สัมภาษณ์, นางวิพา พรหมรักษา, ตำบลบ้านน้อยชุมชีเหล็ก อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

มาช่วงฤดูฝน ต้องใช้รถขับเคลื่อน ๔ ล้อเท่านั้น ปัจจุบันทาง จังหวัดพิษณุโลก กำลังพัฒนาเส้นทางเข้าน้ำตกให้สะดวกมากขึ้น เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่คาดว่าจะเพิ่มขึ้นในอนาคต^{๒๑}

พื้นที่อำเภอเนินมะปรางเป็นพื้นที่ราบและป่าเขา มากกว่า ๕๐ เปอร์เซ็นต์อยู่ในเขตอุทยานทุ่งแสลงหลวง พื้นที่ราบการเกษตรมีประมาณ ๓๐% ของพื้นที่ทั้งหมด หรือประมาณ ๑๘๖,๑๓๑ ไร่ อำเภอเนินมะปรางนอกจากจะเป็นพื้นที่เกษตรกรรมที่สามารถเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจสร้างรายได้ให้กับอำเภอเนินมะปรางจำนวนมากแล้ว^{๒๒} ยังมีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้ทำให้เกิดแหล่งอาหารอันอุดมสมบูรณ์ของชุมชน สามารถหาเลี้ยงชีพจากการหาของป่าเพื่อการบริโภคและการค้าเป็นการเพิ่มรายได้ตามฤดูกาลอีกทาง เช่น หน่อไม้ เห็ด ผักหวาน และพืชผักอีกหลายชนิดรวมทั้งการจับสัตว์น้ำตามห้วย หนอง คลอง บึง อีกด้วย^{๒๓}

อำเภอเนินมะปรางอยู่ห่างจากตัวเมืองจังหวัดพิษณุโลกประมาณ ๖๘ กิโลเมตร มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว คือ เขตห้ามล่าสัตว์ป่าถ้ำผาท่าพล ครอบคลุมเนื้อที่ ๑,๗๗๕ ไร่ในท้องที่อำเภอเนินมะปราง ห่างจากตัวเมืองพิษณุโลก ๘๕ กิโลเมตร พื้นที่บริเวณนี้เป็นภูเขาหินปูนยอดสูงสุด ๒๓๖ เมตร มีหน้าผาสูงชันเว้าแหว่งอันเกิดจากการกัดเซาะของน้ำฝนนับหลายล้านปี เกิดเป็นถ้ำต่างๆ มากมายทั่วบริเวณ ได้แก่ ถ้ำนครสวรรค์ ถ้ำเรือ ที่มีหินงอกหินย้อยสวยงาม ถ้ำลอด^{๒๔} ซึ่งสามารถเดินทะลุไปยังอีกด้านหนึ่งของภูเขาได้ นอกจากนี้ยังพบซากดึกดำบรรพ์ของหอยและปะการังเนื่องจากพื้นที่บริเวณนี้เคยเป็นท้องทะเลมาก่อน และยังมีภาพเขียนสีก่อนประวัติศาสตร์รูปมือคนบนเพิงผาหิน และอักษรญี่ปุ่นโบราณสลักบนก้อนหิน พรรณไม้และร่องรอยสัตว์ป่าต่างๆ ที่มักพบระหว่างทางเดินเท้าศึกษาธรรมชาติ^{๒๕} เหมาะแก่การทัศนศึกษาเชิงนิเวศ นักท่องเที่ยวสามารถติดต่อขอข้อมูลได้เจ้าหน้าที่เมื่อเดินทางมาถึงยังสำนักงานเขต การเที่ยวชมถ้ำต่างๆ ต้องนำไฟฉายติดตัวมาด้วยในช่วงฤดูฝนถ้ำบางแห่งไม่สามารถเข้าชมได้เนื่องจากมีน้ำท่วมพื้นถ้ำ^{๒๖}

^{๒๑} สัมภาษณ์, นางก้าน น้อยจัน, ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๒.

^{๒๒} สัมภาษณ์, นางอนงค์ ดีมี, ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๕ มกราคม ๒๕๖๓.

^{๒๓} สัมภาษณ์, นายอุทัย อุทอง, ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๕ มกราคม ๒๕๖๓.

^{๒๔} สัมภาษณ์, นางสาววัฒนา วังศิริ, ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๒.

^{๒๕} สัมภาษณ์, นายอรุณ พลเดชา, ตำบลบ้านน้อยชุมซีเหล็ก อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๒๖} สัมภาษณ์, นางสุชา ทองขันตา, ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๒.

เขาวัดถ้ำม่วง ต.บ้านมุง อ.เนินมะปราง จ.พิษณุโลก ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีภูเขาหินปูน สลับสลับซ้อน ทอดยาว รอบๆหมู่บ้าน ซึ่งชาวบ้านได้เรียกว่า คุณหมิงแห่งเมืองไทย

ชมฝูงค้างคาวบินออกหากินยามเย็น เป็นสายยาวสวยงามนับล้านๆตัว ที่บ้านมุง อำเภอเนินมะปราง ตั้งแต่ช่วงเวลา ๑๘.๐๐ น. เป็นจนถึงประมาณ ๑๙.๐๐ น. หรือ ประมาณ ๑ ชม. โดยสามารถมองเห็นแนวเส้นของฝูงค้างคาวที่บินเป็นแนวโค้งคล้ายคลื่นยาวหลายกิโลเมตรทีเดียว เป็นภาพที่หาชมได้ยาก ถือว่าเป็นสถานที่ท่องเที่ยวสุด Unseen ของเมืองไทยอีกแห่งหนึ่ง^{๒๗}

ถ้ำเรศวร อยู่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าผาท่าพล ตำบลบ้านมุง ซึ่งในบรรดาถ้ำที่มีอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกันนั้นนับว่าถ้ำเรศวรเป็นถ้ำที่สวยงามที่สุด เนื่องจากความกว้างและหินงอก หินย้อยตลอดจนผนังถ้ำมีความโค้งคล้ายกับพระมาลาเปียงหรือหมวกของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชที่พระองค์ทรงสวมในขณะทำสงครามยุทธหัตถี จึงได้รับการเรียกว่า ถ้ำเรศวร เพื่อให้สอดคล้องกับความงามของถ้ำและเพื่อเทิดพระเกียรติคุณของพระองค์ท่าน^{๒๘}

ถ้ำเดือน-ถ้ำดาว ตั้งอยู่บริเวณหน่วยพิทักษ์ สล. ๘ ลักษณะเป็นถ้ำที่มีน้ำไหลตลอดภายในยาวประมาณ ๑.๔ กม. มีหินงอกหินย้อยซับซ้อนสวยงามมาก

ถ้ำพระวังแดง เป็นถ้ำที่ยาวและใหญ่เชื่อมต่อกันหลายถ้ำ มีความยาวประมาณ ๑๒.๕ กิโลเมตร ถือว่าเป็นถ้ำที่ยาวมาก ภายในถ้ำมีห้องโถงขนาดใหญ่มีหินงอกหินย้อยสวยงามและมีลำห้วยอยู่ด้านล่าง ในลำห้วยมีสิ่งที่น่าสนใจเป็นปลาพันธุ์ใหม่หายาก คือ ปลาชื่อถ้ำพระวังแดงหรือปลาไม่มีตา เนื่องจากอาศัยอยู่ในถ้ำเป็นเวลานานจนมีการปรับตัวให้เหมาะแก่การดำรงชีวิตภายในถ้ำซึ่งไม่มีแสงเพียงพอ^{๒๙}

ถ้ำเรือ ภายในพบรูปรอยคล้ายเรือคว่ำอยู่บนเพดานถ้ำ เกิดจากการที่น้ำท่วมซ้ำแล้วซ้ำเล่าทำให้ผนังถ้ำถูกกัดเซาะและเกิดการละลาย จนดูคล้ายรูปเรือคว่ำในที่สุด ในฤดูแล้งระดับน้ำห้วยที่ไหลลอดผ่านถ้ำมีปริมาณลดลงสามารถเดินเที่ยวชมความงามของถ้ำได้สะดวก

ถ้ำผาแดง อาจเป็นเพราะบนหน้าผาเหนือปากถ้ำ มีสีแดงเคลือบอยู่ จึงเป็นที่มาของชื่อถ้ำในอดีตเคยเป็นที่อยู่ของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ จากการสำรวจพบเศษภาชนะดินเผา ตกแต่งด้วยลายเชือกทาบและสะเก็ดหินกองไว้บนพื้นถ้ำ ในปัจจุบันโครงสร้างของถ้ำมีความเหมาะสม จึงเป็นที่อยู่อาศัยของค้างคาว ๒ ชนิด คือค้างคาวปากย่น และค้างคาวปีกถุงเคราดำ เป็นค้างคาวกินแมลง ที่ช่วยกำจัดศัตรูพืชให้กับเกษตรกร

^{๒๗} สัมภาษณ์, นายอินตา วังศิริ, ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๓.

^{๒๘} สัมภาษณ์, นางสาวบัว สิงห์ใส, ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๕ มกราคม ๒๕๖๓.

^{๒๙} สัมภาษณ์, นางกุล รื่นเรือง, ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๕ มกราคม ๒๕๖๓.

ถ้าลอด ถ้านี้เกิดจากน้ำกักเซาะเป็นลำน้ำทะลุภูเขา มีน้ำไหลผ่านตลอดทั้งปี สามารถเดินข้ามไปอีกฟากหนึ่งได้ ทางเดินสะดวกสบายในฤดูแล้ง แต่ค่อนข้างลำบากในฤดูฝนด้านในถ้าอากาศจะเย็นสบายและกว้างขวาง อีกด้านหนึ่งเป็นที่ตั้งของวัดและสำนักสงฆ์ และยังเป็นที่อยู่ของลิงวอกจำนวนมาก^{๓๐}

น้ำตกแก่งซองจะอยู่เหนือสุดของเส้นทางท่องเที่ยวตอนเหนือของอำเภอเนินมะปราง ช่วงฤดูร้อน สายน้ำของน้ำตกแก่งซองจะไหลเอื่อยเป็นสีเขียวค่อนข้างใสสามารถลงเล่นน้ำได้อย่างสนุกสนาน สำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการถ่ายภาพน้ำตกแก่งซองจากทางด้านหน้าจำเป็นต้องเดินลัดเลาะโขดหินริมตลิ่งลงไปทางปลายน้ำจึงจะสามารถเก็บภาพงาม ๆ ได้ ทางสาธารณะที่สามารถเดินไปยังน้ำตกแก่งซองได้จะเป็นทางซึ่งอยู่ทางด้านบนของตัวน้ำตกไม่ใช่ทางซึ่งพาไปทางด้านหน้าของตัวน้ำตก กรณีที่ต้องการมองเห็นด้านหน้าของตัวน้ำตกแก่งซองจำเป็นต้องเดินลัดเลาะตามโขดหินริมตลิ่งลงไปทางปลายน้ำเท่านั้น

อ่างเก็บน้ำ เป็นอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ อยู่ที่ หมู่ที่ ๗ บ้านรักไทย ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง บริเวณอ่างเก็บน้ำจะมีพลับพลาที่ประทับของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ครั้งเสด็จเปิดหมู่บ้านรักไทย (๔ หมู่บ้าน) เมื่อปี ๒๕ มีต้นไม้บริเวณรอบๆ ร่มรื่น เหมาะสำหรับพักผ่อน และตกปลา^{๓๑}

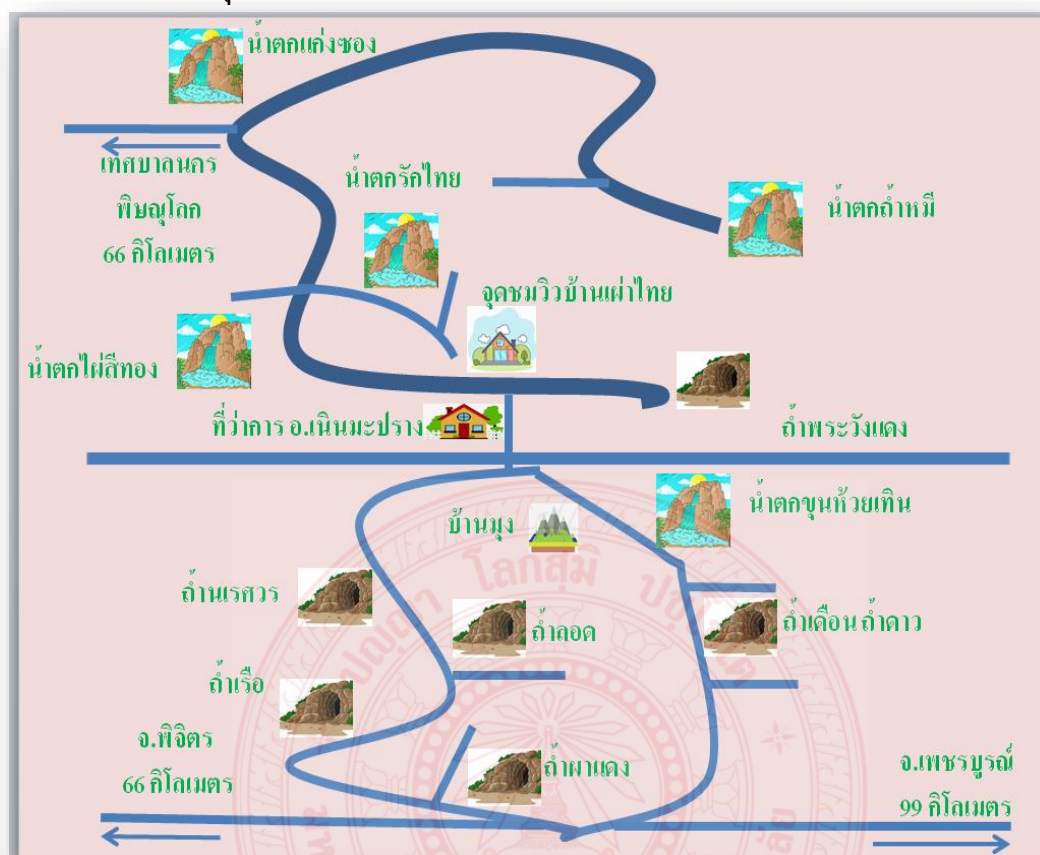
ไร่กุศณา เป็นไร่ลำไย ภายในไร่มีไม้ผลหลากหลายชนิด เช่น ลำไย เงาะ กระท้อน เป็นต้น มีอาคารเหลื่อมตั้งอยู่ตรงส่วนที่เป็นสันภูเขาสามารถที่จะมองเห็นทัศนียภาพได้รอบๆ มีสวนหย่อมสำหรับเป็นที่นั่งพักผ่อนหย่อนใจ มีสวนพันธุ์ไม้ ดอกไม้ที่ถูกจัดแต่งไว้สวยงามเหมาะสำหรับถ่ายภาพที่สวยงาม และเหมาะสำหรับพักผ่อนบรรยากาศสบายๆ พร้อมมีบ้านพักรับรอง^{๓๒}

^{๓๐} สัมภาษณ์, นายสุวรรณ์ อุทอง, ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๕ มกราคม ๒๕๖๓.

^{๓๑} สัมภาษณ์, นายทองพูล แสงทอง, ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๕ มกราคม ๒๕๖๓.

^{๓๒} สัมภาษณ์, นางอภัสรา ดีเวช, ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๕ มกราคม ๒๕๖๓.

๔.๑.๑ สรุปเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติของอำเภอเนินมะปราง

ภาพที่ ๔.๑ แสดงเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติของอำเภอเนินมะปราง

เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติของอำเภอเนินมะปราง เริ่มต้นที่น้ำตกแก่งซองจะอยู่เหนือสุดของเส้นทางท่องเที่ยวตอนเหนือของอำเภอเนินมะปราง ช่วงฤดูร้อน สายน้ำของน้ำตกแก่งซองจะไหลเอื่อยเป็นสีเขียวค่อนข้างใสสามารถลงเล่นน้ำได้อย่างสนุกสนาน สำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการถ่ายภาพน้ำตกแก่งซองจากทางด้านหน้าจำเป็นต้องเดินลัดเลาะโขดหินริมตลิ่งลงไปทางปลายน้ำจึงจะสามารถเก็บภาพงาม ๆ

สถานที่ต่อมาของเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติของอำเภอเนินมะปราง คือ น้ำตกรักไทย บ้านเฝ้าไทย มีความสวยงามมาก อีกทั้งยังเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจเหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการพักผ่อน น้ำตกนี้ตั้งอยู่ที่บ้านต่อเรือ ต.วังนกแอ่น อ.วังทอง จ.พิษณุโลก ที่ถูกค้นพบเมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๗ เป็นสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใหม่ของอำเภอเนินมะปราง เป็นน้ำตกที่ชาวบ้านค้นพบและทางจังหวัดพิษณุโลก ได้เปิดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดพิษณุโลก

น้ำตกลำหมี บ้านรักไทย หมู่ ๙ ต.ชมพู อ.เนินมะปราง จ.พิษณุโลก มีความสวยงามมาก มีความสูงประมาณ ๑๐๐ เมตร น้ำตกไหลกระเซ็น กระทับกับโขดหินด้านล่างอย่างสวยงาม มีสายน้ำที่

ไหลมาเป็นน้ำตกด้วยกัน ๒ สาย จนเกิดเป็นแอ่งน้ำตกขนาดใหญ่ เป็นน้ำตกต้นน้ำของเทือกเขาเพชรบูรณ์ ห่างจากหมู่บ้านเพียง ๒ กิโลเมตร มีเส้นทางธรรมชาติที่เป็นป่าต้นน้ำ ท่ามกลางป่าไม้เบญจพันธุ์

ตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง เป็นพื้นที่ที่มีภูเขาหินปูนสลับซับซ้อนทอดยาวรอบหมู่บ้าน ชาวบ้านเรียกว่า คุณหมิงแห่งเมืองไทย สิ่งหนึ่งที่น่าสนใจ คือ ผงค้ำคาวหน้ายักษ์เล็กนับล้านตัวที่จะบินออกจากถ้ำบ้านมุง หากดูได้ยาก

น้ำตกขุนห้วยเหินเป็นสถานที่ที่นักท่องเที่ยวสามารถไปเที่ยวชมและเล่นน้ำได้ช่วงเดือนสิงหาคม-พฤศจิกายนของทุกปี การเดินทางก็สะดวก จากจุดจอดรถที่เป็นทางเข้าหมู่บ้านเดินไปอีกประมาณ ๒๐๐ เมตร ซึ่งตลอดเส้นทางจะได้ชมธรรมชาติที่สวยงาม

ต่อจากถ้ำเดือน ถ้ำดาว ใกล้เคียงกันจะมีวัดทุ่งพระ หมู่ที่ ๓ บ้านมุง ตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก เป็นจุดที่มีการค้นพบ รอยพระพุทธรูปที่มีความสวยงามของหินงอกหินย้อย บริเวณถ้ำแก้ว ซึ่งอยู่ในบริเวณวัด กระบะแสงระยิบระยับ เป็นจุดที่สนใจของนักท่องเที่ยวและพุทธศาสนิกชนชาวพุทธเป็นอย่างยิ่ง นอกจากความสวยงามทิวทัศน์แล้ว บริเวณด้านนอกที่ถ้ำแก้ว เป็นถ้ำหินปูนขนาดใหญ่ มีหลายชั้น ซึ่งถ้ำแห่งนี้มีความเชื่อสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ว่ามักจะมีผู้พบเห็นคล้ายลูกแก้ว เปล่งแสงหลากสีสั่น ลอยขึ้นมาจากปากถ้ำ

สถานที่ต่อมาของเส้นทางท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติของอำเภอเนินมะปราง คือ เขตห้ามล่าสัตว์ป่าถ้ำผาทำพล ตั้งอยู่ในพื้นที่อำเภอเนินมะปราง ห่างจากตัวเมืองพิษณุโลก ๘๕ กิโลเมตร ครอบคลุมเนื้อที่ ๑,๗๗๕ ไร่ เป็นภูเขาหินปูนขนาดใหญ่หน้าผาสูงชัน ทอดยาวมีลักษณะคล้ายรูปเกือกม้า มีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ที่ประมาณ ๒๓๖ เมตร มีหน้าผาแหวกเว้า อันเกิดจากการกัดเซาะของน้ำฝนหลายล้านปี

ต่อมาคือถ้ำเรืออยู่ในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าถ้ำผาทำพล เป็นจุดที่พบซากดึกดำบรรพ์ ที่พบฟอสซิลหอยสองฝา สาหร่ายทะเล ปลิงทะเลมากกว่าถ้ำอื่น ฟอสซิลพวกนี้ปรากฏอยู่ตามผนังถ้ำ การที่ได้ชื่อว่าถ้ำเรือ เป็นเพราะว่าภายในถ้ำพบรูปร่างคล้ายเรือคว่ำอยู่บนเพดานถ้ำ ซึ่งการเกิดรูปรอยเรือคว่ำอยู่บนเพดานถ้ำนั้น เกิดจากถ้ำแห่งนี้มีน้ำท่วมซ้ำแล้วซ้ำเล่า ในผนังถ้ำที่เป็นหินปูนมีการละลายเข้าส่วนใดที่ละลายได้ง่าย

บริเวณเดียวกันจะมีถ้ำนเรศวร อยู่ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติลุ่มน้ำวังทองฝั่งซ้าย อำเภอเนินมะปราง และอยู่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าผาทำพล ได้รับการประกาศให้เป็นมรดกทางธรรมชาติของท้องถิ่นอันควรอนุรักษ์ เมื่อวันที่ ๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๒ ลักษณะเป็นถ้ำในภูเขาหินปูนลึก ๑๕๐ เมตร ปากถ้ำอยู่สูงกว่าพื้นดิน ๑๐๐ เมตร เดิมถ้ำนี้ชื่อว่า ถ้ำโอง เพราะชาวบ้านเห็นว่าบริเวณปากถ้ำมีลักษณะกลมเหมือนปากโอง และเคยมีการค้นพบโองและเครื่องปั้นดินเผาภายในถ้ำ ภายในถ้ำมีหินงอกหินย้อยรูปร่างต่างๆเป็นจำนวนมาก และยังเป็นที่อยู่ของค้างคาวจำนวนมากหลายชนิดอีก

ด้วย ในปี พ.ศ. ๒๕๒๒ มีการเปลี่ยนชื่อเป็น ถ้ำนเรศวรเนื่องจากพบหินงอกหินย้อยรูปร่างคล้ายพระมาลาเปี๊ยะ ของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงสวมขณะทำสงครามยุทธหัตถี

ตารางที่ ๔.๑

สรุปสภาพทั่วไปของแหล่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในอำเภอเนินมะปราง
จังหวัดพิษณุโลก รวมทั้งหมด ๒๐ แห่ง

สรุปสภาพทั่วไปของแหล่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก		
แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ	แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม	แหล่งท่องเที่ยวทางน้ำตก
๑. ภูเขาหินปูน บ้านมุง	๑. ถ้ำพระวังแดง	๑. น้ำตกถ้ำหมี
๒. เขตห้ามล่าสัตว์ป่าถ้ำผาท่าพล	๒. เขาวัดถ้ำม่วง	๒. น้ำตกไผ่สีทอง
๓. จุดชมวิวย่านบ้านผาไทย	๓. วัดทุ่งพระ	๓. น้ำตกแก่งซอง
๔. จุดชมวิวย่านรักไทย	๔. วัดบ้านมุง ถ้ำค้างคาว	๔. น้ำตกรักไทย
๕. ทุ่งทานตะวันบ้านไร่ภูตะวัน		๕. น้ำตกถ้ำหมี
๖. อ่างเก็บน้ำ บ้านรักไทย		๖. น้ำตกขุนห้วยเหิน
๗. ถ้ำลอด		
๘. ถ้ำผาแดง		
๙. ถ้ำนเรศวร		
๑๐. ถ้ำเดือน-ถ้ำดาว		

๔.๒ เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

อำเภอเนินมะปรางมีลักษณะเป็นพื้นที่ราบทางด้านตะวันตกประมาณ ๕๕ เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ทั้งหมด ส่วนทางด้านตะวันออกจะมีภูเขาหินปูนอายุไม่ต่ำกว่า ๓๐๐ ล้านปี สูงประมาณ ๑๐๐-๖๐๐ เมตรทอดตัวจากทางด้านเหนือลงมาทางด้านทิศใต้ ซึ่งยังมีสภาพพื้นที่ป่าและสัตว์ป่าอุดมสมบูรณ์

ส่วนบริเวณใจกลางของพื้นที่อำเภอเนินมะปรางยังมีเขาลูกโดดกระจัดกระจายอยู่ทั่วพื้นที่^{๓๓} เขาลูกโดดที่สำคัญและมีชื่อเสียงได้แก่ เขาผาท่าพล เขาถ้ำม่วง เขาวัดบ้านมุง เป็นต้น^{๓๔} นอกจากนี้ยังมีคลองสำคัญ ที่มีต้นน้ำมาภูเขาทางด้านตะวันออกได้แก่ คลองชมพู คลองบ้านมุง คลองห้วย

^{๓๓} สัมภาษณ์, นายวัตชัย จันผา, ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๕ มกราคม ๒๕๖๓.

^{๓๔} สัมภาษณ์, นางมาณี อำพาไฟ, ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๒.

ไร่ ฯลฯ พื้นที่ประมาณ ๗๐ เพอร์เซ็นต์ของพื้นที่ทั้งหมดอำเภอเนินมะปราง อยู่ในความดูแลของหน่วยงานราชการ ๒ หน่วยงาน คือกรมป่าไม้และกรมอุทยานพันธุ์พืชและสัตว์ป่า^{๓๕}

พื้นที่แห่งนี้มีภูมิอากาศแบบร้อนชื้น สามารถแบ่งสภาพภูมิอากาศได้เป็น ๓ ฤดูคือ ฤดูฝน เริ่มต้นประมาณกลางเดือนพฤษภาคมจนถึงต้นเดือนตุลาคม บางปีเลยไปถึงปลายเดือนตุลาคม รวมระยะเวลาประมาณ ๔-๕ เดือน^{๓๖} โดยเดือนสิงหาคมถึงเดือนกันยายนจะมีปริมาณฝนมากที่สุด เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ที่พัดมาจากมหาสมุทรอินเดีย ฤดูหนาว เริ่มต้นประมาณปลายเดือนตุลาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ รวมระยะเวลาประมาณ ๔ เดือน^{๓๗} โดยเดือนธันวาคม และเดือนมกราคมจะเป็นสองเดือนที่มีอากาศหนาวเย็น บางปีวัดอุณหภูมิได้ต่ำกว่า ๑๐ องศาเซลเซียส เพราะได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือที่พัดมาจากประเทศจีน ฤดูร้อน เริ่มต้นประมาณกลางเดือนกุมภาพันธ์ถึงกลางเดือนพฤษภาคม โดยเดือนเมษายน จะมีอากาศร้อนที่สุด บางปีอุณหภูมิที่วัดได้มากกว่า ๔๐ องศาเซลเซียส^{๓๘}

อำเภอเนินมะปรางมีพื้นที่ในการทำการเกษตรมีประมาณ ๑๘๖,๑๓๑ ไร่ คิดเป็น ๓๐ % ของพื้นที่ทั้งหมด จากการสนทนากับตัวแทนชาวบ้านหมู่ ๕ ตำบลวังโพรง และเจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอเนินมะปราง ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทั้งทำนา ทำสวน ทำไร่^{๓๙} ซึ่งได้ผลผลิตต่อปีจำนวนมากพอสามารถที่จะเลี้ยงชีพให้อยู่ดีกินดีจากการทำเกษตรหมุนเวียน หลังฤดูการเก็บเกี่ยวข้าวชาวบ้านก็สามารถปลูกข้าวโพด ซึ่งส่วนใหญ่เป็นข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ปลูกถั่ว เช่น ถั่วลิสง ถั่วเขียวถั่วมัน ถั่วเหลือง ถั่วแขก ปลูกมัน ปะลั่ง ปลูกยางพารา ทำสวนมะม่วง และสวนผลไม้อื่นๆ^{๔๐} ประชากรส่วนใหญ่ของอำเภอเนินมะปรางนับถือศาสนาพุทธ มีการปฏิบัติธรรมเป็นประจำและมี

^{๓๕} สัมภาษณ์, นางราตรี ธรรมจารี, ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๓.

^{๓๖} สัมภาษณ์, นายกรงหนูน อองอาจ, ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๕ มกราคม ๒๕๖๓.

^{๓๗} สัมภาษณ์, นายอำนาจ ศรีสะอาด, ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๕ มกราคม ๒๕๖๓.

^{๓๘} สัมภาษณ์, นายประจักษ์ วังศิริ, ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๒.

^{๓๙} สัมภาษณ์, นางเสมียน ร้อยพวง, ตำบลบ้านน้อยชุมซีเหล็ก อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๔๐} สัมภาษณ์, นายอรุณ พลเดชา, ตำบลบ้านน้อยชุมซีเหล็ก อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

ประเพณีวัฒนธรรมที่ดงามถ่ายทอดและถือปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน เช่น ประเพณีแห่นางดัง ประเพณีแห่หัวควายดอก ประเพณีการทอดกฐิน การทำบุญวันเข้าพรรษา วันวิสาขบูชา^{๔๑}

ตลอดเส้นทางท่องเที่ยวในอำเภอเนินมะปรางมีสิ่งที่สวยงามและน่าสนใจเป็นอย่างมาก มีความสำคัญเหมาะสมที่จะเป็นสถานที่เรียนรู้ในเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น ต้นไม้ ภูเขา หินปูนที่สวยงาม และทุ่งนาที่เขียวขจีสวยงามมาก^{๔๒} เป็นสิ่งดึงดูดทางนักท่องเที่ยว มีทัศนียภาพของภูมิทัศน์ธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยวที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ เส้นทางคมนาคมเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวนั้นมีการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวมีความปลอดภัย มีสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวที่มีศาลาที่พักหรือจุดชมวิว มีป้ายแนะนำสถานที่ท่องเที่ยว แต่ป้ายส่วนใหญ่เป็นภาษาไทยไม่มีภาษาอังกฤษ และมีขนาดเล็ก^{๔๓} หากเดินทางออกจากกรุงเทพมหานคร เพื่อไปทำอำเภอเนินมะปรางสามารถใช้เส้นทางตามทางหลวงหมายเลข ๓๒ กรุงเทพฯ-นครสวรรค์ เมื่อถึง จังหวัดนครสวรรค์ ก็เลี้ยวขวา มุ่งต่อไปสู่ จังหวัดพิษณุโลก ตามทางหลวงหมายเลข ๑๑๗ จากนั้นเลี้ยวขวาอีกครั้ง เข้าสู่ จังหวัดพิจิตร ผ่านแยกสากลเหล็ก ไปประมาณ ๓๐ กม. ก็ถึง อำเภอเนินมะปราง รวมระยะทางทั้งหมด ๔๐๐ กิโลเมตร อำเภอเนินมะปรางอยู่ห่างจากตัวจังหวัดพิษณุโลกทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ ๗๐ กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางโดยรถยนต์ประมาณ ๑ ชั่วโมง อีกทั้งยังมีรถโดยสารประจำทางให้บริการจากตัวเมืองพิษณุโลกถึงอำเภอเนินมะปรางทุกวัน^{๔๔}

การท่องเที่ยวทำอำเภอเนินมะปรางเป็นการท่องเที่ยวเรียนรู้ในเรื่องระบบนิเวศแหล่งธรรมชาติที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชุมชน^{๔๕} โดยชุมชนมีวิถีชีวิตที่ต้องพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติที่ยังคงสภาพความเป็นธรรมชาติดั้งเดิมไว้ได้ และไม่มีผลกระทบจากมนุษย์มากนัก มีการจัดเส้นทางศึกษาธรรมชาติและป้ายสื่อความหมายบนเส้นทางเพื่อให้ความรู้กับนักท่องเที่ยว^{๔๖} ภายในเส้นทาง

^{๔๑} สัมภาษณ์, นางสุชา ทองคันตา, ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๒.

^{๔๒} สัมภาษณ์, นางสาววรารพร พุ่มจันทร์, ตำบลบ้านม่วง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๔๓} สัมภาษณ์, นายสมบุญ ดวงจันทร์, ตำบลบ้านน้อยชุมซีเหล็ก อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๔๔} สัมภาษณ์, นายปอง จันทะแก้ว, ตำบลบ้านน้อยชุมซีเหล็ก อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๔๕} สัมภาษณ์, นางจริตา ตั้งจิวิ, ตำบลเนินมะปราง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๔๖} สัมภาษณ์, นางจันทร์เพ็ญ นนทโคตร, ตำบลเนินมะปราง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๒.

การท่องเที่ยวไม่มีรถวิ่งมากนัก คุณภาพของเส้นทางที่เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ผลการศึกษา คือ ถนนลาดยาง ๒ ช่องทาง หน้ากว้างประมาณ ๖ เมตร การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวทุกฤดูกาลแม้ในฤดูฝนมีศาลาที่พักเป็นจุดๆ เพื่อชมวิวและแวะพัก^{๔๗}

อำเภอเนินมะปราง เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและมีแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ พบพันธุ์ไม้หายาก สภาพป่าส่วนใหญ่อยู่ในเขตเทือกเขาสูง มีลักษณะภูมิประเทศที่โดดเด่นที่เกิดจากการดันตัวของเปลือกโลก ยอดเขามีหินรูปร่างแปลกตา บนยอดเขายังมีอากาศที่เย็นสบาย สามารถมองเห็นทิวทัศน์ของเทือกเขาต่างๆ^{๔๘} เป็นสถานที่ดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวมีเสน่ห์เฉพาะตัว มีความน่าสนใจ ที่สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเยี่ยมชมได้ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก^{๔๙} ภายในได้จัดสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว เพื่อสร้างความสะดวกสบาย และความประทับใจทางการท่องเที่ยว ได้แก่ ๑) ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ซึ่งให้บริการข้อมูลและกิจกรรมการท่องเที่ยว ๒) ที่พักแรม ให้บริการทั้งประเภทที่เป็นบ้านพัก และลานกางเต็นท์ ๓) ที่จอดรถ ๔) ห้องน้ำห้องสุขา ๕) ถังขยะ ๖) สิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อความปลอดภัย^{๕๐} การท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้านกิจกรรมและกระบวนการ โดยกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในอำเภอเนินมะปราง ส่วนใหญ่สอดคล้องกับรูปแบบการท่องเที่ยวแบบสิ่งแวดล้อมศึกษา ซึ่งนอกจากนักท่องเที่ยวจะได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินแล้ว ยังได้รับประสบการณ์ ความรู้ และจิตสำนึกต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวด้วย^{๕๑} โดยทุกกิจกรรมต่างให้ความสำคัญกับการสร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ เพื่อให้นักท่องเที่ยวเห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรการท่องเที่ยว ส่งเสริมให้คนในชุมชนบริเวณใกล้เคียงได้เข้ามามีส่วนร่วมในการรองรับและบริการนักท่องเที่ยว^{๕๒} โดยเริ่มตั้งแต่ให้มีการรวมกลุ่มทำธุรกิจขนาดเล็ก เช่น การขายอาหารและเครื่องดื่ม การขายสินค้าที่

^{๔๗} สัมภาษณ์, นางสมกลิ่น สกุลณี, ตำบลเนินมะปราง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๔๘} สัมภาษณ์, นายอุทัย อุ่ทอง, ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๕ มกราคม ๒๕๖๓.

^{๔๙} สัมภาษณ์, นายทองพูล แสงทอง, ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๕ มกราคม ๒๕๖๓.

^{๕๐} สัมภาษณ์, นายชนก ขวัญแน่น, ตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๕๑} สัมภาษณ์, นางอนงค์ ดีมี, ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๕ มกราคม ๒๕๖๓.

^{๕๒} สัมภาษณ์, นายแดง อุตระหว, ตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๒.

ระลึก การรวมกลุ่มเพื่อจัดการด้านการคมนาคม เป็นต้น^{๕๓} นอกจากนี้ ชุมชนก็ยังมีการส่งเสริมอาชีพ และรายได้จากการท่องเที่ยวโดยชุมชนเอง กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวมักจะทำกันในยามที่ไปเที่ยวเนินมะปราง ยังมีอีกมากมาย ทั้งการเดินสำรวจถ้ำต่างๆ และการชมฝูงค้างคาวนับแสนบินออกหากินในยามเย็น^{๕๔}

เส้นทางการท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ได้แก่ ชุมชนบ้านรักไทย เพื่อเที่ยวชมสวนทุเรียนหลงรักไทยและผลไม้ตามฤดู ณ ที่เดียวกันยังมีสวนผลไม้ที่หลากหลายสายพันธุ์ มีระยะทางแยกออกจากถนนสายหลัก เป็นถนนลูกรังระยะทาง ๕ กิโลเมตร เหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวที่ชอบผลไม้สดจากสวน และปลอดภัย^{๕๕} ชุมชนบ้านรักไทยเกิดขึ้นจากโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อตั้งหมู่บ้านยุทธศาสตร์รักไทย เนื่องจากบริเวณนี้เคยเป็นเขตที่ถูกครอบครองโดยพรรคคอมมิวนิสต์ เมื่อรัฐบาลได้ปราบปรามได้สำเร็จ จึงได้รับราษฎรอาสาเพื่อจัดตั้งหมู่บ้านรักไทย ๑ จำนวน ๖๐ ครอบครัว จัดตั้งหมู่บ้านรักไทย ๒ อีก ๕๐ ครอบครัว และบ้านรักไทย ๓ จำนวน ๕๐ ครอบครัว^{๕๖} นอกจากนี้ยังมีบ้านเผ่าไทย เป็นหมู่บ้านที่เกิดพร้อมบ้านรักไทยตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีการบุกเบิกพัฒนาเพื่อจัดสรรให้ราษฎรที่ขาดแคลนที่ทำกินได้เข้าอยู่อาศัยเป็นหลักแหล่ง บริเวณโดยรอบหมู่บ้านเป็นป่าดิบชื้น มีพืชสมุนไพร เป็นจำนวนมาก^{๕๗}

ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง ประกอบด้วย ๔ หมู่บ้านได้แก่ บ้านรักไทย ๑ บ้านรักไทย ๒ (บ้านเผ่าไทย) บ้านรักไทย ๓ (บ้านร่มเกล้า) และบ้านชำตอง เป็นพื้นที่ผืนป่าที่อุดมสมบูรณ์ มีพรรณไม้นานาชนิด เป็นแหล่งอาศัยของสัตว์ป่า อยู่ติดกับอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง คือ ทุ่งโนนสน ประกอบด้วยทุ่งดอกไม้ป่า ทุ่งหญ้าสะวันนา ป่าสนพันปี มีอากาศหนาวเย็นตลอดทั้งปี ที่ผ่านมานักท่องเที่ยวนิยมท่องเที่ยว ๔ เดือน ตั้งแต่ เดือนตุลาคมถึงเดือน

^{๕๓} สัมภาษณ์, นางสาววัฒนา วังศิริ, ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๒.

^{๕๔} สัมภาษณ์, นางบังอร เอี่ยมคำ, ตำบลเนินมะปราง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๕๕} สัมภาษณ์, นายปรีชา ฟ้าคะนอง, ตำบลบ้านน้อยชุมซีเหล็ก อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๕๖} สัมภาษณ์, นายอากุล จันทะแก้ว, ตำบลบ้านน้อยชุมซีเหล็ก อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๕๗} สัมภาษณ์, นายอำนาจ ศรีสะอาด, ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๕ มกราคม ๒๕๖๓.

มกราคม บ้านร่มเกล้าแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ ได้แก่ น้ำตกกรักไทย ป่าชุมชน น้ำตกถ้ำหมี น้ำตกห้วยใหญ่ ๗ ชั้น จุดรอยตัวลงหน้าผาสูง^{๕๘}

ตำบลชมพู เดิมเขียนชื่อเป็น ชมภู หมายถึง การชมทิวทัศน์ ธรรมชาติ ป่าไม้ ภูเขา เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาและป่าไม้หนาแน่นอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหาร เดิมอยู่ในเขตพื้นที่การปกครองของอำเภอวังทอง ต่อมาตำบลชมพูแยกการปกครองจากอำเภอวังทองมาขึ้นการปกครองกับ กิ่งอำเภอเนินมะปราง^{๕๙} ชื่อตำบลได้เปลี่ยนคำเขียนเป็น ชมพู ตามสำนักทะเบียนราษฎร ประกอบกับอดีตตำบลชมพู ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่สีชมพูจึงทำให้ความหมายเปลี่ยนไป ซึ่งได้มีการเล่าต่อกันมาว่า จากการที่ตำบลชมพู ในสมัยก่อนนั้นเป็นพื้นที่สีแดงที่ทางทหารกำหนดไว้ เนื่องจากมีพวกกลุ่มคอมมิวนิสต์แอบหลบซ่อนกันอยู่มากทั้งบนภูเขาหรือไม่ก็ปลอมตัวเป็นชาวบ้านบ้าง ทำให้ชาวบ้านหวาดกลัวไม่กล้าไปใกล้หมู่บ้านหรือหาของป่าบนภูเขาอีกทั้งยังเป็นที่ตั้งฐานของกำลังทหาร ถึงคราวเกิดสงครามระหว่างทหารกับพวกคอมมิวนิสต์มีผู้บาดเจ็บล้มตายเป็นจำนวนมากถึงขนาดไม่มีเวลาเก็บศพ ชาวบ้านต่างพาครอบครัวไปซ่อนตัวบนเขา เพราะหมู่บ้านกลายเป็นสนามรบ เมื่อสิ้นสุดสงคราม สถานที่ในหมู่บ้านเต็มไปด้วยเลือดเนื้อ มองไปใกล้ๆ คล้ายสีชมพูจึงเรียกว่า บ้านชมพู^{๖๐}

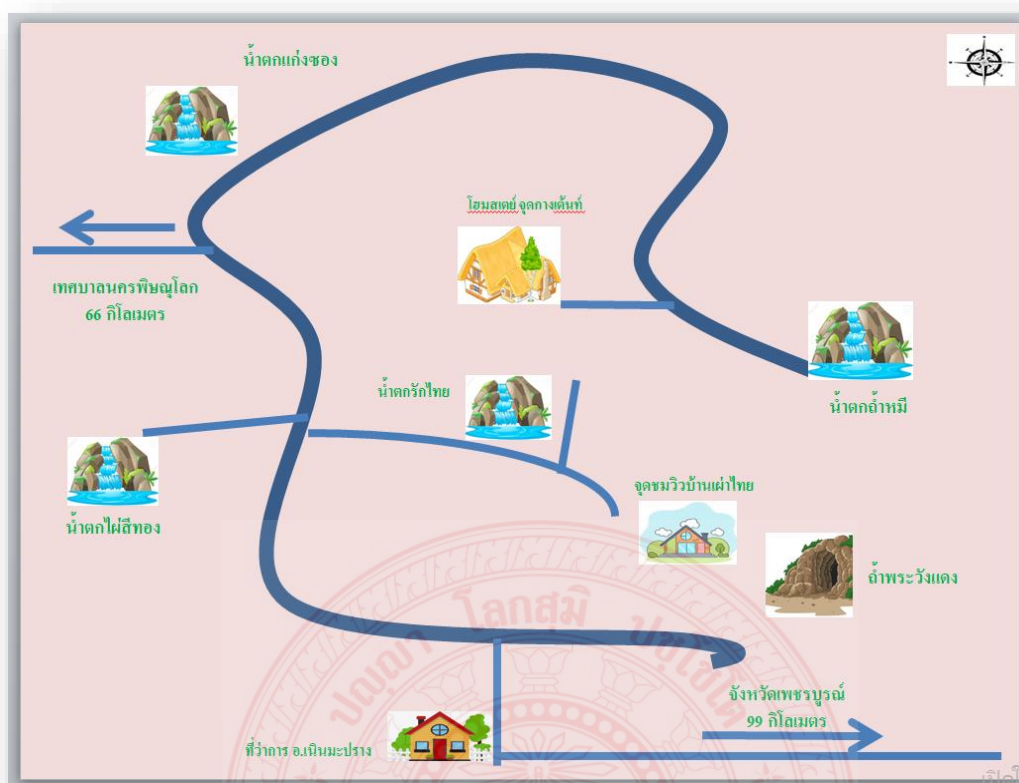
๔.๒.๑ สรุปเส้นทางท่องเที่ยวตอนเหนือของอำเภอเนินมะปราง ถ้ำพระวังแดง-บ้านเผาไทย-น้ำตกไผ่สีทอง-น้ำตกแก่งของ-น้ำตกถ้ำหมี ระยะทางรวม ๑๑๘ กิโลเมตร

ตลอดเส้นทางท่องเที่ยวในอำเภอเนินมะปรางมีสิ่งที่สวยงามและน่าสนใจเป็นอย่างมาก มีความสำคัญเหมาะสมที่จะเป็นสถานที่เรียนรู้ในเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น ต้นไม้ ภูเขา หินปูนที่สวยงาม และทุ่งนาที่เขียวขจีสวยงามมาก เป็นสิ่งดึงดูดทางนักท่องเที่ยว มีทัศนียภาพของภูมิทัศน์ธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยวที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ เส้นทางคมนาคมเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวนั้นมีการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวมีความปลอดภัย มีสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งเที่ยวนั้นมีศาลาที่พักหรือจุดชมวิว มีป้ายแนะนำสถานที่ท่องเที่ยว แต่ป้ายส่วนใหญ่เป็นภาษาไทยไม่มีภาษาอังกฤษ และมีขนาดเล็ก เส้นทางท่องเที่ยวอำเภอเนินมะปรางจะแบ่งเป็นสองส่วนด้วยกัน คือ เส้นทางตอนเหนือของอำเภอ และเส้นทางตอนใต้ของอำเภอ โดยใช้ที่ทำการอำเภอเนินมะปรางเป็นจุดศูนย์กลาง

^{๕๘} สัมภาษณ์, นางมาณี อำพาไพ, ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๒.

^{๕๙} สัมภาษณ์, นางก้าน น้อยจัน, ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๒.

^{๖๐} สัมภาษณ์, นางอภัสรา ดีเวช, ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๕ มกราคม ๒๕๖๓.

ภาพที่ ๔.๒ แสดงเส้นการท่องเที่ยวดอนเหนือของอำเภอนีนมะปราง

เส้นทางแทบเหนือผู้วิจัยได้นำ ที่ว่าอำเภอนีนมะปรางมาเป็นที่ตั้ง ส่วนเหนือทั้งหมดส่วนใหญ่เป็นบริเวณตำบลชมพู ประกอบด้วย ๔ หมู่บ้านได้แก่ บ้านรักไทย ๑ บ้านรักไทย ๒ (บ้านเผ่าไทย) บ้านรักไทย ๓ (บ้านร่มเกล้า) บ้านชาตอง เป็นพื้นที่ผืนป่าที่อุดมสมบูรณ์ มีพรรณไม้นานาชนิด เป็นแหล่งอาศัยของสัตว์ป่า อยู่ติดกับอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง คือ ทุ่งโนนสน ประกอบด้วยทุ่งดอกไม้ป่า ทุ่งหญ้าสะวันนา ป่าสนพันปี มีอากาศหนาวเย็นตลอดทั้งปี ที่ผ่านมานักท่องเที่ยวนิยมท่องเที่ยว ๔ เดือน ตั้งแต่ เดือนตุลาคมถึงเดือนมกราคม

ตำบลชมพู เดิมเขียนชื่อเป็น ชมภู หมายถึง การชมทิวทัศน์ ธรรมชาติ ป่าไม้ ภูเขา เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาและป่าไม้หนาแน่นอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหาร เดิมอยู่ในเขตพื้นที่การปกครองของอำเภอวังทอง ต่อมาตำบลชมพูแยกการปกครองจากอำเภอวังทองมาขึ้นการปกครองกับ กิ่งอำเภอนีนมะปราง ชื่อตำบลได้เปลี่ยนคำเขียนเป็น ชมพู ตามสำนักทะเบียนราษฎร ประกอบกับอดีตตำบลชมพู ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่สีชมพูจึงทำให้ความหมายเปลี่ยนไป ซึ่งได้มีการเล่าต่อกันมาว่า จากการที่ตำบลชมพู ในสมัยก่อนนั้นเป็นพื้นที่สีแดงที่ทางทหารกำหนดไว้ เนื่องจากมีพวกกลุ่มคอมมิวนิสต์แอบหลบซ่อนกันอยู่มากทั้งบนภูเขาหรือไม้ก็ปลอมตัวเป็นชาวบ้านบ้าง ทำให้ชาวบ้านหวาดกลัวไม่กล้าไปไกลหมู่บ้านหรือหาของป่าบนภูเขาอีกทั้งยังเป็นที่ตั้งฐานของกำลังทหาร

ถึงคราวเกิดสงครามระหว่างทหารกับพวกคอมมิวนิสต์มีผู้บาดเจ็บล้มตายเป็นจำนวนมากถึงขนาดไม่มีเวลาเก็บศพ ชาวบ้านต่างพากันรวบรวมศพไปซ่อนตัวบนเขา เพราะหมู่บ้านกลายเป็นสนามรบ เมื่อสิ้นสุดสงคราม สถานที่ในหมู่บ้านเต็มไปด้วยเลือดเนื้อ มองไปไกลๆ คล้ายสีชมพูจึงเรียกว่า บ้านชมพู

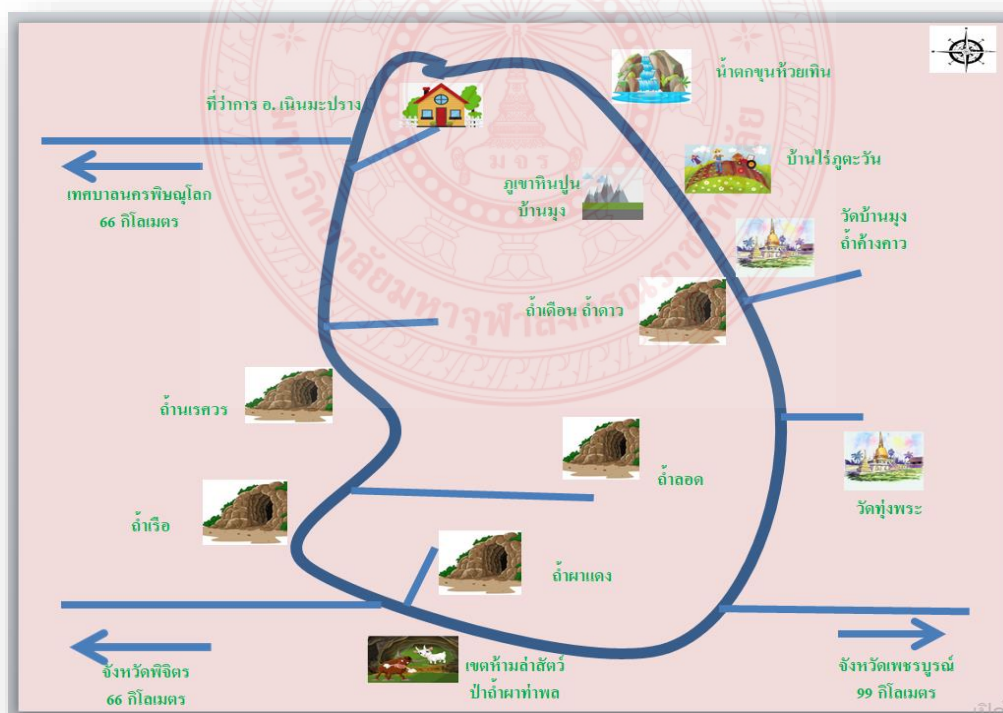
เส้นทางท่องเที่ยวอำเภอเนินมะปรางทางเหนือเริ่มต้นที่ ถ้ำพระวังแดง เป็นถ้ำที่ยาวและใหญ่เชื่อมต่อกันหลายถ้ำ มีความยาวประมาณ ๑๒.๕ กิโลเมตร ถือว่าเป็นถ้ำที่ยาวมาก ภายในถ้ำมีห้องโถงขนาดใหญ่มีหินงอกหินย้อยสวยงามและมีลำห้วยอยู่ด้านล่าง ในลำห้วยมีสิ่งที่น่าสนใจเป็นปลาพันธุ์ใหม่หายาก คือ ปลาชื่อถ้ำพระวังแดงหรือปลาไม่มีตา เนื่องจากอาศัยอยู่ในถ้ำเป็นเวลานานจนมีการปรับตัวให้เหมาะแก่การดำรงชีวิตภายในถ้ำซึ่งไม่มีแสงเพียงพอ สถานที่ต่อมาคือ น้ำตกกรักไทย บ้านเผ่าไทย มีความสวยงามมาก อีกทั้งยังเป็นที่พักท่องเที่ยวชมมาถ้ำรูปมาก ซึ่งจะอยู่ใกล้เคียงกับน้ำตกไผ่สีทอง ตั้งอยู่ที่บ้านตอเรือ ต.วังนกแอ่น อ.วังทอง จ.พิษณุโลก ที่ถูกค้นพบเมื่อ พ.ศ.๒๕๕๗ เป็นสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใหม่ของอำเภอเนินมะปราง เป็นน้ำตกที่ชาวบ้านค้นพบและทางจังหวัดพิษณุโลก ได้เปิดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดพิษณุโลก ในช่วงนี้น้ำตกไผ่สีทอง มีความสวยงาม มีน้ำไหลเย็นฉ่ำ แต่ละชั้นสวยงามแตกต่างกันไป ท่ามกลางธรรมชาติป่าเบญจพรรณ ถึงแม้ว่าน้ำตกแห่งนี้จะอยู่ในเขตของอำเภอวังทอง แต่ก็ควรพัฒนาร่วมกันเพื่อเป็นทางเลือกที่หลากหลายต่อนักท่องเที่ยว และเพิ่มมูลค่าทางการท่องเที่ยวแก่ชุมชน

ต่อมาคือ น้ำตกแก่งซองจะอยู่เหนือสุดของเส้นทางท่องเที่ยวตอนเหนือของอำเภอเนินมะปราง ช่วงฤดูร้อน สายน้ำของน้ำตกแก่งซองจะไหลเอื่อยเป็นสีเขียวค่อนข้างใสสามารถลงเล่นน้ำได้อย่างสนุกสนาน สำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการถ่ายภาพน้ำตกแก่งซองจากทางด้านหน้าจำเป็นต้องเดินลัดเลาะโขดหินริมตลิ่งลงไปทางปลายน้ำจึงจะสามารถเก็บภาพงาม ๆ ได้ ทางสาธารณะที่สามารถเดินไปยังน้ำตกแก่งซองได้จะเป็นทางซึ่งอยู่ทางด้านบนของตัวน้ำตกไม่ใช่ทางซึ่งพาไปทางด้านหน้าของตัวน้ำตก กรณีที่ต้องการมองเห็นด้านหน้าของตัวน้ำตกแก่งซองจำเป็นต้องเดินลัดเลาะตามโขดหินริมตลิ่งลงไปทางปลายน้ำเท่านั้น

สถานที่สุดท้ายของเส้นทางตอนเหนือคือ น้ำตกถ้ำหมี บ้านรักไทย หมู่ ๙ ต.ชมพู อ.เนินมะปราง จ.พิษณุโลก มีความสวยงามมาก มีความสูงประมาณ ๑๐๐ เมตร น้ำตกไหลกระเซ็น กระทับกับขดหินด้านล่างอย่างสวยงาม มีสายน้ำที่ไหลมาเป็นน้ำตกด้วยกัน ๒ สาย จนเกิดเป็นแอ่งน้ำตกขนาดใหญ่ เป็นน้ำตกต้นน้ำของเทือกเขาเพชรบูรณ์ ห่างจากหมู่บ้านเพียง ๒ กิโลเมตร มีเส้นทางธรรมชาติที่เป็นป่าต้นน้ำ ท่ามกลางป่าไม้เบญจพันธุ์ ซึ่งการเดินทางต้องระมัดระวัง เนื่องจากเป็นภูเขาสูงต่ำ ต่างระดับกัน อีกทั้งบางช่วงเป็นที่ลาดชัน แต่ชาวบ้านก็ได้ช่วยกันนำท่อนเหล็กมาทำเป็นราวเกาะ สำหรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้าไปเที่ยวชมน้ำตก ตลอดเส้นทางท่องเที่ยวทางตอนเหนือของอำเภอเนินมะปรางมีระยะทางทั้งสิ้น ๑๑๘ กิโลเมตร ซึ่งระหว่างทางหากต้องการพักค้างคืนจะมีจุดกางเต็นท์ โฮมสเตย์ของเอกชนให้บริการ

ชุมชนบ้านรักไทยยังมีกิจกรรมที่น่าสนใจอีกคือ การท่องเที่ยวชมสวนทุเรียนหลงรักไทย และผลไม้ตามฤดู ณ ที่เดียวกันยังมีส่วนผลไม้ที่หลากหลายสายพันธุ์ มีระยะทางแยกออกจากถนนสายหลัก เป็นถนนลูกรังระยะทาง ๕ กิโลเมตร เหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวที่ชอบผลไม้สดจากสวน และปลอดภัยจากพิษ ชุมชนบ้านรักไทยเกิดขึ้นจากโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อตั้งหมู่บ้านยุทธศาสตร์รักไทย เนื่องจากบริเวณนี้เคยเป็นเขตที่ถูกครอบครองโดยพรรคคอมมิวนิสต์ เมื่อรัฐบาลได้ปราบปรามได้สำเร็จ จึงได้รับราษฎรอาสาเพื่อจัดตั้งหมู่บ้านรักไทย ๑ จำนวน ๖๐ ครอบครัว จัดตั้งหมู่บ้านรักไทย ๒ อีก ๕๐ ครอบครัว และบ้านรักไทย ๓ จำนวน ๕๐ ครอบครัว นอกจากนี้ยังมีบ้านเผ่าไทย เป็นหมู่บ้านที่เกิดพร้อมบ้านรักไทยตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีการบุกเบิกพัฒนาเพื่อจัดสรรให้ราษฎรที่ขาดแคลนที่ทำกินได้เข้าอยู่อาศัยเป็นหลักแหล่ง บริเวณโดยรอบหมู่บ้านเป็นป่าดิบชื้น มีพืชสมุนไพร เป็นจำนวนมาก

๔.๒.๒ สรุปเส้นการท่องเที่ยวตอนใต้ของอำเภอเนินมะปราง น้ำตกขุนห้วยเทิน- ถ้ำเดือน ถ้ำดาว- วัดทุ่งพระ- เขตห้ามล่าสัตว์ป่าถ้ำผาท่าพล (ถ้ำเรือ ถ้ำนเรศวร) ระยะทางรวม ๕๑ กิโลเมตร

ภาพที่ ๔.๓ แสดงเส้นการท่องเที่ยวตอนใต้ของอำเภอเนินมะปราง

เส้นทางท่องเที่ยวตอนใต้ของนับตั้งแต่ที่ว่าการอำเภอเนินมะปรางลงไป ส่วนใหญ่จะอยู่ในเขตเทศบาลเนินมะปราง และ ตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง เป็นพื้นที่ที่มีภูเขาหินปูน สลับซับซ้อนทอดยาวรอบหมู่บ้าน ชาวบ้านเรียกว่า คุณหมิงแห่งเมืองไทย สิ่งหนึ่งที่น่าสนใจ คือ ผู่ ค้างคาวหน้ายักษ์เล็กนับล้านตัวที่จะบินออกจากถ้ำบ้านมุง หากดูได้ยาก และนอกเหนือจากเทือกเขา หินปูน และผู่ค้างคาวแล้ว ยังมีธารน้ำที่ชาวบ้านในชุมชนเรียกกันว่า น้ำตกขุนห้วยเทิน มีธารน้ำตก เป็นหินปูนสลับซับซ้อนลดหลั่นกันลงไป ระดับน้ำไม่ลึกมาก เหมาะสำหรับการเล่นน้ำพักผ่อนหย่อนใจ บริเวณโดยรอบน้ำตกจะเป็นต้นไม้สูงให้ร่มเงา น้ำที่ไหลมาเป็นน้ำจากภูเขาทั้ง ๒ ลูก คือ เขาหญ้า และเทือกเขาเพชรบูรณ์ บนอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง ซึ่งในช่วงหน้าแล้งลำธารจะตื้นเขิน แต่เมื่อ เข้าสู่ช่วงฤดูฝนปริมาณน้ำจะเพิ่มสูงขึ้นจนหลากมาเป็นชั้น เป็นน้ำตกทิ้งดงาม สามารถลงเล่นน้ำได้ ชมความสวยงามนี้ได้เฉพาะช่วงฤดูฝนเท่านั้น ปัจจุบันชุมชน และหน่วยงานในพื้นที่กำลังพัฒนาให้เป็น แหล่งท่องเที่ยวอีกแห่งหนึ่งของอำเภอเนินมะปราง น้ำตกขุนห้วยเทินเป็นสถานที่ที่นักท่องเที่ยว สามารถไปเที่ยวชมและเล่นน้ำได้ช่วงเดือนสิงหาคม-พฤศจิกายนของทุกปี การเดินทางก็สะดวก จาก จุดจอดรถที่เป็นทางเข้าหมู่บ้านเดินไปอีกประมาณ ๒๐๐ เมตร ซึ่งตลอดเส้นทางจะได้ชมธรรมชาติที่ สวยงาม

ลงใต้ถัดมาจะมีถ้ำเดือน ถ้ำดาว ที่นับได้ว่าเป็นอีกถ้ำที่สวยงามอย่างยิ่ง ถ้ำแห่งนี้มี ลักษณะเป็นถ้ำน้ำลอด ความยาวของตัวถ้ำราว ๑.๔ กิโลเมตร กำเนิดมาจากการทางน้ำใต้ดินที่กัด กร่อนชั้นหินปูน แล้วแทรกตัวไปตามรอยแยกต่าง ๆ มานานนับล้านปี จนทะลุไปยังอีกด้านหนึ่ง คือ ด้านปากถ้ำที่บ้านมุง การเข้าไปเที่ยวชมถ้ำเดือน-ถ้ำดาว จะต้องปีนป่ายขึ้นไปผ่านทางเข้าปากถ้ำ เป็น ทางเดินเล็ก ๆ ไปยังภายในถ้ำ เมื่อเข้าไปถึงภายในถ้ำจะมีลักษณะคล้ายห้องโถงที่มีธารน้ำไหลผ่าน มี น้ำขังตั้งแต่ระดับเข่า สูงสุดในฤดูกาลนี้คือระดับอก นอกจากนี้ บริเวณโดยรอบของผนังถ้ำจะปรากฏ หินงอกหินย้อยสีขาวที่มีเกล็ดเหมือนประกายเพชรระยิบระยับ สะท้อนกับแสงไฟที่สาดไป มีความ สวยงามเป็นอย่างยิ่ง และตามผนังเขายังมีความสวยงามของชั้นหินแกรนิตที่ถูกทับซ้อนกันมานาน หลายปี นับเป็นภาพที่หาชมได้ยากสำหรับนักผจญภัย สำหรับฤดูกาลที่เหมาะสมที่สุดในการเที่ยวชม ความสวยงามของถ้ำเดือน-ถ้ำดาว ควรเป็นช่วงฤดูแล้ง ประมาณเดือน มีนาคม-เมษายน ซึ่งเป็นช่วงที่ น้ำในคลองภายในถ้ำเดือน-ถ้ำดาวมีปริมาณลดลง ซึ่งง่ายต่อการเดินเข้าไปสำรวจภายในถ้ำ หากเป็น ช่วงฤดูฝนจะไม่มีหนทางที่เข้าไปสำรวจถ้ำได้ เนื่องจากปริมาณน้ำมีมากและอันตราย

ต่อจากถ้ำเดือน ถ้ำดาว ใกล้เคียงกันจะมีวัดทุ่งพระ หมู่ที่ ๓ บ้านมุง ตำบลบ้านมุง อำเภอ เนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก เป็นจุดที่มีการค้นพบ รอยพระพุทธรูปที่มีความสวยงามของหินงอก หินย้อย บริเวณถ้ำแก้ว ซึ่งอยู่ในบริเวณวัด กระทบแสงระยิบระยับ เป็นจุดที่สนใจของนักท่องเที่ยว และพุทธศาสนิกชนชาวพุทธเป็นอย่างยิ่ง นอกจากความสวยงามทิวทัศน์แล้ว บริเวณด้านนอกที่ถ้ำ แก้ว เป็นถ้ำหินปูนขนาดใหญ่ มีหลายชั้น ซึ่งถ้ำแห่งนี้มีความเชื่อสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ว่ามักจะมีผู้

พบเห็นคล้ายลูกแก้ว เปล่งแสงหลากสีสน ลอยขึ้นมาจากปากถ้ำ ในช่วงคืนวันพระใหญ่ จนทำให้ชาวบ้านได้ตัดสินใจลองออกค้นหา ทำให้ทราบว่าด้านในเป็นอุโมงค์ขนาดใหญ่ มีหลายชั้น และพบรอยพระพุทธรูปถึง ๒ รอย จากนั้นเป็นต้นมาก็ไม่มีใครได้พบลูกแก้วลอยอีกเลย การพัฒนาการท่องเที่ยววัดถ้ำพระทางวัดและชาวบ้านได้รวมตัวกันพัฒนาเส้นทาง ตัดหญ้า ทำทางขึ้น เพื่อเปิดให้นักท่องเที่ยว และประชาชนเข้ามาเที่ยวชมหินงอกหินย้อย และกราบไหว้รอยพระพุทธรูป ซึ่งระยะทางต้องเดินเท้าจากตัววัดขึ้นไปภายในถ้ำ ประมาณ ๒๐๐ เมตรเท่านั้น นับว่าไม่ลำบากมากนัก ส่วนภายในถ้ำ จะมีการนำไฟส่องสว่างไปติดไว้เพื่อความปลอดภัยอีกด้วย

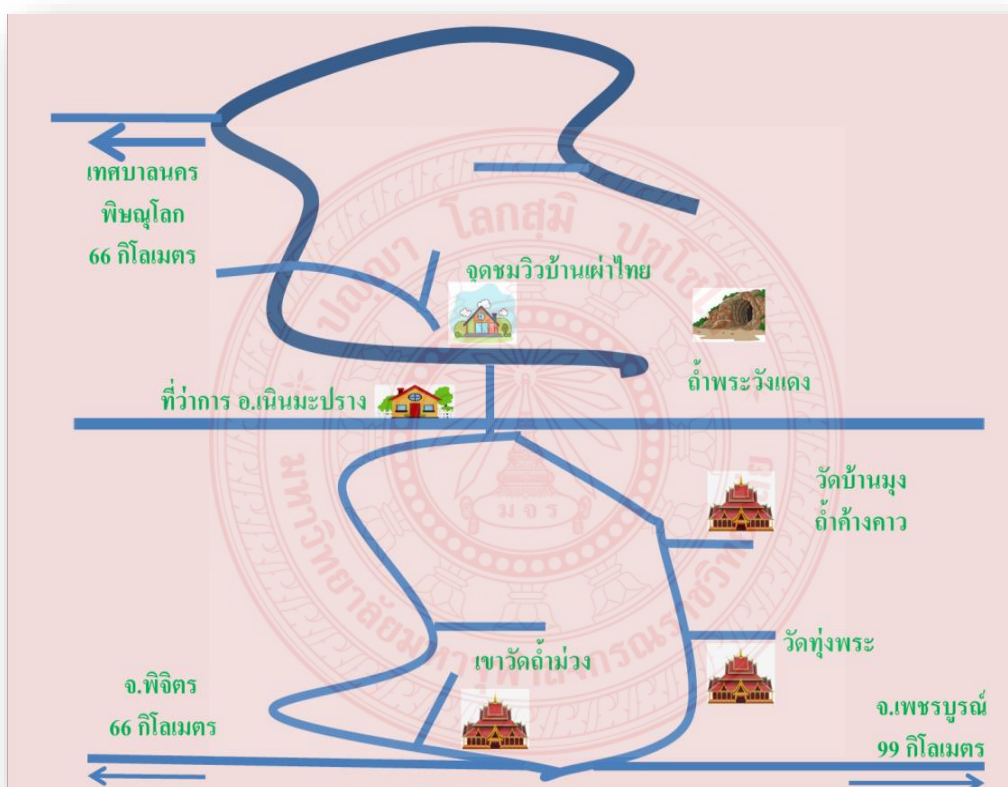
สถานที่ต่อมาคือ เขตห้ามล่าสัตว์ป่าถ้ำผาท่าพล ตั้งอยู่ในพื้นที่อำเภอเนินมะปราง ห่างจากตัวเมืองพิษณุโลก ๘๕ กิโลเมตร ครอบคลุมเนื้อที่ ๑,๗๗๕ ไร่ เป็นภูเขาหินปูนขนาดใหญ่หน้าผาสูงชัน ทอดยาวมีลักษณะคล้ายรูปเกือกม้า มีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ที่ประมาณ ๒๓๖ เมตร มีหน้าผาแหงนเว้า อันเกิดจากการกัดเซาะของน้ำฝนหลายล้านปี ก่อให้เกิดถ้ำมากมาย การเที่ยวชมถ้ำจึงเป็นไฮไลท์ของการมาเที่ยวที่นี่ โดยการเที่ยวชมถ้ำต่าง ๆ สามารถขับรถเข้าไปชมยังถ้ำต่างๆ ได้โดยตรง โดยถ้ำแต่ละแห่งจะอยู่ติดถนนดินของเขตห้ามล่าสัตว์ป่าถ้ำผาท่าพล เป็นถ้ำขนาดเล็กไม่ได้มีทางเดินทอดยาวเข้าไปในถ้ำลึกนัก ชมความงามได้แค่บริเวณปากถ้ำ

ต่อมาคือถ้ำเรืออยู่ในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าถ้ำผาท่าพล เป็นจุดที่พบซากดึกดำบรรพ์ ที่พบฟอสซิลหอยสองฝา สหรัยทะเล ปลิงทะเลมากกว่าถ้ำอื่น ฟอสซิลพวกนี้ปรากฏอยู่ตามผนังถ้ำ การที่ได้ชื่อว่าถ้ำเรือ เป็นเพราะว่าภายในถ้ำพบรูปร่างคล้ายเรือคว่ำอยู่บนเพดานถ้ำ ซึ่งการเกิดรูปรอยเรือคว่ำอยู่บนเพดานถ้ำนั้น เกิดจากถ้ำแห่งนี้มีน้ำท่วมซ้ำแล้วซ้ำเล่า ในผนังถ้ำที่เป็นหินปูนมีการละลายช้าส่วนใดที่ละลายได้ง่าย จะขยายกว้างขึ้นจนดูคล้ายรูปเรือคว่ำถือว่าเป็นถ้ำที่สวยงามที่สุดและเดินทางสะดวก นอกจากนี้นักท่องเที่ยวยังสามารถพบเจอพื้นที่จัดกิจกรรมที่สร้างสรรค์ขึ้นมาโดยธรรมชาติกลางหุบเขาหลายจุด โดยเฉพาะชิงช้ารากต้นไม้ที่เลื้อยทะลุก้อนหินลงมาสู่พื้นดินให้ได้ ซึ่งได้รับคำยืนยันว่าแข็งแรงไม่ขาดง่ายแม้ว่าจะห้อยโหนก็ตาม ภายในถ้ำจะมีห้องโถงขนาดเล็ก บริเวณด้านบนเพดานจะมีลักษณะคล้าย ใต้ท้องเรือแจวคว่ำไว้ ผู้ที่จะเข้าไปชม สามารถเข้าไปในท้องถ้ำเรือได้ครั้งละไม่เกิน ๑๐ คน เท่านั้น เช่นเดียวกับทางเดินออกปากถ้ำ จะพบเจอห้องโถงขนาดใหญ่ เพดานมีลักษณะคล้ายท้องเรือสำเภาขนาดใหญ่

บริเวณเดียวกันจะมีถ้ำนเรศวร อยู่ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติลุ่มน้ำวังทองฝั่งซ้าย อำเภอเนินมะปราง และอยู่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าผาท่าพล ได้รับการประกาศให้เป็นมรดกทางธรรมชาติของท้องถิ่นอันควรอนุรักษ์ เมื่อวันที่ ๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๒ ลักษณะเป็นถ้ำในภูเขาหินปูนลึก ๑๕๐ เมตร ปากถ้ำอยู่สูงกว่าพื้นดิน ๑๐๐ เมตร เดิมถ้ำนี้ชื่อว่า ถ้ำโอง เพราะชาวบ้านเห็นว่าบริเวณปากถ้ำมีลักษณะกลมเหมือนปากโอง และเคยมีการค้นพบโองและเครื่องปั้นดินเผาภายในถ้ำ ภายในถ้ำมีหินงอกหินย้อยรูปร่างต่างๆเป็นจำนวนมาก และยังเป็นที่อยู่ของค้างคาวจำนวนมากหลายชนิดอีก

ด้วย ในปี พ.ศ. ๒๕๒๒ มีการเปลี่ยนชื่อเป็น ถ้ำนเรศวรเนื่องจากพบหินงอกหินย้อยรูปร่างคล้ายพระมาลาเปี้ยว ของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงสวมขณะทำสงครามยุทธหัตถี สมัยก่อนชาวบ้านเรียกถ้ำโง่ง เพราะมีการค้นพบเครื่องปั้นดินเผา แต่ถูกเก็บไปราวปี พ.ศ.๒๕๑๘ เปลี่ยนชื่อมาเป็นถ้ำนเรศวรเมื่อปี พ.ศ.๒๕๓๒ เพราะมีหินซึ่งมีลักษณะคล้ายพระมาลาเปี้ยวของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ภายในถ้ำมีหินงอก-หินย้อย รูปร่างแปลกตา รวมทั้งก้อนหินขนาดใหญ่ที่มีรูปร่างคล้ายแรด

๔.๒.๒ สรุปเส้นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอเนินมะปราง

ภาพที่ ๔.๔ แสดงเส้นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอเนินมะปราง

ถ้ำพระวังแดง เป็นถ้ำหินปูนขนาดใหญ่ และมีความยาวถึง ๑๓.๗๖ กม. นับว่าเป็นถ้ำที่มีความยาวที่สุดในประเทศไทย ตั้งอยู่ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ สล.๕ (วังแดง) ต.ชมพู อ.เนินมะปราง จ.พิษณุโลก มีทางเข้าถ้ำอยู่ตรงกลางถ้ำ เป็นที่อาศัยของค้างคาวจำนวนมากและมีปลาตาบอดอาศัยอยู่ ๓ ชนิดซึ่งเป็นการค้นพบปลาชนิดใหม่ทั้งหมดสำหรับทางด้านหน้าถ้ำมีทางเล็กๆ ลงไปพบกับโถงถ้ำใหญ่ และมีลำห้วยอยู่ด้านล่าง ถ้ำมีความมืดเคี้ยวมาก มีหินงอกหินย้อยสวยงาม และมีอากาศหายใจสะดวกตลอดถ้ำ มีทางเข้าถ้ำอยู่ตรงกลางถ้ำ ลงไปด้านล่างจะพบกับห้องโถงขนาดใหญ่ และมีลำห้วยภายในมีลักษณะเป็นหินงอก หินย้อย ฝาผนัง

ถ้ามีลักษณะเป็นคราบน้ำไหลสีแดงสวยงามเหมือนงานประติมากรรม และ หินบางส่วนกลายเป็นแท่นคล้ายบัลลังก์ นอกจากนี้ ถ้าพระวังแดง ยังเป็นที่อาศัยของค้างคาวจำนวนมาก และมีปลา ๒ ชนิด คือปลาค้อถ้าพระวังแดง หรือ ปลาไม่มีตา และ ปลาถ้าพลวง หรือ ปลาตาบอด อาศัยอยู่ ซึ่งสร้างความตื่นตาตื่นใจให้นักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก สำหรับการเดินทางเข้าเที่ยวชมถ้าพระวังแดงนั้น จะอยู่ในช่วงเดือนมี.ค.-เม.ย. ส่วนในช่วงหน้าฝนห้ามเข้าไปในถ้ำเด็ดขาด!! เพราะทุกสถานที่ภายในถ้ำจะเต็มไปด้วยน้ำที่ไหลป่าด้วยความรุนแรง ซึ่งมีอันตรายในการเข้าไปเที่ยวชม

เขาวัดถ้ำมวง ต.บ้านมุง อ.เนินมะปราง จ.พิษณุโลก ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีภูเขาหินปูน สลับสลับซ้อน ทอดยาว รอบๆหมู่บ้าน ซึ่งชาวบ้านได้เรียกว่า คุณหมิงแห่งเมืองไทย วัดทุ่งพระถ้ำแก้ว ม.๘ ต.บ้านมุง อ.เนินมะปราง จ.พิษณุโลก มีการค้นพบ รอยพระพุทธรูป และมีความสวยงามของหินงอก หินย้อย บริเวณภายในถ้ำแก้ว กระทบแสงระยิบระยับ เป็นจุดที่สนใจของนักท่องเที่ยว และ พุทธศาสนิกชนชาวพุทธเป็นอย่างยิ่ง ที่วัดแห่งนี้มีบรรยากาศที่ดีมาก โดยเฉพาะในช่วงฤดูหนาว เนื่องจากวัดเป็นลักษณะตั้งอยู่บนเชิงเขา ทำให้มองเห็นวิว ทิวทัศน์ บริเวณด้านล่าง โดยเฉพาะในช่วงเดือน มกราคม ของทุกปี จะเป็นช่วงที่มีอากาศค่อนข้างหนาวเย็น จึงทำให้มองเห็นเป็นทะเลหมอกมีความสวยงามอย่างยิ่ง นอกจากรอยพระพุทธรูปที่ชาวบ้านค้นพบแล้ว ภายในถ้ำยังสวยงามไปด้วย หินงอกหินย้อย ซึ่งที่นี่จะแตกต่างจากถ้ำที่อื่นคือ หินงอกหินย้อยที่ค้นพบนั้น เป็นลักษณะหินปูนประกาย มีลักษณะเหมือนเกล็ดแก้ว ส่องแสงระยิบระยับเมื่อกระทบกับแสงไฟทั้งถ้ำ ซึ่งเป็นภาพที่หาชมได้ยาก

วัดบ้านมุง ถ้ำค้างคาว เนินมะปราง จ.พิษณุโลก นอกจากจะมีภูเขาหินปูนที่ทอดยาวแล้วยังมีค้างคาวที่ออกจากถ้ำให้นักท่องเที่ยวได้มาเที่ยวชมกันเป็นประจำทุกวัน ซึ่งตนเห็นมาตั้งแต่ตอนเป็นเด็ก ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของชาวบ้านที่นี่ ทุกวันในช่วงเวลาประมาณ ๖ โมงเย็นหรือช่วงที่พระอาทิตย์ใกล้ตกดิน ผุงค้างคาวจะพร้อมใจกันบินออกไปหากิน แม้ว่าช่วงนั้นจะมีนกเหยี่ยวบินโฉบตัวค้างคาวไปเป็นอาหารบ้าง แต่การบินด้วยความเร็ว และเป็นฝูงใหญ่ก็ช่วยให้ค้างคาวรอดพ้นจากการเป็นเหยื่อของเหยี่ยวได้ ก็เป็นจุดหนึ่งนอกเหนือจากความงดงามจากวิธีการบินออกไปหากินของฝูงค้างคาว หากใครต้องการมาเที่ยวชมฝูงค้างคาว และถ่ายภาพเป็นที่ระลึก สามารถมาเที่ยวกันได้ทุกวัน

๔.๓ การพัฒนาเส้นทางแหล่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

การพัฒนาเส้นทางแหล่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก ต้องเริ่มต้นจาก มุ่งส่งเสริมพัฒนาอำเภอนินมะปรางให้เป็นการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ ไม่ควรพยายามเพิ่มปริมาณของนักท่องเที่ยวแต่เพียงอย่างเดียว ควรจัดการการท่องเที่ยวให้เกิดความสมดุลระหว่างความสามารถในการรองรับของพื้นที่ กับปริมาณนักท่องเที่ยว และกระทบต่อสภาพแวดล้อมให้น้อยที่สุด เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นทรัพยากรที่มีความอ่อนไหว^{๖๑} อาจได้รับผลกระทบได้ง่าย หากมีนักท่องเที่ยวมากเกินไปหรือการเปลี่ยนแปลงมากเกินไป ควรจัดบริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์อย่างบูรณาการและมีประสิทธิภาพ โดยให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว และควบคุมพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวให้อยู่ในกรอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ^{๖๒} เส้นทางคมนาคมที่จะไปยังสถานที่ท่องเที่ยวเป็นปัจจัยที่สำคัญของทรัพยากรท่องเที่ยวที่ ถ้าขาดเส้นทางคมนาคมขนส่งเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวแล้ว แม้ว่าแหล่งท่องเที่ยวจะมีความสวยงามมากเท่าไรหรือมีคุณค่าเพียงไรก็ตามย่อมจะไร้ความหมายอย่างสิ้นเชิง ดังนั้นจึงควรพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวให้เชื่อมต่อได้อย่างสะดวกสบายในการเดินทาง ต้องมีเส้นทางหรือโครงข่ายขนส่งที่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนสามารถติดต่อเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวในบริเวณใกล้เคียงได้อย่างรวดเร็วและปลอดภัย^{๖๓}

การบริหารจัดการเส้นทางคมนาคม เป็นสิ่งที่หน่วยงานภาครัฐต้องจัดสรรงบประมาณเพื่อนำมาปรับปรุงเส้นทางคมนาคมในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวตลอดทั้งสายให้มีสภาพที่สมบูรณ์ไม่ชำรุด และสามารถเดินทางเข้าออกได้อย่างสะดวกสบาย^{๖๔} ต้องส่งเสริมความร่วมมือกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและการใช้เทคโนโลยีในการส่งเสริมการตลาดประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวอำเภอนินมะปราง^{๖๕} ด้วยการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาคส่วนในการทำการตลาด ได้แก่ การร่วมมือกับชุมชนในการสร้างสรรค์สินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวให้สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชน และสอดคล้องแบรนด์

^{๖๑} สัมภาษณ์, นายสัมฤทธิ์ นามประภักดิ์, ตำบลนินมะปราง อำเภอนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๖๒} สัมภาษณ์, นางบุญมา ดวงจันทร์, ตำบลบ้านน้อยชุมซีเหล็ก อำเภอนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๖๓} สัมภาษณ์, นายปอง จันทะแก้ว, ตำบลบ้านน้อยชุมซีเหล็ก อำเภอนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๖๔} สัมภาษณ์, นายสุจิตต์ จันทคุณ, ตำบลบ้านมุง อำเภอนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๖๕} สัมภาษณ์, นางวิภา พรหมรักษา, ตำบลบ้านน้อยชุมซีเหล็ก อำเภอนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

จังหวัด^{๖๖} การส่งเสริมการตลาดร่วมกันระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน และการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสนับสนุนการตลาด เช่น การสนับสนุนการพัฒนาและต่อยอดแอปพลิเคชันที่ส่งเสริมการทำตลาดเพิ่มประสิทธิภาพหน่วยงานที่รับผิดชอบการตลาดดิจิทัล^{๖๗} ทั้งในด้านการดูแลบริหาร และวิเคราะห์สถิติข้อมูลออนไลน์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวอำเภอเนินมะปราง^{๖๘} ทรัพยากรท่องเที่ยวต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่ครบครัน ไว้ให้บริการนักท่องเที่ยวให้ได้รับความสะดวกสบายและความประทับใจ ทำให้นักท่องเที่ยวอยากท่องเที่ยว นอกจากจะมีสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจแล้ว ยังมีกิจกรรมที่สอดคล้องกับสถานที่ท่องเที่ยว ไว้รองรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวให้ได้เลือกอย่างครบครัน^{๖๙}

กลยุทธ์ด้านการศึกษาและสื่อความหมายธรรมชาติ ประกอบด้วยวิธีการที่สำคัญ คือ เป็นสื่อกลางทางการศึกษา และการเรียนรู้ด้านระบบนิเวศของนักท่องเที่ยว^{๗๐} เพื่อที่จะสร้างจิตสำนึกที่ดีต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมีการให้ข้อมูลก่อนการท่องเที่ยว การศึกษาระหว่างการท่องเที่ยว^{๗๑} รวมทั้งการให้การศึกษาเพิ่มเติมในภายหลังด้วยให้เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงด้วยตนเอง^{๗๒} และได้มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ต่างๆ เช่น การสื่อความหมายธรรมชาติ การฝึกอบรม การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริง ทัศนศึกษา การเล่นเกม บทบาทสมมติ การอภิปราย^{๗๓} จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่น่าสนใจให้กับนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ต้องการเดินทางมาพักผ่อนและมาทำกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งให้ความคิดเห็นไว้ว่า อยากให้ชุมชนมีกิจกรรมการ ซึ่งเป็นศิลปวัฒนธรรม

^{๖๖} สัมภาษณ์, นายสีอาน อันลิ, ตำบลบ้านน้อยซุ้มขี้เหล็ก อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๖๗} สัมภาษณ์, นายประจักษ์ วังศิริ, ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๒.

^{๖๘} สัมภาษณ์, นางบุญเตียง ทรงพุฒิ, ตำบลบ้านน้อยซุ้มขี้เหล็ก อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๖๙} สัมภาษณ์, นายอำนาจ ศรีสะอาด, ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๕ มกราคม ๒๕๖๓.

^{๗๐} สัมภาษณ์, นางมาณี อำพาไฟ, ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๒.

^{๗๑} สัมภาษณ์, นายอินตา วังศิริ, ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๓.

^{๗๒} สัมภาษณ์, นายธวัชชัย จันผา, ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๕ มกราคม ๒๕๖๓.

^{๗๓} สัมภาษณ์, นายโสรธ แก่นมะณี, ตำบลบ้านน้อยซุ้มขี้เหล็ก อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

ท้องถิ่นให้นักท่องเที่ยวได้ชม และสามารถซื้อเป็นของฝากกลับไปได้ด้วย^{๗๔} ส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวให้มากขึ้น เพื่อเป็นการสร้างอาชีพเสริมให้กับคนในชุมชน^{๗๕} และเป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชน และเป็นการทำให้คนในชุมชนรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยว ซึ่งการที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้นั้นไม่ใช่มีแค่ธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์เพียงอย่างเดียว^{๗๖} แต่การมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่นนั้นก็มีความสำคัญมากเช่นกัน ถ้าประชาชนในท้องถิ่นไม่ให้ความร่วมมือจะไม่ครบองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ^{๗๗} ดังนั้นหน่วยงานหรือกลุ่มธุรกิจที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องให้การสนับสนุนกับประชาชนในท้องถิ่นให้มีรายได้จากการท่องเที่ยว อย่างเช่นสนับสนุนให้มีการทำสินค้าพื้นฐานบ้านมาขายในช่วงวันหยุด หรือส่งเสริมให้เด็กๆ ในชุมชนเป็นมัคคุเทศก์น้อย เพื่อให้เด็กๆ เหล่านั้นเกิดการซึมซับและเข้าใจในการมีส่วนร่วมกับการท่องเที่ยวมากขึ้น^{๗๘}

การส่งเสริมให้ประชาชนได้เรียนรู้ด้านการจัดการท่องเที่ยว การกระจายรายได้สู่ชุมชน อย่างเป็นธรรม การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชน เพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของ มีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่นักท่องเที่ยว^{๗๙} พัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการท่องเที่ยวของอำเภอ เน้นมะปรางทั้งระบบ ให้มีขีดความสามารถในการแข่งขัน สอดคล้องกับมาตรฐานสากลและเพียงพอต่อความต้องการของตลาด โดยการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชนและชุมชนในการพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวที่สอดคล้องความต้องการตลาดแรงงาน สร้างแรงจูงใจให้ผู้ประกอบการ สนับสนุนบุคลากรให้มีสมรรถนะขั้นพื้นฐานตามตำแหน่งงาน และได้รับการฝึกอบรมที่ได้มาตรฐานสากล^{๘๐}

^{๗๔} สัมภาษณ์, นายกรองหนูน อองอาจ, ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๕ มกราคม ๒๕๖๓.

^{๗๕} สัมภาษณ์, นายสุวรรณ์ อุ่ทอง, ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๕ มกราคม ๒๕๖๓.

^{๗๖} สัมภาษณ์, นางกุล รื่นเริง, ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๕ มกราคม ๒๕๖๓.

^{๗๗} สัมภาษณ์, นางสาวบัว สิงห์ใส, ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๕ มกราคม ๒๕๖๓.

^{๗๘} สัมภาษณ์, นายสมศักดิ์ ดวงจันทร์, ตำบลบ้านน้อยชุมซีเหล็ก อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๗๙} สัมภาษณ์, นางราตรี ธรรมจारी, ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๓.

^{๘๐} สัมภาษณ์, นางบังอร เอี่ยมคำ, ตำบลเนินมะปราง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๒.

กลยุทธ์ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น ประกอบด้วยวิธีการที่สำคัญ คือ ให้ความสำคัญแก่ประชาชนในท้องถิ่น ในด้านที่จะมีบทบาทในการกำกับดูแล และควบคุมการท่องเที่ยวได้มากขึ้น และสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรี ส่งเสริมให้ชุมชนพัฒนาตนเองเป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานของรัฐกับชุมชน และระหว่างชุมชนกับเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น ร่วมพัฒนาจุดขายต่างๆ ได้แก่ ที่พักอาศัย ภัตตาคาร การนำเสนอลูกค้าด้านวัฒนธรรม ศิลปะและประเพณีต่างๆ ที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว^{๘๑} ปลุกฝังจิตสำนึกให้กับคนในชุมชนในการรักษาทรัพยากรทางธรรมชาติไว้ และเมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวจะสามารถให้คำแนะนำในการอนุรักษ์ธรรมชาติและช่วยกันป้องกันการทำลายธรรมชาติจากนักท่องเที่ยวได้^{๘๒}

กลยุทธ์ด้านการส่งเสริมการลงทุน มีวิธีการที่สำคัญ คือ รัฐบาลกลาง และหน่วยงานของรัฐจะต้องมีส่วนสนับสนุนอย่างแข็งขัน ในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และการบริการ โดยคำนึงถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกิดการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นมากขึ้น^{๘๓} ความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีสื่อสารโทรคมนาคม เป็นสิ่งที่สำคัญมากในสังคมปัจจุบันและอนาคต มนุษย์ให้ความสำคัญกับการติดต่อสื่อสารมากขึ้น เนื่องจากตระหนักดีว่าการมีข้อมูลที่ถูกต้อง รวดเร็ว ทันสมัยและพอเพียงเป็นปัจจัยหลักที่จะทำให้สามารถวางแผนกำหนดนโยบาย ตลอดจนตัดสินใจดำเนินการได้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เป็นอยู่และที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ความต้องการข้อมูลข่าวสารของประชาชนที่เพิ่มมากขึ้นนี้ เทคโนโลยีสื่อสารจึงมีส่วนผลักดันประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวเป็นที่รู้จักได้แพร่หลายมากขึ้น^{๘๔}

กลยุทธ์ด้านการจัดการโครงสร้างพื้นฐานและบริการการท่องเที่ยว มีวิธีการที่สำคัญ คือ มีความเข้มงวดในการรักษาสิ่งแวดล้อม ทั้งทางธรรมชาติ และทางสังคม โดยการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และการบริการการท่องเที่ยวนั้น จะต้องไม่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรการท่องเที่ยว และสิ่งแวดล้อม และมีความกลมกลืนกับสิ่งแวดล้อม ได้แก่ เส้นทางคมนาคมเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยว เส้นทางศึกษาธรรมชาติ การบริการที่พัก การบริการอาหาร และเครื่องดื่ม^{๘๕} การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและ

^{๘๑} สัมภาษณ์, นายโชธ แก่นมะณี, ตำบลบ้านน้อยซุ้มขี้เหล็ก อำเภอนิคมบ่งพร จังหวัดพิษณุโลก, ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๘๒} สัมภาษณ์, นายชนก ขวัญแน่น, ตำบลบ้านม่วง อำเภอนิคมบ่งพร จังหวัดพิษณุโลก, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๘๓} สัมภาษณ์, นางวิภา พรหมรักษา, ตำบลบ้านน้อยซุ้มขี้เหล็ก อำเภอนิคมบ่งพร จังหวัดพิษณุโลก, ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๘๔} สัมภาษณ์, นางสมกลิ่น สกุลณี, ตำบลนิคมบ่งพร อำเภอนิคมบ่งพร จังหวัดพิษณุโลก, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๘๕} สัมภาษณ์, นางจริตา ตั้งจิวิ, ตำบลนิคมบ่งพร อำเภอนิคมบ่งพร จังหวัดพิษณุโลก, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๒.

สิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อำเภอเนินมะปราง ต้องพัฒนาระบบสารสนเทศ และดิจิทัลคอนเทนต์เพื่อการท่องเที่ยว สนับสนุนให้เกิดการใช้ระบบ e-commerce อย่างแพร่หลาย ส่งเสริมการจัดทำข้อมูลการท่องเที่ยวออนไลน์และเชื่อมโยงกับระบบบริการ และการจัดเส้นทางศึกษา ธรรมชาติเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ^{๘๖} ต้องพัฒนา GPS ที่สามารถระบุตำแหน่งได้อย่างแม่นยำ ทั้ง สถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญๆ ตำแหน่งที่นักท่องเที่ยวอยู่ ณ ปัจจุบัน เพื่อทราบถึงตำแหน่ง และเป็น ประโยชน์ในการเดินทาง^{๘๗} การค้นหาตัวนักท่องเที่ยว หากมีการสูญหายหรือหลงป่า อีกทั้งยังสามารถ ค้นหาเส้นทางไปยังจุดหมายที่ต้องการ เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้นักท่องเที่ยวค้นหาเส้นทางในการ เดินทางที่สั้นที่สุดและสะดวกที่สุดในการเดินทาง^{๘๘} ทำให้ผู้นักท่องเที่ยวสามารถเลือกเส้นทางในการ เดินทางของตน ช่วยในการเดินทางให้เกิดประโยชน์และประหยัดค่าใช้จ่าย^{๘๙} นอกจากนี้ยังสามารถ ค้นหาที่พักตามความต้องการของนักท่องเที่ยวได้ เช่น โรงแรม รีสอร์ท ช่วยเป็นเข็มทิศในการเดินป่า เหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวที่ชอบการเดินป่า ในการช่วยนำทางไปตามสถานที่ที่สำคัญหรือมีความ สวยงาม หรือสถานที่ที่นักท่องเที่ยวต้องการที่จะเดินทางไปยังสถานที่นั้นๆ ภายในป่า เช่น การ เดินทางไปยังแหล่งน้ำธรรมชาติ น้ำตก เป็นต้น^{๙๐} ปรับปรุงป้ายบอกสถานที่ท่องเที่ยวให้มีขนาดใหญ่ ขึ้นเพื่อให้สะดวกต่อการมองเห็นของนักท่องเที่ยว^{๙๑} เนื่องจากป้ายบอกเส้นทางยังมีขนาดเล็ก ทำให้ มองเห็นไม่ชัดเจน เกิดการสับสนกับป้ายบอกทางอันอื่นบ้างจึงทำให้เกิดการหลงทางหรือสับสนในตัว ป้าย ทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรปรับปรุงขนาดของป้ายให้มีขนาดใหญ่ขึ้น^{๙๒} และมีข้อความที่เห็นได้

^{๘๖} สัมภาษณ์, นายสมบุญ ดวงจันทร์, ตำบลบ้านน้อยชุมซีเหล็ก อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๘๗} สัมภาษณ์, นายสุวรรณ์ อุ่ทอง, ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๕ มกราคม ๒๕๖๓.

^{๘๘} สัมภาษณ์, นางสาวบัว สิงห์ใส, ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๕ มกราคม ๒๕๖๓.

^{๘๙} สัมภาษณ์, นางสุชา ทองขันตา, ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๒.

^{๙๐} สัมภาษณ์, นายแดง อุดระเหว, ตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๙๑} สัมภาษณ์, นางสาววัฒนา วงศ์ศิริ, ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๒.

^{๙๒} สัมภาษณ์, นายสมศักดิ์ ดวงจันทร์, ตำบลบ้านน้อยชุมซีเหล็ก อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

ชัดเจน มองดูแล้วไม่เป็นการสับสนในการเดินทาง อีกทั้งยังควรเพิ่มเติมป้ายที่เป็นภาษาอังกฤษเพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยวต่างชาติที่เริ่มให้ความสนใจ^{๙๓}

การพัฒนาเส้นทางแหล่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก ต้องมีกลยุทธ์ด้านการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมที่ดี ประกอบด้วยวิธีการที่สำคัญ คือ การสงวนรักษา พื้นฟู ควบคุมดูแลทรัพยากรในระบบนิเวศให้คงสภาพไว้^{๙๔} เพื่อสามารถนำมาเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวได้นานที่สุด หรือตลอดไป^{๙๕} ทรัพยากรการท่องเที่ยว จำเป็นต้องได้รับการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปด้วย โดยป้องกัน และลดสาเหตุ ที่อาจทำให้เกิดปัญหามลพิษ เจ้าของพื้นที่ และผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด^{๙๖} ได้แก่ ผู้ประกอบการ นักท่องเที่ยว สถาบันต่างๆ ในสังคมองค์กรประชาชน และประชาชนในท้องถิ่น ต้องร่วมมือกันในการอนุรักษ์ รักษาสภาพ ไม่ทำลาย หรือสร้างความเสียหายแก่ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม^{๙๗}

กลยุทธ์ด้านการส่งเสริมการตลาดและบริการนำเที่ยว ด้วยวิธีการที่สำคัญ คือ จัดให้เกิดความสมดุลระหว่างความสามารถในการรองรับของพื้นที่กับปริมาณนักท่องเที่ยว เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นทรัพยากรที่มีความอ่อนไหว อาจได้รับผลกระทบได้ง่าย หากมีนักท่องเที่ยวมากเกินไป มุ่งส่งเสริมให้พัฒนาเป็นตลาดที่มีคุณภาพ ไม่ใช่พยายามเพิ่มปริมาณของนักท่องเที่ยวแต่เพียงอย่างเดียวให้มีการจัดบริการนำเที่ยว และมัคคุเทศก์ โดยให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว และควบคุมพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวให้อยู่ในกรอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

๔.๓.๑ หน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐในการพัฒนาเส้นทางแหล่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอเนินมะปราง

๔.๓.๑.๑ พัฒนาเส้นทางคมนาคมที่จะไปยังสถานที่ท่องเที่ยว การพัฒนาเส้นทางคมนาคมเป็นปัจจัยที่สำคัญของทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอเนินมะปราง ถ้าขาดเส้นทางคมนาคมขนส่งเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวแล้ว แม้ว่าแหล่งท่องเที่ยวจะมีความสวยงามมากเท่าไร หรือมีคุณค่าเพียงไรก็ตามย่อมจะไร้ความหมายอย่างสิ้นเชิง ดังนั้นหน้าที่ของภาครัฐในการพัฒนา

^{๙๓} สัมภาษณ์, นายธวัชชัย จันผา, ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๕ มกราคม ๒๕๖๓.

^{๙๔} สัมภาษณ์, นางจันทร์เพ็ญ นนทโคตร, ตำบลเนินมะปราง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๙๕} สัมภาษณ์, นายปรีชา ฟาคะนอง, ตำบลบ้านน้อยชุมซีเหล็ก อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๙๖} สัมภาษณ์, นายป๋อง จันทะแก้ว, ตำบลบ้านน้อยชุมซีเหล็ก อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๙๗} สัมภาษณ์, นางบุญเตียง ทรงพุฒิ, ตำบลบ้านน้อยชุมซีเหล็ก อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

เส้นทางแหล่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก จึงควรเร่งพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวให้เชื่อมต่อได้อย่างสะดวกสบายในการเดินทาง ต้องมีเส้นทางหรือโครงข่ายขนส่งที่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนสามารถติดต่อเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวในบริเวณใกล้เคียงได้อย่างรวดเร็วและปลอดภัย ปรับปรุงป้ายบอกสถานที่ท่องเที่ยวให้มีขนาดใหญ่ขึ้นเพื่อให้สะดวกต่อการมองเห็นของนักท่องเที่ยว เนื่องจากป้ายบอกเส้นทางขณะนี้ยังมีขนาดเล็ก ทำให้มองเห็นไม่ชัดเจน เกิดการสับสนกับป้ายบอกทางอันอื่นบ้างจึงทำให้เกิดการหลงทางหรือสับสนในตัวป้าย ทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรปรับปรุงขนาดของป้ายให้มีขนาดใหญ่ขึ้น และมีข้อความที่เห็นได้ชัดเจน มองดูแล้วไม่เป็นการสับสนในการเดินทาง อีกทั้งยังควรเพิ่มเติมป้ายที่เป็นภาษาอังกฤษเพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยวต่างชาติที่เริ่มให้ความสนใจ

๔.๓.๑.๒ การบริหารจัดการเส้นทางคมนาคม เป็นสิ่งที่หน่วยงานภาครัฐต้องจัดสรรงบประมาณเพื่อนำมาปรับปรุงเส้นทางคมนาคมในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวตลอดทั้งสายให้มีสภาพที่สมบูรณ์ไม่ชำรุด และสามารถเดินทางเข้าออกได้อย่างสะดวกสบาย ต้องส่งเสริมความร่วมมือกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและการใช้เทคโนโลยีในการส่งเสริมการตลาดประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวอำเภอเนินมะปราง ด้วยการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาคส่วนในการทำการตลาด การบริหารจัดการเส้นทางคมนาคม มีวิธีการที่สำคัญ คือ มีความเข้มงวดในการรักษาสีแฉ่งตลอดทั้งทางธรรมชาติ และทางสังคม โดยการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และการบริการการท่องเที่ยวนั้น จะต้องไม่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรการท่องเที่ยว และสิ่งแวดล้อม และมีความกลมกลืนกับสิ่งแวดล้อม ได้แก่ เส้นทางคมนาคมเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยว เส้นทางศึกษาธรรมชาติ การบริการที่พัก การบริการอาหารและเครื่องดื่ม

๔.๓.๑.๓ กลยุทธ์ด้านการศึกษาและสื่อความหมายธรรมชาติ ประกอบด้วยวิธีการที่สำคัญ คือ เป็นสื่อกลางทางการศึกษา และการเรียนรู้ด้านระบบนิเวศของนักท่องเที่ยว เพื่อที่จะสร้างจิตสำนึกที่ดีต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมีการให้ข้อมูลก่อนการท่องเที่ยว การศึกษาระหว่างการท่องเที่ยว รวมทั้งการให้การศึกษาเพิ่มเติมในภายหลังด้วยให้เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงด้วยตนเอง และได้มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้นั้นๆ เช่น การสื่อความหมายธรรมชาติ การฝึกอบรม การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริง กรณีศึกษา การเล่นเกม บทบาทสมมติ การอภิปราย จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่น่าสนใจให้กับนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ต้องการเดินทางมาพักผ่อนและมาทำกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งให้ความคิดเห็นไว้ว่า อยากให้ชุมชนมีกิจกรรมการ ซึ่งเป็นศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้นักท่องเที่ยวได้ชม และสามารถซื้อเป็นของฝากกลับไป

๔.๓.๑.๔ พัฒนาเทคโนโลยีสื่อสารโทรคมนาคม การพัฒนาเทคโนโลยีสื่อสารโทรคมนาคม เป็นสิ่งสำคัญมากในสังคมปัจจุบันและอนาคต มนุษย์ให้ความสำคัญกับการติดต่อสื่อสารมากขึ้น เนื่องจากตระหนักดีว่าการมีข้อมูลที่ถูกต้อง รวดเร็ว ทันสมัยและพอเพียงเป็น

ปัจจัยหลักที่จะทำให้สามารถวางแผนกำหนดนโยบาย ตลอดจนตัดสินใจดำเนินการได้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เป็นอยู่และที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ความต้องการข้อมูลข่าวสารของประชาชนที่เพิ่มมากขึ้นนี้ เทคโนโลยีสื่อสารจึงมีส่วนผลักดันประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวเป็นที่รู้จักได้แพร่หลายมากขึ้น การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อำเภอเนินมะปราง ต้องพัฒนาระบบสารสนเทศและดิจิทัลคอนเทนต์เพื่อการท่องเที่ยว สนับสนุนให้เกิดการใช้ระบบ e-commerce อย่างแพร่หลาย ส่งเสริมการจัดทำข้อมูลการท่องเที่ยวออนไลน์เชื่อมโยงกับระบบบริการ และการจัดเส้นทางศึกษาธรรมชาติเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องพัฒนา GPS ที่สามารถระบุตำแหน่งได้อย่างแม่นยำ ทั้งสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ ๆ ตำแหน่งที่นักท่องเที่ยวอยู่ ณ ปัจจุบัน เพื่อทราบถึงตำแหน่ง และเป็นประโยชน์ในการเดินทาง การค้นหาตัวนักท่องเที่ยว หากมีการสูญหายหรือหลงป่า อีกทั้งยังสามารถค้นหาเส้นทางไปยังจุดหมายที่ต้องการ เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้นักท่องเที่ยวค้นหาเส้นทางในการเดินทางที่สั้นที่สุดและสะดวกที่สุด ในการเดินทาง ทำให้ผู้ นักท่องเที่ยวสามารถเลือกเส้นทางในการเดินทางของตน ช่วยในการเดินทางให้เกิดประโยชน์และประหยัดค่าใช้จ่าย นอกจากนี้ยังสามารถค้นหาที่พักตามความต้องการของนักท่องเที่ยวได้ เช่น โรงแรม รีสอร์ท ช่วยเป็นเข็มทิศในการเดินป่า เหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวที่ชอบการเดินป่า ในการช่วยนำทางไปตามสถานที่ที่สำคัญหรือมีความสวยงาม หรือสถานที่ที่นักท่องเที่ยวต้องการที่จะเดินทางไปยังสถานที่นั้น ๆ ภายในป่า เช่น การเดินทางไปยังแหล่งน้ำธรรมชาติ ถ้ำ วัด ภูเขา และน้ำตก เป็นต้น

๔.๓.๒ หน้าที่ของหน่วยงานภาคเอกชนในการพัฒนาเส้นทางแหล่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอเนินมะปราง

๔.๓.๒.๑ พัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการท่องเที่ยวของอำเภอเนินมะปรางทั้งระบบ จำเป็นอย่างยิ่งที่ภาคเอกชน โรงแรม โฮมสเตย์ ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก รถเช่าให้มีขีดความสามารถในการแข่งขัน สอดคล้องกับมาตรฐานสากลและเพียงพอต่อความต้องการของตลาด โดยการส่งเสริมความร่วมมือกับภาครัฐ และชุมชนในการพัฒนาและกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวที่สอดคล้องความต้องการตลาดแรงงาน สร้างแรงจูงใจให้ผู้ประกอบการ สนับสนุนบุคลากรให้มีสมรรถนะขั้นพื้นฐานตามตำแหน่งงาน และได้รับการฝึกอบรมที่ได้มาตรฐานสากล

๔.๓.๒.๒ สิ่งอำนวยความสะดวกที่ครบครัน ภาคเอกชนต้องพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกภายใน โรงแรม โฮมสเตย์ ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก รถเช่าทรัพยากรให้ครบครันสำหรับไว้ให้บริการนักท่องเที่ยวให้ได้รับความสะดวกสบายและความประทับใจ ทำให้นักท่องเที่ยวอยากท่องเที่ยว นอกจากจะมีสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจแล้ว ยังมีกิจกรรมที่สอดคล้องกับสถานที่ท่องเที่ยว ไว้รองรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวให้ได้เลือกอย่างครบครัน

๔.๓.๒.๓ พัฒนาลินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวให้สะท้อนอัตลักษณ์

จังหวัด การส่งเสริมการตลาดร่วมกันระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน และการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสนับสนุนการตลาด เช่น การสนับสนุนการพัฒนาและต่อยอดแอปพลิเคชันที่ส่งเสริมการทำตลาดเพิ่มประสิทธิภาพหน่วยงานที่รับผิดชอบการตลาดดิจิทัล ทั้งในด้านการดูแลบริหาร และวิเคราะห์สถิติข้อมูลออนไลน์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวอำเภอเนินมะปราง การพัฒนาลินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวให้สะท้อนอัตลักษณ์จังหวัดพิษณุโลกต้องคำนึงถึง คือ

๑) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยใช้วัตถุดิบที่มีเฉพาะในท้องถิ่นหรือพื้นที่นั้นๆ หรือเป็นวัตถุดิบที่มีอยู่มากในแหล่งนั้นๆ จนเป็นที่กล่าวขานกันมายาวนาน เป็นที่รับรู้/รู้จักกันโดยทั่วไป

๒) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยใช้วัตถุดิบที่บ่งบอกถึงอัตลักษณ์ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Identifications-GI) ซึ่งสิ่งบ่งชี้ ทางภูมิศาสตร์นี้เป็นทรัพย์สินทางปัญญาประเภทหนึ่ง ที่จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีความเชื่อมโยง (Links) ระหว่างปัจจัยสำคัญสองประการ คือ ธรรมชาติและมนุษย์ กล่าวคือ ชุมชนได้อาศัยลักษณะเฉพาะที่มีอยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์ตามธรรมชาติ เช่น สภาพดินฟ้าอากาศ หรือวัตถุดิบเฉพาะในพื้นที่ มาใช้ประโยชน์ในการผลิตสินค้าในท้องถิ่นของตนขึ้นมา ทำให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณลักษณะพิเศษที่มาจากพื้นที่ดังกล่าว คุณลักษณะพิเศษนี้อาจหมายถึง คุณภาพ ชื่อเสียงหรือคุณลักษณะเฉพาะอื่นๆ ที่มาจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้นๆ

๓) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ใช้ภูมิปัญญา ซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่มีเฉพาะพื้นที่ เช่น ภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมเครื่องจักสานเครื่องมือเครื่องใช้ ที่แตกต่างกันในแต่ละภูมิภาค ทั้งวัสดุที่ใช้ ลวดลาย และเทคนิคในการสร้างสรรค์ หรือแม้แต่ภูมิปัญญาด้านความเป็นอยู่ อาหารการกิน แม้จะรับประทานอาหารประเภทเดียวกันก็ตาม แต่ทว่า รสชาติของแต่ละจังหวัดก็มีผิดเพี้ยนหรือแตกต่างกันได้

๔.๓.๓ การพัฒนาเส้นทางแหล่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอเนินมะปราง ภาคประชาชน

๔.๓.๓.๑ ประชาชนเป็นผู้ดูแลแหล่งท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยว การพัฒนาเส้นทางแหล่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก ต้องเริ่มต้นจาก มุ่งส่งเสริมพัฒนาอำเภอเนินมะปรางให้เป็นการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ ไม่ควรพยายามเพิ่มปริมาณของนักท่องเที่ยวแต่เพียงอย่างเดียว ควรจัดการการท่องเที่ยวให้เกิดความสมดุลระหว่างความสามารถในการรองรับของพื้นที่ กับปริมาณนักท่องเที่ยว และกระทบต่อสภาพแวดล้อมให้น้อยที่สุด เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นทรัพยากรที่มีความอ่อนไหว อาจได้รับผลกระทบได้ง่าย หากมีนักท่องเที่ยวมากเกินไปหรือการเปลี่ยนแปลงมากเกินไป ควรจัดบริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์อย่างบูรณาการและมีประสิทธิภาพ โดยให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว และควบคุมพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว

ให้อยู่ในกรอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กลยุทธ์ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น ประกอบด้วยวิธีการที่สำคัญ คือ ให้ความสำคัญแก่ประชาชนในท้องถิ่น ในด้านที่จะมีบทบาทในการ กำกับดูแล และควบคุมการท่องเที่ยวได้มากขึ้น และสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรี ส่งเสริมให้ ชุมชนพัฒนาตนเองเป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานของรัฐกับชุมชน และระหว่างชุมชนกับ เอกชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น ร่วมพัฒนาจุดขายต่างๆ ได้แก่ ที่พักอาศัย ภัตตาคาร การนำเสนอคุณค่าด้านวัฒนธรรม ศิลปะและประเพณีต่างๆ ที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว ส่งเสริมให้ประชาชน ได้เรียนรู้ด้านการจัดการท่องเที่ยว การกระจายรายได้สู่ชุมชนอย่างเป็นธรรม การท่องเที่ยวที่คำนึงถึง ความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชน เพื่อ ชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของ มีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่นักท่องเที่ยว

๔.๓.๓.๒ ปลุกฝังจิตสำนึกให้กับคนในชุมชนในการรักษาทรัพยากรทาง ธรรมชาติ เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวจะสามารถให้คำแนะนำในการอนุรักษ์ธรรมชาติ และช่วยกันป้องกันการทำลายธรรมชาติจากนักท่องเที่ยวได้ จัดให้เกิดความสมดุลระหว่าง ความสามารถในการรองรับของพื้นที่กับปริมาณนักท่องเที่ยว เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็น ทรัพยากรที่มีความอ่อนไหว อาจได้รับผลกระทบได้ง่าย หากมีนักท่องเที่ยวมากเกินไป มุ่งส่งเสริมให้ พัฒนาเป็นตลาดที่มีคุณภาพ ไม่ใช่พยายามเพิ่มปริมาณของนักท่องเที่ยวแต่เพียงอย่างเดียวให้มีการ จัดบริการนำเที่ยว และมีัคคุเทศก์ โดยให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว และควบคุมพฤติกรรมของ นักท่องเที่ยวให้อยู่ในกรอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การพัฒนาเส้นทางแหล่งการท่องเที่ยวเชิง นิเวศของอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก ต้องมีกลยุทธ์ด้านการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว และสิ่งแวดล้อมที่ดี ประกอบด้วยวิธีการที่สำคัญ คือ การสงวนรักษา พื้นฟู ควบคุมดูแลทรัพยากรใน ระบบนิเวศให้คงสภาพไว้ เพื่อสามารถนำมาเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวได้นานที่สุด หรือตลอดไป ทรัพยากรการท่องเที่ยว จำเป็นต้องได้รับการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปด้วย โดยป้องกัน และลด สาเหตุ ที่อาจทำให้เกิดปัญหามลพิษ เจ้าของพื้นที่ และผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ได้แก่ ผู้ประกอบการ นักท่องเที่ยว สถาบันต่างๆ ในสังคม องค์กรประชาชน และประชาชนในท้องถิ่น ต้องร่วมมือกันในการ อนุรักษ์ รักษาสภาพ ไม่ทำลาย หรือสร้างความเสียหายแก่ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

๔.๓.๓.๓ พัฒนาระบบกระจายรายได้สู่ชุมชน ส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นมี ส่วนร่วมในการท่องเที่ยวให้มากขึ้น เพื่อเป็นการสร้างอาชีพเสริมให้กับคนในชุมชน และเป็นการสร้าง รายได้ให้กับชุมชน และเป็นการทำให้คนในชุมชนรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยว ซึ่งการที่จะ เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้นั้นไม่ใช่มีแค่ธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์เพียงอย่างเดียว แต่การมีส่วนร่วม ของชุมชนในท้องถิ่นนั้นก็มีความสำคัญมากเช่นกัน ถ้าประชาชนในท้องถิ่นไม่ให้ความร่วมมือก็จะไม่ครบ องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดังนั้น หน่วยงานหรือกลุ่มธุรกิจที่เกี่ยวข้อง จำเป็นที่จะต้อง ให้การสนับสนุนกับประชาชนในท้องถิ่นให้มีรายได้จากการท่องเที่ยว อย่างเช่น สนับสนุนให้มีการทำ

สินค้าพื้นฐานบ้านมาขายในช่วงวันหยุด หรือส่งเสริมให้เด็กๆ ในชุมชนเป็นมัคคุเทศก์น้อย เพื่อให้เด็กๆ เหล่านั้นเกิดการซึมซับและเข้าใจในการมีส่วนร่วมกับการท่องเที่ยวมากขึ้น

ตารางที่ ๔.๒

สรุปการพัฒนาเส้นทางแหล่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

การพัฒนาเส้นทางแหล่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก		
ภาครัฐ	ภาคเอกชน	ภาคประชาชน
๑. พัฒนาเส้นทางคมนาคมที่จะไปยังสถานที่ท่องเที่ยว	๑. พัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการท่องเที่ยวของอำเภอเนินมะปรางทั้งระบบ	๑. ประชาชนเป็นผู้ดูแลแหล่งท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยว
๒. การบริหารจัดการเส้นทางคมนาคม	๒. สิ่งอำนวยความสะดวกที่ครบครัน	๒. ปลุกฝังจิตสำนึกให้กับคนในชุมชนในการรักษาทรัพยากรทางธรรมชาติ
๓. กลยุทธ์ด้านการศึกษาและสื่อความหมายธรรมชาติ	๓. พัฒนาสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวให้สะท้อนอัตลักษณ์จังหวัด	๓. พัฒนาระบบกระจายรายได้สู่ชุมชน
๔. พัฒนาเทคโนโลยีสื่อสารโทรคมนาคม		

๔.๔ การส่งเสริมแหล่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

กระแสการท่องเที่ยวปัจจุบันมีแนวโน้มมุ่งเน้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ให้ความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้น นักท่องเที่ยวหลายกลุ่ม เริ่มให้ความสำคัญกับกิจกรรมที่ไม่ทำลายธรรมชาติและเป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อมากขึ้น หลายประเทศได้มีมุมมองที่สำคัญว่า การท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism) ก่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างขาดความระมัดระวัง ทำให้เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมในระยะยาว วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวจึงมีการพัฒนาขึ้นมาเป็นการบริหารจัดการและการเพิ่มคุณค่าของการท่องเที่ยว โดยการท่องเที่ยวไม่ใช่เพียงเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ แต่ได้พัฒนามาเป็นการหาความรู้ รวมถึงการรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม ปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและ

ผจญภัย ได้รับความนิยมมากขึ้นตามลำดับ^{๙๘} เพื่อการส่งเสริมแหล่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลกให้มีความสามารถในการแสดงศักยภาพและความโดดเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวออกสู่สายตานักท่องเที่ยว ต้องสร้างสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวและพัฒนาขีดความสามารถในการสร้างรายได้ในระยะยาว ทั้งนี้รวมถึงการควบคุมให้การเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวไม่ส่งผลกระทบต่อความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยว ตามแนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (sustainable tourism management)

การส่งเสริมแหล่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก ต้องส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว^{๙๙} โดยการส่งเสริมให้ประชาชนในอำเภอเนินมะปรางมีความรู้ความเข้าใจด้านการท่องเที่ยวและการบริหารจัดการ การท่องเที่ยวเปิดโอกาสให้ประชาชนและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสินค้าและบริการบนพื้นฐานของมรดกและวัฒนธรรมท้องถิ่นจัดทำหลักสูตรการฝึกอบรมทักษะธุรกิจพื้นฐานเพื่อส่งเสริมการประกอบธุรกิจใหม่ในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เพิ่มช่องทางการลงทุนและพัฒนาธุรกิจด้านการท่องเที่ยวให้แก่ภาคเอกชน^{๑๐๐}

ควรจัดกิจกรรมเชิงนิเวศและผจญภัยที่มีมาตรฐาน และเป็นที่ดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ทั้งนี้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและผจญภัยถือเป็นการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่งที่สำคัญต่อการพักผ่อนกับธรรมชาติ^{๑๐๑} และเน้นกิจกรรมที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก เป็นการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีลักษณะพิเศษที่นักท่องเที่ยวเข้าไปแล้วได้รับความเพลิดเพลินตื่นเต้น ทำทหาย ผจญภัย และได้ประสบการณ์แปลกใหม่^{๑๐๒} ซึ่งในปัจจุบันมีผู้ประกอบการหันมาให้ความสำคัญกับกิจกรรมท่องเที่ยวรูปแบบนี้ โดยกิจกรรมเหล่านี้ถูกพัฒนาขึ้นตามความต้องการของนักท่องเที่ยวที่ต้องการศึกษาความเป็นธรรมชาติ

^{๙๘} สัมภาษณ์, นายสุจิตต์ จันทคุณ, ตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๙๙} สัมภาษณ์, นางเสมียน ร้อยพวง, ตำบลบ้านน้อยชุมชีเหล็ก อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๑๐๐} สัมภาษณ์, นายสัมฤทธิ์ นามประภักดิ์, ตำบลเนินมะปราง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๑๐๑} สัมภาษณ์, นางก้าน น้อยจัน, ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๒.

^{๑๐๒} สัมภาษณ์, นางสาวราพร พุ่มจันทร์, ตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๒.

กลุ่มที่รักในความท้าทายหรือการนำความแปลกใหม่มาผสมผสานกับความท้าทาย ทำให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและผจญภัยได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น^{๑๐๓}

ส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวมากขึ้น สรรหาบุคลากรที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการท่องเที่ยว^{๑๐๔} เพื่อนำมาให้ข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องของการอนุรักษ์ทรัพยากรทั้งธรรมชาติและวัฒนธรรม^{๑๐๕} เพื่อให้มีทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่คงอยู่อย่างยั่งยืนต่อไป จัดตั้งกลุ่มหรือองค์กรด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ^{๑๐๖} โดยคณะกรรมการกลุ่มประกอบด้วยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการท่องเที่ยวกำหนดขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ จัดระเบียบการเข้าชม^{๑๐๗} โดยเฉพาะช่วงเทศกาลท่องเที่ยว กำหนดบทลงโทษที่ชัดเจน และเข้มงวด เพื่อป้องกันการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จัดทำคู่มือท่องเที่ยวเชิงนิเวศ^{๑๐๘} หากต้องการเอาชนะใจของนักท่องเที่ยวได้แล้ว หรือทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจหลังจากการใช้บริการ^{๑๐๙} ผู้ให้บริการจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้ทุกสิ่งที่เกี่ยวข้องกับนักท่องเที่ยว เช่น ศึกษาความต้องการ ความคิด การทำงาน การใช้เวลาว่าง ของนักท่องเที่ยว^{๑๑๐} เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจทั้งปัจจัยส่วนตัวและ ปัจจัยกลุ่มที่มีผลกระทบต่อ การตัดสินใจเลือกใช้บริการของนักท่องเที่ยวความหมายของพฤติกรรมผู้บริโภคนี้ตัดแปลงจากความหมายของ พฤติกรรมผู้บริโภค นั่นคือนักท่องเที่ยวเองก็เป็นผู้บริโภคกลุ่มหนึ่ง

^{๑๐๓} สัมภาษณ์, นายสีอาน อันลี, ตำบลบ้านน้อยชุมขี้เหล็ก อำเภอนีนะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๑๐๔} สัมภาษณ์, นายอรุณ พลเดชา, ตำบลบ้านน้อยชุมขี้เหล็ก อำเภอนีนะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๑๐๕} สัมภาษณ์, นายอินตา วังศิริ, ตำบลชมพู อำเภอนีนะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๓.

^{๑๐๖} สัมภาษณ์, นางบุญมา ดวงจันทร์, ตำบลบ้านน้อยชุมขี้เหล็ก อำเภอนีนะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๑๐๗} สัมภาษณ์, นายทองพูล แสงทอง, ตำบลวังยาง อำเภอนีนะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๕ มกราคม ๒๕๖๓.

^{๑๐๘} สัมภาษณ์, นางราตรี ธรรมจารี, ตำบลวังยาง อำเภอนีนะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๓.

^{๑๐๙} สัมภาษณ์, นายประจักษ์ วังศิริ, ตำบลชมพู อำเภอนีนะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๒.

^{๑๑๐} สัมภาษณ์, นางอภัสรา ดีเวช, ตำบลวังยาง อำเภอนีนะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๕ มกราคม ๒๕๖๓.

เช่นกัน^{๑๑๑} ควรสนับสนุนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนอำเภอเนินมะปราง ต่อกิจกรรมการท่องเที่ยว ควรให้ประชาชนส่วนใหญ่เข้ามามีส่วนร่วมในทุกด้าน^{๑๑๒} ไม่ว่าจะเป็นด้านการวางแผนจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน ด้านการดูแลรักษาทรัพยากร ด้านการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว^{๑๑๓} และการจัดตั้งองค์กรเพื่อการอนุรักษ์ของชุมชน ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน ถ้าหากการติดตามงานและประเมินผลงานขาดการมีส่วนร่วม แล้วประชาชนย่อมจะไม่ทราบด้วยตนเองว่างานที่ทำไปนั้นได้รับผลดีหรือได้รับประโยชน์หรือไม่อย่างใด การดำเนินกิจกรรมอย่างเดียวกันในโอกาสต่อไป จึงอาจจะประสบความสำเร็จลำบาก ประชาชนในท้องถิ่นส่วนใหญ่จะปฏิบัติหน้าที่ของตนเองให้ดีที่สุดก่อน และเมื่อมีเวลาว่างจากงานหลักก็จะมารวมกลุ่มกันทำกิจกรรมของชุมชน^{๑๑๔}

ประชาชนในชุมชนต้องมีรายได้จากการท่องเที่ยวไม่ว่าจะเป็น รายได้จากรขายอาหารและสินค้าพื้นเมือง รายได้จากการนำเที่ยวให้บริการในกิจกรรมการท่องเที่ยว รายได้จากการจ้างงานเพื่อใช้ในการท่องเที่ยว หรือรายได้จากที่พักที่จัดให้บริการนักท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ ส่งเสริมการสร้างรายได้ให้กับชุมชนโดยการจัดตั้งร้านค้าชุมชนขึ้นมา เพื่อให้ชาวบ้านได้นำสินค้ามาขายในช่วงวันหยุด^{๑๑๕} ต้องรณรงค์ให้นักท่องเที่ยวร่วมกันประหยัดพลังงานทุกประเภทและช่วยกันรักษาสิ่งแวดล้อมผ่านทางสื่อต่างๆ สร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมของชุมชนการสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ และระบบนิเวศ หากปัจจัยข้างต้นได้รับผลกระทบกระเทือนจากการใช้ประโยชน์ในรูปแบบใดก็ตาม โอกาสที่จะเกิดความเสื่อมโทรมหรือถูกทำลายจนด้อยคุณค่าไปก็มีอยู่สูง^{๑๑๖} เพื่อที่จะเป็นการโฆษณาชุมชนให้เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว จะทำให้ อ.เนินมะปรางมีนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวมาก

^{๑๑๑} สัมภาษณ์, นายอากุล จันทะแก้ว, ตำบลบ้านน้อยซุ้มขี้เหล็ก อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๑๑๒} สัมภาษณ์, นางอนงค์ ดีมี, ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๕ มกราคม ๒๕๖๓.

^{๑๑๓} สัมภาษณ์, นางสาวบัว สิงห์ใส, ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๕ มกราคม ๒๕๖๓.

^{๑๑๔} สัมภาษณ์, นายอุทัย อุทอง, ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๕ มกราคม ๒๕๖๓.

^{๑๑๕} สัมภาษณ์, นายกรองหนูน อองอาจ, ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๕ มกราคม ๒๕๖๓.

^{๑๑๖} สัมภาษณ์, นายธวัชชัย จันผา, ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๕ มกราคม ๒๕๖๓.

ขึ้น โดยการทำป้ายประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว ทำการโฆษณาลงในเว็บไซต์การท่องเที่ยวต่าง ๆ^{๑๑๗} ทำการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว เพื่อจูงใจ และให้เป็นที่ยึดมั่นนักท่องเที่ยวมากขึ้น เพื่อส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวตลอดทั้งปี ก่อให้เกิดรายได้จากการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง พัฒนาคุณภาพ และมาตรฐาน ในการให้บริการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อให้นักท่องเที่ยวประทับใจ และเกิดการกลับมาเที่ยวซ้ำ^{๑๑๘}

๑. เพื่อมีความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน
๒. เพื่อเป็นการเสริมสร้างทัศนคติ แรงจูงใจ ปลุกฝังแนวความคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วม^{๑๑๙}

๓. เพื่อสร้างความเข้าใจระหว่างกันเกิดการประสานงานที่ดี ตลอดจนเกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืน^{๑๒๐}

๔. เพื่อศึกษาดูงานให้กับผู้เข้าการฝึกอบรมฯ ให้เข้าใจการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม จากตัวอย่างความสำเร็จที่เกิดขึ้นแล้ว

๕. เพื่อศึกษากิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เกิดประโยชน์ในการพัฒนาศักยภาพชุมชนต่อไป^{๑๒๑}

โดยนำอำเภอเนินมะปรางเป็นชุมชนต้นแบบในเรื่องการบริหารจัดการด้วยตัวชุมชน นักท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้วิถีชีวิตของคนในชุมชน ในเชิงอนุรักษ์ ได้ท่องเที่ยวสัมผัสกับธรรมชาติแบบครบวงจร ได้จัดเป็นที่พักแบบโฮมสเตย์ให้นักท่องเที่ยว มาพักร่วมกับเจ้าของบ้านทำกิจกรรมร่วมกัน เรียนรู้วิถีชีวิตตามชุมชน เรียนรู้การบริหารจัดการโดยชุมชนอย่างยั่งยืน^{๑๒๒} เกิดแรงบันดาลใจในการต่อสู้พัฒนาบ้านตนเอง และชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นชุมชนที่โดดเด่นเรื่องกิจกรรม

^{๑๑๗} สัมภาษณ์, นางกุล รื่นเรือง, ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๕ มกราคม ๒๕๖๓.

^{๑๑๘} สัมภาษณ์, นางบุญมา ดวงจันทร์, ตำบลบ้านน้อยชุมซีเหล็ก อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๑๑๙} สัมภาษณ์, นางสาวราพร พุ่มจันทร์, ตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๑๒๐} สัมภาษณ์, นายสุวรรณ์ อุทอง, ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๕ มกราคม ๒๕๖๓.

^{๑๒๑} สัมภาษณ์, นางจันทร์เพ็ญ นนทโคตร, ตำบลเนินมะปราง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๑๒๒} สัมภาษณ์, นายอรุณ พลเดชา, ตำบลบ้านน้อยชุมซีเหล็ก อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

ท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อชุมชนในการเรียนรู้และการพัฒนาที่ยั่งยืน^{๑๒๓} พัฒนางค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวให้แก่คนในชุมชนอย่างเป็นระบบพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศตามเกณฑ์มาตรฐาน^{๑๒๔} ให้ท่องเที่ยวให้มีความหลากหลาย การท่องเที่ยวที่มีกระบวนการเรียนรู้^{๑๒๕} โดยมีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง^{๑๒๖}

การท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนท้องถิ่น ที่มีส่วนร่วมในการคิด วางแผน ปฏิบัติตามแผน ได้รับประโยชน์ ติดตามตรวจสอบ ตลอดจนร่วมบำรุงรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวอันจะก่อให้เกิดผลประโยชน์ในท้องถิ่น^{๑๒๗} ทั้งการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิตและการได้รับผลตอบแทนเพื่อกลับมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย และในที่สุดท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ ท้องถิ่นในที่นี้เริ่มต้นจากระดับรากหญ้าจนถึงการปกครองท้องถิ่น อาจรวมไปถึงการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง^{๑๒๘}

สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว เช่น การบริการด้านการขนส่ง บริการที่พักแรม บริการร้านอาหารและภัตตาคาร บริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ บริการร้านจำหน่ายสินค้าที่ระลึก^{๑๒๙} รวมไปถึงการอำนวยความสะดวกด้านพิธีการเข้า-ออกประเทศ และให้ความปลอดภัยทั้งชีวิตและ

^{๑๒๓} สัมภาษณ์, นางเสมือน ร้อยพวง, ตำบลบ้านน้อยชุมชีห์เหล็ก อำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๑๒๔} สัมภาษณ์, นายประจักษ์ วัชศิริ, ตำบลชมพู อำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๒.

^{๑๒๕} สัมภาษณ์, นางอนงค์ ดีมี, ตำบลวังยาง อำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๕ มกราคม ๒๕๖๓.

^{๑๒๖} สัมภาษณ์, นางบุญเตียง ทรงพุด, ตำบลบ้านน้อยชุมชีห์เหล็ก อำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๑๒๗} สัมภาษณ์, นายไชโร แก่นมะณี, ตำบลบ้านน้อยชุมชีห์เหล็ก อำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๑๒๘} สัมภาษณ์, นายอาทูล จันทะแก้ว, ตำบลบ้านน้อยชุมชีห์เหล็ก อำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๑๒๙} สัมภาษณ์, นางสมกลิ่น สกุลณี, ตำบลนีนมะปราง อำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๒.

ทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว การต้อนรับอย่างมีไมตรีจิต^{๑๓๐} เพราะเมื่อนักท่องเที่ยวมาใช้บริการและกลับบ้านแล้วสิ่งที่เขาจะรำลึกถึง คือ ความประทับใจของผู้ให้บริการ ดังนั้น ควรที่จะมีการคำนึงถึงแรงงานที่มีหน้าที่บริการนักท่องเที่ยว ให้มีลักษณะที่สุภาพนอบน้อม ซื่อสัตย์ บุคลิกที่ดี ยิ้มแย้มแจ่มใส และมีจิตใจที่พร้อมจะบริการผู้มาใช้บริการอยู่เสมอ^{๑๓๑} ให้ความรู้ความเข้าใจให้แก่นักท่องเที่ยว พร้อมทั้งการสร้างจิตสำนึกในการปกป้องรักษาธรรมชาติแวดล้อมระหว่างการเดินทางท่องเที่ยวจึงเป็นสิ่งจำเป็น^{๑๓๒} รวมถึงการสร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ให้กับราษฎรท้องถิ่นภาคเหนือ และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดูแลรับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวขึ้นด้วยวิธีการสร้างจิตสำนึกในด้านการอนุรักษ์สำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่นิยมใช้กันโดยทั่วไป^{๑๓๓} ได้แก่ การจัดทำโปรแกรมสื่อความหมายธรรมชาติ เช่น การจัดตั้งศูนย์สื่อความหมายธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยวการจัดเอกสารสิ่งพิมพ์ที่จำเป็นต่อการศึกษาเรียนรู้ การจัดนิทรรศการ รวมถึงการฝึกอบรมภาคเหนือและเจ้าหน้าที่ให้สามารถชี้แนะและอธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติและนิเวศวิทยาของสิ่งต่างๆ ที่นักท่องเที่ยวพบเห็น^{๑๓๔} ต้องพัฒนาทางด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านโครงสร้างพื้นฐานด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ด้านการตลาดการประชาสัมพันธ์ ด้านการสรรหาบุคลากร และด้านการสนับสนุนจากหน่วยงานทางภาครัฐ^{๑๓๕} ซึ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้จะเป็นแนวทางในการพัฒนาให้ชุมชนทุ่งพลได้รับการพัฒนาให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อจะได้นำไปดำเนินการและพัฒนาให้เป็นประโยชน์กับชุมชน ต้องพัฒนาเป็นมิติของการท่องเที่ยวใหม่ โดยใช้การท่องเที่ยวชุมชนเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจสอดรับกับนโยบายรัฐที่ผลักดันให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย และยังเป็นการกระจายรายได้^{๑๓๖} รวมถึงเปิดมุมมองใหม่ด้านการ

^{๑๓๐} สัมภาษณ์, นายสุจิตชัย จันทคุณ, ตำบลบ้านมุง อำเภอนีนะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๑๓๑} สัมภาษณ์, นางบังอร เอี่ยมคำ, ตำบลนีนะปราง อำเภอนีนะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๑๓๒} สัมภาษณ์, นายปรีชา ฟ้าคะนอง, ตำบลบ้านน้อยชุมชี้เหล็ก อำเภอนีนะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๑๓๓} สัมภาษณ์, นางก้าน น้อยจัน, ตำบลชมพู อำเภอนีนะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๒.

^{๑๓๔} สัมภาษณ์, นายอำนาจ ศรีสะอาด, ตำบลวังยาง อำเภอนีนะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๕ มกราคม ๒๕๖๓.

^{๑๓๕} สัมภาษณ์, นางสาววัฒนา วงศ์ศิริ, ตำบลชมพู อำเภอนีนะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๒.

^{๑๓๖} สัมภาษณ์, นายสมฤทธิ์ นามประภักดิ์, ตำบลนีนะปราง อำเภอนีนะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๒.

ท่องเที่ยวพร้อมเปิดประสบการณ์การเรียนรู้วัฒนธรรม^{๑๓๗} เราต้องการกระจายตัวของนักท่องเที่ยวที่มีอยู่เดิม มาท่องเที่ยวชุมชนด้วย เพื่อเป็นการกระจายรายได้ไปสู่ชุมชน รัฐบาลแบบการท่องเที่ยวใหม่ๆ ที่นอกเหนือจากแหล่งท่องเที่ยวหลัก^{๑๓๘} พร้อมทั้งชูการท่องเที่ยวชุมชนที่เป็นที่ชื่นชอบและได้รับความนิยม เพื่อมุ่งกระจายรายได้สู่ชุมชน ส่งเสริมเศรษฐกิจฐานราก ให้ชุมชนเจ้าของแหล่ง หรือกิจกรรมการท่องเที่ยวได้พัฒนาศักยภาพชุมชน สร้างรายได้เสริมโดยการท่องเที่ยวให้เกิดการมีส่วนร่วมที่เข้มแข็ง และการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป^{๑๓๙}

การส่งเสริมแหล่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก เป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่จำเป็นต่อการสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ในขณะที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยว แต่การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นั้นต้องการบริการที่เน้นการให้ข้อมูลข่าวสาร และการบริการเพื่อให้นักท่องเที่ยว ได้รับประสบการณ์ ความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่นท้องถิ่น เช่น บริการด้านสื่อความหมายธรรมชาติ การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในภาคบริการ ซึ่งได้แก่ การจัดที่พักที่สอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น^{๑๔๐}

การส่งเสริมแหล่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก ต้องได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว ทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชนเพื่อท้องถิ่นจะได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างเต็มที่ ซึ่งแต่ละหน่วยงานมีข้อปฏิบัติดังต่อไปนี้

๑. การส่งเสริมการท่องเที่ยว อ.เนินมะปรางของภาครัฐ ภาครัฐทั้งส่วนของจังหวัดพิษณุโลก และอำเภอเนินมะปราง ควรออกแบบและจัดกิจกรรมเชิงนิเวศและผจญภัยที่มีมาตรฐานเป็นที่ดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ทั้งนี้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและผจญภัยถือเป็นการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการพักผ่อนกับธรรมชาติ และเน้นกิจกรรมที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก เป็นการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีลักษณะพิเศษที่นักท่องเที่ยวเข้าไปแล้วได้รับความเพลิดเพลินตื่นเต้น ทำทาย ผจญภัย และได้

^{๑๓๗} สัมภาษณ์, นายสีอาน อันลิ, ตำบลบ้านน้อยชุ่มชื้นเหล็ก อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

^{๑๓๘} สัมภาษณ์, นายชนก ขวัญแน่น, ตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๑๓๙} สัมภาษณ์, นายอุทัย อุทอง, ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๕ มกราคม ๒๕๖๓.

^{๑๔๐} สัมภาษณ์, นายแดง อุดระหว, ตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๒.

ประสบการณ์แปลกใหม่ โดยกิจกรรมเหล่านี้ภาครัฐต้องพัฒนาขึ้นตามความต้องการของนักท่องเที่ยวที่ต้องการศึกษาความเป็นธรรมชาติ กลุ่มที่รักในความท้าทายหรือการนำความแปลกใหม่มาผสมผสานกับความท้าทาย ทำให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและผจญภัยได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น ดังนี้

๑.๑ ต้องพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านโครงสร้างพื้นฐานด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ด้านการตลาดการประชาสัมพันธ์ ด้านการสราหาบุคลากร และด้านการสนับสนุนจากหน่วยงานทางภาครัฐ เพื่อจะได้นำไปดำเนินการและพัฒนาให้เป็นประโยชน์กับชุมชน ต้องพัฒนาเป็นมิติของการท่องเที่ยวใหม่ โดยใช้การท่องเที่ยวชุมชนเป็นเครื่องมือ ในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจสอดคล้องกับนโยบายรัฐที่ผลักดันให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย และยังเป็นการกระจายรายได้ รวมถึงเปิดมุมมองใหม่ด้านการท่องเที่ยวพร้อมเปิดประสบการณ์การเรียนรู้วัฒนธรรม เราต้องการกระจายตัวของนักท่องเที่ยวที่มีอยู่เดิม มาท่องเที่ยวชุมชนด้วย เพื่อเป็นการกระจายรายได้ไปสู่ชุมชน ำรูปแบบการท่องเที่ยวใหม่ๆ ที่นอกเหนือจากแหล่งท่องเที่ยวหลัก พร้อมทั้งชูการท่องเที่ยวชุมชนที่เป็นที่ชื่นชอบและได้รับความนิยม เพื่อมุ่งกระจายรายได้สู่ชุมชน ส่งเสริมเศรษฐกิจฐานราก ให้ชุมชนเจ้าของแหล่ง หรือกิจกรรมการท่องเที่ยวได้พัฒนาศักยภาพชุมชน สร้างรายได้เสริมโดยการท่องเที่ยวให้เกิดการมีส่วนร่วมที่เข้มแข็ง และการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว เช่น การบริการด้านการขนส่ง บริการที่พักแรม บริการร้านอาหารและภัตตาคาร บริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ บริการร้านจำหน่ายสินค้าที่ระลึก รวมไปถึงการอำนวยความสะดวกด้านพิธีการเข้า-ออกประเทศ และให้ความปลอดภัยทั้งชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว การต้อนรับอย่างมีไมตรีจิต เพราะเมื่อนักท่องเที่ยวมาใช้บริการและกลับบ้านแล้วสิ่งที่เขาจะรำลึกถึง คือ ความประทับใจของผู้ให้บริการ ดังนั้น ควรที่จะมีการคำนึงถึงแรงงานที่มีหน้าที่บริการนักท่องเที่ยว ให้มีลักษณะที่สุภาพนอบน้อม ซื่อสัตย์ บุคลิกที่ดี ยิ้มแย้มแจ่มใส และมีจิตใจที่พร้อมจะบริการผู้มาใช้บริการอยู่เสมอ

๑.๒ ทำการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว เพื่อจูงใจ และให้เป็นที่ยุ้จักแก่นักท่องเที่ยวมากขึ้น เพื่อส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวตลอดทั้งปี ก่อให้เกิดรายได้จากการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง พัฒนาคุณภาพ และมาตรฐาน ในการให้บริการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อให้ นักท่องเที่ยวประทับใจ และเกิดการกลับมาเที่ยวซ้ำ เพื่อที่จะเป็นการโฆษณาชุมชนให้เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว จะทำให้ อ.เนินมะปรางมีนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวมากขึ้น โดยการทำป้ายประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว หรือทำการโฆษณาลงในเว็บไซต์การท่องเที่ยวต่าง ๆ

๑.๓ ต้องรณรงค์ให้นักท่องเที่ยวรับผิดชอบต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ภาครัฐต้องเร่งรณรงค์และให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวมีความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน เพื่อเป็นการเสริมสร้างทัศนคติ แรงจูงใจ ปลุกฝังแนวความคิดการ

พัฒนาการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วม เพื่อศึกษากิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เกิดประโยชน์ในการพัฒนาศักยภาพชุมชน เพื่อร่วมกันประหยัดพลังงานทุกประเภทและช่วยกันรักษาสิ่งแวดล้อมผ่านทางสื่อต่างๆ สร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมของชุมชนการสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติและระบบนิเวศ หากปัจจัยข้างต้นได้รับผลกระทบกระเทือนจากการใช้ประโยชน์ในรูปแบบใดก็ตามโอกาสที่จะเกิดความเสื่อมโทรมหรือถูกทำลายจนด้อยคุณค่าไปก็มีอยู่สูง

๑.๔ ให้ความรู้ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยว พร้อมทั้งการสร้างจิตสำนึกในการปกป้องรักษาธรรมชาติแวดล้อมระหว่างการเดินทางท่องเที่ยวจึงเป็นสิ่งจำเป็น รวมถึงการสร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ให้กับราษฎรท้องถิ่น มัคคุเทศก์ และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดูแลรับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวนั้นด้วยวิธีการสร้างจิตสำนึกในด้านการอนุรักษ์สำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่นิยมใช้กันโดยทั่วไปได้แก่ การจัดทำโปรแกรมสื่อความหมายธรรมชาติ เช่น การจัดตั้งศูนย์สื่อความหมายธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยวการจัดเอกสารสิ่งพิมพ์ที่จำเป็นต่อการศึกษาเรียนรู้ การจัดนิทรรศการ รวมถึงการฝึกอบรมมัคคุเทศก์และเจ้าหน้าที่ให้สามารถชี้แนะและอธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติและนิเวศวิทยาของสิ่งต่าง ๆ ที่นักท่องเที่ยวพบเห็น

๑.๕ ต้องมีนโยบายในการรักษาสิ่งแวดล้อมที่จริงจัง

๑.๕.๑ บริหารและจัดการสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และความหลากหลายทางชีวภาพแบบบูรณาการ ในการกำจัดการมูลฝอย สิ่งปฏิกูลรวม และการดูแลระบบน้ำเสียรวม โดยยึดหลักธรรมาภิบาลและการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนท้องถิ่น

๑.๕.๒ ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชน ในการควบคุมและกำจัด มลภาวะที่มีผลต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ และคุณภาพชีวิตของประชาชน

๑.๕.๓ สนับสนุนการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของคนไทย สำหรับการแสวงหาบริการจัดการ การอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติทุกแหล่ง รวมถึงการนำสิ่งของหรือเศษวัสดุเหลือใช้กลับมาใช้ใหม่

๑.๕.๔ ภาครัฐควรทำการศึกษาวิจัยถึงผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม เพื่อนำมาใช้ในการวางแผนแม่บทส่งเสริมพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อย่างจริงจัง โดยคำนึงถึง ๒ ด้านพร้อมกันไป คือ ด้านความเป็นไปได้ในการประกอบธุรกิจการท่องเที่ยว และด้านการ ป้องกันผล กระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว

๒. การส่งเสริมการท่องเที่ยว อ.เนินมะปรางของภาคเอกชน การส่งเสริมแหล่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก เป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ภาคเอกชน ไม่ว่าจะเป็นที่พัก โรงแรม ร้านค้า ร้านขายสินค้าที่ระลึก ต้องต้องดำเนินธุรกิจโดยคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

๒.๑ ผู้ประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวและประชาชนเจ้าของท้องถิ่น ควรมีจิตสำนึกในการใช้ทรัพยากร การท่องเที่ยวอย่างหวงแหนในคุณค่า

๒.๒ ผู้ประกอบธุรกิจการท่องเที่ยว ควรดูแลไม่ให้เกิดผลกระทบทางด้านลบต่อการท่องเที่ยว เช่น การลดมลพิษจากการขนส่ง การติดตั้งเครื่องบำบัดน้ำเสียที่มีประสิทธิภาพในธุรกิจโรงแรมหรือภัตตาคาร เป็นต้น

๒.๓ ผู้ประกอบธุรกิจการท่องเที่ยว ควรมีโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตลอดจนให้คำแนะนำแก่นักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการ เพื่อลดผลกระทบที่อาจมีต่อสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น

๒.๔ ผู้ประกอบธุรกิจการท่องเที่ยว ควรหมั่นตรวจสอบ และประเมินผลเกี่ยวกับการรักษาสภาพแวดล้อม ในหน่วยงานต่าง ๆ ภายในธุรกิจของตนเองอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะระบบกำจัดขยะและน้ำเสีย

๒.๕ ผู้ประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวและประชาชนเจ้าของท้องถิ่น ควรให้ความร่วมมือกับภาครัฐ ในการสนับสนุนโครงการ หรือกิจกรรมที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้กลมกลืนกับธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น

๒.๖ รัฐควรร่วมมือกับธุรกิจการท่องเที่ยวภาคเอกชนในการส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยจัดตั้งคณะกรรมการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่มีภาคเอกชนเข้าร่วมด้วย

๓. การส่งเสริมการท่องเที่ยว อำเภอเนินมะปรางของภาคประชาชน ดังนี้

๓.๑ ประชาชนและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสินค้าและบริการ ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาสินค้าบนพื้นฐานของมรดกและวัฒนธรรมท้องถิ่น จัดทำหลักสูตรการฝึกอบรมทักษะธุรกิจพื้นฐานเพื่อส่งเสริมการประกอบธุรกิจใหม่ในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแก่ประชาชน

ทั้งนี้หน่วยงานภาครัฐต้องส่งเสริมภาคประชาชนให้มีแผนที่จะผลักดันให้อำเภอเนินมะปรางเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวอาเซียน พร้อมกับทำตลาดผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวใหม่ที่ช่วยกระจายเม็ดเงินลงสู่ภาคธุรกิจอื่นนอกเหนือจากธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยตรง ซึ่งหนึ่งในธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวนั้นก็คือ “สินค้าที่ระลึก (Souvenir)” ที่นักท่องเที่ยวเกือบทุกคนจะต้องหาซื้อ เพื่อเก็บไว้เตือนความจำและเป็นของที่ระลึกว่าครั้งหนึ่งเคยได้มีโอกาสมาเยี่ยมเยือนแหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้ ผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก (Souvenir) ที่เหมาะสมกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอำเภอเนินมะปรางได้แก่

๓.๑.๑ แม่เหล็กติดตู้เย็น (Magnets) เพราะขนาดเล็ก ราคาไม่แพง พกพาได้สะดวก

๓.๑.๒ หมวก ผ้าพันคอ ผ้าพันตัว (Hats and Scarves) เนื่องด้วยเป็นกลุ่มของที่ระลึกที่มีประโยชน์ใช้สอยกับผู้รับ อีกทั้งราคาไม่แพง

๓.๑.๓ กระเป๋า (Bags) ที่ผลิตด้วยวัสดุและความชำนาญในท้องถิ่น

๓.๑.๔ เครื่องประดับ (Jewelry) กลุ่มผู้หัตถ์นิยมเครื่องประดับขนาดเล็ก เช่น ต่างหูและสร้อยคอ ที่มีความเป็นเฉพาะถิ่น

๓.๑.๕ งานศิลปะและของตกแต่งบ้าน (Artifacts and Household Items) ที่สะท้อนถึงสถานที่ท่องเที่ยวและใช้ทุนทางวัฒนธรรมในการออกแบบ ดังนั้นราคาของงานจึงค่อนข้างสูง

๓.๑.๖ อาหารสำเร็จรูป (Local dry food items) ที่บรรจุในกล่องหรือบรรจุภัณฑ์ที่สวยงาม อย่างไรก็ตามสิ่งที่ต้องคำนึงถึงคือคุณภาพ มาตรฐานการแปรรูป นอกเหนือจากรสชาติ

๓.๑.๗ แผ่นโปสการ์ดและโปสเตอร์ (Postcards & Posters) แสดงถึงภาพสถานที่ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

๓.๑.๘ งานหัตถกรรมท้องถิ่น (Local handicraft) ที่สะท้อนอัตลักษณ์ของประเทศหรือแหล่งท่องเที่ยวซึ่งจัดอยู่ในกลุ่มงานหัตถอุตสาหกรรมท้องถิ่นได้ที่มีรากฐานทางวัฒนธรรม

๓.๑.๙ เสื้อยืด (T-shirts) เป็นของที่ระลึกที่นิยมและหาซื้อได้ง่าย

ทั้งนี้ ของที่ระลึกที่ดีต้องเป็นผลิตภัณฑ์ที่ตอบสนองความต้องการทางการตลาดอย่างสร้างสรรค์ และยังสามารถสะท้อนถึงมรดกทางวัฒนธรรม ผ่านรูปแบบหรือประโยชน์ใช้สอยที่เพิ่มมูลค่า และความสำคัญเมื่อกาลเวลาผ่านไป

๓.๒ ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว สรรหาบุคลากรที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการท่องเที่ยว เพื่อนำมาให้ข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องของการอนุรักษ์ทรัพยากรทั้งธรรมชาติและวัฒนธรรม เพื่อให้มีทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่คงอยู่อย่างยั่งยืน เพื่อมีความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน เพื่อเป็นการเสริมสร้างทัศนคติ แรงจูงใจ ปลุกฝังแนวความคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วม เพื่อสร้างความเข้าใจระหว่างกันเกิดการประสานงานที่ดี ตลอดจนเกิดกระบวนการการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืน

ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว มีทั้งหมด ๔ ขั้นตอนคือ การวางแผน (Planning) การปฏิบัติตามแผน (Implementation) การติดตามและการประเมินผล (Monitoring and evaluation) และการรับผลประโยชน์ (Benefit sharing) ขั้นตอนการมีส่วนร่วม

นั้นมีความแตกต่างกันคือ ระยะเริ่มต้น ต้องได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐ ในด้านแนวความคิดการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน ต้องได้เรียนรู้แนวทางจากชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการจัดการการท่องเที่ยว ระยะที่ ๒ ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ชาวบ้านร่วมปฏิบัติตามแผนงานแต่การวางแผนและการติดตามผลเป็นหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐโดยตรง ต้องมีสถาบันการศึกษามาให้ความรู้ภาษาอังกฤษกับสมาชิกชมรมและชาวบ้าน ให้สื่อสารกับนักท่องเที่ยวต่างประเทศได้ และทำวิจัยมาตรฐานการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน ร่วมกับนักวิจัยชุมชนในระยะปัจจุบัน จะทำให้มีการปรับกระบวนการทำงานและพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน ประกอบด้วย ๑) ปัจจัยภายในที่เป็นจุดแข็ง ได้แก่ ทุนทางธรรมชาติ ทุนมนุษย์ ทุนสังคมและวัฒนธรรม ทุนทางกายภาพและโครงสร้างพื้นฐาน และทุนการเงิน ปัจจัยภายในที่เป็นจุดอ่อน ได้แก่ การจัดแบ่งการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ในชุมชน ความขัดแย้งในการทำงานของคณะกรรมการ การบริหารจัดการชมรม และ ๒) ปัจจัยภายนอกที่เป็นโอกาส ได้แก่ แผนและนโยบายในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

๓.๓ จัดตั้งกลุ่มหรือองค์กรด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยคณะกรรมการกลุ่มประกอบด้วยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการท่องเที่ยว กำหนดขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่จัดระเบียบการเข้าชม โดยเฉพาะช่วงเทศกาลท่องเที่ยว กำหนดบทลงโทษที่ชัดเจน และเข้มงวด เพื่อป้องกันการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จัดทำคู่มือท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยนำอำเภอเนินมะปรางเป็นชุมชนต้นแบบในเรื่องการบริหารจัดการด้วยตัวชุมชนนักท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้วิถีชีวิตของคนในชุมชน ในเชิงอนุรักษ์ ได้ท่องเที่ยวสัมผัสกับธรรมชาติแบบครบวงจร ได้จัดเป็นที่พักแบบโฮมสเตย์ให้นักท่องเที่ยว มาพักร่วมกับเจ้าของบ้านทำกิจกรรมร่วมกันเรียนรู้วิถีชีวิตตามชุมชน เรียนรู้การบริหารจัดการโดยชุมชนอย่างยั่งยืน เกิดแรงบันดาลใจในการต่อสู้พัฒนาบ้านตนเอง และชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นชุมชนที่โดดเด่นเรื่องกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อชุมชนในการเรียนรู้และการพัฒนาที่ยั่งยืน

๓.๔ พัฒนาประชาชนเป็นไกด์ท้องถิ่น หากต้องการเอาชนะใจของนักท่องเที่ยวได้แล้ว หรือทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจหลังจากการใช้บริการ ประชาชนต้องมีความรู้เกี่ยวกับประวัติและข้อมูลการท่องเที่ยวในท้องถิ่นเพื่อให้ความรู้ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวได้ อีกทั้งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเรียนรู้ทุกสิ่งที่เกี่ยวข้องกับนักท่องเที่ยว เช่น ศึกษาความต้องการ ความคิด การทำงาน การใช้เวลาว่าง ของนักท่องเที่ยว เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจทั้งปัจจัยส่วนตัวและ ปัจจัยกลุ่มที่มีผลกระทบต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการของนักท่องเที่ยว เพื่อมัดใจนักท่องเที่ยว พัฒนาองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวให้แก่คนในชุมชนอย่างเป็นระบบพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศตามเกณฑ์มาตรฐานให้ท่องเที่ยวที่มีความหลากหลาย การท่องเที่ยวที่มี

กระบวนการเรียนรู้(Learning process) โดยมีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง

๓.๕ สร้างประชาชนเป็นผู้นำในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ควรสนับสนุนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนอำเภอเนินมะปราง ต่อกิจกรรมการท่องเที่ยว ควรให้ประชาชนส่วนใหญ่เข้ามามีส่วนร่วมในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการวางแผนจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน ด้านการดูแลรักษาทรัพยากร ด้านการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว และการจัดตั้งองค์กรเพื่อการอนุรักษ์ของชุมชน ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน ถ้าหากการติดตามงานและประเมินผลงานขาดการมีส่วนร่วม แล้วประชาชนย่อมจะไม่ทราบด้วยตนเองว่างานที่ทำไปนั้นได้รับผลดีหรือได้รับประโยชน์หรือไม่อย่างใดการดำเนินกิจกรรมอย่างเดียวกันในโอกาสต่อไปจึงอาจจะประสบความยากลำบาก ประชาชนในท้องถิ่นส่วนใหญ่จะปฏิบัติหน้าที่ของตัวเองให้ดีที่สุดก่อน และเมื่อมีเวลาว่างจากงานหลักก็จะมารวมกลุ่มกันทำกิจกรรมของชุมชน

การท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนท้องถิ่น (Involvement of local community or People participation) ที่มีส่วนร่วมในการคิด วางแผน ปฏิบัติตามแผน ได้รับประโยชน์ ติดตามตรวจสอบ ตลอดจนร่วมบำรุงรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวอันจะก่อให้เกิดผลประโยชน์ในท้องถิ่น ทั้งการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิตและการได้รับผลตอบแทนเพื่อกลับมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยว

๓.๖ ประชาชนในชุมชนต้องได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวโดยชุมชนถือเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนในการบริหารจัดการทรัพยากรของชุมชน โดยชุมชน และเพื่อชุมชน โดยแท้ ทั้งยังเป็นสะพานเชื่อมระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยวในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิตเข้าใจความต่างทางวัฒนธรรม สร้างความภาคภูมิใจของคนในท้องถิ่น ก่อให้เกิดความสุขอย่างยั่งยืนในที่สุด รายได้จากร้านอาหารและสินค้าพื้นเมือง รายได้จากการนำเที่ยวให้บริการในกิจกรรมการท่องเที่ยว รายได้จากการจ้างงานเพื่อใช้ในการท่องเที่ยว หรือรายได้จากที่พักที่จัดให้บริการนักท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ ส่งเสริมการสร้างรายได้ให้กับชุมชนโดยการจัดตั้งร้านค้าชุมชนขึ้นมาเพื่อให้ชาวบ้านได้นำสินค้ามาขายในช่วงวันหยุด เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน ต้องทำให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ความอยู่ดีมีสุข ตลอดจนรักษาอัตลักษณ์วิถีวัฒนธรรมธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของชุมชนท้องถิ่น โดยดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนซึ่งเป็นการท่องเที่ยวทางเลือกที่จะนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ผ่านเครื่องมือการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งจะเป็นตัวช่วยสำคัญในการไปสู่เป้าหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ตารางที่ ๔.๓

สรุปการส่งเสริมแหล่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

การส่งเสริมแหล่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก		
ภาครัฐ	ภาคเอกชน	ภาคประชาชน
๑. ต้องพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก	๑. จิตสำนึกในการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างหวงแหนในคุณค่า	๑. ประชาชนและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสินค้าและบริการ
๒. ทำการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว	๒. ดูแลไม่ให้เกิดผลกระทบทางด้านลบต่อการท่องเที่ยว	๒. ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว
๓. ต้องรณรงค์ให้นักท่องเที่ยวรับผิดชอบต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	๓. มีโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	๓. จัดตั้งกลุ่มหรือองค์กรด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
๔. ให้ความรู้ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยว	๔. ควรหมั่นตรวจสอบ และประเมินผลเกี่ยวกับการรักษา	๔. พัฒนาประชาชนเป็นไกด์ท้องถิ่น
๕. ภาครัฐควรทำการศึกษาวิจัยถึงผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม	๕. ให้ความร่วมมือกับภาครัฐและชุมชน ในการสนับสนุนโครงการต่างๆ	๕. สร้างประชาชนเป็นผู้นำในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ๖. ประชาชนในชุมชนต้องมีรายได้จากการท่องเที่ยว

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก มีทั้งปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอก ผู้วิจัยได้ใช้หลัก การวิเคราะห์ปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอก ได้แก่ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT) ต่อการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก พบว่า ปัจจัยภายใน และ ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลสามารถสรุปได้ดังตาราง ต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๔

ปัจจัยภายใน และ ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

วิเคราะห์ (SWOT) ต่อการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก	
จุดแข็ง Strengths ๑. มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สวยงามและหลากหลายทั้งทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และทางประวัติศาสตร์ ๒. เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพราะมีป่าธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์ และมีการจัดเส้นทางศึกษาธรรมชาติ ๓. มีสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวที่เพียงพอและเหมาะสม ๔. เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงระดับประเทศ ๕. เป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทอุทยานแห่งชาติ จึงได้รับการสนับสนุนด้านการท่องเที่ยวจากภาครัฐ	จุดอ่อน Weaknesses ๑. เกิดปัญหาความแออัดในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยว ๒. ขาดป้ายบอกทางที่มีความโดดเด่น และควรเพิ่มป้ายภาษาอังกฤษ
โอกาส Opportunities ๑. รัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ๒. นักท่องเที่ยวสนใจกับการท่องเที่ยวที่เน้นธรรมชาติ สัมผัสวิถีชีวิตวัฒนธรรมมากขึ้น ๓. ภาครัฐมีการส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวในเขตอุทยานแห่งชาติมากขึ้น ๔. กระแสการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของสังคมส่งผลให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพิ่มมากขึ้น	อุปสรรค Threats ๑. ความผันผวนทางเศรษฐกิจ อาจส่งผลให้นักท่องเที่ยวเดินทางท่องเที่ยววันน้อยลง ๒. ปัจจุบันภัยธรรมชาติเกิดมากขึ้น อาจส่งผลให้นักท่องเที่ยวไม่มั่นใจในความปลอดภัยในการเดินทางท่องเที่ยว ๓. เนื่องจากเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงและในช่วงเทศกาลมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเป็นจำนวนมาก จึงยากต่อความควบคุมพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว

๔.๕ ข้อค้นพบจากการสัมมนาเชิงปฏิบัติการในรูปแบบการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก ผู้วิจัยได้ทำการลงพื้นที่อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก เพื่อทำการวิเคราะห์ และเก็บข้อมูลเชิงพื้นที่ แล้วจึงนำมาทำแบบสัมภาษณ์ สุดท้ายจึงนำผลการสัมภาษณ์นั้นมาตั้งเป็นหัวข้อสัมมนาเชิงปฏิบัติการในรูปแบบการสนทนากลุ่มเฉพาะ ซึ่งได้ผลการวิจัยดังนี้

การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก ต้องเริ่มต้นด้วยการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยว แนวทางการดำเนินงาน คือ การพัฒนาเครือข่ายการสื่อสาร โทรคมนาคม ระบบสารสนเทศและซอฟต์แวร์ดิจิทัลคอนเทนต์เพื่อการท่องเที่ยว สนับสนุนให้เกิดการใช้ระบบ e-commerce อย่างแพร่หลาย

ส่งเสริมการจัดทำข้อมูลการท่องเที่ยวออนไลน์และการเชื่อมโยงระบบบริการต่างๆ ด้านการท่องเที่ยวทางเว็บไซต์ ต้องพัฒนาการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงข้อมูลแสดงรายละเอียดเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวที่ผู้ต้องการได้อย่างรวดเร็วเพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการตัดสินใจวางแผนการท่องเที่ยวฐานข้อมูลที่จะแสดงประกอบด้วยข้อมูลการท่องเที่ยว อาทิ แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวมนุษย์สร้างขึ้น ประเพณีในชุมชน พักการเดินทาง โรงแรม ที่พัก ร้านอาหาร ร้านขายของฝาก วัด สถานพยาบาล สถานีตำรวจ สถานบันเทิง ศูนย์บริการท่องเที่ยว^{๑๔๑}

ควรที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวในด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น การตลาด การประชาสัมพันธ์ การจัดสรรบุคลากร การจัดงบประมาณ และแนวทางการแก้ไขปัญหาการท่องเที่ยวซึ่งการพัฒนานั้นจะต้องมีความรู้ความเข้าใจและยึดหลักการและปรัชญาของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างเคร่งครัด เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนจากผลการสัมภาษณ์เชิงลึกและการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ

ปรับปรุงเส้นทางคมนาคม โดยทำการซ่อมแซมถนนที่ชำรุดเสียหาย ให้กลับมาใช้งานได้อย่างสะดวกสบายเพื่อไม่ให้เกิดอันตรายต่อการใช้รถใช้ถนนของนักท่องเที่ยวและคนในชุมชน เนื่องจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของนักท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่นได้ให้ความคิดเห็นไว้ว่าเส้นทางคมนาคมมีความสะดวกสบายดี เพราะเป็นถนนที่ได้ทำการลาดยางแล้ว แต่ในบางช่วงของถนนยังมีการชำรุดเสียหาย ซึ่งเป็นเหตุเป็นบ่อ ฝิถถนนยังขรุขระไม่เรียบ อาจจะทำให้เกิดอันตรายต่อการใช้รถใช้ถนนในช่วงเวลากลางคืนที่มองไม่ค่อยเห็นได้ จึงอยากให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องช่วยปรับปรุงใน

^{๑๔๑} สนทนากลุ่มเฉพาะ นายพงศกร พิพัฒน์เดชา, ปลัดเทศบาลตำบลเนินมะปราง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๒๙ มีนาคม ๒๕๖๓.

เรื่องของเส้นทางภายในชุมชนด้วย^{๑๔๒} พัฒนาระบบความปลอดภัยและสุขอนามัยในแหล่งท่องเที่ยว โดยการสนับสนุนเครื่องมือและอุปกรณ์เพื่อป้องกันและช่วยเหลือนักท่องเที่ยว ได้แก่ กล้องวงจรปิด เครื่องแปลภาษา การติดตั้งไฟในสถานที่ท่องเที่ยวอุปกรณ์ช่วยเหลือนักท่องเที่ยวเบื้องต้น จัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือนักท่องเที่ยวให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ท่องเที่ยว ส่งเสริมสุขอนามัยในแหล่งท่องเที่ยว เช่น ปรับปรุงสุขาสาธารณะ การจัดการขยะและระบบบำบัดน้ำเสียในแหล่งท่องเที่ยว

ปรับปรุงป้ายบอกสถานที่ท่องเที่ยวให้มีขนาดใหญ่ขึ้นเพื่อให้สะดวกต่อการมองเห็นของนักท่องเที่ยวเนื่องจากป้ายบอกเส้นทางหรือป้ายบอกแหล่งท่องเที่ยว ยังมีขนาดเล็กไปบ้าง ทำให้มองเห็นไม่ชัดเจน เกิดการสับสนกับป้ายบอกทางอันอื่นบ้างจึงทำให้เกิดการหลงทางหรือสับสนในตัวป้าย จึงอยากให้ทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้องปรับปรุงขนาดของป้ายให้มีขนาดใหญ่ขึ้น และมีข้อความที่เห็นได้ชัดเจน มองดูแล้วไม่เป็นการสับสนในการเดินทาง

ปรับปรุงหรือพัฒนาโฮมสเตย์ให้มีจำนวนมากขึ้น เพื่อให้เพียงพอต่อจำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวมากขึ้น เนื่องจากปัจจุบันนี้ธุรกิจโฮมสเตย์ได้ผลตอบรับที่ดีจากนักท่องเที่ยวมากขึ้นทุกวัน ทำให้ธุรกิจโฮมสเตย์ไม่เพียงพอต่อการรองรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในปริมาณที่มากขึ้น อย่างเช่นนักท่องเที่ยวบางกลุ่มต้องการมาสัมผัสกับธรรมชาติ แต่ไม่ได้ทำการจองที่พักไว้ล่วงหน้าจึงทำให้เสียโอกาสในการท่องเที่ยว และทำให้เกิดการรองรับของโฮมสเตย์ที่ไม่เพียงพอ จึงอยากให้กลุ่มธุรกิจโฮมสเตย์ได้ทำการปรับปรุงและพัฒนาโฮมสเตย์ให้มีจำนวนมากขึ้น ซึ่งทางกลุ่มสมาชิกโฮมสเตย์อาจจะเข้าไปให้ความรู้เกี่ยวกับการทำโฮมสเตย์ให้กับชาวบ้านในชุมชน ซึ่งจะทำให้เกิดการกระจายรายได้เข้าสู่ชุมชนเพิ่มมากขึ้นด้วย ทั้งนี้การสร้างโฮมสเตย์จะต้องคำนึงถึงการไม่ไปทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน ซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้ข้อมูลความรู้ความเข้าใจกับผู้ที่จะมาประกอบธุรกิจโฮมสเตย์^{๑๔๓}

การรวมกลุ่มโฮมสเตย์ โดยอาศัยทุนทางสังคมที่เป็นจุดขาย อันได้แก่ ทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชน โดยให้นักท่องเที่ยวได้เข้าพักอาศัยและเก็บค่าที่พักและค่าตอบแทนตามความเหมาะสม เพื่อให้กลุ่มตั้งอยู่ได้อย่างยั่งยืนชุมชนมีส่วนร่วมต่อกระบวนการตั้งแต่การรับรอง การลงทะเบียน การขายศรีสู่ขวัญต้อนรับ การร่วมกิจกรรมท่องเที่ยวตามที่กำหนดไว้ ส่งผลให้ชุมชนมีรายได้ และตระหนักเห็นความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ เกิดความรู้สึกรักหวงแหนและต้องการอนุรักษ์ไว้ ชุมชนมีอาชีพ รายได้ และเกิดความเข้มแข็ง สำหรับแนวทางการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ควรดำเนินการใน ๓ ด้านคือด้านที่พักอาศัย ควรมีการปรับปรุงห้องสุขา และ

^{๑๔๒} สทนากลุ่มเฉพาะ นายวริศ วานิชพิพัฒน์, ปลัดเทศบาลตำบลบ้านมุง อำเภอนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๒๙ มีนาคม ๒๕๖๓.

^{๑๔๓} สทนากลุ่มเฉพาะ นายบุญชนะ คงภูเขียว, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลชมพู อำเภอนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๒๙ มีนาคม ๒๕๖๓.

จัดหาที่ทิ้งขยะ ให้ดีขึ้น ด้านสถานที่ท่องเที่ยวและบริการ ควรจัดทำป้ายบอกทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่ต่างๆ ให้ชัดเจน และควรมีการเพิ่มบริการด้านการนวดแผนโบราณ นวดสปา และด้านบุคลากร ควรมีการจัดอบรมหรือประชุมให้ความรู้เรื่องการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างเป็นระบบ ต่อเนื่อง และเกิดความยั่งยืน นอกจากนี้ ควรสนับสนุนและส่งเสริมให้กับกลุ่มเด็กและเยาวชน ให้เข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชนกับการจัดการท่องเที่ยวดังกล่าว เพราะเด็กจะได้สืบทอดการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นี้ต่อไป

ปรับปรุงห้องน้ำห้องสุขา ให้มีจำนวนเพียงพอต่อนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามา และต้องมีการดูแลรักษาความสะอาดของห้องน้ำอยู่เสมอ เนื่องจากปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวที่พักค้างคืนและไม่พักค้างคืนเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนมีปริมาณมากขึ้นกว่าในอดีต ทำให้สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ไม่เพียงพอต่อการรับรองของจำนวนนักท่องเที่ยวที่มากขึ้น อย่างเช่น ห้องน้ำ ซึ่งทางชุมชนทุ่งเพลได้มีการจัดทำห้องน้ำสาธารณะไว้ใกล้กับแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งขณะนี้ห้องน้ำมีจำนวนไม่เพียงพอต่อนักท่องเที่ยวอีกต่อไป จึงอยากให้ทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ทำการเพิ่มจำนวนห้องน้ำสาธารณะให้มากขึ้น และควรจัดเจ้าหน้าที่เข้าไปดูแลรักษาทำความสะอาดเป็นประจำ เพื่อให้เกิดความสะอาดสบายและความประทับใจของนักท่องเที่ยวต่อไป

จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่น่าสนใจให้กับนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ต้องการเดินทางมาพักผ่อนและมาทำกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งให้ความคิดเห็นไว้ว่า อยากให้ชุมชนมีกิจกรรมการ ซึ่งเป็นศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้นักท่องเที่ยวได้ชม และสามารถซื้อเป็นของฝากกลับไปได้ด้วย

การพัฒนาการท่องเที่ยวอำเภอเนินมะปรางต้องเร่งเพิ่มปริมาณร้านค้าชุมชนให้มากขึ้น เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวในการซื้อสิ่งของเครื่องใช้ จากความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับสิ่งอำนวยความสะดวกมากที่สุด ดังนั้น ร้านค้าร้านอาหารจึงเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน ซึ่งทางชุมชนควรที่จะให้ความสำคัญกับเรื่องนี้เป็นอย่างมาก เพราะการเดินทางท่องเที่ยวส่วนใหญ่ของนักท่องเที่ยวจะให้ความสำคัญกับร้านค้าร้านอาหารมากที่สุด เพราะบางทีนักท่องเที่ยวขาดเหลืออะไร สามารถมาหาซื้อได้ในชุมชน หรือต้องการหาซื้ออาหารรับประทาน ชุมชนก็สามารถมีบริการร้านอาหารไว้รองรับให้กับนักท่องเที่ยวได้ ทั้งนี้ยังช่วยเป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนท้องถิ่นให้มีรายได้จากการท่องเที่ยวอีกด้วย^{๑๔๔}

จำเป็นอย่างยิ่งต้องทำการส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวให้มากขึ้น เพื่อเป็นการสร้างอาชีพเสริมให้กับคนในชุมชน และเป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชน และเป็นการทำให้คนในชุมชนรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยว ซึ่งการที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

^{๑๔๔} สทนากลุ่มเฉพาะ นายฝ่าย มหาสัตว์, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลวังโพรง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๒๙ มีนาคม ๒๕๖๓.

ได้นั้นไม่ใช่มีแค่ธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์เพียงอย่างเดียว แต่การมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่นนั้นก็มี ความสำคัญมากเช่นกัน ถ้าประชาชนในท้องถิ่นไม่ให้ความมือก็จะไม่ครบองค์ประกอบของการ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดังนั้น หน่วยงานหรือกลุ่มธุรกิจที่เกี่ยวข้อง จำเป็นที่จะต้องให้การสนับสนุนกับ ประชาชนในท้องถิ่นให้มีรายได้จากการท่องเที่ยว อย่างเช่น สนับสนุนให้มีการทำสินค้าพื้นฐานบ้านมา ขายในช่วงวันหยุด หรือส่งเสริมให้เด็กๆ ในชุมชนเป็นมัคคุเทศก์น้อย เพื่อให้เด็กๆ เหล่านั้นเกิดการซึม ซักและเข้าใจในการมีส่วนร่วมกับการท่องเที่ยวมากขึ้น

จัดทำการประชุมสัมพันธแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเป็นการโฆษณาชุมชนให้เป็นที่รู้จักของ นักท่องเที่ยวมากขึ้น โดยการทำป้ายประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว ทำการโฆษณาลงในเว็บไซต์การ ท่องเที่ยวต่างๆ เพราะจากการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยว ส่วนใหญ่ไม่มีใครรู้จัก มาก่อน แต่จะรู้จักจากญาติหรือเพื่อนฝูงที่แนะนำบอกต่อๆ กันมาเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งบางทีนักท่องเที่ยว ในกลุ่มที่ชอบการท่องเที่ยวแบบธรรมชาติอาจจะไม่รู้จักรู้จักทำให้ชุมชนเสียโอกาสและเสียรายได้จาก นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ได้ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องได้รับความมือจากหลายๆ ฝ่ายช่วยกันประชาสัมพันธ์ และทำ การโฆษณาแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนทุ่งเพลให้เป็นที่รู้จักกับนักท่องเที่ยวมากขึ้น^{๑๔๕}

ขอการสนับสนุนงบประมาณในด้านแหล่งท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์ สิ่งอำนวยความสะดวก โครงสร้างพื้นฐาน และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อใช้ในการปรับปรุงพัฒนาการ ท่องเที่ยว เพราะปัจจุบันนี้ชุมชนทุ่งเพลยังไม่ได้มีการสนับสนุนเรื่องการท่องเที่ยวจากหน่วยงานทาง ภาครัฐอย่างจริงจัง จึงทำให้ขาดการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวในด้านต่างๆ เป็นอย่างมากโดยเฉพาะ ด้านงบประมาณที่จะมาพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งเงินทุนที่ใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยว ในตอนนี้ได้จากการรวมกลุ่มของธุรกิจโฮมสเตย์ ซึ่งเป็นเพียงเงินปันผลที่ได้จากการมาพักค้างคืนของ นักท่องเที่ยว ซึ่งทางธุรกิจโฮมสเตย์ก็จะนำเงินปันผลเหล่านั้นมาทำการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน ด้านต่างๆ ซึ่งก็อาจจะมีจำนวนเงินทุนที่ไม่เพียงพอต่อการนำมาพัฒนาการท่องเที่ยวในทุกๆ ด้าน จึง จำเป็นที่จะต้องขอการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานทางภาครัฐมาทำการพัฒนาการท่องเที่ยว ในชุมชนทุ่งเพลให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในด้านการท่องเที่ยวอย่างจริงจังต่อไป^{๑๔๖}

เนินมะปราง เป็นชื่อของอำเภอหนึ่งในจังหวัดพิษณุโลก ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ของ ทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิประเทศประมาณร้อยละ ๔๕ เป็นภูเขาหินปูนอายุกว่า ๓๐๐ ล้านปี และมีถ้ำ อยู่มากมาย นอกจากนี้ยังเป็นพื้นที่เกษตรกรรมสำคัญคือมีการปลูกมะม่วงเพื่อส่งออกพื้นที่ใหญ่ของ ประเทศ มีลำไยคุณภาพ และยังคงรักษาความหลากหลายของวัฒนธรรมของคนอพยพมาจากที่

^{๑๔๕} สทนากลุ่มเฉพาะ นายวรชัย เทียงไธสง, กำนันตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๒๙ มีนาคม ๒๕๖๓.

^{๑๔๖} สทนากลุ่มเฉพาะ นายสมประสงค์ อารมณชื่น, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๗ บ้านรักไทย ตำบลชมพู อำเภอ เนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๒๙ มีนาคม ๒๕๖๓.

ต่างๆ ผ่านภาษา อาหารที่เป็นเอกลักษณ์ บ้านมุงได้รับความสนใจจากผู้คนจำนวนมาก เดินทางเข้ามาตนเองมีความเป็นห่วงนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะที่เดินเท้าเข้ามา อยากให้มีความปลอดภัย จึงอยากให้ติดต่อทางชุมชนก่อนเพื่อจะได้ช่วยกันดูแล บ้านมุงมีสิ่งที่ดีงามหลายอย่าง เช่น ภูเขาหินปูน ค้างคาว เราเห็นว่าคนที่เข้ามาเขาน่าสิ่งดีๆ เหล่านี้ไปบอกเล่าต่อ มีทรัพยากรที่มีคุณค่า มีภูเขาหินที่สวยงามที่สุดในภาคเหนือตอนล่าง สิ่งที่ยังคงอยู่คือวิถีความเป็นเนินมะปราง มีผลไม้ที่น่าสนใจ เช่น ทุเรียนหลงรักไทย ลำไยที่ชนะการประกวด มะม่วงน้ำดอกไม้ส่งออก เราจะเรียงสิ่งเหล่านี้ที่มีอยู่แล้วจัดเรื่องการท่องเที่ยวอย่างไร สิ่งที่เป็นห่วง คือ เราต้องคงความเป็นบ้านมุงไว้ให้ได้ มีค้างคาวให้ดู มีวิถีที่เป็นแบบนี้ ความเจริญมาเร็วมา มากับทุน สื่อ เราต้องเท่าทัน คงความเป็นบ้านมุง อนุรักษ์วัฒนธรรมของเราไว้ให้นานเท่านาน^{๑๔๗}

สรรพบุคลากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการท่องเที่ยวให้เพิ่มมากขึ้น เพื่อนำมาให้ข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยว เนื่องจากตอนนี้ยังขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถเข้ามาบริหารจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนให้มีประสิทธิภาพ ทำให้ชุมชนยังขาดการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างเป็นระบบและถูกต้องเหมาะสม เพราะปัจจุบันนี้จะมีบุคลากรเพียงบางกลุ่มเท่านั้นที่มีความรู้ความเข้าใจเรื่องของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างถูกต้อง ถ้าบุคลากรไม่มีความรู้ความสามารถเข้ามาบริหารจัดการอาจจะทำให้ชุมชนต้องสูญเสียทรัพยากรทางการท่องเที่ยวในหลายๆ ด้านไปได้

อำเภอเนินมะปรางเป็นสถานที่ที่มีความสวยงามมาก เป็นอีกแห่งหนึ่งที่ประทับใจ การพัฒนาพื้นที่อำเภอเนินมะปรางควรเน้นงานด้านการอนุรักษ์ต้นไม้ใหญ่ การจัดการพื้นที่สีเขียวโดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือ เรื่องสิ่งแวดล้อมในเมือง ผักและพื้นที่เกษตรเมือง โดยพบว่าอำเภอเนินมะปรางมีต้นไม้ใหญ่จำนวนมาก อีกทั้งเมืองยังมีต้นทุนด้านประวัติศาสตร์ แต่ละหมู่บ้านที่เรื่องราวหลากหลายมาก มีเครือข่ายด้านสิ่งแวดล้อม เป็นต้นทุน เราใช้สิ่งแวดล้อมให้เกิดรายได้ แต่ความท้าทายที่พบ คือ การพัฒนาพื้นที่สร้างรายได้ ใช้งบสูง จึงร่วมกันคิดว่าเราจะทำอย่างไรที่จะรักษาทุนทางธรรมชาติ จึงนำเสนอเล็กๆ ในชุมชนมาพัฒนา พร้อมๆ กับการรักษาเอาไว้ จึงควรใช้การเดินทางทำให้เกิดเส้นทางการสัญจรในพื้นที่เมืองเพื่อเข้าไปเรียนรู้วิถี ประวัติศาสตร์ชุมชนต่างๆ สิ่งที่สำคัญที่ทำให้เดินไปข้างหน้าได้ คือ เครือข่ายและ กลยุณมิตรที่ได้ช่วยกันเผยแพร่ สนับสนุนการทำงานมาตลอด ส่วนข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวบ้านมุงนั้นเป็นเรื่อง การพัฒนาทักษะด้านการท่องเที่ยว เช่น อาหาร เส้นทางท่องเที่ยว แผนที่ที่นักท่องเที่ยวสามารถท่องเที่ยวในชุมชนได้เอง

^{๑๔๗} สทนากลุ่มเฉพาะ นายสมพงษ์ สุขคง, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๒ บ้านน้ำปาด ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๒๙ มีนาคม ๒๕๖๓.

และการจัดการรองรับเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาในอนาคต ซึ่งที่ได้มาเห็นพบว่าหลายอย่างดีอยู่แล้ว เช่น การจัดการขยะให้รักษาสิ่งแวดล้อม^{๑๔๘}

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศอำเภอเนินมะปราง ต้องส่งเสริมการลดใช้น้ำมันจากการเดินทาง ควรมุ่งเน้น การเดินป่า การขี่รถจักรยานลัดเลาะไปตามไร่ นาและชนบท การดูถ้ำ น้ำตก การเยี่ยมชมสวนผลไม้ การดูวิถีชีวิตของชุมชนในท้องถิ่น การพักผ่อนกับชุมชนในหมู่บ้าน วิธีการต่างๆ เหล่านี้จะทำให้เรามีโอกาสได้สัมผัสกับธรรมชาติอย่างแท้จริงได้เรียนรู้และเห็นคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ และพร้อมที่จะเป็นนักท่องเที่ยวที่ดี การเป็นนักท่องเที่ยวที่ดี คือ จะต้องช่วยกันระมัดระวังมิให้แหล่งท่องเที่ยวเกิดความเสื่อมโทรมโดยการไม่ทิ้งขยะเกลื่อนกลาดไม่เป็นที่เป็นทาง ไม่เด็ดหรือเหยียบย่ำพืชพรรณไม้ ไม่ขีดเขียนข้อความตามผนังถ้ำหรือโขดหิน ไม่ทำลายหินงอกหินย้อยในถ้ำ และให้ความเป็นมิตรไมตรีกับคนในท้องถิ่นซึ่งเป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยววันนั้นๆ ร่วมกันกับเรา

ต้องทำให้อำเภอเนินมะปรางเป็นต้นแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวที่มีผลต่อเนื่องไปในระยะเวลายาวนานมีจุดเน้นที่สำคัญ คือ จะต้องดูแลทรัพยากรการท่องเที่ยวให้ใช้ประโยชน์ได้ต่อไปชั่วลูกชั่วหลาน มิใช่เพียงเพื่อคนในรุ่นปัจจุบันเท่านั้นและต้องให้มีการร่วมมือกันทุกระดับทั้งในระดับประเทศ ระดับภาค และระดับท้องถิ่น ในการวางแผนการพัฒนาและการจัดการการท่องเที่ยวร่วมกันโดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องให้ชุมชนในท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์ตอบแทนจากทรัพยากรการท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตนอย่างเป็นธรรมด้วย

การท่องเที่ยวอำเภอเนินมะปรางต้องเป็นกิจกรรมส่งเสริมโครงสร้าง กระบวนการผลิต อาชีพดั้งเดิมของท้องถิ่น ความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่นเพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษา ระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นเครื่องมือ (ไม่ใช่เป้าหมาย) ในกระบวนการพัฒนา ท้องถิ่นที่ยั่งยืน เนื่องจากมีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ไม่ทำลาย สิ่งแวดล้อม ในขณะที่มีการพัฒนาอาชีพเพื่อสร้างรายได้ในท้องถิ่น

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นกระบวนการบูรณาการกิจกรรมด้านต่างๆ ในท้องถิ่น ทั้งทางด้านเกษตรปลอดสารพิษ ผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน การดูแลสุขภาพโดยภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้วยสมุนไพร

^{๑๔๘} สทนากลุ่มเฉพาะ นายสงวน วีระปิง, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๘ บ้านเฝ้าไทย ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๒๙ มีนาคม ๒๕๖๓.

หลักสูตรการศึกษาท้องถิ่น ความหลากหลายทางชีวภาพ การจัดการทรัพยากรท้องถิ่น และประวัติศาสตร์วัฒนธรรมท้องถิ่น^{๑๔๙}

การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อำเภอเนินมะปราง ควรมียุทธศาสตร์ประกอบดังนี้

๑. ต้องมีการควบคุม ดูแล รักษา และจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวให้คงสภาพ เดิมแท้ไว้ให้มากที่สุด หลีกเลี้ยง หรือลดเว้นการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่อ่อนไหว ง่ายต่อการถูกกระทบ หรือฟื้นตัวได้ยาก

๒. ต้องคำนึงถึงศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยว ที่มีอยู่ มีการจัดกิจกรรมที่เหมาะสม และปรับให้เกิดความสมดุลกับรูปแบบ และกิจกรรมที่มีอยู่แต่เดิม

๓. ต้องคำนึงถึงการพัฒนาด้านการให้การศึกษา สร้างจิตสำนึกที่ดีในการรักษาระบบนิเวศร่วมกัน มากกว่าการมุ่งเน้นความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ และการมีรายได้แต่เพียงอย่างเดียว

๔. ต้องให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนและองค์กรในท้องถิ่น ในการจัดการทรัพยากร การบริการ การแลกเปลี่ยนความรู้ และวัฒนธรรมของชุมชนในกระบวนการท่องเที่ยว รวมทั้งการมีส่วนร่วม ในการวางแผนพัฒนา หรือการให้ประชาชน มีตัวแทนเป็นคณะกรรมการร่วมในทุกระดับ

๕. ให้องค์กรต่างๆ กำหนดบทบาทที่ชัดเจน ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยมีการจัดสรรงบประมาณ บุคลากร และกำหนดวิธีการจัดการที่เหมาะสม

๖. นำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เข้าสู่แผนพัฒนาระดับต่างๆ อย่างมีความ สำคัญ ได้แก่ แผนพัฒนาท้องถิ่น แผนพัฒนาจังหวัด และแผนพัฒนาภาค พร้อมทั้งให้มีการจัดสรรและกระจายงบประมาณอย่างทั่วถึง และเพียงพอ

๗. สนับสนุนการศึกษาวิจัย และประเมินผลการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างรอบด้าน เพื่อกำหนดแนวทางการจัดการ การแก้ไขปัญหา และการปรับปรุงแผนอย่างเป็นขั้นตอน

๘. มีการใช้กฎหมายในการควบคุมดูแล และรักษาสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวอย่างเคร่งครัด โดยเน้นการแนะนำ ตักเตือน และการสร้างวินัยการท่องเที่ยวควบคู่ไปด้วย

๙. จัดทำแนวทางปฏิบัติ หรือคู่มือการจัดการ ให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วม ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อย่างถูกต้อง

๑๐. จัดให้มีเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้งในทางแนวตั้ง และแนวนอน โดยให้มีการประสานงานด้านข้อมูลข่าวสาร และการจัดการร่วมกัน ในทุกระดับ^{๑๕๐}

^{๑๔๙} สทนากลุ่มเฉพาะ พระครูประจักษ์สารธรรม, รองเจ้าคณะอำเภอเนินมะปราง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๒๙ มีนาคม ๒๕๖๓.

^{๑๕๐} สทนากลุ่มเฉพาะ นายชาญวิทย์ แสงสร้อย, เจ้าพนักงานป่าไม้ชำนาญงาน เขตห้ามล่าสัตว์ป่าถ้ำผาทำพล อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก, ๒๙ มีนาคม ๒๕๖๓.

๔.๖ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

แผนภาพที่ ๔.๑ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากการเจริญเติบโตของท่องเที่ยวทำให้เกิดผลกระทบจากการหวังผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวของผู้ประกอบการและผู้เกี่ยวข้อง ทำให้มีผลกระทบต่อชุมชนในท้องถิ่นทั้งวิถีชีวิตและวัฒนธรรม รวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงเกิดแนวคิดในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้น นักท่องเที่ยวหลายกลุ่ม เริ่มให้ความสำคัญกับกิจกรรมที่ไม่ทำลายธรรมชาติและเป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้นที่เรียกว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่ท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวและให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมระบบนิเวศ ศิลปวัฒนธรรม ธรรมชาติ

บริบทการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและประวัติศาสตร์ที่ กล่าวคือ มีระบบนิเวศธรรมชาติที่สมบูรณ์และหลากหลาย สามารถพบได้ทั้งป่าดิบชื้น และป่าดิบเขา และพบพันธุ์ไม้หายาก สภาพป่าส่วนใหญ่อยู่ในเขตเทือกเขาสูง จึงยังมีสัตว์ป่าจำนวนมาก นอกจากนี้ยังมีลักษณะภูมิประเทศที่โดดเด่นที่เกิดจากการ

ต้นทุนของเปลือกโลก ทำให้ด้านทิศตะวันออกจะมีความลาดชันมาก จากสภาพธรรมชาติที่สมบูรณ์ และระบบนิเวศที่หลากหลาย ส่งผลให้อำเภอนีนมะปราง มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่น่าสนใจ สำหรับบริบทด้านพื้นที่ในเชิงประวัติศาสตร์ พบว่า เป็นแหล่งช่องสุ่มกำลังของผู้ก่อการร้าย คอมมิวนิสต์ มีการปลุกกระดมมวลชนทำให้เป็นข้อได้เปรียบอำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก ที่สามารถดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว ให้นักท่องเที่ยวให้เข้ามาเยี่ยมชมได้

แนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาการท่องเที่ยวของอำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

๑. การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ด้านการพัฒนาและการเรียนรู้การจัดการการท่องเที่ยว การจัดการองค์กรของชุมชนทั้ง ไม่ว่าจะเป็นด้านโครงสร้าง ด้านผู้นำ ด้านประชาชน และด้านการประเมินผล ควรมีการพัฒนาการจัดการองค์กรการวางแผน การบังคับบัญชาสั่งการ การประสานงานและการประเมินผล เพื่อเป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงองค์กรให้เกิดการติดต่อประสานงาน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลข่าวสารและประสบการณ์ การพัฒนาระบบการบริหารจัดการเพื่อเสริมศักยภาพขององค์กร

๒. พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้เพียงพอกับความต้องการของนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมาย ด้านสถานที่ที่พักและหมู่บ้าน ควรมีการปรับปรุงในด้านถนนหนทางความสะดวกสบายในการเข้าถึงมีป้ายบอกทางตั้งแต่ถนนสายหลักปรับปรุงสถานที่ภายในหมู่บ้าน ความสะอาดเรียบร้อยของบริเวณหาด ห้องน้ำ ห้องสุขาควรมีให้เพียงพอและที่สำคัญ ต้องมีความสวยงามสะอาดมีป้ายบอกทิศทางของบริเวณตลอดจนมีสิ่งสาธารณูปโภค และร้านจำหน่ายของที่ระลึกอย่างเพียงพอและหลากหลาย ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) ควรจัดสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว เพื่อสร้างความสะดวกสบาย และความประทับใจทางการท่องเที่ยว ได้แก่ ๑) ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ซึ่งให้บริการข้อมูลเกี่ยวกับอุทยานแห่งชาติและกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในอุทยาน ๒) ที่พักแรม ซึ่งให้บริการทั้งประเภทที่เป็นบ้านพัก และลานกางเต็นท์ ๓) ที่จอดรถ ๔) ห้องน้ำ ๕) ถึงขยะ๖) สิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อความปลอดภัย

๓. การระดมทรัพยากรทั้งภายในและภายนอกชุมชน เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวประสานงานกับกระทรวง ทบวง กรมต่างๆที่เกี่ยวข้องช่วยในการสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน สมาชิกกลุ่มต่างๆ โรงเรียนหรือส่วนราชการอื่นๆ ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง ควรเน้นให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในด้านการวางแผนในกิจกรรม โครงการต่างๆ ควรเน้นถึงความสำคัญของการที่ชุมชน และส่วนราชการเข้ามามีส่วนร่วมวางแผนเพื่อการพัฒนากระบวนการบริหารจัดการ โดยการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อให้ชุมชนและผู้ประกอบการรู้กระบวนการอย่างง่ายในการรักษาสภาพแวดล้อม ให้ทุกคนได้ร่วมคิด ระดมสมองให้สอดคล้องกับบริบทชุมชน และทิศทางการพัฒนาตามแผนที่เกิดจากศักยภาพในชุมชน

๔. การปลูกจิตสำนึกแก่เยาวชนคนรุ่นใหม่ ผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในการช่วยกันรักษาสิ่งแวดล้อม และลดพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดผลเสียแก่สถานที่ท่องเที่ยว โดยให้มีการศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของพื้นที่รู้จักการรักษาสภาพแวดล้อมและให้มีความห่วงแหนทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อให้ชุมชนรู้กระบวนการอย่างง่ายในการรักษาสิ่งแวดล้อม เพื่อเก็บข้อมูลทางด้านนิเวศวิทยา โดยการชักชวนให้เด็กและเยาวชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการเก็บข้อมูล และสร้างจิตสำนึกจัดทำคู่มือในการเรียนรู้ระบบนิเวศพร้อมกับการพัฒนาสภาพแวดล้อมของ สถานที่ท่องเที่ยวที่พักและหมู่บ้าน ความปลอดภัยรวมถึงการต้อนรับและการบริการ เพื่อพัฒนาให้พื้นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ยั่งยืน

๕. ด้านกิจกรรมและกระบวนการ จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับรูปแบบการท่องเที่ยวแบบสิ่งแวดล้อมศึกษา ซึ่งนอกจากนักท่องเที่ยวจะได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินแล้วยังได้รับประสบการณ์ ความรู้ และจิตสำนึกต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวด้วยโดยทุกกิจกรรมต่างให้ความสำคัญกับการสร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ เพื่อให้นักท่องเที่ยวเห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรการท่องเที่ยว

๖. ส่งเสริมให้ประชาชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว และส่งเสริมด้านการตลาดการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวในชุมชนเพิ่มมากขึ้น รวมถึงให้หน่วยงานทางภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเห็นถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวในชุมชนและทำการพัฒนาให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน พัฒนาแหล่งท่องเที่ยว สินค้าและบริการอย่างยั่งยืน โดยการส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ทั้งในเชิงอัตลักษณ์ท้องถิ่น วัฒนธรรมประเพณี และสิ่งแวดล้อม รวมถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ

๗. การพัฒนาเครือข่ายการสื่อสาร โทคมานาคม ระบบสารสนเทศและซอฟต์แวร์ดิจิทัลคอนเทนต์เพื่อการท่องเที่ยว สนับสนุนให้เกิดการใช้ระบบ e-commerce อย่างแพร่หลายส่งเสริมการจัดหาข้อมูลการท่องเที่ยวออนไลน์และการเชื่อมโยงระบบบริการต่างๆ พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยว โดยการปรับปรุงระบบการตรวจคนเข้าเมือง ปรับปรุงและอำนวยความสะดวกในการเดินทางผ่านแดน ปรับปรุงป้ายบอกทางและป้ายสัญลักษณ์ให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน จัดทำแผนที่ท่องเที่ยวให้ครอบคลุมทุกแหล่ง เพิ่มจุดบริการ Free - WiFi ในแหล่งท่องเที่ยว จัดทำระบบบัตรโดยสารเดียวที่ใช้ได้กับทุกช่องทางการเดินทาง พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับการท่องเที่ยวที่ปราศจากอุปสรรคสำหรับคนทั้งมวล (Tourism for All) ได้แก่ ห้องน้ำคนพิการ ทางลาด รววจับ เป็นต้น และพัฒนาแอปพลิเคชันที่อำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยว

๘. ต้องพัฒนาการท่องเที่ยวอำเภอเนินมะปรางอย่างยั่งยืน ด้วยการส่งเสริมความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวที่เสี่ยงต่อการเสื่อม

โทรม การบริหารความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว และการปลูกฝังจิตสำนึกความเป็นมิตรต่อ
สิ่งแวดล้อม ส่งเสริมความยั่งยืนของวัฒนธรรม โดยการเชิดชูและรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ที่มีคุณค่า
ดั้งเดิมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง“การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก” ผู้วิจัยได้มุ่งเน้นศึกษาวิเคราะห์การมีส่วนร่วมทั้งการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารงานวิจัย รายงานการประชุมที่เกี่ยวข้อง การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ส่วนการวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลนั้นเน้นวิธีการแสวงหาความรู้ จากการตั้งประเด็นหลักในการศึกษาการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก สรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๒ การอภิปรายผลการศึกษาวิจัย

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

สรุปผลตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่ได้ค้นพบ ดังนี้

๕.๑.๑ สภาพทั่วไปของแหล่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

พื้นที่อำเภอเนินมะปรางเดิมเป็นป่าดงดิบที่เต็มไปด้วยต้นไม้และสัตว์ป่า ห่างไกลจากผู้คน แต่จะมีเพียงผู้มีอาชีพพรานที่เข้ามาล่าสัตว์และหาของป่า มาสร้างกกปangและอาศัยพักแรมชั่วคราวเท่านั้น ต่อมามีกลุ่มคนจากนครไทย ด้านซ้าย และหล่มสัก อพยพย้ายถิ่นฐานเดิมเข้ามาตั้งรกรากบริเวณบ้านชมพู บ้านมุง วังโพรง ไทรย้อย จากนั้นก็ขยายที่ทำกินไปที่วังยาง บ้านน้อยชุมชีเหล็ก และเนินมะปราง ในที่สุด โดยตัวอำเภอเนินมะปรางเดิมเป็นหมู่บ้านเก่าแก่ตั้งมาประมาณ ๔๒ ปี ชื่อบ้านเนินมะปราง ขึ้นกับตำบลบ้านมุง อำเภอวังทอง ลักษณะภูมิประเทศประมาณร้อยละ ๔๕ เป็นภูเขาหินปูนอายุกว่า ๓๐๐ ล้านปี มีถ้ำอยู่มากมาย เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตชุมชนอย่างแท้จริง คนในชุมชนยังต้องพึ่งพาแหล่งดังกล่าวในการดำเนินชีวิต มีทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย ทั้งทุ่งนากว้างใหญ่ และถ้ำหินปูนมากมายมีจุดสำคัญ คือจุดชมวิวกุหาหินปูนน้อยใหญ่ที่ตั้งเด่นอยู่หลังวิวทุ่งนา ที่มีรูปร่างแปลกตา

๕.๑.๒ เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

อำเภอเนินมะปรางมีลักษณะเป็นพื้นที่ราบทางด้านตะวันตกประมาณ ๕๕ เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ทั้งหมด ส่วนทางด้านตะวันออกจะมีภูเขาหินปูนอายุไม่ต่ำกว่า ๓๐๐ ล้านปี สูงประมาณ ๑๐๐-๖๐๐ เมตรทอดตัวจากทางด้านเหนือลงมาทางด้านทิศใต้ ซึ่งยังมีสภาพพื้นที่ป่าและ

สัตว์ป่าอุดมสมบูรณ์ ส่วนบริเวณใจกลางของพื้นที่อำเภอเนินมะปรางยังมีเขาลูกโดดกระจัดกระจายอยู่ทั่วพื้นที่

มีภูมิอากาศแบบร้อนชื้น สามารถแบ่งสภาพภูมิอากาศได้เป็น ๓ ฤดูคือ ฤดูฝน เริ่มต้นประมาณกลางเดือนพฤษภาคมจนถึงต้นเดือนตุลาคม บางปีเลยไปถึงปลายเดือนตุลาคม รวมระยะเวลาประมาณ ๔-๕ เดือน โดยเดือนสิงหาคมถึงเดือนกันยายนจะมีปริมาณฝนมากที่สุด เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ที่พัดมาจากมหาสมุทรอินเดีย ฤดูหนาว เริ่มต้นประมาณปลายเดือนตุลาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ รวมระยะเวลาประมาณ ๔ เดือน โดยเดือนธันวาคมและเดือนมกราคมจะเป็นสองเดือนที่มีอากาศหนาวเย็น บางปีวัดได้ต่ำกว่า ๑๐ องศาเซลเซียส เพราะได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือที่พัดมาจากประเทศจีน ฤดูร้อน เริ่มต้นประมาณกลางเดือนกุมภาพันธ์ถึงกลางเดือนพฤษภาคม โดยเดือนเมษายน จะมีอากาศร้อนสูงสุด บางปีอุณหภูมิที่วัดได้มากกว่า ๔๐ องศาเซลเซียส

อำเภอเนินมะปราง เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและมีแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ ตลอดเส้นทางท่องเที่ยวในอำเภอเนินมะปรางมีสิ่งที่น่าสนใจ และมีความสำคัญเหมาะสมที่จะเป็นสถานที่เรียนรู้ในเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น ต้นไม้ ภูเขาหินปูนที่สวยงาม และทุ่งนาที่เขียวขจีสวยงามมาก เป็นสิ่งดึงดูดทางนักท่องเที่ยว มีทัศนียภาพของภูมิทัศน์ธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยวที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ เส้นทางคมนาคมเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวนั้นมีการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวที่มีความปลอดภัย

๕.๑.๓ การพัฒนาเส้นทางแหล่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

มุ่งส่งเสริมให้พัฒนาให้เป็นการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ ไม่ใช่พยายามเพิ่มปริมาณของนักท่องเที่ยวแต่เพียงอย่างเดียว จัดให้เกิดความสมดุลระหว่างความสามารถในการรองรับของพื้นที่ กับปริมาณนักท่องเที่ยว การบริหารจัดการเส้นทางคมนาคม เป็นสิ่งที่หน่วยงานภาครัฐต้องจัดสรรงบประมาณเพื่อนำมาปรับปรุงเส้นทางคมนาคมในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวตลอดทั้งสาย ต้องพัฒนาทางด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านโครงสร้างพื้นฐานด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ด้านการตลาดการประชาสัมพันธ์ ด้านการสรรหาบุคลากรให้มีสภาพที่สมบูรณ์ไม่ชำรุด และสามารถเดินทางเข้าออกได้อย่างสะดวกสบาย ปลุกฝังจิตสำนึกให้กับคนในชุมชนในการรักษาทรัพยากรทางธรรมชาติไว้ และเมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวจะได้สามารถให้คำแนะนำในการอนุรักษ์ธรรมชาติและช่วยกันป้องกันการทำลายธรรมชาติจากนักท่องเที่ยวได้

จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่น่าสนใจให้กับนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ต้องการเดินทางมาพักผ่อนและมาทำกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งให้ความคิดเห็นไว้ว่า อยากให้ชุมชนมี

กิจกรรมการ ซึ่งเป็นศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้นักท่องเที่ยวได้ชม และสามารถซื้อเป็นของฝากกลับไปได้ด้วย ส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวให้มากขึ้น เพื่อเป็นการสร้างอาชีพเสริมให้กับคนในชุมชน และเป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชน และเป็นการทำให้คนในชุมชนรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยว การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยว ต้องมีระบบสารสนเทศและซอฟต์แวร์ดิจิทัลคอนเทนต์เพื่อการท่องเที่ยว สนับสนุนให้เกิดการใช้ระบบ e-commerce ส่งเสริมให้ประชาชนได้เรียนรู้ด้านการจัดการท่องเที่ยว การกระจายรายได้สู่ชุมชนอย่างเป็นธรรม ปรับปรุงป้ายบอกสถานที่ท่องเที่ยวให้มีขนาดใหญ่ขึ้นเพื่อให้สะดวกต่อการมองเห็นของนักท่องเที่ยว ขอการสนับสนุนงบประมาณในด้านแหล่งท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์ สิ่งอำนวยความสะดวกโครงสร้างพื้นฐาน

๕.๑.๔ การส่งเสริมแหล่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

ควรสนับสนุนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนต่อกิจกรรมการท่องเที่ยว ควรให้คนส่วนใหญ่เข้ามามีส่วนร่วมในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการวางแผนจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน ด้านการดูแลรักษาทรัพยากร ด้านการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว และการจัดตั้งองค์กรเพื่อการอนุรักษ์ของชุมชน ส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวมากขึ้น สรรหาบุคลากรที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการท่องเที่ยว เพื่อนำมาให้ข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พัฒนาองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวให้แก่คนในชุมชนอย่างเป็นระบบพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศตามเกณฑ์มาตรฐานให้ท่องเที่ยวให้มีความหลากหลาย

๕.๒ การอภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังต่อไปนี้

สภาพทั่วไปของแหล่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในอำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก พบว่า ด้านสถานที่ท่องเที่ยวและที่พักแรมเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ด้านความพร้อมและความรู้ความเข้าใจของชุมชน ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว และด้านกิจกรรมบริการมีความพร้อมเป็นอย่างมาก เป็นสถานที่ที่มีทรัพยากรทางธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ เหมาะสมที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประกอบกับชุมชนให้ความสำคัญกับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชน โดยมีองค์การบริหารส่วนตำบลนีนมะปรางเป็นผู้สนับสนุนให้เกิดการพัฒนา ด้วยการจัดให้มีสาธารณูปโภคพื้นฐาน เช่น ถนน น้ำประปา ระบบรักษาความปลอดภัยอย่างครบถ้วน ซึ่งสอดคล้องกับ วิชาการณ จันทรขำ ที่ทำการวิจัยศักยภาพของชุมชนไทลื้อในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษาบ้านดอนมูล อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดน่าน พบว่า กระบวนการจัดการ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน เกิดขึ้นจากองค์กร ชุมชนได้ร่วมกันจัดการท่องเที่ยวขึ้นโดยใช้ศักยภาพของทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว^๑ อีกทั้งยังสอดคล้องกับ **อิทธิพล โกมล** ได้ศึกษาวิจัย เรื่องรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ : กรณีศึกษาบ้านวังน้ำมอก อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบของการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ พบว่า เกิดการรวมกลุ่มโฮมสเตย์ โดยอาศัยทุนทางสังคมที่เป็นจุดขาย อันได้แก่ ทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชน โดยให้นักท่องเที่ยวได้เข้าพักอาศัยและเก็บค่าที่พักและค่าตอบแทนตามความเหมาะสม เพื่อให้กลุ่มตั้งอยู่ได้อย่างยั่งยืนชุมชนมีส่วนร่วมต่อกระบวนการตั้งแต่การรับรอง การลงทะเบียน การบายศรีสู่ขวัญ ต้อนรับ การร่วมกิจกรรมท่องเที่ยวตามที่กำหนดไว้ ส่งผลให้ชุมชนมีรายได้ และตระหนักเห็นความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ เกิดความรู้สึกรักหวงแหนและต้องการอนุรักษ์ไว้ ชุมชนมีอาชีพรายได้ และเกิดความเข้มแข็ง สำหรับแนวทางการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ควรดำเนินการใน ๓ ด้านคือด้านที่พักอาศัย ควรมีการปรับปรุงห้องสุขา และจัดหาที่ทิ้งขยะ ให้ดีขึ้น ด้านสถานที่ท่องเที่ยวและบริการ ควรจัดทำป้ายบอกทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่ต่าง ๆ ให้ชัดเจน และควรมีการเพิ่มบริการด้านการนวดแผนโบราณ นวดสปา และด้านบุคลากร ควรมีการจัดอบรมหรือประชุมให้ความรู้เรื่องการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างเป็นระบบ ต่อเนื่อง และเกิดความยั่งยืน นอกจากนั้น ควรสนับสนุนและส่งเสริมให้กับกลุ่มเด็กและเยาวชน ให้เข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชนกับการจัดการท่องเที่ยวดังกล่าว เพราะเด็กจะได้สืบทอดการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นี้ต่อไป^๒

การพัฒนาเส้นทางแหล่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอนีนะปราง จังหวัดพิษณุโลก พบว่า ชุมชนอำเภอนีนะปราง จังหวัดพิษณุโลกมีส่วนร่วมในการวางแผน รับผิดชอบในบทบาท และหน้าที่ต่างๆ ของหมู่บ้าน มีปราชญ์หรือผู้มีความรู้ที่มีอาชีพเกี่ยวข้องกับการใช้สมุนไพรเพื่อการรักษาโรค และทักษะในเรื่องต่างๆ คนในชุมชนมีความสามารถในการสื่อสารถ่ายทอดเรื่องราวประสบการณ์ในพื้นที่ของตนเอง ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว เพื่อสร้างความตระหนักในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น ชุมชนยังคงต้องการช่วยเหลือสนับสนุนเพื่อจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จากหน่วยงานภายนอกพื้นที่ มีการประชุมระดมความคิดเห็นเพื่อจัดตั้งกลุ่มขึ้นมาบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ซึ่งสอดคล้องกับ **สุจิตราภรณ์ จุสปาโล**

^๑ วัชรภรณ์ จันทร์ขำ, ศักยภาพของชุมชนไทลื้อในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษาบ้านดอนมูล อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน, เชียงใหม่, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ : ๒๕๕๗).

^๒ อิทธิพล โกมล, “รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ : กรณีศึกษาบ้านวังน้ำมอก อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย”, รายงานการวิจัย, (โครงการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรมประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๓).

ได้วิจัยเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่เกาะสาหร่าย จังหวัดสตูล ผลการศึกษาพบว่า โปรแกรมการท่องเที่ยวสำเร็จรูปที่เหมาะสมกับชุมชน เพื่อการเรียนรู้วิถีชีวิตความพอเพียงของชาวบ้าน ร่วมกิจกรรมรักษาสันติภาพสิ่งแวดล้อม เช่น เดินชมปะการัง สัมผัสสัตว์หลากหลายชนิด การเลี้ยงสาหร่ายผมนาง ปลุกหญ้าทะเลอาหารพะยูน ปล่อยพันธุ์ปูม้าไข่ สร้างบ้านปลาการ์ตูน ปลุกปะการังเขากวาง เป็นต้น และบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ เพื่อเอื้อต่อการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน และสร้างรายได้จากอาชีพเสริมเรื่องการท่องเที่ยว โดยนำร่องที่ชุมชนบ้านบากันใหญ่ หมู่ที่ ๒ ตำบลเกาะสาหร่าย จังหวัดสตูล^๓

การส่งเสริมแหล่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
พบว่า อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลกจำเป็นต้องมีแผนระยะสั้น ๓ ปีจัดโครงการอบรมให้ความรู้และสร้างความเข้าใจแก่ ชาวบ้านอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก ในการอาศัยอยู่ร่วมกับธรรมชาติเพื่ออนุรักษ์ระบบนิเวศจัดโครงการอบรมการเป็นเจ้าบ้านที่ดีเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่จะเกิดขึ้นอย่างเต็มรูปแบบในอนาคต จัดทำ ปฏิทินการท่องเที่ยวชุมชนสามเรือน ซึ่งสอดคล้องกับ **นภลัย มีลาและคณะ** ได้ศึกษาวิจัย การศึกษาคุณภาพความเป็นนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศกรณีศึกษานักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ผลการศึกษาพบว่า นักท่องเที่ยวสวนมากร้อยละ 75.4 มีความรู้ความเข้าใจและสามารถตอบคำถามต่อหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้อย่างถูกต้อง โดยปัจจัยด้านประชากรศาสตร์ที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพความเป็นนักท่องเที่ยวได้แก่อายุการศึกษา สถานภาพการสมรส อาชีพและรายได้ปัจจัยด้านการรับรู้ข่าวสารได้แก่ ข้อมูลข่าวสารที่ได้รับ และปัจจัยด้านประสบการณ์การท่องเที่ยวได้แก่แหล่งท่องเที่ยวที่ชอบ สวนแนวทางการประชาสัมพันธ์การให้ความรู้และเสริมสร้างนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศคุณภาพดีให้มีจำนวนมากขึ้น พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการประชาสัมพันธ์คืออาชีพ รายได้ข้อมูลข่าวสารที่ได้รับ แหล่งข้อมูลข่าวสารและความถี่ในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์^๔ และมีความสอดคล้องกับการวิจัยของ **บุญพา คำวิเศษณ์** ได้วิจัยเรื่อง ข้อมูลพื้นฐานที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบมีส่วนร่วม: กรณีศึกษาชุมชนหมู่บ้านวัดเขา ตำบลโคกกลอย อำเภอตะกั่วทุ่ง จังหวัดพังงา ผลการวิจัยพบว่า ๑. ข้อมูลพื้นฐานแหล่งท่องเที่ยวของหมู่บ้านวัดเขา ตำบลโคกกลอย อำเภอตะกั่วทุ่ง จังหวัดพังงา พบว่า ประชากรเพศหญิงมากกว่าเพศชาย มีอายุระหว่าง ๓๐-๔๐ ปี มากที่สุด การ

^๓ สุจิตราภรณ์ จุสปาโล, “การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่เกาะสาหร่าย จังหวัดสตูล”, **รายงานการวิจัย**, (โครงการวิจัยนี้ได้รับสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานคณะกรรมการอุดมการศึกษา (สกอ.) ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๔).

^๔ นภลัย มีลาและคณะ, “การศึกษาคุณภาพความเป็นนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศกรณีศึกษานักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม”, **รายงานการวิจัย**, (ได้รับทุนสนับสนุนจากงบประมาณแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๕๒, กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๒).

ประกอบอาชีพมีอาชีพรับจ้างและทำธุรกิจส่วนตัว มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๕ ข้อมูลพื้นฐานของแหล่งท่องเที่ยว ชุมชนหมู่บ้านวัดเขาตั้งอยู่ในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลโคกกกลอย มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยว ได้แก่ ร้านอาหาร ทางเดินศึกษาธรรมชาติห้องน้ำสาธารณะศาลานั่งพักผ่อน ระบบรักษาความปลอดภัย มีแหล่งน้ำดื่ม น้ำใช้สะดวก ประปาท้องถิ่นประปาภูมิภาคบ่อน้ำดื่ม และน้ำจากธรรมชาติ ๒. แนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่าความคิดเห็นต่อองค์ประกอบในการด้านการท่องเที่ยวของชุมชนหมู่บ้านวัดเขาในภาพรวมอยู่ในระดับมากซึ่งพบว่า ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) อยู่ในระดับมาก รองลงมา ได้แก่ ด้านสถานที่ท่องเที่ยวและที่พักแรมเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว (Attractions and Accommodation) ด้านความพร้อมและความรู้ความเข้าใจของชุมชนด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว (Activity) และด้านกิจกรรมบริการเบ็ดเตล็ด (Amenity) อยู่ในระดับมาก^๕

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงบริหาร

๕.๓.๑.๑ หน่วยงานทั้งภายในและภายนอกพื้นที่ที่เกี่ยวข้องควรให้ชุมชนได้มีส่วนเข้ามามีส่วนกำหนดนโยบายและแผนในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน สร้างความตระหนักในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อให้ชุมชนจัดการท่องเที่ยวตามความพร้อมของชุมชนให้ชุมชน ดูแลทรัพยากรวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนได้อย่างยั่งยืน

๕.๓.๑.๒ หน่วยงานทั้งภายในและภายนอกพื้นที่ที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนให้เกิดการจัดตั้งกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนขึ้นบนพื้นฐานของความร่วมมือจากคนในชุมชน ให้ความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างโปร่งใส เพื่อให้กลุ่มสามารถเริ่มต้นทำกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้วยกลุ่มเองและสามารถบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้วยคนในชุมชนได้

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

๕.๓.๒.๑. ควรมีการจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยว การอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่น

๕.๓.๒.๒ ควรได้รับความร่วมมือจากสถานศึกษา

๕.๓.๒.๓ ควรมีการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนและผู้ประกอบการทั้งภาครัฐและภาคเอกชนในการมีส่วนร่วมพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

^๕ บุญพา คำวิเศษณ์, “ข้อมูลพื้นฐานที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบมีส่วนร่วม: กรณีศึกษาชุมชนหมู่บ้านวัดเขา ตำบลโคกกกลอย อำเภอดงหลวง จังหวัดพิจิตร”, รายงานการวิจัย, (วิทยาลัยราชพฤกษ์, ๒๕๕๗).

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๕.๓.๓.๑ ในการทำวิจัยต่อไปควรศึกษาความเป็นไปได้และศักยภาพของพื้นที่ในการจัดการที่พักแรมที่มีระดับการรักษาสิ่งแวดล้อม (Eco lodge)

๕.๓.๓.๒ ควรศึกษาเส้นทางท่องเที่ยวที่แปลกใหม่และผลักดันให้เกิดรูปธรรมและสร้างรายได้ให้กับชุมชนที่ยั่งยืน

๕.๓.๓.๓ ควรศึกษาผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับชุมชน

๕.๓.๓.๔ ควรรวบรวมศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนเพื่อเป็นแหล่งศึกษาข้อมูล

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

๑.๑ ข้อมูลปฐมภูมิ

-

๑.๒ ข้อมูลทุติยภูมิ

๑.๒.๑ หนังสือ

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. เอกสารประกอบการสัมมนาวันสิ่งแวดล้อมไทย เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชน. กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, ๒๕๔๓.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. แผนปฏิบัติการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ. กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๔.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: กระบวนทัศน์ การส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวยุคใหม่. กรุงเทพมหานคร : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๑.

กุลวรา สุวรรณพิมล. ความหมายของนักท่องเที่ยว. กรุงเทพมหานคร: เพียร์สัน เอ็ดดูเคชั่น อินโดจีน, ๒๕๔๘.

คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ. แผนพัฒนาการท่องเที่ยว ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, ๒๕๖๐.

ชัยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. วาทกรรมการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: วิชาษา, ๒๕๔๒.

ชูวิทย์ ศิริโชคเชษฐกุล. การท่องเที่ยวโดยชุมชน. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.พ., ๒๕๔๔.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เพรส แอนด์ ดีไซน์ จำกัด, ๒๕๔๘.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เพรส แอนด์ ดีไซน์ จำกัด, ๒๕๔๘.

พงศ์ศานต์ พิทักษ์มหาเกตุ. ชาวบ้านกับช่องทางประกอบธุรกิจท่องเที่ยว แนวคิดใน การจัดตั้งสหกรณ์บริการนำเที่ยวแนวอนุรักษ์แห่งประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท., ๒๕๓๘.

พจนา สวนศรี. คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism Handbook). กรุงเทพมหานคร: โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ, ๒๕๔๖.

พะยอม ธรรมบุตร. เอกสารประกอบการเรียนการสอนหลักการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์.

กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๖.

พิมพ์ระวี โรจน์รุ่งสัจย์. การท่องเที่ยวชุมชน. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๕๓.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. เอกสารการสอนชุดวิชาการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๕.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์จำกัด, ๒๕๔๖.

วิมล จิโรจน์พันธุ์. ประชิต สกุนพัฒน์ และอุดม เขยกิจวงศ์. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แสงดาว, ๒๕๔๘.

ฉลองศรี พิมพ์สมพงศ์. การวางแผนและพัฒนาตลาดการท่องเที่ยว. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๐.

ศรีพร สมบุญธรรม. การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. จุลสารการท่องเที่ยว. กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๓๖.

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. รายงานขั้นสุดท้ายการดำเนินการกำหนดนโยบายเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท., ๒๕๔๒.

สนธยา พลศรี. กระบวนการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕.

สุมิตร สุวรรณ. รัฐกับแนวคิดและทฤษฎีการพัฒนา. นครปฐม : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๔.

๑.๒.๒ รายงานการวิจัย

นาวาอากาศตรีเถกิงศักดิ์ ชัยชาญ. “การพัฒนาคุณภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, ๒๕๕๖.

นภลัย มีลาและคณะ. การศึกษาคุณภาพความเป็นนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศกรณีศึกษานักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม”. รายงานการวิจัย. งบประมาณแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๕๒. กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๒.

บุญพา คำวิเศษณ์. “ข้อมูลพื้นฐานที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบมีส่วนร่วม: กรณีศึกษาชุมชนหมู่บ้านวัดเขา ตำบลโคกกลอย อำเภอตะกั่วทุ่ง จังหวัดพังงา”. รายงานการวิจัย. วิทยาลัยราชพฤกษ์, ๒๕๕๗.

รพีพงศ์ อินตะสีบ. การศึกษาศักยภาพของชุมชน เพื่อการท่องเที่ยวชนบท : กรณีศึกษาชุมชนบ้านสามขา ตำบลหัวเสือ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง. รายงานการวิจัย. โครงการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม ประจำปีงบประมาณ, ๒๕๕๐.

วัชรารณ จันทรขำ. ศักยภาพของชุมชนไทลื้อในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
กรณีศึกษาบ้านดอนมูล อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน. เชียงใหม่. **บัณฑิตวิทยาลัย**
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๗.

อิทธิพล โกมล. “รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ : กรณีศึกษาบ้านวังน้ำมอก อำเภอศรีเชียงใหม่
จังหวัดหนองคาย”. **รายงานการวิจัย**. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
กระทรวงวัฒนธรรม, ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๓.

สุจิตราภรณ์ จุสปาโล. “การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่
เกาะสาหร่าย จังหวัดสตูล”. **รายงานการวิจัย**. สำนักงานคณะกรรมการอุดมการศึกษา
สกอ., ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๔.

สุจิตราภรณ์ จุสปาโล. การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่
เกาะสาหร่าย จังหวัดสตูล. **รายงานการวิจัย**. สำนักงานคณะกรรมการอุดมการศึกษา
(สกอ.) ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๔.

ศุภวิทย์ ปาไม้ คณวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ อ่างใน สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และ
เทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. **รายงานขั้นสุดท้ายการดำเนินการกำหนดนโยบายเพื่อการ**
ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท., ๒๕๔๒, หน้า ๔.

อานันท์ ปันยารชุน อ่างใน กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. **เอกสารประกอบการสัมมนาวัน**
สิ่งแวดล้อมไทย เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชน. กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริม
คุณภาพสิ่งแวดล้อม, ๒๕๔๓.

๑.๒.๓ สัมภาษณ์

กรรณ งามอาจ. สัมภาษณ์ ๕ มกราคม ๒๕๖๓.

ก้าน น้อยจัน. สัมภาษณ์. ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๒.

กุล รื่นเรือง. สัมภาษณ์ ๕ มกราคม ๒๕๖๓.

จรีดา ตั้งจิ. สัมภาษณ์. ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๒.

จันทรเพ็ง นนทโคตร. สัมภาษณ์. ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๒.

ชนก ขวัญแน่น. สัมภาษณ์. ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๒.

ไชรณ แก่นมะณี. สัมภาษณ์. ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

แดง อุดระเหว. สัมภาษณ์. ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๒.

ทองพูล แสงทอง. สัมภาษณ์ ๕ มกราคม ๒๕๖๓.

ธวัชชัย จันผา. สัมภาษณ์ ๕ มกราคม ๒๕๖๓.

บังอร เอี่ยมคำ. สัมภาษณ์. ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๒.

บุญเตียง ทรงพุฒ. สัมภาษณ์. ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

บุญมา ดวงจันทร์. สัมภาษณ์. ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

ประจักษ์ วังคีรี. สัมภาษณ์. ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๒.

ปรีชา ฟ้าคะนอง. สัมภาษณ์. ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

ป๋อง จันทะแก้ว. สัมภาษณ์. ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

มานี อำพาไฟ. สัมภาษณ์. ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๒.

ราตรี ธรรมจารี. สัมภาษณ์. ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๒.

วรารพ พุ่มจันทร์. สัมภาษณ์. ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๒.

วัฒนา วังคีรี. สัมภาษณ์. ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๒.

วิพา พรหมรักษา. สัมภาษณ์. ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

สมกลิ่น สกุลณี. สัมภาษณ์. ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๒.

สมบุญ ดวงจันทร์. สัมภาษณ์. ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๒.

สมศักดิ์ ดวงจันทร์. สัมภาษณ์. ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

สัมฤทธิ์ นามประภักดิ์. สัมภาษณ์. ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๒.

สายบัว สิงห์ใส. สัมภาษณ์. ๕ มกราคม ๒๕๖๓.

สีอาน อันลิ. สัมภาษณ์. ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

สุจิตต์ จันทคุณ. สัมภาษณ์. ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๒.

สุชา ทองขันตา. สัมภาษณ์. ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๒.

สุวรรณ์ อุทอง. สัมภาษณ์. ๕ มกราคม ๒๕๖๓.

เสมียน ร้อยพวง. สัมภาษณ์. ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

อนงค์ ดีมี. สัมภาษณ์. ๕ มกราคม ๒๕๖๓.

อภัสรา ดีเวช. สัมภาษณ์. ๕ มกราคม ๒๕๖๓.

อรุณ พลเดชา. สัมภาษณ์. ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

อากุล จันทะแก้ว. สัมภาษณ์. ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๒.

อำนาจ ศรีสะอาด. สัมภาษณ์. ๕ มกราคม ๒๕๖๓.

อินตา วังคีรี. สัมภาษณ์. ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๒.

อุทัย อุทอง. สัมภาษณ์. ๕ มกราคม ๒๕๖๓.

๑.๒.๔ สื่ออิเล็กทรอนิกส์

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทยพ.ศ. ๒๕๕๘ - ๒๕๖๐.

<http://www.mots.go.th /ewt_dl_link.php?nid=7114>. ๔ ตุลาคม ๒๕๕๙.

๒. ภาษาอังกฤษ

I Books

- Boo. Elizabeth. **Ecotourism : The Potentials and Pitfalls**. Washington D.C. : WorldWildlife Fund-US, 1991.
- Ceballos-Lascurain. Hector. Properties Opinion on Ecotourism: A case study of the Roxz Bau.Sydney Australia. **Journal of Ecotourism Research**. 60 4, 1998.
- Constantino. Renato. **The Challenge of the Churches**. Paper presented during the First Gregorio Aplipay Lecture on Nationalism. Manila. Philippines. May 18, 1984.
- Coralie Bryant and Louise G. White. **Managing development in the third world**. Colorado: Westview Press, 1982.
- Crist. Costas. **Ecotourism and sustainable Development**. The 6th International Conference 7-8 September. Bangkok : Institute of Ecotourism. Srinakharinwirot University, 2002.
- Freire. P.. **Education : The Practice of Freedom**. London : Writers and Readers Publishing Cooperative, 1972.
- Gunn. Clare A.. **“Environmental Design and Landuse”**. Travel Tourism and Hospitality Research A Handbook for Managers and Researchers. New York: John Wiley & Sons, 1994.
- Michael P. Todaro. **Economic development**. 5th ed. New York: Longman, 1994.
- Misra. R.P. and Jonjo. M. ed.. **The Changing Perspective of Development Problems In Misra**. Hong Kong: Maruzen Investment Hong Kong, 1981.
- Roger. Everette M. and BurdgeRabel J. **Social Change In Rural Societies**. New Jersey: Prentice – Hall, 1972.
- Stark. Elizabeth. **Ecotourism. Information Please Environment Almanac**. Boston : Houg Mifflin, 1993.
- WTO World Tourism Organization. **Sustainable Tourism Development**. USA., 1993.

ภาคผนวก ข
แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์

การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก The Development of the Way of Ecology Traveling in Neanmaprang Distric Phltsanulok Province

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....
ตำแหน่ง.....
สัมภาษณ์วันที่เวลา.....น.
สถานที่.....

ส่วนที่ ๒ ข้อคำถามแบบสัมภาษณ์

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก กับผู้เชี่ยวชาญ โดยมีแนวคำถามในการศึกษาจะมีด้วยกัน ๔ ลักษณะดังนี้

๑. สภาพทั่วไปของแหล่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก เป็นอย่างไร

๒. เส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก เป็นอย่างไร

๓. การพัฒนาเส้นทางแหล่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก ควรเป็นอย่างไร

๔. การส่งเสริมแหล่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก ควรส่งเสริมอย่างไร

๕. ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการพัฒนาและการส่งเสริมแหล่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก (ซึ่งเป็นคำถามที่เปิดโอกาสให้ผู้ตอบได้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ)

๑. สภาพทั่วไปของแหล่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในอำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก เป็นอย่างไร

๑.๑ สภาพทั่วไปของอำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก ในอดีตเป็นอย่างไร

๑.๑.๑ การประกอบอาชีพ

.....

.....

.....

.....

๑.๑.๒ วิถีชีวิตความเป็นอยู่

.....

.....

.....

.....

๑.๑.๓ รายได้จากการประกอบอาชีพมีความเพียงพอต่อการใช้จ่ายในการดำรงชีพหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

.....

๑.๒ สภาพทั่วไปของอำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก ปัจจุบันเป็นอย่างไร

๑.๒.๑ การประกอบอาชีพ

.....

.....

.....

.....

๑.๒.๒ วิถีชีวิตความเป็นอยู่

.....

.....

.....

.....

๑.๒.๓ รายได้จากการประกอบอาชีพมีความเพียงพอต่อการใช้จ่ายในการดำรงชีพหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

๒. เส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก เป็นอย่างไร

๒.๑ สถานที่ท่องเที่ยวที่มีได้บ้าง

.....

.....

.....

๒.๒ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่นิยมเที่ยวในสถานที่ใดบ้าง

.....

.....

.....

๓. การพัฒนาเส้นทางแหล่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก ควรเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

๔. การส่งเสริมแหล่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก ควรส่งเสริมอย่างไร

๔.๑ มีหน่วยงานใดเข้ามาสนับสนุนแหล่งท่องเที่ยวบ้าง

.....

.....

.....

๕.๑ หากได้รับการสนับสนุนอยากให้หน่วยงานเข้ามาช่วยเหลือในด้านใดบ้าง

.....

.....

.....

๕. ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการพัฒนาและการส่งเสริมแหล่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก (ซึ่งเป็นคำถามที่เปิดโอกาสให้ผู้ตอบได้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ)

.....

.....

.....

ขอขอบคุณ/เจริญพรขอบคุณ ผู้ให้ข้อมูลทุกท่าน
คณะผู้วิจัย

ภาคผนวก ข
หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย

**หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**

วันที่ ๒๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์
กราบนมัสการ อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เกล้าฯ นายคำผัน โมกโธสง ตำแหน่งปลัดอาวุโสอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก ขอรับรองว่าได้นำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง การพัฒนาเส้นทางทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งเป็นงานวิจัยของ พระปลัดสุวัฒน์พุทธิคุณ, ดร. (สุเทพ ดีเยี่ยม) โดยนำไปใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ตั้งแต่วันที่ ๒๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๓ ถึงปัจจุบัน ซึ่งการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์ ก่อให้เกิดผลดังนี้

๑. เพื่อศึกษาเส้นทางทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
๒. เพื่อส่งเสริมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
๓. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และเสนอยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

พิษณุโลก

ซึ่งช่วยให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวให้มากขึ้น เพื่อเป็นการสร้างอาชีพเสริมให้กับคนในชุมชน และเป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชน และเป็นการทำให้คนในชุมชนรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยว

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ.....

(นายคำผัน โมกโธสง)

ปลัดอำเภอ รักษาการแทน

นายอำเภอเนินมะปราง

ภาคผนวก ค

ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้ และกิจกรรม
ที่ได้ดำเนินการและผลที่ได้รับของโครงการ

**ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้
และกิจกรรมที่ได้ดำเนินการและผลที่ได้รับของโครงการ**

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	บรรลุมติวัตถุประสงค์	โดยทำให้
๑. ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ตำรา แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	- ทราบแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา - ทราบแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ - ทราบแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในชุมชน - ทราบสถานการณ์การท่องเที่ยวไทย - ทราบข้อมูลพื้นที่วิจัย - ทราบผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง - สามารถกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยได้	ข้อที่ ๑	ทำให้สามารถนำไปสู่การกำหนดแนวทางและกรอบดำเนินการวิจัยได้
๒. ศึกษาข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย ด้วยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	- ทราบเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก - ทราบส่งเสริมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก	ข้อที่ ๑ และข้อที่ ๒	- สามารถวิเคราะห์เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ - สามารถสังเคราะห์แนวปฏิบัติเพื่อส่งเสริมการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
๔. การเก็บข้อมูลด้วยการจัดสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)	ประเมินผลการดำเนินงานในการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อำเภอเนินมะปราง	ข้อที่ ๑ – ข้อที่ ๓	ได้รูปแบบ หลักการ และกระบวนการในการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	บรรลุวัตถุประสงค์	โดยทำให้
กับผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๑๐ ท่าน	จังหวัดพิษณุโลก ที่ผู้วิจัย เสนอ และเพิ่มเติมใน ส่วนที่ยังขาดอยู่ให้ บริบูรณ์มากยิ่งขึ้น		อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
๕. รายงานฉบับ สมบูรณ์	ได้รายงานฉบับสมบูรณ์ที่ สามารถตอบ วัตถุประสงค์ของ โครงการวิจัยทั้ง ๓ ข้อ คือ ๑. เพื่อศึกษาเส้นทางการ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ใน อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก ๒. เพื่อส่งเสริมการ พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิง นิเวศของอำเภอเนิน มะปราง จังหวัด พิษณุโลก ๓. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และเสนอ ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว เชิงนิเวศ อำเภอเนิน มะปราง จังหวัด พิษณุโลก	ข้อที่ ๑ – ข้อที่ ๓	- ได้รายงานการวิจัยที่ มีคุณค่าสามารถตอบ วัตถุประสงค์ของการ วิจัย และนำไปใช้ ประโยชน์ได้ - ได้ชุดองค์ความรู้ที่ สามารถเผยแพร่ได้

ภาคผนวก ง
แบบสรุปโครงการ

แบบสรุปโครงการวิจัย (เพื่ออนุมัติจบโครงการวิจัย)
สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑. สัญญาเลขที่ ว.๒๖๗/๒๕๖๑

๒. ชื่อโครงการ การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

๓. หัวหน้าโครงการวิจัย/นักวิจัย พระครูปลัดสุวัฒนพุทธคุณ, ดร. (สุเทพ ดีเยี่ยม)

หน่วยงานที่สังกัด วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

โทรศัพท์ ๐๘๑-๙๗๑-๒๓๘๕

E-mail suthepdee๕๕@gmail.com

๔. ความสำคัญ/ความเป็นมา/ประเด็นปัญหาก่อนการวิจัย

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของหลายประเทศทั่วโลก รัฐบาลของประเทศต่างกำลังให้ความสำคัญในการเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันเพื่อช่วงชิงส่วนแบ่งตลาดท่องเที่ยวโลก โดยเฉพาะประเทศในแถบเอเชียและอาเซียนต่างกำหนดกลยุทธ์ทางการตลาดเพื่อดึงนักท่องเที่ยวทั่วโลกเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศตนเพิ่มมากขึ้น การกีดกันด้านการท่องเที่ยวจึงเป็นภารกิจที่ถูกละเลยไปกับการพัฒนาประเทศในทุกมิติ ดังนั้น การกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาของประเทศต่างๆจึงได้มีการบูรณาการงานด้านการท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจ ซึ่งหากประเทศใดมีแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศที่ชัดเจน บนพื้นฐานของเศรษฐกิจที่เข้มแข็ง โครงสร้างพื้นฐานที่ดีทรัพยากรธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์และบุคลากรภาคการท่องเที่ยวมีศักยภาพด้วยแล้ว จะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยผลักดันให้ประเทศนั้นๆ มีข้อได้เปรียบในการแข่งขันและสามารถพัฒนาการท่องเที่ยวของตนให้เติบโตได้อย่างมั่นคง

การพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศในระยะต่อไป จะไม่มุ่งเน้นเฉพาะการเพิ่มขึ้นของจำนวนนักท่องเที่ยว แต่จะให้ความสำคัญกับการพัฒนาเพื่อมุ่งสู่เป้าหมายการเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพมากขึ้น ทั้งในเรื่องการเพิ่มระยะเวลาที่พักของนักท่องเที่ยว ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อหัวต่อวันหรือต่อครั้งการพัฒนาในระดับพื้นที่ การเชื่อมโยงการท่องเที่ยวภายในกลุ่มท่องเที่ยวและระหว่างกลุ่มท่องเที่ยวการกระจายตัวของนักท่องเที่ยวและกระจายรายได้ไปสู่ท้องถิ่นมากขึ้น คำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อชุมชนสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างให้เกิดความสมดุลและการพัฒนาที่ยั่งยืน ดังนั้น ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทย จึงได้นำแนวคิดการพัฒนาใหม่ๆ มาจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนา^๑ ดังนี้

^๑ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทยพ.ศ. ๒๕๕๘ – ๒๕๖๐, ออนไลน์, <
http://www.mots.go.th/ewt_dl_link.php?nid=๗๑๑๔>, ๔ ตุลาคม ๒๕๕๙

๑. การปรับเปลี่ยนวิธีคิดในการวางรากฐานการพัฒนาการท่องเที่ยวไทย โดยเน้นความเป็นเอกภาพ ร่วมคิดร่วมทำร่วมรับผิดชอบของทุกภาคส่วน และต้องเป็นการบูรณาการร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศ

๒. การบูรณาการระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาคม นับเป็นสิ่งสำคัญที่จะให้มีการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทยเป็นไปอย่างต่อเนื่อง

๓. ปรับเปลี่ยนแนวคิดการวัดความสำเร็จของการพัฒนา ซึ่งที่ผ่านมาการพัฒนาการท่องเที่ยวมุ่งเน้นผลสำเร็จในเชิงปริมาณ ได้แก่ จำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยว เพื่อเป้าหมายสุดท้ายคือ การพัฒนาอย่างยั่งยืน

๔. การกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาจะต้องใช้ตลาดเป็นตัวนำหรือ Demand Drive เพื่อให้สามารถกำหนดเป้าหมายได้ชัดเจน สอดคล้องกับระยะเวลาที่ต้องการปรับปรุงแก้ไขปัญหาสำคัญในภาคอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

๕. การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทยจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนงบประมาณในระยะยาวทั้งงบประมาณจากส่วนกลาง

อำเภอเนินมะปรางเดิมเป็นป่าดงดิบที่เต็มไปด้วยต้นไม้และสัตว์ป่า ห่างไกลจากผู้คน แต่จะมีเพียงผู้มีอาชีพพรานที่เข้ามาล่าสัตว์และหาของป่า มาสร้างกกปangและอาศัยพักแรมชั่วคราวเท่านั้น ตัวอำเภอเนินมะปรางเดิมเป็นหมู่บ้านเก่าแก่ตั้งมาประมาณ ๔๒ ปี ลักษณะภูมิประเทศประมาณร้อยละ ๔๕ เป็นภูเขาหินปูนอายุกว่า ๓๐๐ ล้านปี มีถ้ำอยู่มากมาย ซึ่งตัวอำเภออยู่ห่างจากตัวเมืองจังหวัดพิษณุโลกประมาณ ๖๘ กิโลเมตร มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่งดงามน่าสัมผัสที่หลากหลาย

จากสภาพปัญหาดังกล่าวพบว่ามีสาเหตุสำคัญมาจากปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยวการกระจุกตัวของนักท่องเที่ยวความไม่พร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวกความรู้ของบุคลากรท่องเที่ยวขีดความสามารถในการรองรับของแหล่ง รวมถึงปัญหาการบริหารจัดการของภาครัฐและการบูรณาการเพื่อการขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์ความล้ำสมัยของกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมาย

ผู้วิจัยได้ตระหนักถึงการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่จะรักษาหรืออนุรักษ์สถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติ ผู้ที่เข้าไปใช้บริการจึงต้องปฏิบัติตามระเบียบที่สถานที่ท่องเที่ยวนั้นๆ กำหนดเอาไว้ เช่น ห้ามล่าสัตว์ ห้ามส่งเสียงอึกทัก ห้ามรังแกสัตว์ เป็นต้น การจัดสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น โต๊ะ ม้านั่ง ห้องสุขา อ่างล้างมือ หรือสถานที่นั่งชมทิวทัศน์หรือดูสัตว์ป่า เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ผู้ที่เข้าไปใช้บริการในสถานที่ท่องเที่ยวแห่งนั้นจะต้องใช้อย่างประหยัดถนอมเพื่อป้องกันมิให้สิ่งเหล่านั้นได้รับความเสียหายหรือเปลี่ยนแปลงสภาพเร็วเกินไปถ้าหากนักท่องเที่ยวทุกคนช่วยกันและถือปฏิบัติตาม

ระเบียบดังกล่าวแล้ว จะเท่ากับมีส่วนช่วยกันอนุรักษ์สถานที่ท่องเที่ยวให้สวยงามและเป็นไปตามธรรมชาติชั่ววันรันดร์

๕. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๕.๑ เพื่อศึกษาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในอำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

๕.๒ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

๕.๓ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และเสนอยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

๖. ผลการวิจัย/การแก้ปัญหาโดยการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก ตามวัตถุประสงค์ในการวิจัยดังนี้

๖.๑ สภาพทั่วไปของแหล่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในอำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก พบว่า พื้นที่อำเภอนีนมะปรางเดิมเป็นป่าดงดิบที่เต็มไปด้วยต้นไม้และสัตว์ป่า ห่างไกลจากผู้คน แต่จะมีเพียงผู้มีอาชีพพรานที่เข้ามาล่าสัตว์และหาของป่า มาสร้างกกปางและอาศัยพักแรมชั่วคราวเท่านั้น ต่อมาเมื่อกลุ่มคนจากนครไทย ด่านซ้าย และหล่มสัก อพยพย้ายถิ่นฐานเดิมเข้ามาตั้งรกรากบริเวณบ้านชมพู บ้านมุง วังโพรง ไทรย้อย จากนั้นก็ขยายขยายที่ทำกินไปที่วังยาง บ้านน้อยชุมชีเหล็ก และนีนมะปราง ในที่สุด โดยตัวอำเภอนีนมะปรางเดิมเป็นหมู่บ้านเก่าแก่ตั้งมาประมาณ ๔๒ ปี ชื่อบ้านนีนมะปราง ขึ้นกับตำบลบ้านมุง อำเภอวังทอง ลักษณะภูมิประเทศประมาณร้อยละ ๔๕ เป็นภูเขาหินปูนอายุกว่า ๓๐๐ ล้านปี มีถ้ำอยู่มากมาย เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตชุมชนอย่างแท้จริง คนในชุมชนยังต้องพึ่งพาแหล่งดังกล่าวในการดำเนินชีวิต มีทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย ทั้งทุ่งนากว้างใหญ่ และถ้ำหินปูนมากมายมีจุดสำคัญ คือจุดชมวิวกุหาหินปูนน้อยใหญ่ที่ตั้งเด่นอยู่หลังวิวทุ่งนา ที่มีรูปร่างแปลกตา

๖.๒ เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในอำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก พบว่าอำเภอนีนมะปรางมีลักษณะเป็นพื้นที่ราบทางด้านตะวันตกประมาณ ๕๕ เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ทั้งหมด ส่วนทางด้านตะวันออกจะมีทิวเขาหินปูนอายุไม่ต่ำกว่า ๓๐๐ ล้านปี สูงประมาณ ๑๐๐-๖๐๐ เมตรทอดตัวจากทางด้านเหนือลงมาทางด้านทิศใต้ ซึ่งยังมีสภาพพื้นป่าและสัตว์ป่าอุดมสมบูรณ์ ส่วนบริเวณใจกลางของพื้นที่อำเภอนีนมะปรางยังมีเขาลูกโดดกระจัดกระจายอยู่ทั่วพื้นที่ มีภูมิอากาศแบบร้อนชื้นสามารถแบ่งสภาพภูมิอากาศได้เป็น ๓ ฤดูคือ ฤดูฝน เริ่มต้นประมาณกลางเดือนพฤษภาคมจนถึงต้นเดือนตุลาคม บางปีเลยไปถึงปลายเดือนตุลาคม รวมระยะเวลาประมาณ ๔-๕ เดือน โดยเดือนสิงหาคม

ถึงเดือนกันยายนจะมีปริมาณฝนมากที่สุด เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ที่พัดมาจากมหาสมุทรอินเดีย ฤดูหนาว เริ่มต้นประมาณปลายเดือนตุลาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ รวมระยะเวลาประมาณ ๔ เดือน โดยเดือนธันวาคมและเดือนมกราคมจะเป็นสองเดือนที่มีอากาศหนาวเย็น บางปีวัดได้ต่ำกว่า ๑๐ องศาเซลเซียส เพราะได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือที่พัดมาจากประเทศจีน ฤดูร้อน เริ่มต้นประมาณกลางเดือนกุมภาพันธ์ถึงกลางเดือนพฤษภาคม โดยเดือนเมษายนจะมีอากาศร้อนสูงสุด บางปีอุณหภูมิที่วัดได้มากกว่า ๔๐ องศาเซลเซียส อำเภอเนินมะปราง เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ และมีแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ ตลอดเส้นทางท่องเที่ยวในอำเภอเนินมะปรางมีสิ่งที่น่าสนใจ และมีความสำคัญเหมาะสมที่จะเป็นสถานที่เรียนรู้ในเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น ต้นไม้ ภูเขาหินปูนที่สวยงาม และทุ่งนาที่เขียวชอุ่มสวยงามมาก เป็นสิ่งดึงดูดทางนักท่องเที่ยว มีทัศนียภาพของภูมิทัศน์ธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยวที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ เส้นทางคมนาคมเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวนั้นมีการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวมีความปลอดภัย

๖.๓ การพัฒนาเส้นทางแหล่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก พบว่า มุ่งส่งเสริมให้พัฒนาให้เป็นการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ ไม่ใช่พยายามเพิ่มปริมาณของนักท่องเที่ยวแต่เพียงอย่างเดียว จัดให้เกิดความสมดุลระหว่างความสามารถในการรองรับของพื้นที่ กับปริมาณนักท่องเที่ยว การบริหารจัดการเส้นทางคมนาคม เป็นสิ่งที่หน่วยงานภาครัฐต้องจัดสรรงบประมาณเพื่อนำมาปรับปรุงเส้นทางคมนาคมในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวตลอดทั้งสาย ต้องพัฒนาทางด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านโครงสร้างพื้นฐานด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ด้านการตลาดประชาสัมพันธ์ ด้านการสรรหาบุคลากรให้มีสภาพที่สมบูรณ์ไม่ชำรุด และสามารถเดินทางเข้าออกได้อย่างสะดวกสบาย ปลุกฝังจิตสำนึกให้กับคนในชุมชนในการรักษาทรัพยากรทางธรรมชาติไว้ และเมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวจะสามารถให้คำแนะนำในการอนุรักษ์ธรรมชาติและช่วยกันป้องกันการทำลายธรรมชาติจากนักท่องเที่ยวได้

จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่น่าสนใจให้กับนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ต้องการเดินทางมาพักผ่อนและมาทำกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งให้ความคิดเห็นไว้ว่า อยากให้ชุมชนมีกิจกรรมการ ซึ่งเป็นศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้นักท่องเที่ยวได้ชม และสามารถซื้อเป็นของฝากกลับไปได้ด้วย ส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวให้มากขึ้น เพื่อเป็นการสร้างอาชีพเสริมให้กับคนในชุมชน และเป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชน และเป็นการทำให้คนในชุมชนรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยว การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยว ต้องมีระบบสารสนเทศและซอฟต์แวร์ดิจิทัลคอนเทนต์เพื่อการท่องเที่ยว สนับสนุนให้เกิดการใช้ระบบ e-commerce ส่งเสริมให้ประชาชนได้เรียนรู้ด้านการจัดการท่องเที่ยว การกระจายรายได้สู่ชุมชนอย่างเป็นธรรม ปรับปรุงป้ายบอกสถานที่ท่องเที่ยวให้มีขนาดใหญ่ขึ้นเพื่อให้สะดวกต่อการมองเห็นของ

นักท่องเที่ยว ขอบการสนับสนุนงบประมาณในด้านแหล่งท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์ สิ่งอำนวยความสะดวก โครงสร้างพื้นฐาน

๕.๑.๔ การส่งเสริมแหล่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก พบว่า ควรสนับสนุนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนต่อกิจกรรมการท่องเที่ยว ควรให้คนส่วนใหญ่เข้ามามีส่วนร่วมในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการวางแผนจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน ด้านการดูแลรักษาทรัพยากร ด้านการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว และการจัดตั้งองค์กรเพื่อการอนุรักษ์ของชุมชน ส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวมากขึ้น สรรหาบุคลากรที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการท่องเที่ยว เพื่อนำมาให้อำเภอข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พัฒนาองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวให้แก่คนในชุมชนอย่างเป็นระบบพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศตามเกณฑ์มาตรฐานให้ท่องเที่ยวให้มีความหลากหลาย

๘. การเผยแพร่/การประชาสัมพันธ์

จัดทำผลการวิจัยฉบับย่อ จำนวน ๑๐ เล่ม

๙. ภาพประกอบกิจกรรมการวิจัย/การเผยแพร่ผลงานวิจัย

-

ภาคผนวก จ

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ / ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิในการสนทนากลุ่มเฉพาะ

๑. นายชาญวิทย์ แสงสร้อย เจ้าพนักงานป่าไม้ชำนาญงาน เขตห้ามล่าสัตว์ป่าถ้ำผาท่าพล อำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
๒. พระครูประจักษ์สารธรรม รองเจ้าคณะอำเภอนีนมะปราง อำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
๓. นายสงวน วิระปี ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๘ บ้านเผาไทย ตำบลชมพู อำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
๔. นายสมพงษ์ สุขคง ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๒ บ้านน้ำปาด ตำบลชมพู อำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
๕. นายวรชัย เทียงไธสง กำนันตำบลชมพู อำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
๖. นายสมประสงค์ อารมณชื่น ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๗ บ้านรักไทย ตำบลชมพู อำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
๗. นายฝ้าย มหาสัตย์ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลวังโพรง อำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
๘. นายวิศ วาณิชพัฒน์ ปลัดเทศบาลตำบลบ้านมุง อำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
๙. นายบุญชนะ คงภูเขียว นายกองค์การบริหารส่วนตำบลชมพู อำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
๑๐. นายพงศกร พิพัฒน์เดชา ปลัดเทศบาลตำบลนีนมะปราง อำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

รายนามผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการให้สัมภาษณ์

๑. นายสมบุญ ดวงจันทร์ ตำบลบ้านน้อยชุมซีเหล็ก อำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
๒. นางบุญมา ดวงจันทร์ ตำบลบ้านน้อยชุมซีเหล็ก อำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
๓. นายสมศักดิ์ ดวงจันทร์ ตำบลบ้านน้อยชุมซีเหล็ก อำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
๔. นายไชรธ แก่นมะนี ตำบลบ้านน้อยชุมซีเหล็ก อำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
๕. นายปรีชา ฟ้าคะนอง ตำบลบ้านน้อยชุมซีเหล็ก อำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
๖. นางบุญเตียง ทรงพุฒิ ตำบลบ้านน้อยชุมซีเหล็ก อำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
๗. นายอากุล จันทะแก้ว ตำบลบ้านน้อยชุมซีเหล็ก อำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
๘. นายป๋อง จันทะแก้ว ตำบลบ้านน้อยชุมซีเหล็ก อำเภอนีนมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

๙. นางเสมียน ร้อยพวง ตำบลบ้านน้อยซุ้มขี้เหล็ก อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
๑๐. นายสีอาน อันลิ ตำบลบ้านน้อยซุ้มขี้เหล็ก อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
๑๑. นางวิพา พรหมรักษา ตำบลบ้านน้อยซุ้มขี้เหล็ก อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
๑๒. นายอรุณ พลเดชา ตำบลบ้านน้อยซุ้มขี้เหล็ก อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
๑๓. นางสาววัฒนา วังศิริ ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
๑๔. นายชนก ขวัญแน่น ตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
๑๕. นางก้าน น้อยจัน ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
๑๖. นายอินตา วังศิริ ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
๑๗. นายประจง วังศิริ ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
๑๘. นางสาว ทอซันตา ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
๑๙. นางมาณี อำพาไพ ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
๒๐. นางราตรี ธรรมจารี ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
๒๑. นางอนงค์ ดีมี ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
๒๒. นายกรองหนู อดอาจ ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
๒๓. นายอำนาจ ศรีสะอาด ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
๒๔. นางกุล รื่นเริง ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
๒๕. นายธวัชชัย จันผา ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
๒๖. นายทองพูล แสงทอง ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
๒๗. นายสุวรรณ์ อุ่ทอง ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
๒๘. นายอุทัย อุ่ทอง ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
๒๙. นางอภัสรา ดีเวช ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
๓๐. นางสาวบัว สิ่งหีเส ตำบลวังยาง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
๓๑. นางจริตา ตั้งจิ้ว ตำบลเนินมะปราง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
๓๒. นางบังอร เอี่ยมคำ ตำบลเนินมะปราง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
๓๓. นายสัมฤทธิ์ นามประภักดี ตำบลเนินมะปราง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
๓๔. นางจันทร์เพ็ญ นนทโคตร ตำบลเนินมะปราง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
๓๕. นางสมกลิ่น สุกุลณี ตำบลเนินมะปราง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
๓๖. นายแดง อุตระหวะ ตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
๓๗. นายสุจิตย์ จันทคุณ ตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก
๓๘. นางสาววราพร พุ่มจันทร์ ตำบลบ้านมุง อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

ประวัติผู้วิจัย

๑. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) พระครูปลัดสุวัฒนพุทธิกุล, ดร. (สุเทพ ดีเยี่ยม)

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Phrakrupaladsuwattanabuddhikun, Dr.
(Suthep Deeyiam)

๒. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน -

๓. ตำแหน่งปัจจุบัน

ประธานหลักสูตรสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔. หน่วยงานและสถานที่ติดต่อได้สะดวก

ที่อยู่ปัจจุบัน ๙๒/๓ ถนนพุทธบูชา ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

สถานที่ทำงาน วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัย ๒๑๗ หมู่ ๖ ตำบลบึงพระ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ๖๕๐๐๐

โทรศัพท์ ๐๘๑-๙๗๑-๒๓๘๕

E-mail suthepdee55@gmail.com

๕. ประวัติการศึกษา

๕.๑ เปรียญธรรม ๖ ประโยค พ.ศ. ๒๕๕๔

๕.๒ พุทธศาสตรบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๕๖

๕.๓ พุทธศาสตรบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๕๗

๕.๔ พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๖๐